

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE’NİN
SURİYE TÜRKMENLERİNE YÖNELİK POLİTİKASI**

DOKTORA TEZİ

Halil YILMAZ

HAZİRAN - 2023

TRABZON

KARADENİZ TEKNİK ÜNİVERSİTESİ * SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ

ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI

DOKTORA PROGRAMI

**ARAP BAHARI SONRASI TÜRKİYE’NİN SURİYE
TÜRKMENLERİNE YÖNELİK POLİTİKASI**

DOKTORA TEZİ

Halil YILMAZ

Tez Danışmanı: Prof. Dr. İsmail KÖSE

HAZİRAN - 2023

TRABZON

ONAY

Halil YILMAZ tarafından hazırlanan “Arap Baharı Sonrası Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine Yönelik Politikası” adlı bu çalışma 13/06/2023 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliği / oyçokluğu ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı’nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyesi		Karar		İmza
Unvanı-Adı Soyadı	Görevi	Kabul	Ret	
Prof. Dr. Behçet Kemal YEŞİLBURSA	Başkan	☐	☐	
Prof. Dr. İsmail KÖSE	Danışman	☐	☐	
Prof. Dr. Gökhan KOÇER	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. Metin AKSOY	Üye	☐	☐	
Doç. Dr. M. Hüseyin MERCAN	Üye	☐	☐	

Yukarıdaki imzaların, adı geçen öğretim üyelerine ait olduklarını onaylarım.

Prof. Dr. Tülay İLHAN NAS
Enstitü Müdürü

BİLDİRİM

Tez içindeki tüm bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca KTU - Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Kılavuzu'na uygun olarak hazırlanan bu çalışmada yararlanılan kaynakların tümüne eksiksiz atıf yapıldığını, aksinin ortaya çıkması durumunda her türlü yasal sonucu kabul edeceğimi beyan ediyorum.

Halil YILMAZ

13/06/2023

ÖNSÖZ

Suriye Türkmenleri, yaklaşık bin yılı aşkındır Suriye coğrafyasında yaşamaktadırlar. Bu süre boyunca farklı rejimlerin altında yoğun baskı ve asimilasyon politikalarına uğramışlardır. Suriye Türkmenleri, Suriye’de 2011 yılı Mart ayında başlayan kriz sonrası yeniden dünya kamuoyuna çıkmıştır. Bu tez Türkiye’nin, “akraba devlet” olarak “akraba azınlığı” olan Suriye Türkmenlerine yönelik politikasını 2000-2020 yıllarını kapsayacak şekilde Arap Baharı öncesi ve Arap Baharı sonrası olmak üzere analiz etmiştir.

Bu amaçla öncelikle kavramsal ve kuramsal bir analiz çerçevesi oluşturup hem realizm hem de konstrüktivist yaklaşım çerçevesinden değerlendirmeyi önermiştir. Oluşturulan model yardımıyla Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine nasıl bir yaklaşım sergilediğini göstermiştir.

Çalışma, Türkiye’nin Arap Baharı öncesinde Suriye Türkmenleriyle neredeyse hiç ilgilenmezken, Arap Baharı sonrası ilgilenmeye başlamasını nedenleriyle birlikte ortaya koymayı amaçlamıştır. Ayrıca çalışmada, Türk dış politikasında Suriye Türkmenlerinin yeri, bölgedeki DEAŞ ve PYD/YPG gibi terör örgütlerine yönelik yapılan askeri harekâtlar ve Suriye Türkmenlerinin Türkiye ile olan ilişkisi akraba devlet akraba azınlık ilişkisi yönünden irdelenmiştir.

Çalışmalarım sırasında tezim ile ilgili birçok konuda yardım ve değerli fikirlerini esirgemeyen Danışman Hocam Sayın Prof. Dr. İsmail KÖSE’ye, tez sürecinde beni hiç yalnız bırakmayan Dr. Öğr. Üyesi Soner HAMZAÇEBİ’ye ve Suriye Türkmen Dernekleri Federasyon Başkanı Dr. Tarık Sulo CEVİZCİ başta olmak üzere Suriye Türkmen liderlerine teşekkür etmek isterim.

Öğrenim hayatım süresince bana her türlü desteği veren ve beni sabırla destekleyen eşim Hülya YILMAZ’a, kızım Asel YILMAZ’a, annem Hatice YILMAZ’a, babam İbrahim YILMAZ’a ve kardeşlerim Bekir YILMAZ, Mehmet YILMAZ ve Mustafa YILMAZ’a müteşekkik olduğumu belirtir, çalışmamın ülkemize faydalı olmasını temenni ederim.

Haziran, 2023

Halil YILMAZ

İÇİNDEKİLER

ÖNSÖZ.....	IV
İÇİNDEKİLER	V
ÖZET	VII
ABSTRACT	VIII
TABLolar LİSTESİ.....	IX
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	X
KISALTMALAR LİSTESİ.....	XI
GİRİŞ	1-6

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIM.....	7-22
1.1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve	7
1.2. Kavramsal ve Kuramsal Çerçevenin Suriye Türkmenlerine Uyarlanması	15
1.3. Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharı'na Yönelik Yaklaşımı	20

İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAP BAHARI ÖNCESİ SURİYE TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE (2000-2010).....	23-46
2.1. Suriye Türkmenlerinin Konumunu Etkileyen Gelişmeler	23
2.1.1. Hafız Esad'ın Son Dönemi ve Suriye Türkmenleri	28
2.1.1.1. Hafız Esad Dönemi Suriye Türkmenlerinin Kültürel ve Askeri Durumları	30
2.1.1.2. Hafız Esad Dönemi Suriye Türkmenlerinin Ekonomik Durumları	32
2.1.2. Beşar Esad'ın İktidara Gelişi ve Suriye Türkmenleri	34
2.2. Türkiye'nin Suriye Türkmenleri Politikasının Nitelikleri ve Araçları	36
2.2.1. Türk Dış Politikasında Değişim.....	36
2.2.2. Beşar Esad Dönemi Türkiye'nin Suriye Türkmenleri Politikası	40
2.3. Dönemsel Değerlendirme ve Analiz	42

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAP BAHARI BAŞLANGIÇ DÖNEMİ SURİYE TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE (2011-2015).....	47-90
---	-------

3.1. Suriye İç Savaşı'nın Başlamasında DEAŞ, PYD/YPG, ÖSO'nun Etkisi ve Suriye Türkmenlerinin Durumu	50
3.2. Arap Baharı Başlangıç Döneminde Suriye Türkmenlerinin Konumu	64
3.2.1. Suriye Türkmenlerinin Siyasi Alandaki Örgütlenme Durumu	66
3.2.1.1. Suriye Türkmen Kitleleri	66
3.2.1.2. Suriye Demokratik Türkmenler Hareketi	69
3.2.1.3. Suriye Türkmenler Platformu/Suriye Türkmen Meclisi	70
3.2.1.4. Suriye Türkmenler Nahda (Kalkınma) Partisi	72
3.2.2. Suriye Türkmenlerinin Askeri Alandaki Örgütlenme Durumu	74
3.3. Muhalif Çalışmalarda Suriye Türkmenlerinin Durumu	77
3.4. Arap Baharı Başlangıç Döneminde Türkiye-Suriye İlişkisi	79
3.5. Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine Yönelik Politikası.....	84
3.6. Dönemsel Değerlendirme ve Analiz	88

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAP BAHARI SONRASI SURİYE TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE (2016-2020) . 91-134

4.1. Arap Baharı Sonrası Suriye Türkmenlerinin Siyasi Konumu	91
4.1.1. Suriye Türkmen Meclisi	91
4.1.2. Türkmen Milli Vefa Partisi	96
4.2. Arap Baharı Sonrası Suriye Türkmenlerinin Askeri Konumu	98
4.3. Esad Rejimi, DEAŞ ve PYD/YPG Tehdidi Karşısında Suriye Türkmenlerinin Durumu...	101
4.4. Suriye Türkmenlerinin Türkiye'den Beklentileri.....	103
4.5. Türkiye'nin Sınır Güvenliğine Yönelik Suriye Politikasını Etkileyen Unsurlar	106
4.6. ABD, Rusya ve İran Ekseninde Türkiye'nin Suriye Politikası	112
4.7. Türkiye'nin Askeri Müdahaleleri ve Suriye Türkmenleri Politikası.....	117
4.8. Dönemsel Değerlendirme ve Analiz	130

SONUÇ	135
--------------------	------------

KAYNAKÇA	141
-----------------------	------------

ÖZGEÇMİŞ.....	166
----------------------	------------

ÖZET

Bu çalışma “Türkiye, dış politikada Suriye Türkmenlerini ne zaman ön plana çıkartmaktadır, ne zaman geri plana itmektedir?” sorularına “akraba devlet” ve “akraba azınlık” kavramlarından yola çıkarak Arap Baharı öncesi 2000-2010 dönemi, Arap Baharı’nın 2011-2015 başlangıç dönemi ve askeri mücadeleler 2016-2020 dönemi olmak üzere üç zaman dilimi içinde yanıt bulmayı amaçlamaktadır. Öncelikle, kavramsal ve kuramsal bir analiz çerçevesi oluşturularak akraba devlet politikalarına etki eden dört faktör belirlenmiştir. Belirlenen faktörler üzerinden Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikasındaki değişimler değerlendirilmiştir. Ayrıca, bu değerlendirmenin hem realizm hem de konstrüktivist yaklaşım çerçevesinde analizinin yapılması önerilmiştir. Bu çerçevede, bir model oluşturulmuştur. Model yardımıyla, kimi devletlerin bu faktörlerin etkisiyle akraba azınlıklarına güç ve güvenlik elde edebilmek amacıyla araçsal yaklaşım sergilediği, kimi devletlerin de ortak etnik kimlik, tarih ve ideoloji gibi nedenlerle duygusal yaklaşım gösterdiği belirlenmiştir. Bu analizi yaparken Suriye Türkmenlerinin Suriye’deki konumu ve Türkiye-Suriye ilişkisindeki önemi açıklanmıştır. Bu çalışma, genel olarak dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde, kavramsal ve kuramsal çerçeve anlatılmıştır. İkinci bölümde, 2000-2010 yılları arasında Suriye’deki Türkmen tarihi, Hafız Esad’ın son dönemi ile Beşar Esad döneminde Suriye Türkmenlerinin siyasi, kültürel, askeri ve ekonomik durumu, Ak Partinin iktidara gelmesinden sonra Türk dış politikasında yaşanan değişim ve bu değişimin Türkiye’nin Suriye Türkmenleri ile olan ilişkisine etkisi analiz edilmiştir. Üçüncü bölümde, 2011-2015 yılları arasında Arap Baharı ve Suriye iç savaşı, DEAŞ ve PYD/YPG’nin Suriye iç savaşındaki etkisi, Suriye Türkmenlerinin siyasi ve askeri alandaki konumları ve süreç boyunca analiz edilmiştir. Dördüncü bölümde, 2016-2020 yılları arasında bölgede güçlenen DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerinin durumu, Suriye Türkmenlerinin Türkiye’den beklentileri, Türkiye’nin Suriye Türkmenleriyle ilişkisi, Suriye Türkmenlerinin Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı, Bahar Kalkanı gibi askeri operasyonlara katılımı, uluslararası ve bölgesel faktörler olarak Suriye’de kendini gösteren ABD, Rusya ve İran eksenli Türk dış politikası analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise, 2011 yılı öncesi ve sonrası Türkiye’nin Suriye Türkmenleriyle paylaşılan hem etnik bağın hem de çıkarlarının Türkiye’nin akraba devlet rolünü üstlenmesine zemin hazırladığı ancak bu rolü belirli şartlar altında yüklendiği ortaya konulmuştur. Türkiye’nin Suriye Türkmenlerini hangi şartlarda dış politikasına taşıdığı, bu politikasına etki eden faktörleri ve Türkiye’nin akraba devlet rolünü hangi amaçlarla ve hangi araçlarla üstlendiğini gösteren genel bir değerlendirme sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Akraba Devlet, Akraba Azınlık, Suriye Türkmenleri, Suriye Krizi, Arap Baharı

ABSTRACT

This study aims to find answers to the questions "when does Turkey bring Syrian Turkmen to the forefront in foreign policy, and when does it push them into the background?" with based on the concepts of "kin state" and "kin minority" in three periods: The period of 2000-2010 before the Arab Spring, the beginning period of the Arab Spring in 2011-2015 and the period of 2016-2020 after the Arab Spring. For this purpose, firstly, by creating a conceptual and theoretical analysis framework, four factors affecting kin state policies were determined. The changes in Turkey's policy towards Syrian Turkmen were evaluated based on these four determined factors. In addition, it was suggested to analyze this evaluation within the framework of both realism and constructivist approach. In this framework, a model was created. With the help of this model, it was revealed that some states demonstrate an instrumental approach to gain power and security for their kin minorities under the influence of these factors, while some states show an emotional approach for such reasons as common ethnic identity, history and ideology. While making this analysis, the position of Syrian Turkmen in Syria and their importance in Turkey-Syria relations were explained. This study generally consists of four parts. In the first part, conceptual and theoretical framework is explained. In the second part, Turkmen history in Syria between 2000-2010; the political, cultural, military and economic situation of Syrian Turkmen in the last period of Hafez Assad and Bashar Assad period; the change in Turkish foreign policy after the AK Party came to power and the impact of this change on Turkey's relationship with the Syrian Turkmen were analyzed. In the third part, the Arab Spring and Syrian civil war between 2011-2015, the impact of DAESH and PYD/YPG in the Syrian civil war, the positions of the Syrian Turkmen in the political and military field and Turkey's relationship with the Syrian Turkmen throughout the process were examined. In the fourth part, the situation of DAESH and PYD/YPG terrorist organizations that gained strength in the region with the Syrian civil war between 2016-2020, Syrian Turkmen's expectations from Turkey, Turkey's relationship with the Syrian Turkmen, the participation of Syrian Turkmen in military operations by Turkey, and Turkish foreign policy with the axis of the USA, Russia and Iran, which manifest itself in Syria as international and regional factors were analyzed. In conclusion, it was revealed that, before and after 2011, Turkey's shared ethnic ties and interests with the Syrian Turkmen paved the way for Turkey to assume the role of a kin state; however, it assigned this role under certain conditions. An overall assessment, which indicates under what conditions Turkey carries the Syrian Turkmen into its foreign policy, what factors affect this policy and for what purposes and by what means Turkey assumed the role of a kin state, was carried out.

Keywords: Kin State, Kin Minority, Syrian Turkmens, Syria Crisis, The Arab Spring

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo Nr.	Tablo Adı	Sayfa Nr.
1	Suriye Türkmenlerinin Şehirlere Göre Nüfus Dağılımı.....	25
2	Suriye’deki Türkmen Köyü Sayıları.....	26
3	DEAŞ’ın Kuruluşu.....	52
4	5. Olağan Genel Kurul Toplantısı Sonrasında Suriye Türkmen Meclisi	94
5	DEAŞ’ın Türkiye’de Yapmış Olduğu Eylemler	108

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil Nr.	Şekil Adı	Sayfa Nr.
1	Suriye Türkmenlerinin Yaşadıkları Bölgeler.....	23
2	Irak, İran, Türkiye ve Suriye’de Kürt Siyasi Oluşumların Etkileşimi	58
3	Suriye Türkmen Kitle Partisi Amblemi	68
4	Suriye Türkmen Millî Hareket Partisi Amblemi	70
5	Suriye Türkmen Nahda (Kalkınma) Partisi Amblemi	73
6	Suriye Türkmen Bayrağı.....	93
7	Türkmen Millî Vefa Partisi Amblemi.....	96
8	Yıllara Göre Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Sayısındaki Artış.....	110

KISALTMALAR LİSTESİ

AB	: Avrupa Birliği
AB	: Arap Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AFAD	: Başbakanlık Afet ve Acil Durum Yönetimi Başkanlığı
AGIT	: Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı
AK	: Avrupa Konseyi
AKP	: Adalet ve Kalkınma Partisi
ANAP	: Anavatan Partisi
AQI	: Al-Quaide of Iraq
BBC	: British Broadcasting Company. (İngiliz Yayımcılık Kurumu)
BKH	: Bahar Kalkanı Harekatı
BM	: Birleşmiş Milletler
BPH	: Barış Pınarı Harekatı
CNN	: Cable News Network. (Kablolu Haber Ağı)
DAESH	: Dawlat Al-Islamiyah f'al-Iraq Wa Belaad Al-Shaam
DEAŞ	: Devletü'l-Irak ve's-Şam
DP	: Demokrat Parti
DYP	: Doğruyol Partisi
FETÖ	: Fetullahçı Terör Örgütü
FKH	: Fırat Kalkanı Harekatı
FP	: Fazilet Partisi
HDP	: Halkların Demokratik Partisi
HNC	: Birleşmiş Milletler Yüksek Müzakere Heyeti
İİD	: Irak İslam Devleti
ISIS	: Islamic State of Iraq and Al-Sham
İŞİD	: Irak-Şam İslam Devleti
İD	: İslam Devleti
KCK	: Kürdistan Topluluklar Birliği
KUK	: Kürt Ulusal Konseyi
MHP	: Milliyetçi Hareket Partisi
MİT	: Milli İstihbarat Teşkilatı
NATO	: North Atlantic Treaty Organization
ORSAM	: Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi

ÖSO	: Özgür Suriye Ordusu
PEJAK	: Kürdistan Özgür Yaşam Partisi
PKK	: Kürdistan İşçi Partisi
PYD	: Demokratik Birlik Partisi
RP	: Refah Partisi
SETAV	: Siyaset, Ekonomi ve Toplum Araştırmaları Vakfı
SKC	: Suriye Kurtuluş Cephesi
SMDK	: Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Konseyi
SMO	: Suriye Milli Ordusu
SSCB	: Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
STK	: Sivil Toplum Kuruluşu
STM	: Suriye Türkmen Meclisi.
SUK	: Suriye Ulusal Konseyi
TASAM	: Türk Asya Stratejik Araştırmalar Merkezi
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TESEV	: Türkiye Ekonomik ve Sosyal Etüdler Vakfı
TEV-DEM	: Suriye Kürt Demokratlar Hareketi
TİKA	: Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı
TPAO	: Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı
TRT	: Türkiye Radyo Televizyon Kurumu
TSK	: Türk Silahlı Kuvvetleri
USAK	: Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kurumu
YPG	: Halkçı Koruma Birlikleri
YTB	: Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı
ZDH	: Zeytin Dalı Harekatı

GİRİŞ

Çok uluslu İmparatorlukların dağılmasıyla imparatorlukların yer aldığı topraklarda çeşitli ulus devletleri kurulmuştur. İmparatorluklar yıkılmadan önce aynı coğrafyayı birlikte paylaşan ancak ulus devletlerinin sınırlarının çizilmesiyle aynı dil, din ve etnik kimliğe sahip topluluklar, ulus devlet sınırları dışında yer alabilmiş ve azınlık olarak kalmıştır. Sınırların değişimi sonucunda ev sahibi devlet iken bulundukları yerde azınlık konumuna gelen topluluklar, uluslararası ilişkiler yazınına akraba devlet, akraba azınlık gibi yeni kavramlar, yeni sorular ve kuramsal tartışmalar getirmiştir.

Azınlık hususunun temel kavramlarından olan akraba devlet, “etnik kimlik bağı nedeniyle başka bir devletteki akraba azınlığı ile özel bir ilişki içerisinde olan devlet” olarak tanımlanmaktadır (Claude, 1969: 5). Akraba azınlık ise, “sınır değişimi sonucunda yaşadıkları yerde azınlık konumuna düşen, bulunduğu ülkenin vatandaşlığına sahip olan ancak aynı zamanda kendilerini başka devletin ulusunun bir parçası olarak gören çifte aidiyet hissine sahip topluluklar” olarak tanımlanmaktadır (Nira, 2008: 142).

Günümüzde dünya genelinde artan etnik çatışmalar ve yükselen milliyetçilik hareketleri söz konusu kavramların uluslararası literatürde daha fazla yer bulmasına ve birçok yönden ilgi odağı olmasına neden olmaktadır. Bu durum hem uluslararası ilişkileri hem de devletlerin komşuluk ilişkilerini etkilemektedir. Öyle ki akraba azınlıklar kimi zaman evsahibi devlet tarafından tehdit unsuru olarak görülürken kimi zaman ise akraba devlet ile işbirliğini artırıcı unsur olarak görülebilmektedir (Ayman, 2007: 20). Ayrıca bir devletin başka ülkenin vatandaşı olan topluluklarla etnik bir kimlik bağına dayalı nasıl bir ilişki kurduğu ve kurulan ilişkinin uluslararası ilişkileri nasıl etkilediği de belirtilen kavramlar yardımı ile değerlendirilmektedir.

Uluslararası güvenlik ve istikrar açısından akraba devlet ve akraba azınlık ilişkilerini içeren çokça tarihi olgu mevcuttur. Osmanlı İmparatorluğu’nun içişlerine azınlık hakları bahanesiyle yapılan müdahaleler, Almanya’nın Polonya’daki Alman haklarını korumaya yönelik savunma girişimleri, Yugoslavya’nın dağılma sürecindeki etnik çatışmalarda akraba devletlerin önemli bir rol oynaması (Kemp, 2011: 2). Hindistan ve Pakistan arasında yer alan Keşmir sorununda çıkan çatışmalar, Rusya’nın Kafkaslar ve Orta Asya’daki devletlerle olan ilişkileri ve Rusya’nın Kırım müdahalesi akraba devletlerin akraba azınlıklarını bahane ederek oynadığı rollere örnek gösterilebilir (Cederman, 2009: 403-437).

Bir devletin akraba devleti rolünü üstlenmesi akraba azınlığıyla daima güvenlik amaçlı bir ilişkiye dayanmamaktır. Bu faaliyetler eğitim, kültür ve yardım çalışmalarına dayalı bir ilişki de içerebilmektedir. Bu nedenle akraba devletin izlediği yaklaşımlar Sabanadze'ye göre normatif, milliyetçi ve jeopolitik olmak üzere üç farklı politikayı içermektedir (Sabanadze, 2006: 244-256). Devletlerin kimi zaman araçsal bir yaklaşım ile kimi zaman ise ortak etnik bağ sebebiyle akraba azınlıklarına yönelik milliyetçi, normatif ve jeopolitik olmak üzere üç düzeyde politikalar izleyebileceği vurgulanmaktadır. Fakat genel rak dış politika faaliyetlerinde herhangi bir devletin dış politikasında akraba azınlığı ile ilişki kurmasına hangi faktörlerin neden olduğu incelenmemiş olup kuramsal olarak da söz konusu politikalar değerlendirilmemiştir (Uzgel, 1991: 99-100).

Uluslararası ilişkiler literatüründe yapılan çalışmalar genel olarak etnik çatışmalar üzerine yoğunlaşmıştır. Bunların yanında diaspora temelli çalışmalar da mevcuttur (Melvin ve King, 1998: 449). Ancak bir akraba devlet ne zaman ve neden bir akraba azınlığı ile ilgilenir? Bu ilginin şartları nelerdir? Sorularına cevap verebilmek için bir analiz çerçevesi oluşturmak gerekmektedir. Ganguly (1996: 6), bir devletin sınırları dışında yaşayan azınlık gruplarıyla ilgilenmesinin nedenlerini üç faktöre bağlamıştır: İlki araçsal faktörler, ikincisi kimlik özelinde duygusal faktörler, üçüncüsü ise her ikisinden kaynaklanan faktörlerdir. Ancak bu faktörler, her devlette aynı düzeyde etki göstermemektedir. Örneğin, Özbekistan akraba azınlıklarıyla ilgilenmemekteyken Rusya ve Macaristan gibi ülkeler ise akraba azınlıklarıyla aktif şekilde ilgilenmektedir (Karadeniz, 2010: 42). Bu örnekte olduğu gibi aynı faktörlerin devletlerde neden farklı yansımalar ortaya koyduğunu anlayabilmek için uluslararası ilişkiler teorilerinden faydalanmak gerekmektedir.

Çalışmada, Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)'nin de "kardeş toplumlar" çatısı altında akraba ve soydaş toplumlar olarak yer verdiği Suriye Türkmenleri incelenmiştir. Çalışma, uluslararası ilişkiler kuramlarının ışığında Rogers Brubaker'den yararlanılarak Türkiye'nin dış politika sürecinde Suriye Türkmenlerini ne zaman ön plana çıkardığı, ne zaman geri plana ittiği bir model dâhilinde analiz edilmiştir. Modele göre, akraba devletin akraba azınlığına yönelik politikasını etkileyen faktörler dört grupta yer almaktadır. Bu faktörler; akraba azınlıkların niteliğinden kaynaklanan faktörler, ev sahibi devlet ile akraba devletin ikili ilişkilerinden kaynaklanan faktörler, akraba devletin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan faktörler ile uluslararası/bölgesel dinamiklerden kaynaklanan faktörlerdir. Söz konusu faktörlerin bir devletin akraba devlet rolünü üstlenip üstlenmemesinde etkili olduğunu ortaya koyan model yardımı ile kimi devletlerin bu faktörlerin etkisiyle akraba azınlıklarına güç ve güvenlik elde edebilmek amacıyla araçsal yaklaşım sergilediği, kimi devletlerin ise ortak kimlik bağı, tarih ve ideoloji benzeri nedenlerle duygusal yaklaşım gösterdiği belirtilmiştir.

Çalışma, akraba devletlerin akraba azınlıklarına yönelik yapmış olduğu bu farklı yaklaşımlarının nedenini anlayabilmek için akraba devlet ve akraba azınlık arasındaki tarihsel

birliktelik, güç ve çıkar olanaklarının varlığı gibi etkenlerin birlikte incelenmesi gerektiğini öne sürmüştür. Bu değerlendirmeyi yaparken ise hem realist hem de konstrüktivist yaklaşım üzerinden bir analiz çerçevesi oluşturmayı amaçlamaktadır. Ayrıca çalışma akraba devletlerin Sabanadze'nin 'jeopolitik, normatif ve milliyetçi' politikalarının realist ve konstrüktivist yaklaşım ile analiz edilebileceğini ortaya koymuştur (Çalı, 1998:14-29).

Çalışma incelenirken Türkiye, akraba azınlıklarını ne zaman ön plana çıkartmaktadır, ne zaman geri plana itmektedir? Sorusu Türkiye'nin akraba azınlık politikalarının incelenmesinde yer alan en temel sorulardandır. Bu tip sorular doğrultusunda yapılan çalışmalara genel olarak bakıldığında, Türkiye'nin Soğuk Savaş'ın sonuna kadar akraba azınlıkları ile pek ilgilenmediği ancak son yıllarda yapılan çalışmalarda akraba azınlıkları ile olan ilişkilerinde bir politika değişikliği ve yükseliş olduğu belirtilmektedir (Öge, 2009: 202-203). Türkiye'nin akraba azınlıkları ile olan ilişkilerine yönelik bazı çalışmalar şu şekildedir:

1. Akraba azınlıklar ve Türkiye hakkında yapılan çalışmalar genel olarak Orta Asya Türk Cumhuriyetleri üzerine yapılan çalışmalar.
2. Almanya gibi Avrupa ülkelerine yönelik işçi göçüyle giden ve çifte vatandaşlığa sahip olan Türkler hakkında yapılan çalışmalar.
3. Türkiye'nin nasıl ve hangi koşullarda akraba azınlıklarıyla ilgilendiğine yönelik Kıbrıs ve Yukarı Karabağ ile ilgili çalışmalar.
4. Yunanistan, Irak ve Bulgaristan'daki Türk azınlıklara yönelik çalışmalar.
5. Atatürk döneminde Türk azınlıkların varlığına yönelik çalışmalar.

Yukarıdaki çalışmalardan da görüleceği üzere Türkiye, akraba azınlıklarına yönelik çeşitli alanlarda farklı politika ilişkileri içerisinde olmuştur (Karadeniz, 2010: 6). Ancak bu farklı politikaların hangi faktörlerin etkisiyle, hangi şartlarda uygulandığına yönelik soruları da içerisinde barındıran Suriye Türkmenlerine yönelik kapsamlı bir çalışmanın eksikliği görülmektedir. Ayrıca Türkiye'nin Suriye Türkmenleriyle olan ilişkisinin dış politika çıkarlarına dayalı bir ilişki mi yoksa etnik bağ üzerine kurulu bir ilişki midir? Sorusuna kuramsal boyutta cevap arayan çalışmalar da yer almamaktadır. Bu nedenle çalışma, 2000-2020 yılları arasında Türkiye'nin hangi faktörler etkisinde, hangi şartlarda Suriye Türkmenlerini ön plana çıkardığını, hangi şartlarda ise geri plana ittiğini analiz etmeyi amaçlamıştır. Çalışma, Türkiye'nin hem ulusal çıkarları gereği hem de kimlik bağı sebebiyle Suriye Türkmenlerine yönelik akraba devlet rolü üstlendiğini ancak bu rolü belirli şartlarda farklı politikalar yoluyla üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Çalışma süreci birçok soru eşliğinde gerçekleştirilmiştir: Bir akraba devlet akraba azınlığıyla neden ilgilenir? Hangi kuramsal yaklaşımlar akraba devlet akraba azınlık ilişkisini açıklamaya yardımcı olur? Türkiye, hangi koşullarda Suriye Türkmenlerini ön plana çıkarmaktadır, hangi koşullarda geri plana itmektedir? Suriye Türkmenlerinin Türkiye'den beklentileri nelerdir? Türkiye, Suriye Türkmenlerinin sorunlarına çözüm bulmak için hangi yaklaşımı sergilemektedir?

Türkiye, Suriye Türkmenlerini Suriye dış politikasında araç olarak mı kullanmaktadır? Eğer kullanıyor ise ne şekilde kullanmaktadır? Türkiye, Suriye Türkmenleriyle sadece duygusal etnik bağ mı kurmaktadır? Türkiye, Suriye Türkmenlerine yönelik akraba devlet rolünü üstlenirken hangi politikaları tercih etmektedir? Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik izlediği politikada süreklilik var mıdır? Türkiye'nin 2000-2020 yılları arasında Suriye Türkmenlerine yönelik politikası hangi ana hatlardan oluşmaktadır?

Yukarıdaki sorular doğrultusunda çalışma, niteliksel araştırma yöntemi kullanarak Türkiye'nin Suriye'de yaşayan Türkmenler ile neden, hangi şartlarda ve nasıl ilgilendiğini değerlendirmiştir. Arap Baharı'nın bölgeyi ve bölgedeki politikaları derinden etkilemesi nedeniyle Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikası Arap Baharı öncesi dönemi kapsayan 2000-2010 yılları, Suriye'de Arap Baharı başlangıç dönemini kapsayan 2011-2015 yılları ve Türkiye'nin askeri müdahalelerini kapsayan 2016-2020 yılları arası olmak üzere üç döneme ayrılarak değerlendirilmiş olup, tezin genel kapsamını da içinde barındıran Arap Baharı sonrası 2011-2015 dönemi ve askeri müdahaleleri içeren 2016-2020 dönemi üzerinde daha kapsamlı bir şekilde durulmuştur.

Suriye Türkmenlerini korumaya yönelik herhangi bir antlaşmanın olmaması ve nüfusun çoğunluğunu oluşturan Müslüman bir ülkede azınlık durumunda olmaları Suriye Türkmenlerini önemli kılan özelliklerdendir. Bu çalışma, Türkmenlerin iç siyasi örgütlenmelerini, yaşam koşullarının durumunu ve Arap Baharı sürecindeki pozisyonlarını irdelerken Türkiye'nin farklı şartlar altında Suriye Türkmenlerine yönelik nasıl süreklilik içinde politikalar oluşturabileceğini de gösterebilmek açısından önem taşımaktadır. Suriye Türkmenleri açısından bu çalışma ise Arap Baharı sonrasında yaşanan iç savaş ortamında Suriye Türkmenlerinin Türkiye'den beklentilerini ve Türkiye ile olan ilişkilerini incelemektedir.

Çalışmada kullanılan birincil kaynaklar; resmi açıklamalar, Cumhurbaşkanlığı tarafından yapılan açıklamalar, parlamento tutanakları, Dışişleri Bakanlığı bürokratlarının söylemleri, araştırma konusu olan Suriye Türkmenlerinin Türkiye'de kurduğu dernekler ve dernek liderleri ile Suriye Türkmen Meclisi 5. Dönem üyeleri ile yapılan görüşmeler ve açıklamalardan oluşmaktadır. Bu kapsamda Tarık Sülo Cevizci, Muhammed Vecih Cuma, Abdulkerim Ağa, İsmet Bozoğlu, Malik Kara, Muhammet Ceren, Samir Alo, Semir Hafız, Velid İbrahim, Yusuf Mahli ve Zeki Mustafa ile sözlü görüşme gerçekleştirilmiştir.

Türkmen lideriyle yapılan görüşmeler Kovid-19 pandemisi nedeniyle Whatsapp/Zoom/GSM üzerinden uzaktan erişim metoduyla yapılmıştır. Görüşme gerçekleştirilen tüm liderlere, kartopu örneklem metodolojisi kullanılarak iletişim sağlanmıştır. Görüşmelerin tamamında, açık uçlu sorular sorulmuş ve alınan cevaplar karşılaştırılarak derinlemesine analiz edilmiştir. Analizler sonucu edinilen bilgilere ise çalışmanın ilgili bölümlerinde yer verilmiştir.

Kartopu Örneklem Metodolojisi: “Evrenin sınırlarının ve evrendeki birimlerin kesin olarak belirlenemediği durumlarda, rassal olarak seçilen evrene dahil bir bireyle temas kurulmasının ardından, bu birey vasıtasıyla başka bireylere ulaşılması ve daha sonra yine aynı yolla başka bireylere ulaşılması ile kartopu etkisi şeklinde zincirleme olarak örnekleme oluşturma metodolojisi” olarak ifade edilmektedir.

İkincil kaynakları ise, kitaplar, ulusal ve uluslararası dergilerde yayımlanan makaleler ile dergi ve dergi haberleri oluşturmaktadır. Bu kaynaklar içinde ise Suriye Türkmen derneklerinin yayımladığı yazılar, dergiler ve arşivlerden günümüze ışık tutan Suriye Türkmenleriyle ilgili olan gazete haberleri yer almaktadır. Araştırma yapılırken karşılaşılan en büyük problem, birincil kaynaklara ulaşmada yaşanan kısıtlılıktır. Suriye Türkmenleri konusunda yeterli kaynağın ulusal ve uluslararası literatürde sınırlı olması, bu sınırlılığın en başında Dışişleri Bakanlığı’nın arşivlerine ulaşamaması, saha çalışması yapılabilmesi hususunda bakanlıktan gerekli izinlerin verilmemesi ve 2020 yılı dâhilinde ise pandemi süreci kısıtlar arasında yer almıştır.

Bütün bu sınırlılığa rağmen tez, Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikasını etnik diplomasi kapsamında akraba devlet ve akraba azınlık ilişkisi üzerinden değerlendiren öncü çalışmalar arasındadır. Ayrıca çalışma, uluslararası platformlarda siyasi olarak göz ardı edilmeye çalışılan Suriye Türkmenlerinin tanınmasına katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Çalışma, dört bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümünde, çalışmanın içeriğine yönelik kavram ve kuramsal çerçeve çizilmiştir. İkinci bölümünde, 2000-2010 yılları arasında Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikası incelenmektedir. Bu bölümde Suriye’deki Türkmen varlığı, Hafız Esad’ın son dönemi ile Beşar Esad döneminde Suriye Türkmenlerinin durumu, Türkiye’nin Beşar Esad döneminde Suriye ile olan ilişkileri, Adalet ve Kalkınma Partisi (AKP)’nin iktidara gelişi ve Türkiye’nin Suriye Türkmenleri ile olan ilişkisi analiz edilmiştir.

Çalışmanın üçüncü bölümünde, 2011-2015 yılları arasında Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikası incelenmektedir. Bu bölümde Arap Baharı’nın etkisiyle Suriye iç savaşı, DEAŞ ve PYD/YPG’nin Suriye iç savaşındaki etkisi, Suriye Türkmenlerinin Arap Baharının başlangıç sürecindeki siyasi ve askeri alandaki konumları, Suriye Türkmenlerinin sorunları ve muhalif yapılanmalar içerisindeki durumları, süreç boyunca Türkiye’nin Suriye Türkmenleri ile olan ilişkisi analiz edilmiştir.

Çalışmanın dördüncü bölümünde, 2016-2020 yılları arasında Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikası incelenmektedir. Bu bölümde Suriye iç savaşıyla bölgede güçlenen DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerinin durumu, Suriye Türkmenlerinin bölgedeki terör örgütleri karşısındaki durumu, Suriye Türkmenlerinin siyasi ve askeri alandaki örgütlenmeleri ve Türkiye’nin yaptığı askeri harekâtlara katılımları, süreç boyunca Türkiye’nin Suriye Türkmenleri ile olan ilişkisi ile Türkiye’nin Suriye’de yaptığı Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı, Bahar

Kakani Harekâtları ile ABD, Rusya ve İran denkleminde Türk dış politikası analiz edilmiştir. Sonuç bölümünde ise, Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini hangi şartlarda dış politikasına taşıdığı, bu politikasını etkileyen faktörler ve Türkiye'nin hangi amaç ve araçlarla akraba devlet rolünü üstlendiğini ortaya koyan genel bir değerlendirme sunulmuştur.

BİRİNCİ BÖLÜM

1. KAVRAMSAL VE KURAMSAL YAKLAŞIM

1.1. Kavramsal ve Kuramsal Çerçeve

Devletler, coğrafi sınırları ve içlerinde barındırdığı çeşitli etnik grupların varlığı nedeniyle homojen bir yapıya sahip olmaktan uzaktır (Kymlicka, 1995: 1). Birçok devlet, sınırları içerisinde başka devletlerin vatandaşı olarak yaşayan azınlık gruplarına sahiptir. Azınlık meselesi, devletlerin hem iç ve dış politikaları hem de uluslararası sistem açısından oldukça önem arz etmektedir (Oran, 2001: 65). Öyle ki azınlık hakları, uluslararası güvenliği dahi etkileyebilecek sonuçlar ortaya çıkarmaktadır (Somersan, 2004: 77-95).

Devletlerin kendi etnik, dilsel ya da dinsel nitelikli olarak gördüğü azınlıkların haklarını bahane ederek yapmış olduğu tek taraflı müdahaleler, uluslararası güveni ve istikrarı tehlikeye atmaktadır. Ancak azınlıklar kimi zaman devletler için güvenlik sorunu oluştururken; kimi zaman da devletler arasındaki ilişkileri bir köprü görevi yaparak güçlendirirler. Dolayısıyla bir devlet etnik kökeni nedeniyle yakınlık bağı kurduğu akraba azınlıkları ile neden, nasıl ve hangi amaçlarla yakınlık bağı kurmaktadır? soruları uluslararası ilişkiler bakımından oldukça önem taşımaktadır (Çavuşoğlu, 2001: 23-24). Çalışmanın bu bölümünde amaç, yukarıda belirtilen sorular doğrultusunda bir devletin akraba azınlığına yönelik izlediği politikaları, akraba azınlık ve akraba devlet kavramları üzerinden değerlendirmektir.

Birinci Dünya Savaşı ve İkinci Dünya Savaşı sonrası meydana gelen sınır değişiklikleri sonucunda bazı etnik topluluklar, bir devlette azınlık oluştururken farklı bir devlette ise baskın topluluk haline gelmiştir. Bu durum akraba devlet ve akraba azınlık ilişkisini oluşturan başlıca etkenler olarak karşımıza çıkmaktadır (Ieda, 2006: 305-308). Anthony Smith ise etnik grubu: “kollektif bir özel isim, ortak bir soy bağı, ortak tarihsel geçmiş gibi ortak bir kimlik duygusuna sahip topluluklardır” tanımlamaktadır (Smith, 2004: 42). Günümüzde 80 civarı olmak üzere bir kısmı kemikleşmiş çatışmaların aktörü konumunda yaklaşık olarak 5 bin etnik azınlık grup bulunmaktadır (Carment, 1994: 551).

Wolff’a göre akraba azınlıklar, etnik, dinsel ya da dilsel özellikleri ile başka bir devlet ile ortak bağları olan, ev sahibi devletin vatandaşlığını taşıyan ve ev sahibi devlet içerisinde demografik olarak azınlık olan topluluklardır (Wolff, 2003: 3). Bu tip akraba azınlıklar, bir yandan

vatandaşlık bağı ile yaşadıkları devlete bağlı iken diğer yandan etnik kimlikleri nedeniyle başka bir devlete bağlı hissiyatı içerisinde dirler. Bu çifte aidiyet hissi, etnik kimlik olarak bağlı oldukları devletler tarafından müdahale aracı olarak kullanılabilir.

Özetle, sınır değişimleri sonrasında bulundukları devlette azınlık konumuna düşen ve bu ülkenin vatandaşlığına sahip olan ancak aynı zamanda kendilerini akraba devletin parçası görerek iki ülkeye de “çifte aidiyet” hissiyatı içerisinde olan toplumlar “akraba azınlık” olarak ifade edilmektedir. Bu azınlıkların çifte aidiyet hissi taşıdığı diğer ülkeler ise “akraba devlet” olarak tanımlanmaktadır (Kaya ve Tarhanlı, 2006: 142).

Sabanadze (2006: 244)’ye göre akraba devlet, “bir azınlık topluluğunun mensubu olduğu etnik kimliğe sahip topluluğun büyük kısmının yaşadığı devlet” olarak belirtilmektedir. Başka bir tanımlamada ise bir azınlığın yaşadığı ve vatandaşlığına sahip olduğu devlete “ev sahibi devlet”, azınlığın soydaşlarının egemen olduğu devlete de “akraba devlet” denilmektedir (Oran, 2008: 41). Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı (AGIT) Ulusal Azınlıklar Yüksek Komiserliği akraba devlet kavramını, “başka bir devlet içindeki akraba azınlığı ile kendi içerisindeki toplumun etno-kültürel özelliklerinin paylaşıldığı devletler” tanımlamaktadır (OSCE, 2008: 3). Bu çalışmada ise bir bütünlük sağlamak amacıyla Avrupa Konseyi (AK) Venedik Komisyonu’nun raporlarında yer verdiği kavram kullanılmaktadır. Raporlarda akraba toplumlar “akraba azınlık (*kin minority*)” olarak, anavatan/ev sahibi devlet (*motherland or home country*) kavramı ise “akraba devlet (*kin-state*)” olarak nitelendirilmektedir (CDL-ILF, 2001: 19). Diğer bir ifadeyle, çalışma boyunca sınır değişimi nedeniyle diğer bir ülkede azınlık konumuna düşen etnik toplumlar “akraba azınlık” kavramıyla, bu etnik toplumların anavatanları ise “akraba devlet” kavramı ile nitelendirilmiştir.

Akraba azınlıklar ile akraba devletler arasındaki ilişkinin “uluslararası güvenlik ve istikrara” etkisi, oldukça önem arz etmektedir (Kymlicka, 2008: 25-26). Bu nedenle, öncelikle akraba devletlerin akraba azınlıklarına yönelik hangi politikalar izlediklerinin incelenmesi gerekmektedir. Akraba devletler ile akraba azınlıkları arasındaki ilişki ve bu ilişki ekseninde yer alan akraba devlet politikaları uluslararası ilişkilerde geliştirilmesi gereken bir alandır. Uluslararası ilişkilerde azınlık hakları konusuna olan ilgi ise her geçen gün artmaktadır. Bu ilginin artmasının nedeni dünyanın birçok yerinde var olan etnik çatışmaların varlığı ile devletlerin kimlik odaklı politika uygulamalarıdır. Genel olarak bakıldığında akraba devletler, etnik kimlik politikalarına meşruiyet kazandırmak ve etnik çatışmaların neden olduğu istikrarsızlıkları ortadan kaldırmak için akraba devlet politikalarına yönelmektedir. Bu kapsamda azınlık haklarının korunması konusunda akraba devletlerin rolü karşımıza çıkmaktadır. Soğuk Savaş sonrası yapılan çalışmalarda, akraba devletlerin bazen ev sahibi devlet ile çatışmaya yol açsa bile akraba azınlığına destek veren ve onlarla işbirliği yapan politikalar ürettiği belirtilmektedir.

Sabanadze (2006: 248)'ye göre, akraba devlet politikaları üç grupta değerlendirilebilir. Bu gruplar milliyetçi, jeopolitik ve normatif olarak belirtilmektedir. Bu hususta altı çizilmesi gereken nokta, bu üç tür politikanın ortak özelliğidir. Bu özellik sınırları aşan bir ulus varlığına inanılarak oluşturulmuş politikalar olup, her ülkenin özel şartlarına göre değişiklik göstermektedir.

İlk grup olarak “milliyetçi” politikalar, kendi ulus devlet projelerinin içerisine akraba azınlıklarının desteğini de ekleyen politikalarlardır. Örneğin, Macaristan, “Komşu Ülkelerde Yaşayan Macarlar Hakkında Kanun” çıkartmıştır. Bu kanun ile sınıra komşu ülkelerde yaşayan Macarlar, komünizm sonrası “Macaristan uluslaşma projesi”nin bir parçasını oluşturmaktadırlar (Singh, 2006: 303-318). Bu kapsamda yer alabilecek bir diğer politika ise akraba devletin akraba azınlıklarının yaşadığı sınırları da içerisine alma düşüncesidir. Bu durum ise yayılmacı bir siyasetin göstergesidir. Ancak, akraba devlet için bu politika uygun bir strateji olmayabilmektedir. Bu tür politikalarda, akraba devletler genel olarak akraba azınlıkların etnik kimliklerinin korunması için gerekli şartları oluşturma çabasıdadır (Wolff, 2001: 159).

İkinci grup olarak “jeopolitik” politikalar, akraba devlet kendi çıkarlarını elde etmek amacıyla sınırları dışında yer alan akraba azınlıklarını, yaşadıkları devlete karşı bir baskı unsuru olarak kullanmaktadır. Örneğin, Rusya'nın Gürcistan'da yaşayan Rus kökenli azınlıklarına yönelik yaklaşımı ile Türkmenistan'da yaşayan Rus kökenli azınlıklarına yönelik yaklaşımı birbirinden farklıdır. Rusya'nın bu politika farklılığını, kendi siyasi duruşu, bölgesel etki alanı ve akraba azınlıkların yaşadıkları ülke ile olan ilişkilerindeki çıkarlarının önceliği belirlemektedir (Sabanadze, 2006: 250).

Üçüncü grup olarak “normatif” politikalar, devletlerin akraba azınlıklarının yaşam koşullarını geliştirmek için hem ev sahibi ülke hem de uluslararası kuruluşlarla işbirliği içinde izledikleri politikaları içermektedir (Sabanadze, 2006: 251). Bu kapsamda Birleşmiş Milletler, Avrupa Konseyi, Avrupa Güvenlik ve İşbirliği Teşkilatı gibi uluslararası kuruluşlar ile Avrupa Birliği tarafından kabul edilmiş çeşitli belgelerle azınlıkların haklarına yönelik standartlar oluşmaya başlamıştır. Normatif politikalar, “uluslararası azınlık hakları hukuku” adı altında bir oluşuma gidilen ve uluslararası sistem çerçevesinde değerlendirilen politikalarlardır (Kaya ve Tarhanlı, 2006: 241-261). Bu nedenle, akraba devletlerin akraba azınlıkları ile olan ilişkilerini, akraba azınlıkların yer aldığı ülke ile olan ilişkilerini ve akraba devletin akraba devletin kendi iç dinamiklerini bilmek gerekmektedir.

Akraba devletlerin dış politikasını etkileyen faktörlerin neler olduğu ve bu faktörlerin devletlerin politikalarını nasıl etkilediği değerlendirildiğinde Brubaker'ın oluşturduğu model ön plana çıkmaktadır. Brubaker (1997: 55)'in modeli, akraba devletler, akraba azınlıkları ve akraba azınlıkların yaşamış olduğu devletlerarası ilişkileri açıklamaya yönelik literatürdeki mevcut boşluğu doldurmak adına yapılmış önemli bir katkıdır. Bu sebeple ilk olarak bu modelden

bahsetmemiz ve çalışmamız dahilinde bu modeli ne şekilde kullanacağımızı belirlememiz gerekmektedir. Brubaker (1997: 69)'ın geliştirdiği modelde, bir devletin akraba azınlığına yönelik dış politikasını analiz edebilmek için üç faktör bulunmaktadır. Bu faktörler, akraba devletin akraba azınlığı ile olan ilişkisi, söz konusu akraba azınlığın yaşamış olduğu devletle olan ilişkisi ile akraba devletin komşu devletle olan ilişkisidir. Çalışma dahilinde vurgulanan nokta ise bir akraba devletin takip ettiği politikaların, azınlığın mevcut konumundan, akraba azınlığının yaşadığı devletle ilişkilerinden ve kendi iç dinamik faktörlerinden bağımsız olarak değerlendirilemeyeceğidir.

Brubaker'ın modeli, bir devletin akraba azınlığıyla olan ilişkisi için uygun bir yaklaşım ortaya koymuş olsa bile bu modelde göz ardı edilmiş ancak oldukça önem arz eden başka bir analiz seviyesi bulunmaktadır. Sata (2007: 8) etnik ilişkilerin üç modeli çalışmasında: bu üçlü ilişkiler modelinin uluslararası sistemin etkisini de içerisine dahil edecek şekilde dörtlü bir modele dönüştürülmesinin gerektiğinin altı çizilmiştir. Bu sebeple uluslararası konjonktürel yapının dış politikadaki etkisini de akraba devlet politikalarını değerlendirirken göz önünde bulundurmamız gerekmektedir. Aynı şekilde Singer da “Uluslararası İlişkilerde Analiz Seviyesi” adlı çalışmasında: “analiz seviyelerinin birkaç seviye ile sınırlandırılmayacağı, aksine araştırmanın yapısına göre çeşitlendirilebileceği” ifadesine yer vermiştir (Singer, 1961). Bu kapsamda, akraba devletin dış politikasında akraba azınlığının ne şekilde rol aldığını anlayabilmek amacıyla Brubaker'ın çalışmasından hareketle onun modelinin eksik yanlarını da gözetenek çalışma boyunca dört düzey üzerinden inceleme yapılmaktadır.

Modele göre, akraba devletin akraba azınlığına yönelik politikasını etkileyen faktörler dört grupta yer almaktadır. Bu faktörler; akraba azınlıkların niteliğinden kaynaklanan faktörler, ev sahibi devletle akraba devletin ilişkisinden kaynaklanan faktörler, akraba devletin kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan faktörler ile uluslararası/bölgesel dinamiklerden kaynaklanan faktörlerdir. Söz konusu faktörlerin ve oluşturulan model yardımıyla kimi devletlerin bu faktörlerin etkisiyle akraba azınlıklarına güç ve güvenlik elde edebilmek amacıyla araçsal yaklaşım sergilediği, kimi devletlerin ise ortak etnik, tarihi ve kültürel yapı nedeniyle duygusal yaklaşım gösterdiği belirtilmiştir.

Çalışma, devletlerin farklı politika yaklaşımlarını anlayabilmek için ise akraba devlet ve akraba azınlık arasındaki tarihsel paydaşlık, güç imkânları ve çıkarların varlığı gibi etkilerin birlikte değerlendirilmesi gerektiğini vurgulamıştır. Ayrıca değerlendirmeyi hem realist hem de konstrüktivist yaklaşım çerçevesinde analiz etmeyi önermiş ve daha kapsamlı ve açıklayıcı bir analiz oluşturmayı hedeflemiştir. Akraba devletlerin ‘jeopolitik’ politikalarını ulusal güvenlik, güç ve çıkar dâhilinde realist çerçevede, “milliyetçi ve normatif” politikalarının ise etnik kimlik politikası temelinde konstrüktivist çerçevede analiz edilebileceğini göstermiştir (Çalı, 1998: 14-29).

Morgenthau'ya göre, uluslararası siyaseti anlamak için en önemli anahtar güç temelinde tanımlanan ulusal çıkarlardır. Böylelikle güç temelinde yer alan çıkar, siyasilerin dış politika hareketlerini anlayabilmemizi sağlamaktadır (Burchill, 2001: 79). Siyasetçiler dış politika söylemlerinde ideolojik referanslar kullansalar da söylediklerini pratiğe dökmelerinde onları sınırlayan kendi güç ve kapasiteleridir. Devletin gücünün doğası ve çeşitleri zamana, mekâna ve içinde yaşanılan duruma bağlı olarak değişebilir ama çıkarları süreklilik arz etmektedir. Bu nedenle, ekonomik, kültürel ve stratejik çevre bir devletin hangi tür güç uygulayacağını belirlemektedir (Karadeniz, 2010: 45). Bu yaklaşıma göre, devletler ulusal çıkarlarını stratejik ve ekonomik olanakları kapsamında tanımlamaktadır. Morgenthau'ya göre ulusal çıkarlar, karar vericilerin davranışlarını belirleyen değişmez bir reçete sunmaktadır. Bu nedenle çıkarlar duruma göre oluşturulan tercihler değil; varlığının keşfedilmesini bekleyen birer gerçeklik olarak ifade edilmektedir (Donnelly, 2000:45).

Morgenthau (1970: 47), sistemdeki aktörlerin özellikleri ve birbirleriyle olan etkileşiminden itibaren devletlerin dış politikalarını açıklamak ve anlamak isterken Waltz ise devletlerin içinde bulundukları yapının devletler üzerindeki etkisinden itibaren devletlerin dış politikalarını açıklamaktadır. Bu nedenle klasik realistlere göre güç insan doğası temelinde ele alınırken, Waltz (1979)'a göre ise, devletlerin kendi içerisindeki emredici kurallardan kaynaklanmaktadır. Bu kurallar da devletlerin sahip oldukları güç sayesinde anarşik sistem yapısı içerisinde varlıklarını devam ettirebilmeleri için gerekli bir unsurdur.

Özetle, klasik realizme göre devletlerin dış politikalarındaki temel hedefi güç odaklı ulusal çıkarlara erişmektir. Devletler için uluslararası sistemde meydana gelen anarşi ortamında en önemli unsur ulusal güvenlikleri olmuştur. Devletlerin ulusal çıkarları güç ve güvenlik ekseninde öncelikli olarak dış politikalarına yön vermektedir. Bu doğrultuda akraba devletlerin dış politikaları nasıl incelenebilir? Realizm, akraba devletlerin akraba azınlıkları ile araçsal nedenlere dayalı olarak nasıl ilgilendiğini ve bu bağlamda da jeopolitik olarak nitelendirilen akraba devlet politikalarının nasıl oluştuğunu anlayabilmemiz için kuramsal bir açılım sağlamaktadır. Bir devletin akraba azınlığını, ulusal çıkarlarına ulaşmak için kullanması ve ya azınlığına yönelik yaklaşımındaki amacını ulusal çıkarlarına göre belirlemesi realizm perspektifinden bakıldığında anlamlı hale gelmektedir.

Bu çalışmamızın da konusunu oluşturan ve sınır devletlerinde yaşayan akraba azınlıklar, akraba devletleri ile bulundukları evsahibi devletler arasındaki ilişkilerde genel olarak literatürde güç ve güvenlik ekseninde incelenmiştir.

Kymlicka (2004: 28-31)'nın çalışmalarında görüleceği gibi azınlık hakları güvenlik konusu içinde incelenmiş, hem akraba devletler hem de azınlıkların yaşadıkları devletler tarafından azınlık konusunun “güvenleştirilmekte” olduğu ifade edilmiştir. Kısacası, akraba azınlıkların evsahibi devlet için bir güvenlik tehdidi olarak algılandığı ve bu kapsamda bu devlet tarafından siyasalar

üretildiği ifade edilmektedir (Karadeniz, 2010: 47). Özellikle etnik bir azınlıklığın evsahibi devlette maruz kaldığı baskılar nedeniyle akraba devletinden yardım talep etmesine istinaden akraba devletin bu duruma müdahale etmesi, akraba devlet ve evsahibi devlet arasında bir çatışmaya neden olabilmektedir (Brown, 1993: 19-21). Stephan Van Evera'ya göre de akraba azınlıkların yer aldığı toprakların akraba devletleri tarafından dış politika hedefi haline getirilmesi devletler arasında savaş ihtimalini arttıran en önemli nedenlerdir (Kupchan, 1995: 137-158). Aynı şekilde Kalevi Holsti (1956: 127) de sınırları dışında kalan akraba azınlıklar olan etnik bağın ve ulusal hassasiyete dayalı politikaların, söz konusu ülkelerin dış politikalarına etki ederek mütecaviz dış politika takip etmelerine yol açtığı ifade edilmektedir.

Realist yaklaşım, devletlerin güç ve güvenlik amaçları çerçevesinde nasıl akraba azınlıklarına yönelik nasıl politikalar izlediği ve izlenen akraba devlet politikalarının akraba azınlıkların yer aldığı evsahibi devlet ile arasındaki ilişkileri nasıl etkilediğini göstermektedir. Ancak devletlerin sahip olduğu iç siyaset anlayışının, etnik kimlik algılamalarının ve sosyal normların devletlerin dış politikalarında akraba azınlıklarına olan bakış açısını nasıl etkilemektedir? Sorusunu açıklamada yetersiz kalmaktadır. Bu kapsamda Soğuk Savaş sonrasında devletlerin güç ve güvenlik unsurları kadar kendi etnik kimlik yapılarının da dış politikalarını etkilediğinin anlaşılması, uluslararası ilişkilerde yeni açılımlara neden olmuştur. Literatürde kimi çalışmaların “kültürün uluslararası ilişkiler disiplinine geri dönüşü” şeklinde açıklamış olduğu bu gelişmeler içerisinde konstrüktivist bakış açısı, ulusal kimlik, kimliğin oluşturduğu çıkarlar ve sosyal normlar gibi kavramları devletlerin dış politika analizlerine dâhil etmiş ve bizlere yeni bakış açıları sağlamıştır (Hudson, 1997: 25). Bu gelişmeler, akraba devletin akraba azınlığı ile olan ilişkisini analiz edebilmemiz açısından bizlere önemli katkılar vermektedir.

Bir devlet, kendi sınırları dışında yer alan akraba azınlıkları ile hem araçsal nedenlerle hem de ortak etnik kimlik yapısı, tarihi ve kültürel değerler gibi sebeplerle ilgilenebilmektedir. Sabanadze (2006)'nin “milliyetçi ve normatif” olarak nitelendirmiş olduğu akraba devlet politikalarının, sadece evsahibi devlet ile olan ilişkilerde çıkar sağlamak üzere akraba azınlıklara yaklaşmadığını, aynı zamanda ortak etnik kimlik bağının etkisiyle de politika geliştirildiği önemini göstermektedir. Dolayısı ile bir devletin akraba azınlıklarına karşı akraba devlet rolü üstlenmesi yalnız “güvenlik ve ulusa çıkar” gibi reelpolitik endişelerden kaynaklanmayabilmektedir. Akraba devletlerin akraba azınlıklarını neden ve nasıl ön plana çıkardığını ve geri plana ittiğini, ne için farklı politikalar yürüttüğünü anlayabilmek açısından konstrüktivist yaklaşımdan da faydalanmak gerekmektedir.

Ted Hoph (1998: 171) göre, realizmde olduğu gibi konstrüktivizmde de farklı akımlar yer aldığından konstrüktivizmi bir bütün olarak incelemek mümkün değildir. Smith, konstrüktivist sistemi, birim ve holistik seviyelerde ele almakta ve bu şekilde bir gruplandırmaya gitmekteyken, Hoph ise geleneksel ve eleştirel konstrüktivizm ayrımını yapmaktadır (Bozdağlıoğlu, 2003: 22).

Wendt (1999: 3-5) ise, *Uluslararası Siyasetin Sosyal Kuramı* adlı eserinde konstrüktivizmi, modernist konstrüktivizm, postmodernist akım ve feminist akım şeklinde üç grup altında incelemektedir. Bu üç akım birbirlerinden farklı özelliklere sahip olmasına rağmen üçünü biraraya getiren nokta neorealizm ve neoliberalizmin “sosyal özellikler”den arındırılmış olmalarına karşı geliştirdikleri duruşları olarak ön plana çıkmaktadır (Karadeniz, 2010: 52). İkinci Dünya Savaşı’ndan sonra teorilerin ortaya çıkış kaynağını güç ve ulusal çıkar oluşturmaktadır. Güç, askeri yetenekler ve olanaklar olarak algılanırken çıkar ise, güç, güvenlik ve refaha yönelik bir arzu olarak ifade edilmektedir. Wendt (1999: 113-114), realistler ile ortak noktası olarak devletlerin, sistemde ulusal çıkarlarına göre hareket ettiğini belirtirken esas olanın ona göre bu çıkarların nasıl oluşturulduğunun anlaşılmasının gerekliliğidir.

Konstrüktivist dış politika yaklaşımı, devletlerin davranışlarına yön veren unsurların hem maddi unsurların hem de düşüncelerin, değerlerin, normların da içinde yer aldığı unsurlar olduğunu belirtmektedir. Ayrıca devletlerin dış politika davranışlarını kendi kültürel ve sosyal kurumlarından kaynaklanan normlar da etki edebilmektedir. Bu bağlamda devletlerin düşünce biçimleri, çıkar ve kimlikleri, kültür ve kendilerine belirledikleri rol kavramsallaştırmalarından etkilenmekte olup bu çıkarları durağan değildir (Wendt, 2006: 9). Böylece realizm kuramının “kara kutu” olarak nitelendirdiği dış politika yapım süreci, dış politikaya etkileyen diğer faktörlerin de dikkate alınarak analiz edilmesiyle ortaya çıkmıştır.

Bununla birlikte devletlerin çıkarlarının “kimlikleri” tarafından belirlendiği düşüncesi, konstrüktivist yaklaşımı oluşturan akımların bir diğer ortak noktasıdır (Burchill, 2001: 214). Realizme göre devletler sahip oldukları imkânlar ve kaynaklar açısından farklılaşmakta iken, konstrüktivist yaklaşım ise aynı maddi özelliklere sahip devletlerin neden farklı dış politika tercihlerinde bulunduğunu, her devletin kendine özgü normları, değerleri ve kurumsal yapılarını içerisinde barındıran kimlik yapılarına bağlamaktadır (Telhamy ve Barnett, 2002: 2). Örneğin, İkinci Dünya Savaşı’ndan günümüze Almanya ve Japonya’nın ekonomik ve siyasi güçleri realizmin beklentilerinin aksine artsa da dış politika normları dış politika hedeflerinde askeri araçları kullanacak şekilde bir değişime gitmemiştir (Berger, 1996:317). Değişen uluslararası koşullara rağmen süreklilik sağlayan normlar ise dış politika analizlerinde “kimlik” faktörünün öneminin altını çizmektedir (Karadeniz, 2010: 53). Dolayısıyla, bu yaklaşımın dış politika analizlerine ve uluslararası ilişkiler kuramlarına getirdiği en önemli katkılardan biri bu kimlik kavramı olmuştur (Guzzini, 2000: 147).

Realizme göre devletlerin kimlikleri verili olarak kabul edilirken ve iç kimlik uygulamalarından ayrı tutulurken; konstrüktivist akım, uluslararası ilişkiler kuramlarına hâkim devlet merkezli bakış açısının alanın ulusal boyutunun unutulmasına yol açtığını belirterek ulusal kimliklerin önemini vurgulamaktadır (Kratowill, 1996). Ulusal kimlikler devletlerin kimlik

tanımlamalarında kim olduklarını belirlemek amacıyla iç dinamiklerin önemi ortaya çıkarmakta ve bu kimlikler başka ülkelerle olan ilişkilerinde ilişki yapısına göre değişebilmektedir.

Wendt (1999: 225)'e göre başka kimlikler için bir temel teşkil eden ulusal kimlik, bir anlamda başka kimliklerin kaynağını da oluşturmaktadır. Bu nedenle, devlet kimliğinin dış politikadaki belirleyiciliği rolü, ulusal kimliğin dış politikayı belirleyici rolünün yerine daha ön plana çıkmaktadır. Diğer bir ifadeyle, analiz birimini devlet olarak belirleyen Wendt'in, ulusal kimlik algılamalarının ve bu algılarda yaşanan değişimlerin dış politikaya olan etkisini göz ardı etmesi nedeniyle konstrüktivist akım içinde farklı yaklaşımlar ortaya çıkmıştır (Jorgensen, 2000: 54). Buradan hareketle ulusal kimliğin taşıdığı tüm dini, etnik, dilsel farklılıkların dış politikaya doğrudan müdahalesinin söz konusu olmadığı fikrine katılmak mümkündür ancak devlet yaratma süreci bu farklılıklar içindeki bir etnik grup tarafından gerçekleştiriliyorsa, dış politika da o grubun taşıdığı özellikleri yansıtabilmektedir (Çalış, 1999: 10-11). Bu durumda net olarak ulus ve devlet ayrımının yapılamadığı ve bu şekilde ulusal kimliğin devletlerin davranışlarını etkileyebildiğini söyleyebiliriz. Ayrıca ulusal kimlik, bir devletin diğer devletler ile ilişki içerisinde olduğu sırada üstlenebileceği diğer roller için birer kaynak teşkil etmektedir.

Saideman (2002: 169)'ın belirttiği üzere kimlikler, bir devletin algılamalarını etkileyerek o devletin uyguladığı dış politikasında belirleyici özellikler taşımasına vesile olabilmektedir. Konstrüktivist bakış açısında kimlikler dış politikada bir araç değil, amaç niteliği taşımaktadır. Kimlikler devletlerin kim olduğunu, tehdit algılamalarını ve hangi siyaset seçenekleri olduğunu belirlemektedir. Barnett (1995: 179), kimliğin devletin çıkarlarını tanımladığını ve bunun da bazı durumlarda daha önceden takip edilmesi mümkün olmayan dış politika davranışlarına meşruiyet kazandırdığını ifade etmektedir. İran örneğinde de görebileceğimiz gibi, Anti-empyralist kimliği İran'ın İsrail ile ilişki kurmasını mümkün kılmazken siyasal İslam kimliği maliyeti yüksek olan Lübnan müdahalesi gibi politikalar izlemesine neden olmaktadır. Bu nedenle devletlerin kimliklerinin dış politika hedeflerini gerçekleştirmek üzere bir araç değil, bir amaç olabileceği de ifade edebilmektedir (Saideman, 2002: 182). Böylelikle ulusal çıkar, ulusal kimliğin bir parçası olarak algılanabilmektedir. Bu durumda da dış politikanın temel hedefi ülkenin ve vatandaşlarının temel değerlerinin korunmasıdır (Dağı, 2002: 53-66). Kimlikler devletlerin neyi, neden yaptığını anlamamız için önemli bir kavram olarak karşımıza çıkarken dış politika da kimlikler üzerinde önemli etkilerde bulunabilir, bazı kimliklerin diğerleri pahasına daha görünür olmasına neden olabilir (Saideman, 2002: 175). Kısaca, kimlikler bir devletin dış politikasında açıklayıcı etkili bir değişken olarak ön plana çıkmaktadır.

Realist yaklaşım çerçevesinden bir akraba devlet, akraba azınlığının haklarını koruma rolünü devletler arası ilişkilerinde bazen güç, çıkar, ulusal güvenlik veya saygınlık kazanmak amacıyla üstlenirken bazen de bir baskı aracı haline de getirebilmektedir. Ayrıca bu durum akraba devletin mevcut güç kapasitesine göre akraba azınlığı ile olan ilişkisinde irredentizme varan çeşitli

politikalara yönelmesine neden olabilmektedir. Konstrüktivist yaklaşım ise diğer bir açıdan bakarak akraba devletlerin akraba azınlığı ile ortak etnik kimlik yapısının etkisiyle akraba azınlıklarına yönelik koruma sorumluluğu hissettiğini ve bu kapsamda “akraba devlet” rolünü yerine getirdiğini ortaya koymaktadır. Böylelikle Ganguly (1996: 6)’nin “duygusal nedenler” içerisinde açıkladığı akraba azınlıklarıyla “dinsel, dilsel veya etnik” paydada ortak bağ kurulması, akraba devletin etnik kimlik yapısının dış politikasına yansımaları olarak görülmektedir. Fakat bu yansımanın boyutu her devlette farklılık göstermektedir. Tam bu konuda konstrüktivist yaklaşım devreye girerek sosyal normların etkisiyle akraba devletlerin farklı politikalar izlediğini ortaya koymaktadır. Diğer bir ifadeyle, akraba devlet politikalarını etkileyen dört faktörün neden her devlette aynı etkiyi göstermediği bu bakış açısıyla anlaşılabilmektedir. Osmanlı Devleti’nin dağılması sonrası Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında kalan Suriye Türkmenleri ile Türkiye’nin ilişkisinin de bu kuramsal çerçevede değerlendirilebilmesi gerekmektedir.

1.2. Kavramsal ve Kuramsal Çerçevenin Suriye Türkmenlerine Uyarlanması

Türkiye’yi akraba devlet olarak tanımlayabilir miyiz? Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılması sonucu Suriye’de azınlık durumunda kalan Türkmenleri akraba azınlık olarak nitelendirebilir miyiz? Türkiye’nin dış politika karar vericileri hangi soruları sorup, hangi kavramları temel alarak Türkiye’nin sınır komşularında yaşayan akraba azınlıkları ile ilgilenmektedirler? Türkiye hangi durumlarda Suriye Türkmenlerini ön plana çıkarmakta; ne zaman geri plana itmektedir? Hangi kuramsal çerçeve bizlere bu sorunun cevabını verebilir? Sorularına yanıt aranarak Suriye Türkmenleri örneğine uyarlanmıştır.

Bu çalışmada ele alınan “akraba azınlık” kavramı, Osmanlı İmparatorluğu sonrası oluşan sınır değişimleri nedeniyle Türkiye’nin sınır komşularında azınlık olarak kalmış, bulundukları ülkede haklarının korunmasına yönelik Türkiye Cumhuriyeti’nden girişimde bulunmasını bekleyen ve kendilerini Türk olarak gören Suriye Türkmenlerini tanımlamak için kullanılmıştır. Bu kapsamda ise Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı (YTB)’nin de “kardeş topluluklar” çatısı altında “akraba ve soydaş topluluklar” olarak yer verdiği Suriye Türkmenleri incelenmiştir.

Tüm bunlar doğrultusunda öncelikle çalışma kapsamında Türkiye ile “Suriye Türkmenleri” arasındaki etnik kimlik bağı, Türkiye’nin akraba devlet rolünü üstlenmesinde etkili olmakta mıdır? Hangi faktörler Suriye Türkmenlerinin dış politikada ön plana alınmasında veya geri plana itilmesinde etkilidir? Bu durumu nasıl bir kuramsal çerçeve açıklayabilir?” soruları yanıtlanmaktadır. Bu kapsamda akraba azınlıklar, akraba devlet ve evsahibi devlet arasındaki ilişki ağını, ulusal çıkar ve etnik kimlik unsurlarını içerisinde birlikte barındırdığından hem realist hem de konstrüktivist yaklaşımlar çerçevesinde incelemek gerektiğini ortaya koymaktadır.

Akraba devlet kimliğini üstlenebilmek için devletler etnik, kültürel öğelerden hareketle dış politika davranışlarına yön vermektedirler. Ancak, bu kültürel öğeler dahilinde hareket etmeyi kısıtlayan çeşitli faktörler de bulunmaktadır. Dolayısıyla, çalışmada belirtilen dört seviyede akraba devletin politikalarına etki eden faktörler ışığında değerlendirme yapılmaktadır. Buradan hareketle bu model Türkiye'ye uyarlanmıştır.

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine olan ilgisinin nedeni paylaşılan ortak etnik kimlik, tarihi geçmiş ve Türkmenlere yönelik insan haklarının korunması için hissedilen sorumluluk olarak ifade edilebilmektedir. Fakat kimi görüşler Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine olan ilgisini Türkmenlerin haklarının korunması gibi "normatif amaçlar" doğrultusunda "duygusal nedenlere" dayandırırken, kimi görüşler ise Türkiye'nin dış politika amaçlarına ulaşmak için araçsal bir duruş gösterdiğini öne sürmektedir. Bununla birlikte, Türkiye'nin "akraba azınlıkları" konusunda belirli ve tutarlı bir politikaya sahip olmadığı da belirtilmektedir (Yılmaz, 2010: 27). Bu nedenle, akraba devletlerin politikal kategorilerine bakıldığında Türkiye'nin akraba azınlık politikalarının yalnızca "jeopolitik, milliyetçi ya da normatif" kategoride incelenmesi mümkün değildir. Dahası, Türkiye'nin akraba devlet rolünü üstlenip üstlenmemesine göre akraba azınlıkları ön plana çıkarmasını veya onları geri plana itmesini etkileyen bir takım faktörler vardır. Bu nedenle yukarıda değindiğimiz dört faktörün Türkiye'nin akraba devlet politikasına etkisini değerlendirmek gerekmektedir.

Akraba azınlıkların akraba devletlerinin ilgilerini çekebilmeleri için birtakım özellikleri bulunması gerekmektedir. Akraba azınlıkların akraba devletleri için taşıdıkları tarihsel önem, evsahibi devletteki nüfus içindeki oranları, kendi aralarında örgütlenmeye sahip olmaları, akraba devletlerinde kendileri lehine karar vericileri etkileyebilecek bir lobi gücünün olup olmaması gibi faktörler sıralanabilmektedir. Çalışma dahilinde de inceleyeceğimiz Türkiye ile Suriye Türkmenleri arasındaki ilişkinin, taşıdığı çeşitli özellikler açısından Türkiye'nin izlemiş olduğu Türkmen politikasını etkilediği görülmektedir.

Tarihsel olarak baktığımızda Suriye Türkmenleri, Osmanlı İmparatorluğu sonrası yaşanan sınır değişimleri sebebiyle Suriye'de azınlık konumuna düşmüş, dönemin şartları neticesinde de Türkiye'nin coğrafi sınırları içerisine alınamamıştır. Fakat Türkiye açısından bakıldığında, Suriye Türkmenleri ortak bir etnik bağın, tarihin ve kültürün paylaşıldığı akraba azınlık olarak tanımlanabilmektedir. Ayrıca Suriye Türkmenleri, Türkiye topraklarına olan coğrafi yakınlıkları ve stratejik konumları nedeniyle özellikle Arap Baharı sonrası Türkiye'nin öncelikli ilgi odağı olmuştur.

Bununla birlikte Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları yerde Osmanlı İmparatorluğu'nu simgelemesi ve evsahibi devlet olan Suriye'de Türkiye tarafından potansiyel bir güç olarak kullanılabileceği endişesini ortaya çıkartmaktadır. Başka bir ifadeyle, Suriye Türkmenleri Suriye'de Baas Partisi tarafından diğer etnik azınlıklar gibi Baas Partisi dışında yer almaları ve

ayrıca Türk kimliğine sahip olmaları nedeniyle de daha fazla baskıya uğramışlardır. Bu sebeple, Suriye Türkmenleri, Türkiye’yi Suriye’de Türk kimliklerini muhafaza etme konusunda kendilerine destek verecek “koruyucu bir akraba devlet” olarak görmektedirler.

Suriye’de yaklaşık 1,5 milyon Suriye Türkmeni bulunmakta olup, Suriye nüfusunun % 7,5’ini oluşturmaktadır. Suriye Türkmenlerinin demografik sayılarının dışında tarihsel önemleri ve coğrafi konumları ve kendi aralarındaki örgütlenmelerinin durumuna göre Türkiye’nin akraba devlet politikasındaki ilgisi de artmaktadır.

Ayrıca Türkiye’nin kendi ülkesindeki azınlıklarla olan ilişkisi de akraba devlet politikalarını etkileyen unsurlardandır. Türkiye’nin Kürt meselesinde uyguladığı politikalar onun başka devletlerde yaşayan Türk azınlıkları ile ilgilenmesini sınırlayan bir faktördür (Coşkun, 2008: 33). Robins de, Türkiye’nin iç dinamikleri olarak gördüğü Kürt meselesinin “varoluşsal” bir sorun niteliği taşımaktadır. Kürtlerin hem Türkiye hemde Türkiye’ye sınır komşu ülkelerde dağınık şekilde bulunmaları, Türkiye’nin olası bir “bağımsız Kürt devleti” kurulmasını öneyebilmesi konusunda yapacağı bireysel girişimlerini yetersiz bırakmaktadır. Bu nedenle Türkiye, Kürt meselesine yönelik politikasını oluştururken hem iç dinamik faktörlerini hem de Kürt azınlığa sahip sınır devletlerinde ortaya çıkan değişiklikleri dikkatle takip etmek zorundadır (Robins, 1993: 670). Dolayısı ile Kürt meselesi, Türkiye’nin hem iç politik yapısını, hem de Suriye Türkmenlerine yönelik dış politikasını etkilemektedir.

Türkiye’nin Suriye ile olan ikili ilişkisinin yapısı, Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik izlediği politikaya etki eden en önemli unsurlardandır. İlişkilerin “çatışmacı ve/veya barışçıl” özellikler taşıması, akraba azınlıklara olan politik bakış açısını oldukça etkilemektedir (Ayman, 2007: 33). Örneğin, Suriye Krizi öncesi Türkiye ile Suriye arasındaki dostane ilişkilerde Suriyeli Türkmenler geri planda bırakılmıştır. Ancak Suriye Krizi sonrası Türkiye’nin Suriye Rejimine karşı açıkca cephe alan bir politika izlemesi, Türkiye’nin sınır güvenliğini tehlikeye atan DEAŞ meselesinin ortaya çıkışı, Suriye’de PYD/YPG’nin güçlenerek olası bir Kürt Devleti kurma çabaları gibi etmenler Türkiye’nin Suriye ile olan ilişkilerinde Suriye Türkmenlerini ön plana çıkartmıştır.

Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politik yaklaşımının, Suriye’yle olan ikili ilişkilerinin genel durumunu belirlemekten çok mevcut ilişkilerin genel durumundan etkilendiğini göstermektedir. Türkiye’nin akraba azınlığının yaşadığı ülkeler ile olan mevcut ikili ilişkileri, akraba azınlık politikalarını oldukça etkilemektedir. Ayrıca evsahibi ülke ile Türkiye arasında akraba azınlıkları korumaya yönelik antlaşma bulunup bulunmaması da Türkiye’nin evsahibi devlet ile olan ilişkilerinden kaynaklı akraba devlet politikasındaki gücünü artırmaktadır.

Akraba devletlerin dış politikalarını etkileyen diğer bir unsur ise uluslararası/bölgesel dinamiklerden kaynaklanan faktörlerdir. Arap Baharı sonrasında Türkiye dış politikada manevra alanlarını genişletmiştir. Ancak uluslararası ve bölgesel yeni tehditler ortaya çıkmış ve bu durum Türkiye'nin yeni güvenlik gündemi oluşturmuştur. Ortadoğu da başlayan ve bölgedeki devletlerde domino etkisi yapan Arap Baharı neticesinde birçok devlet, parçalanma sürecine girmiştir. Bu durum Türkiye'nin çevresindeki hadiselerle karşı tehdit algılamalarını da artırmıştır. Özellikle Irak ve Suriye'de yaşanan iç çatışmalar, Türkiye'nin toprak bütünlüğüne yönelik tehdit unsurlarını ortaya çıkarmıştır. Bu dönemde bölgede yeralan DEAŞ, YPG/PYD gibi terör örgütlerinin varlığı Türkiye'nin dış politikasında güvenlik perspektifini ön plana çıkarmıştır (Özcan, 2004: 2). Dolayısıyla sınır bölgesinde yaşanan gelişmeler, Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik ilgisini ulusal güvenlik endişeleri çerçevesinde değerlendirmesine yöneltmiştir. Irak ve Suriye'de yeralan DEAŞ ve YPG/PYD varlığı, bölgedeki Türk kökenli toplumun yaşam şartlarında önemli değişikliklere neden olmuştur. Bu sebeple bölgesel faktörler, Suriye Türkmenlerinin hayat şartlarında değişikliklere yol açması nedeniyle de oldukça önem arz etmektedir.

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikasını bu faktörleri göz önünde bulundurmadan Türkmenleri dış politikasında ne zaman ön plana çıkardığı ve ya ne zaman geri plana ittiği, “jeopolitik, milliyetçi ve normatif” şekilde nitelendirilen kategorilerden hangisini benimsediğini tespit etmek mümkün değildir. Bu nedenle belirtilen faktörler etkisi altında Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik gösterdiği ilginin Türk dış politika davranışlarına nasıl yansıdığını kavrayabilmek amacıyla bir analiz çerçevesi oluşturmak gerekmektedir.

İç politik yapıda ulusal kimliğin etnik temelde tanımlanması dış politikada da “soydaş” kavramının kullanılmasında etkili olmuştur. Bu durum Türkiye'nin sınırları dışında yaşayan Türk azınlıklara yönelik duyarlılığı artırmıştır. Türkiye'nin dış politikada bu rolü üstlenmesinde etki olan şey, azınlıklarla paylaşılan etnik kimlik bağı, ortak tarihi ve kültürel yapı gibi etkenlerin oluşturduğu “duygusal yük” değil, ulusal çıkarlar doğrultusunda ikili ilişkilerde güç kazanma ya da ulusal güvenliğini koruma gibi araçsal nedenlerdir.

Melvin ve King (1998: 136) göre, akraba azınlıklar ile neden ve nasıl ilgilenildiğine yönelik politikalar ile irredentist politikalar birbirinden ayrılmalıdır. Bu ayrım Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik izlediği politikayı anlayabilmek için oldukça önemlidir. Çünkü bir devletin coğrafi sınırları dışında yaşamakta olan akraba azınlıklarının yaşam şartlarıyla ilgilenmesi, onların yaşadıkları toprakları kendi topraklarına katarak birleştirmek istediğini göstermemektedir. Dolayısıyla, akraba azınlıklara yönelik uygulanan politika ve toprak ilhakını amaçlayan irredentist politikalar, “bir madalyonun iki yüzü” olarak görünse de birbirine karşıt dış politikaları oluşturmaktadır.

Akraba azınlıklara yönelik politikalar, azınlıkların akraba devlet topraklarına geri dönmelerinden ziyade azınlıkların akraba devletlerinin sınırları dışında da yaşayabilmelerinin olanaklı olduğu düşüncesine dayanmaktadır. Diğer bir ifadeyle, buradaki amaç akraba azınlıkların bulundukları yerlerde yaşamlarını devam ettirmelerinin sağlanmasının gerektiğidir (King ve Melvin, 1998: 136). Fakat bu durum akraba devletin onlarla “araçsal” ve “duygusal” sebepler ile ilgilenmesine ve bu doğrultuda politikalar üretmesine engel değildir. Özetle, Türkiye akraba devlet politikalarını etkileyen dört seviyedeki faktörün etkisi altında Suriye Türkmenlerini bazen ön plana çıkarmış; bazen de geri plana itmiştir. Ancak Türkiye’nin bu politik yaklaşımının süreklilik arz eden çeşitli unsurlarından bahsetmek mümkün değildir. Bu unsurların ortaya çıkış noktası ise dış politika normlarından oluşmaktadır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin kuruluş tarihinden itibaren “Statükoculuk”, “Yurtta sulh, cihanda sulh” ve “devletlerin içişlerine karışmama” olarak benimsemiş olduğu bu normlar, Türk dış politika uygulamalarında süreklilik yol gösterici olarak süreklilik arz etmektedir (Karadeniz, 2011: 82). Ayrıca Türkiye Cumhuriyeti, kuruluşundan itibaren akraba azınlıklarına yönelik topraksal bir yayılcılık amaçlamadığını her platformda daima belirtmiştir. Bu yaklaşım günümüzde de Türkiye’nin akraba azınlıklarını dış politika gündemine taşıırken kullanacağı dış politika araçlarını sınırlandırmaktadır. Bu görüşün temelinde ise Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılma döneminde diğer devletlerin azınlık haklarını koruma konusunu bahane ederek Osmanlı’nın içişlerine müdahale zemini yaratması düşüncesi ve bu durumun da ülkenin toprak bütünlüğünü bozabileceği algısından kaynaklanmaktadır. Bu tarihsel tecrübenin etkisi altında “ulusal güvenliği ve istikrarı bozmayacak” bir şekilde Türkiye’nin sınırları dışında yaşayan Türk azınlıklarıyla ilgilenme fikrinin oluştuğu belirtilebilmektedir (Karadeniz, 2011: 83). Türkiye ister akraba azınlıklarının yaşamış olduğu devletler ile olan ilişkilerinde “güç kazanmak ve ulusal güvenliğini sağlamak arzusu”, ister “duygusal yük” olarak nitelendirilen bu topluluklarla paylaşılan ortak etnik kimlik bağının ve tarihsel yapının yarattığı yakınlık nedeni ile akraba devlet rolünü üstlenmiş olsa da kendi ulusal çıkarları, mevcut olanakları ve yukarıda ifade edilen bazı normlar dahilinde oluşturulan anlayış kapsamında politikalar izlemiştir. Kısacası, Türkiye’nin ulusal kimlik yapısındaki etnik Türklük vurgusu dış politikada Türk kökenli gruplara ilgi duymasına yol açmaktadır, ancak bu ilginin dış politikaya yansımaları sınırlandıran da hem güç olanakları hem de dış politika normları olmuştur. Dolayısıyla çalışmada oluşturulan kavramsal ve kuramsal analiz çerçevesi yardımı ile hem realist hem de konstrüktivist yaklaşım birlikte değerlendirilerek Türkiye’nin “Suriye Türkmenleri” politikasını anlayabilmek mümkün olmaktadır. Bu kapsamda hangi şartlarda “Suriye Türkmenlerinin” ön plana çıkarıldığı, hangi koşullarda da ise geri plana itildiği Arap Baharı öncesi dönem (2000-2010), Arap Baharı başlangıç dönemi (2011-2015) ve askeri müdahaleler dönemi (2016-2020) olmak üzere üç zaman dilimi içinde incelenmektedir. Bu kapsamda öncelikle Türkiye’nin Ortadoğu Politikası’nın genel hatlarını, Arap Baharı’na yönelik yaklaşımını ve değişen bölge politikasını incelemek gerekmektedir.

1.3. Türkiye'nin Ortadoğu Politikası ve Arap Baharı'na Yönelik Yaklaşımı

Türk dış politikası son yıllarda çarpıcı bir değişim geçirmektedir. Ortadoğu'daki politikalarına konjonktürün şartlarına göre değiştirerek işbirlikçi ve barış inşasını önemseyen bir politika izlemektedir. Türkiye kendi bölgesindeki ve uluslararası arenadaki pozisyonunu ulusal çıkar ve güvenlik önceliklerine yeniden tanımlamaktadır. Türkiye'nin dış politikada yaşadığı bu değişim Türk dış politikasını yönlendirenlerin algılarının ve anlayışlarının da değişmesinin bir sonucudur. Bölgesel, uluslararası ya da iç siyasetteki gelişmeler bu değişimi başlatmıştır. Bu kapsamda iç siyasette AK Parti iktidarıyla birlikte dış politikada belirgin gelişmeler yaşanmıştır.

1998 yılında Refah Partisi (RP)'nin kapatılması ve sonrasında Necmettin Erbakan'ın da zamanla siyasi alanda geri plana çekilmesi nedeniyle Erbakan'ın yerine Milli Görüşçü ve İslamcı çizgiyi birleştirecek isimler olarak Abdullah Gül ve Recep Tayyip Erdoğan ön plana çıkmıştır. Refah Partisi'nin yerini alan Fazilet Partisi (FP)'nin Birinci Olağan Kongresi'ndeki genel başkanlık seçimlerinde Recep Tayyip Erdoğan'ın desteklediği Abdullah Gül, "yenilikçi" kanadın temsilcisi olarak aday olmuştur ancak Erbakan'ın desteklediği ve "gelenekçi" kanadın temsilcisi Recai Kutan'a kaybetmiştir. Bu sürecin sonrasında "yenilikçiler", Fazilet Partisi'nden zamanla ayrılarak 2001 yılında Adalet ve Kalkınma Partisi'ni (AKP) kurmuşlardır (Sarı, 2015: 55).

Ak Parti, Anavatan Partisi'nin (ANAP) ilk dönemlerini hatırlatan bir yapıyla kurulmuştur. Bu yapının özünü her ne kadar Milli Görüşçüler ağırlıklı olsa da, partinin oluşumunda ANAP, Doğru Yol Partisi (DYP) kökenli liberaller, eski solcular, Milliyetçiler ve Kürt kökenliler olmak üzere birçok farklı grup yer almıştır. Ak Parti, her ne kadar farklı görüşleri içinde barındıran bir parti görünümü verse de parti içi hâkimiyet Milli Görüş temelli siyasilerin önderliğindedir. Dine olan bağlılık partinin genel politikalarına da yansımıştır. Ak Parti, Müslümanlığın temel birleştiriciliğini ön plana alarak, Müslüman ülkelerle ilişkilere fazlasıyla önem vermiştir. Özellikle Ortadoğu'daki Müslüman ülkeler arasında partinin birleştirici ve yönlendirici aktör olma isteğinin olduğu söylenebilmektedir.

Ak Parti içinde yer alan bu farklılaşmalar, ilk olarak Türk askerinin Irak'a gönderilmesine ve ABD askerlerinin Türkiye'de konuşlandırılmasına ilişkin tezkerenin TBMM'de görüşülmesinde ortaya çıkmıştır. Parti içi büyük çoğunluğu oluşturan Milli Görüşçüler, bu oylamaya ağırlığını koyarak tezkerenin reddedilmesini sağlamışlardır. Böylece Ak Parti, Müslüman ülkelere karşı ılımlı bir politika izlediğini tüm dünyaya bir kez daha göstermiştir. Ayrıca Recep Tayyip Erdoğan 14 Ağustos 2001'de öncelikle AK Parti'yi, "istikrar", "değişim", "reform" ve "küresel bir güç olma" başta olmak üzere, "güçlü demokrasi" ve "özgürlüklerin genişletilmesi" gibi idealler ve sloganlarla kurduğunu ilan etmiştir (Tıraş, 2012: 59).

2004 yılına gelindiğinde ise Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye'nin Avrupa Birliği üyeliğine mecbur olmadığını ve "başka seçeneklerinin" de olduğunu dile getirmiştir. Bu açıklamaya istinaden Başbakan Erdoğan'ın Türkiye'nin dış politikasına yeni bir boyut kazandırmaya çalıştığı iddia edilmiştir. Başbakanın kullanmış olduğu bu ifadeler, Türkiye'nin Orta Doğu'da yeni bir politika izleyeceği ve Türkiye'nin Ortadoğu'da hâkim güç olmayı deneyebileceği şeklinde değerlendirilmiştir (Gutschker, 2015). Bu dönemde Türkiye, jeopolitik ve jeostratejik konumunun etkisi ve çok kültürlü tarihsel geçmişi sayesinde Ortadoğu'da daha aktif bir politika izlemeye başlamıştır. Öyle ki Filistin meselesinde, İran'ın nükleer enerji sorununda, Irak'taki gelişmelerde ve İsrail-Suriye arasındaki sürtüşmelerde taraflar arasında arabuluculuk rolünü üstlenmiştir. Aynı şekilde Hamas, Irak Bölgesel Kürt Yönetimi ve Suriye ile ilişkilerini geliştirerek, bölge ülkeleriyle çeşitli antlaşmalar imzalamıştır (Altunışık, 2013: 75). Uygulanan dış politika sürecinde, bölgedeki otoriter rejimler dikkate alınmamış, ülkelerin iç işlerine karışmama ve bölge ülkeleri arasındaki sorunlarda tarafsızlık politikası benimsenmiştir. Diğer bir ifadeyle, Türkiye bölgedeki mevcut stratejik dengeyi değiştirmeye yönelik bir politika izlememiştir (Akbaş, 2012: 66).

Bu kapsamda Türkiye, bölgedeki siyasi ve sosyo-ekonomik itibarını artırmaya çalışarak bölgesel yapılarda daha etkin olmaya çalışmıştır. Bu durum Türkiye'yi zaman zaman Batı ile karşı karşıya getirirse de Türkiye'nin Batı ile askeri, siyasi, ekonomik ilişkilerinin tamamen sonlandırılmasına neden olmamıştır (Sinkaya, 2011: 96). Türkiye, Ortadoğu'ya yönelik politikasında yalnızca kendisinin değil komşularının da istikrar ve güvenliğini önemseyen bir devlet rolü üstlenmiştir. Bunun doğal sonucu olarak, Ortadoğu'da yaşanan sorunları yakından izlemiş ve çözüm üretilmesi için çaba göstermiştir. Batılı devletler, Türkiye'nin dış politikada yaptığı değişikliği ve benimsediği yaklaşımı eksen kayması olarak ifade etmiştir. Ancak Türkiye'de yaşanan değişimin eksen kaymasından ziyade devlet kimliğinin ulusal kimliğiyle daha çok kesişmesi olarak değerlendirilmesi gerekmektedir. Türk dış politikası geleneksel bağlantılarını sürdürmekle birlikte, farklı aktörleri de kendisine dahil ederek genişletmiştir.

Yine bu dönemin en önemli dış politika konuları arasında şüphesiz Arap Baharı yer almaktadır. Tunus'ta başlayarak Mısır, Libya, Suriye ve diğer ülkelere yayılan halk ayaklanmaları bir bölge ülkesi olan Türkiye tarafından yakından takip edilmiştir. Arap Baharı sürecinin yaşandığı bu ülkelerin geçmişte Osmanlı Devleti ile tarihi, sosyal, kültürel ve ekonomik bağlarının olması, Türkiye'nin bu sürece müdahil olmasına neden olmuştur.

Arap Baharı, Türkiye'nin Ortadoğu politikasında büyük değişimlere neden olmuştur. Türkiye ilk zamanlar otoriter rejimlerden demokrasiye geçiş sürecini desteklemiştir. Öyleki, Libya'da olduğu gibi, bölge dışı devletlerin askeri müdahalelerine karşı duran ve sorunların bürokratik ve barışçıl yöntemlerle çözüme kavuşturulmasını isteyen politikalar izlemiştir. Türkiye, Arap Baharı sürecinde bölgedeki mevcut düzeni ve istikrarı bozmadan, ekonomik ve siyasi reformların gerçekleştirilmesini savunmuş ve bu kapsamda arabuluculuk görevi üstlenmeye çalışmıştır. 2010

yılının Aralık ayında Tunus'ta başlayan halk protestolarında, başlangıçta sessiz kalırken Bahreyn'de çatışan taraflar arasında arabuluculuk yapmayı önermiştir. Libya'daki iç savaşta Türkiye, askeri müdahale girişimlerine şiddetle karşı çıkarak taraflar arasında arabuluculuk yapmaya çalışmıştır. Suriye'de de olaylar ilk başladığı zaman tarafsız bir tutum sergileyen Türkiye, Esad'ı reform yapmaya ikna etmek istemiştir.

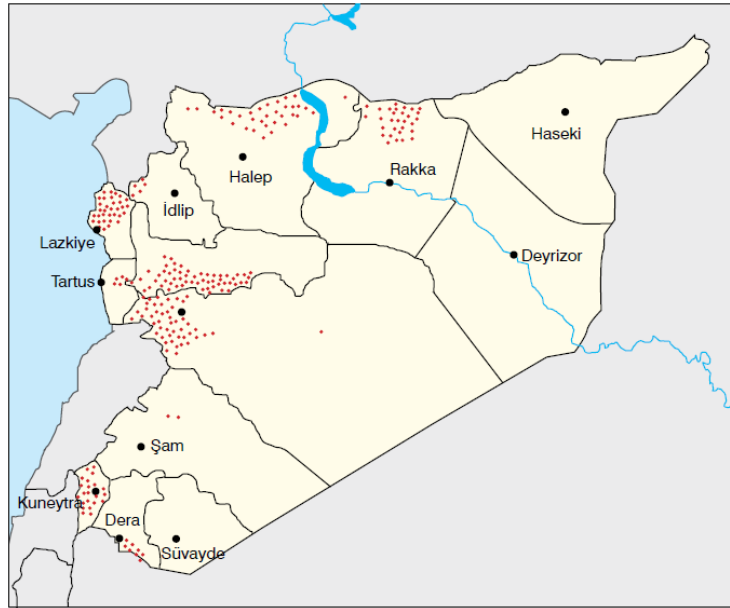
İKİNCİ BÖLÜM

2. ARAP BAHARI ÖNCESİ SURIYE TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE (2000-2010)

2.1. Suriye Türkmenlerinin Konumunu Etkileyen Gelişmeler

Osmanlı Devleti'nin dağılmasından sonra Türk kökenli topluluklar açısından yeni bir dönem başlamıştır. Bölgedeki diğer Türkmenler gibi Suriye Türkmenleri de Türkiye Cumhuriyeti sınırları dışında azınlık konumunda kalmışlardır. Bu durum Suriye Türkmenlerinin kim oldukları, hangi bölgelerde yaşadıkları, demografik bilgileri, örgütlenme durumları ve kendilerini nasıl tanımladıkları gibi çeşitli soruların cevaplanma gerekliliğini ortaya çıkartmıştır. Suriye Türkmenlerinin tarihi 6. yüzyıldan itibaren çeşitli sebeplerle bu coğrafyaya göç eden Oğuz Türklerine dayanmaktadır. Oğuzların Kınık boyuna mensup Selçuklular ile başlayan büyük göç dalgası ile Suriye'ye yerleşen Oğuz boyları iki koldan ilerlemişlerdir. “Bayat, Avşar, Beğdili, Döğer” gibi Bozoklara mensup olan birinci kol; “Halep, Ham, Humus ve Şam” yöresine yerleşmişken, Üçok koluna mensup olan İkinci kol: “Lazkiye ve Trablusşam” doğrultusunda Ensariye dağlarının batı kısmına yerleşmiştir.

Şekil 1: Suriye Türkmenlerinin Yaşadıkları Bölgeler

Kaynak: ORSAM, 2011: 23

Suriye Türkmenleri Şekil 1’deki yerleşimde de görüldüğü gibi, coğrafi olarak Suriye’nin geneline yayılmış durumdadır. Ayrıca günümüz Suriye-Türkiye sınırı boyunca 911 km sınırı paylaşmaktadırlar. Suriye Türkmenlerinin Suriye geneline dağılımında ise iki husus oldukça önem taşımaktadır. Birinci husus, Suriye Türkmenleri Anadolu’dan başlayan ve Hicaz’a giden yol üzerinde belirli mesafelerle yerleştirilmiş durumdadırlar. Bu dağılımın hedefi, hac ve ticaret yolunu bedevilerin saldırılarından koruyarak güven altına almak ve bölgedeki canlılığının devam etmesini sağlamaktır. İkinci husus, Suriye Türkmenlerinin Suriye coğrafyasında isyan ve kavga çıkaran, etnik, mezhepsel ve dini farklılık gösteren topluluklar arasına yerleştirilmiş olmalarıdır. Burada amaç, topluluklar arasında kavga ve isyanı engellemek, yağmacı aşiretlerin kuzey istikametinde ilerlemesini durdurmak ve bölgede devlet otoritesini tesis etmektir.

Bu iki husus doğrultusunda Suriye Türkmenlerinin yerleşim yerlerine bakıldığında günümüz Suriye’inde Türkmenlerin, çoğunlukla “Halep, Humus, Hama, Lazkiye (Bayır-Bucak), Şam, Kuneytra ve Rakka”da yerleşik oldukları görülmektedir (Cevizci, 2014: 34). Suriye Türkmenleri ile ilgili bir diğer önemli konu da demografik bilgileridir. Suriye Türkmenleri ile ilgili demografik araştırmalarda oldukça farklı ve birbirinden uzak rakamlar telaffuz edilmektedir. Bu rakamlar % 1 ile % 20 arasında değişmektedir (Kirişçioğlu, 2013: 5). Suriye Türkmenlerinin nüfus verilerine ilk olarak 1906 yılında yayımlanan “Halep Vilayeti Salnamesi”nde rastlanılmaktadır. Bölgede, Halep bölgesindeki Türk mahallelerinin isimleri sayılmaktadır. Belgeye göre Halep ve çevresinde 200 bin, Lazkiye ve çevresinde 150 bin, Telkere ve çevresinde 50 bin, Kuneytra (Golan) ve civarında 100 bin ve Suriye’nin diğer bölgelerinde ise yaklaşık 300 bin Türkmen bulunmaktadır. Böylece bu belge 1900’lü yılların başlarında Suriye’de 1 milyona yakın Suriye Türkmeninin yaşadığını göstermektedir (Özdağ, Kalafat ve Erol, 2003).

Suriye Türkmenlerinin demografik bilgilerine dair literatürdeki çalışmalar ise şu şekildedir: “The Mirage of Peace: Understand The Never-Ending Conflict in the Middle East” çalışmada Suriye’de yaklaşık 1,7 milyon Suriye Türkmeninin yaşadığı ifade edilmiştir (Aikman, 2014). “The Protection Needs of Minorities from Syria and Iraq” çalışmada Suriye’de 500 bin ile 3 milyon arasında Suriye Türkmeni’nin bulunduğu belirtilmiştir (Norwegian Church Aid & World Council of Churches, 2016). Özellikle ORSAM’ın 2011 yılında yayımlanan çalışmasını teyit eder nitelikli çalışma olan ve “La Libre Belgique” gazetesinde yer alan makalede ise “Suriye içerisinde 1,5 milyon Türkçe konuşan ve Arapçayı ana dili olarak benimseyenler dâhil toplam Suriye Türkmeni nüfusu 3,5 milyon ile 6 milyon arasındadır” şeklinde açıklanmıştır. Bu rakam Suriye’deki toplam genel nüfusun yaklaşık % 15 - % 20’sine denk gelmektedir (Piccinin, 2011). “Syrian Turkmen Join Opposition Forces in Pursuit of a New Syrian Identity” adlı çalışmada ise Suriye Türkmenlerinin sayısının 200 binden fazla olduğu ancak yaklaşık 2 milyon Araplaştırılmış Türkmenin de bu sayıya dahil edilmesiyle Suriye Türkmenlerinin Suriye’nin en büyük azınlık gruplarından biri haline geldiği belirtilmiştir (Heras, 2013: 2-3). “Turkmen: An Ethnic Group at the Center of the Conflict” adlı çalışma da ise Suriye Türkmenleri ile Türkiye’nin “güçlü bir etnik ve dilsel yakınlık olduğu”

ve sayılarının Suriye krizi öncesi yaklaşık 200 bin civarında olduğu iddia edilmiştir (Conradis, 2015: 2). Çeşitli çalışmalarda Suriye Türkmenlerinin sayısı 100 binlerden 3,5 milyona kadar farklılıklar göstermekte olup net olarak güvenilir rakam verilememektedir (Newyorktimes, 2015).

Suriye'deki Türkmenlerin nüfusunun tam olarak söylenememesinin nedeni ise Suriye Arap Cumhuriyeti'nin herkesi Suriyeli Arap olarak görmesi ve etnik azınlıkların varlığını kabul etmemesidir (ORSAM, 2011). Suriye Türkmenleri azınlık olarak kabul edilmemiş ve süreç içerisinde bir kısmı asimile edilerek Araplaştırılmıştır (Öztürkmen, 2011: 23-24). Bu durumun önemli bir sebebi ise Suriye Türkmenlerinin dağınık bir şekilde yaşamalarıdır (Okur ve Salık, 2016: 198). Suriye'nin 2011 yılına ait en son bilinen nüfus durumuna bakıldığında, Suriye nüfusunun % 70'ini Araplar: % 16'sını, Türkmenler: % 10'unu, Kürtler: % 2'sini, Ermeniler: % 0,5'ini, Süryaniler: % 0,5'ini, Çerkezler: %1'ini ise diğer gruplar oluşturmaktadır (Erendor, 2016: 157).

Tablo 1: Suriye Türkmenlerin Şehirlere Göre Nüfus Dağılımı

ŞEHİR	NÜFUS
Şam	460.000
Halep	975.000
Hama	350.000
Humus	835.000
Lazkiye	385.000
Tartus	50.000
Rakka	120.000
İdlib	25.000
Dera	75.000
Kuneytra	50.000
Diğer Bölgeler	175.000
TOPLAM	3.500.000

Kaynak: ORSAM, 2011: 22

Tablo 1'deki Suriye Türkmenlerinin sayısına, Suriye'de yaşayan ve Türkmen etnik kimliğinin bilincini taşıyan Türkmenlere de yer verilmiştir (ORSAM, 2011: 22). Çeşitli çalışmalardan da görüldüğü üzere günümüz Suriye'sinde yaklaşık 1,5 milyon Türkçe konuşabilen ve 2 milyon Türkçeyi unutmuş olan toplam 3,5 milyon Suriye Türkmeni yaşamaktadır ve bu sayı Suriye nüfusunun % 16'sına karşılık gelmektedir (Cevizci, 2014: 86). Dilleri baskı altında unutulmuş olan Türkmenler de belli oranda Türk kimliklerinin bilincini taşımaktadır. Günümüzde ise Suriye Türkmenlerinin nüfus bilgilerine ilişkin resmi ya da bilimsel araştırmalar çok az sayıda ve sınırlı bilgiler içermektedir. Son resmi nüfus sayımına göre Suriye'nin yaklaşık 23 milyon nüfusu bulunmaktadır. Bu nüfus içerisindeki Suriye Türkmeni nüfusuna ait bilgiler farklı içeriklerde yer almaktadır. Genel olarak ise Suriye'de soyadının sonu “cı” ve “cu” ile biten herkes (Yagcı,

Kalavancı, Kavukcu, Katırcı, Çorbacı gibi) neredeyse istisnasız Türk asıllıdır. Suriye tarihinin önemli aileleri (Atasi, Itri, Kuvvetli ve Çiçekli gibi) arasında da Türk asıllılar bulunmaktadır (Önhon, 2021: 27).

Tablo 2: Suriye’deki Türkmen Köyü Sayıları

ŞEHİR/KASABA	BAĞLI KÖY SAYISI
Bucak	84
Urfa Sınırın Güneyi	59
Menbic (Ayn el-Arab ile Menbic arasında)	54
İncesu (Doğu)	29
Azaz (Doğu)	29
İncesu (Güney)	28
Kebele (Kuzey)	27
Cerablus	26
Sajir Su'nun Güneyi	23
Cercum Vadisi (Türkiye sınırı istikametinde)	20
Cercum Vadisi (Doğu)	17
Azez (Azez ve Afrin nehri arasında)	17
Cebelisemaan (Doğu)	16
Menbic (Güney)	15
Kebele (Güney)	11
Kebele (Doğu)	8
Keseb	6
Halep (Merkez)	3
Behluliye	2
TOPLAM	474

Kaynak: SOİTM, 2012: 5

Dini yapıya baktığımızda ise yaklaşık 3 milyon Sünni Hanefi Suriye Türkmeni bulunmaktadır (Güzel, 2014: 31). Çok az sayıda da olsa Alevi Türkmenler de bulunmaktadır. Tablo 2’de görüldüğü üzere Suriye’de yaklaşık 474 Türkmen köyü vardır. Bu köylerde yaşayan Suriye Türkmenlerinin konuştukları diller genel olarak Arapça ve Türkçedir. Türkiye Türkçesine yakın bir Türkçe konuşulmaktadır (ORSAM, 2011: 6). Suriye Türkmenlerinin örgütlenme durumları incelendiğinde ise; Suriye Arap Cumhuriyeti’nin nüfusunun % 2’sini oluşturan Ermeniler azınlık statüsüne sahip iken diğer topluluklar Suriye Arap Cumhuriyeti vatandaşı olarak kabul edilmektedir. Bu durum nedeniyle Suriye Türkmenlerinin genel bir Türkmen adı altında örgütlenmelerine izin verilmemektedir. Günümüzde Şam bölgesinde yaşayanlara Şam Türkmenleri, Halep ve Rakka bölgesinde yaşayanlara Halep ve Culap Türkmeni, Lazkiye’de yaşayanlara Bayır-Bucak Türkmeni denilmektedir. Buna karşın ülkenin diğer toplulukları tarafından da Türkmenler olarak adlandırılmaktadırlar. Ayrıca Suriye’de Türkçe eğitim yapan okullar bulunmadığı gibi, Suriye Türkmenlerini bir arada tutan herhangi bir örgütlenme de yer almamaktadır (ORSAM, 2011: 7).

Suriye Arap Cumhuriyeti'nin Suriye Türkmenlerini Araplar gibi Suriye toplumunu meydana getiren temel halklardan biri olarak görmesi, bir bakıma Suriye Türkmenleri açısından oldukça önem arz etmektedir. Türkmenler, böylelikle Suriye Arap Cumhuriyeti'nin kurucu unsurları arasına girmekte ve Suriye halkını oluşturan bir ulus olarak görülmektedir. Her ne kadar devlet nezdinde ayrıcalıklı bir toplum olarak görülmeseler de, Suriye Türkmenleri kendilerini yaşadıkları coğrafyada kurucu unsur olarak hissetmektedirler. Suriye Türkmen liderlerinden Abdulkerim Ağa, Suriye Türkmenlerinin Suriye'de kurucu unsur olup olmadıkları hakkında yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkmenler olmasaydı Suriye'de olmazdı. Suriye'nin tarihi, kültürü, bugünkü şekillenmesi Türkmenler sayesinde olmuştur. Bu nedenle Türkmenler Suriye'dir. Suriye'nin aslıdır. Kurucusudur. Yapı taşıdır. Fatimiler döneminde, Mısır döneminde Din ile devlet iç içeydi. Din devlete uyduruluyordu. Karışmıştı. Selçuklular geldi, Din ve siyaseti düzelttiler. Hurafelerden kurtardılar. Osmanlı dönemi eser bırakılmadı. Mezarlarımız bile yok edildi. İzlerimiz silinmek istendi. Ancak bizlerin ataları Selçuklu ve Osmanlı ile birlikte burada Suriye'yi şekillendirdik. Türkiye bizim toprağımızdır, canımız, parçamız, ciğerimizdir. Biz Türkiye'nin bir parçasıyız. Evladınız. Anavatanımızdır. Türkiye'de bir sıkıntı olsa bizler üzülürüz, güzel bir şey olsa bizler seviniriz. Türkiye ile ağlar Türkiye ile güleriz. Bizlerin Suriye'de kalması bizleri Türkiye'ye daha çok bağlamıştır (Abdulkerim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022)¹.

İsmet Bozoğlan ise konu hakkında yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

İki türlü söylem olur. 2011'e kadar Suriye'de Türkmenler asli unsur değildi. Sayımlarda Türkmen değil Suriyeli sayılır ve kendi adaylarımız vekil olamazdı. Yönetime dahil edilmediler. 2011 yılı sonrası Bayır-Bucak Türkmen Cephesi'ni oluşturduk. Suriye Devleti'nin asli unsuru olarak görülmek amaçlanmaktadır (İsmet Bozoğlan ile kişisel görüşme, 01-7 Haziran 2022)².

Semir Hafız ise konu hakkında yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Suriye'de kurucu unsur olarak en büyük paya sahibiz. Osmanlı zamanında Türkmenler Halep, Humus, Bayır-Bucak ekseninde ön karakoldu. Devletin üç saç ayağından biridir. Suriye'de bulunan Türkmenler Osmanlı kökenlidir. Türk ancak Türkçesi olmayan Cumhurbaşkanı bile vardı. Hasan Atası örneği (Semir Hafız ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022)³.

Türkmen liderlerinin ifadelerinden de anlaşılabacağı üzere Suriye Türkmenleri Suriye'nin kurucu unsuru olarak görülmektedir. Her kadar bu şekilde tanımlanmış olsalar da Suriye Türkmenlerinin Suriye toplumu içerisinde nasıl bir yerde olduğunu, yaşadıkları coğrafi konum, toplumsal dinamikler, rejim tarafından nasıl algılandıkları ve Türkiye ile olan ikili ilişkileri gibi

¹ Abdulkerim Ağa, Suriye Demokratik Türkmen Hareketi genel başkanıdır. Golan tepeleri bölgesindedir. Kendisiyle görüşmeler 28 Mayıs 2022-1 Temmuz 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

² İsmet Bozoğlan, Düünden Bugüne Suriye Türkmenleri-1 Bayır-Bucak Türkmenleri ve Düünden Bugüne Suriye Türkmenleri-2 Halep Türkmenleri kitaplarının yazarı. Bayır-Bucak Yardımlaşma Derneği kurucularındandır. 5. Dönem Suriye Türkmen Meclisi Aksaçlılar Grubu üyesidir. Kendisiyle görüşmeler 1 Haziran 2022-7 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

³ Semir Hafız, Suriye Türkmen Meclisi eski başkanıdır. Uluslararası Arap Akademisyenler Derneği'nin kurucularındandır. Kendisiyle görüşmeler 28 Mayıs 2022-12 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

unsurlar belirlemiştir. Bu bağlamda öncelikle Suriye Türkmenlerinin Hafız Esad'ın son dönemindeki konumları; siyasi, askeri, kültürel ve ekonomik yönden değerlendirilmiştir.

2.1.1. Hafız Esad'ın Son Dönemi ve Suriye Türkmenleri

Hafız Esad, 1971 yılında iktidara gelmiş ve 13 Mart 1973 tarihinde kabul edilen daimi anayasa ile iktidardaki otoritesini büyük oranda artırmıştır. Daimi anayasanın devlet başkanına vermiş olduğu geniş yetkiler sayesinde Hafız Esad, devlet kurumları üzerinde tam bir otorite sağlamıştır.

Hafız Esad'ın kökeni Hatay'ın Samandağ ilçesine kadar dayanmaktadır. Bu nedenle Hatay'ın Türkiye'ye verilmesi, Hafız Esad'da ve Suriye Nusayrilerinde derin bir iz bırakmıştır. Ayrıca Osmanlı ve Selçuklu gibi diğer Türk devletlerinin de Nusayrilere karşı sıcak bakmaması ve onlarla sürekli mücadele içerisinde olması, Nusayrileri Türkiye ve diğer Türk devletinin azınlıklarına karşı sürekli bir çatışma haline yöneltmiştir. Hafız Esad, Nasırcılık, Arapçılık ve sosyalist düşünceleri içinde barındıran Baas Partisine mensuptur. Bu doğrultuda ilerleyen Hafız Esad'ın iktidarı boyunca Suriye Türkmenlerine mümkün olduğunca yer verilmemiştir (Cevizci, 2017: 52). Bu durum Suriye Türkmenlerinin siyasi, kültürel, askeri, ekonomi benzeri tüm alanlarında yaşanmıştır.

Hafız Esad, iktidara geldiğinde Türkmen kökenli siyasileri ve idarecileri devlet yönetiminden uzaklaştırmıştır. Baas Partisinin de etkisinde kalan Hafız Esad, kendilerinden olmayanlara devlet yönetiminde görev vermemiştir. Hafız Esad bu politikayı uzun yıllar uygulayarak Türkmen kökenlileri devlet idaresinden uzaklaştırmıştır. Baas Partisi döneminde olduğu gibi Hafız Esad iktidarı boyunca da Suriye Türkmenlerinin siyaset yapmalarına izin verilmemiştir. Ayrıca Suriye Türkmenlerinin her hak talebi şiddet kullanılarak bastırılmıştır (Kasım, 2015: 3).

Hafız Esad tarafından sadece Sosyalist ve Arap yanlısı Baas Partisi'nin kontrolünde olan partilere izin verilirken diğer siyasi partiler yasaklanmış ve kuruluşlarına izin verilmemiştir. Dahası izin verilen bu partilerin hiç birisinde de Suriye Türkmenleri yer bulamamıştır. Baas Partisinin programını ve Hafız Esad'ın düşüncesini benimsemeyen Suriye Türkmenleri, bu nedenle siyasetin dışında bırakılmıştır. Suriye Türkmeni liderlerinden Velid İbrahim, Suriye Türkmenlerinin Suriye'de maruz kaldıkları asimilasyon politikaları hakkında yaptığı açıklamada: *“Hama ve Humus'un yarıdan fazlası Türkmen'dir. Hama ve Humus'taki Türkmenlerin birçoğu Türkmen olduklarını bilmiyorlar. Türkçe dil eğitimleri bulunmuyor. Asimile olmuşlardır”* ifadelerini kullanmıştır (Velid İbrahim ile kişisel görüşme, 01-10 Mayıs 2022)⁴.

⁴ Velid İbrahim, Suriye Türkmen Nahda (Kalkınma) Partisi genel başkanıdır. Kendisiyle görüşmeler 1 Mayıs 2022-10 Mayıs 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Yusuf Mahli ise konu hakkında yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Suriye, Türkiye'ye karşı Baas gözünde Türkmenler tehlike unsuruydu. Sınır bölgesindeki Türkmenler Arap kuşağı altında proje yaptılar başarısız oldu. Amaç Türkmenleri bölgeden boşaltmak, çöle atmak, baskı altına almak. Hak, hukuk, dil, kültür tanımadılar. Asimilasyon politikası izlendi. Sivil toplum kuruluşları kurdurulmadı. Örgütlenmelere ve teşkilatlanmaya izin verilmedi (Yusuf Mahli ile kişisel görüşme, 01-5 Haziran 2022).

Zeki Mustafa ise konu hakkında yaptığı açıklamada: *“2011 öncesinde Türkmenlerin, örgütlü yapıları bulunmamaktaydı. Rejim baskısı nedeniyle örgütlenme yasaktı. Bu nedenle Türkmenler seslerini duyuramadılar” ifadelerini kullanmıştır (Zeki Mustafa ile kişisel görüşme, 02-13 Haziran 2022)⁵.*

Suriye Türkmenleri de diğer etnik gruplar gibi yoğun baskı ve asimilasyon politikalarına uğramışlardır. Bu baskı politikasının uygulanmasında Baas partisinin “toplumun ve devletin önde gelen partisi olarak tanımlanması” ve bu doğrultuda Parti dışında kalan gruplara olan yaklaşımı etkili olmuştur. Hafız Esad, bütün plan ve programını Baas Partisi üzerinden yürütmüştür. Seçimlerde “İlerici Milli Cephe” adı altında Baas ve diğer partilerden kimlerin kazanacağı Hafız Esad tarafından belirlenmiştir (Cevizci, 2017: 53). Bu sistemde, Suriye Türkmenlerinin yönetime katılma veya Türkmenlerin oyunu kazanma şansı hiç bulunmamaktadır. Hafız Esad'ın devlet idaresinde de değişen bir durum olmayıp Suriye Türkmenlerine yer verilmemiştir. Hâlbuki devlet bürokrasisinde valiler, emniyet müdürleri, belediye başkanları, genel müdürler kıdem ve seçimle başa gelmektedir. Ancak atamalarda güvenlik soruşturması ve Baas Partisinin tavsiyesi dikkate alındığı için Suriye Türkmenlerinin bürokraside de yer alma şansları bulunmamıştır (Zengin, 2014: 3).

Suriye Türkmenleri hakkında Türkiye ve Suriye arasında herhangi bir resmi görüşmeye ve yazılı bir antlaşmaya yer verilmemesi, Suriye Türkmenlerinin siyasi ve kültürel haklarını hukuki bir tabana taşımasını engellemiştir. Bu hususta dışişleri bakanlığı bürokratları, Suriye ile ikili ilişkilerin bozulabileceğini mi yoksa Suriye Türkmenlerinin daha çok baskıya maruz kalabileceğini mi düşünerek Suriye Türkmenlerini gündeme getirmediikleri tam olarak netlik kazanmamıştır (Börklü, 2000: 42).

Abdulkerim Ağa, Hafız Esad döneminde Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik politik eksiklikleri konusunda yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Zamanında Suriye'nin Türkiye konsolosuna sordum. Suriye'de Türk var mı dedim. Konsolos, 150-200 kişi vardır dedi. Ancak bilmiyordu ki Suriye'de 3,5 milyon Türkmen vardır. Bizlerin en

⁵ Zeki Mustafa, Halep doğumludur. Suriye Türkmen Meclisi'nin eski dönemlerinde başkan yardımcılığı ve genel sekreterlik görevlerini yürütmüştür. Kendisiyle görüşmeler 2 Haziran 2022-13 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

büyük sıkıntısı bilinmemek, tanınmamaktır. Arka planda kalmışız. Türkiye, bizi görmemiş, yeterince tanımamıştır. Görevli bürokratlar bile bizden bir haber olmuştur. Hâlbuki Türk sadece Suriye’de değil. Dünyanın her yerinde Türk vardır. Türk milleti kavimdir. Her bölgede yer almaktadır. Ancak bilmek, tanımak, ilgilenmek ve görmek gerekir. Bu durum Türkiye’nin bir eksik politik yönündür. Akraba topluluğu olan Suriye Türkmenlerini yeterince bilmemiştir, ilgilenmemiştir. Suriye’ye gelen diplomatlar bile Türkmenlerle ilgilenmemiş, pek hizmet vermemiştir. Araplarla, hatta ticaretle uğraşan Ermenilerle daha çok ilgilenmişlerdir. Türkiye, akraba topluluğunu, kardeşlerini politik olarak geri planda bırakmıştır. Bu politika eksik bir politika, yanlış bir politikadır. Öyle ki geçmiş zamanda soyadlarımız değiştirildi, kimliklerimiz değiştirildi ancak Türkmenlerin bu baskı altındaki durumunu kimse görmedi. Ama ticari ilişkiler ama politik ilişkiler bizleri geri planda bırakmıştır. Bizler bu coğrafyada yetim gibi kaldık. Durum budur (Abdulkrim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

Suriye Türkmenleri için kendilerini koruyucu veya toplayıcı bir hukuki zemin oluşturulmamış ve Türkiye, Suriye’deki Türkmenlerin haklarını korumakta yetersiz kalmıştır. Bu durum, Halep Türkmeni Ali Sulo Cevizci tarafından şu şekilde ifade edilmiştir: *“Türkiye, bin yüz yıl önce ölen Süleyman Şah için bir uluslararası anlaşma yaparken, Suriye üzerinde yaşayan onca Türkmen için bir anlaşma yapmamıştır* (Cevizci, 2014: 85-86)”. Oysaki Suriye Türkmenleri yaklaşık bin yıldır bu toprakları vatan bilerek bu bölgede yaşamaktadır. Ayrıca Türkler 867 yılından beri Tolunoğlu Ahmet Bey ile birlikte bölgede yönetici olarak da bölgenin idaresinde yer almışlardır.

2.1.1.1. Hafız Esad Döneminde Suriye Türkmenlerinin Kültürel ve Askeri Durumları

Güçlü Türkmen kültürünün farkında olan Hafız Esad, Suriye Türkmenlerine yönelik asimilasyon ve Araplaştırma politikasını kültürel olarak da yürürlüğe koymuştur. Sözlü kültürü güçlü iken yazılı kültürleri zayıf olan Suriye Türkmenlerinin kültürlerini kuşaktan kuşağa devam ettirmedeki en önemli araçları dil olmuştur. Nitekim dil kültürü oluşturan en temel taşıdır (Erol, 2012: 42).

Hafız Esad, Suriye Türkmenlerinin dili konusunda devlet kurumlarında ve halk arasında olmak üzere iki aşamada kültürel bir mücadele yürütmüştür. Devlet kurumlarındaki birinci aşamada, devlet dairelerinde Türkçe yasağı getirmiş ve Türkçe’nin adını dahi kurumlardan silmiştir: Halk arasındaki ikinci aşamada ise, okullarda, camilerde, çarşıda ve pazar yerlerinde Türkçe konuşmak yasaklanmış ve bu durum Baas Partisi üyeleri ve polisler aracılığıyla takip ettirilmiştir. Yasağa uymayanlar hakkında hukuki bir düzenleme bulunmadığından, kişilerin gayri resmi olarak istihbarat üzerinden sorgulanması ve cezalandırılması yoluna gidilmiştir (Cevizci, 2017: 55).

Yusuf Mahli Suriye’de Türkçe dilinin kullanımına ve yaşadıkları zorluklara ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Biz Türk olarak doğduk, yetiştik, dilimiz Türkçedir. Suriye Arap Cumhuriyeti'nde yaşıyorum. Okula gidince tamamen farklı bir dil olarak Arapça görüyorsunuz. Eğitim dili Arapçadır. Sil baştan başlıyorsunuz. Her alanda, iş, okul, ticaret birçok zorlukla karşı karşıya kalıyorsunuz (Yusuf Mahli ile kişisel görüşme, 01-5 Haziran 2022)⁶.

Hafız Esad döneminde Türkçe kitap, gazete ve dergi çıkartmaya izin verilmemiştir. Ayrıca düğün ve nişan törenlerinde Türkçe şarkı söylemek; hutbe ve mevlitlerde Türkçe ağıt yakmak ve kaside okumak yasaklanmıştır (Erdoğan, 2016: 6). Hafız Esad, Türkçeyi istenmeyen bir dil haline getirdiğinden ülkede Türkçe dilinde eğitim ve öğretim veren hiç bir kuruma da yer verilmemiştir. Bu durum Suriye Türkmenlerinin Türkçe öğrenim görmelerine engel olmuştur. Yaklaşık nüfusu 60 bini bulan Bayır-Bucak nahiyeleri ve Cerablus bölgesinde yer alan 200-300 kadar Türkmen köyünün hiçbirinde, hükümet tarafından açılmış bir okul bulunmamaktadır. Okullar sadece nahiye merkezlerinde olup ikişer sınıflı olacak şekilde kurulmuştur. Bu okullarda öğretim gören çocuklara Türkçe dili dersi öğretilmesi yasaklanmışken, Arapça öğretilmesi zorunlu tutulmuştur. Tüm bu yasaklara rağmen Cerablus kazasının Türkiye sınırında yer alan bazı Türkmen köylerindeki aileler, çocuklarını Türk okullarına gönderebilmiştir. Ancak Hafız Esad yönetimi tarafından bu aileler cezalandırılmıştır. Ayrıca bu bölgedeki Suriye Türkmenlerinin Türkçe gazete okuması da yasaklanmıştır. Türkiye'den gelen gazetelere Hafız Esad yönetimi tarafından el konulmuş ve Türkçe gazete aboneliği olan Suriye Türkmenleri tehdit edilmiştir.

Abdulkerim Ağa Suriye Türkmenlerinin Türkçe konusunda yaşadıklarına ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Öyle baskı altındaydık ki, özellikle Türkçe konusunda. Ticaret amacıyla Suriye'ye gelen şoför kardeşlerimizden parası ne olursa olsun kat kat fazlasını vererek Türkiye'den bizlere bir dergi, gazete getirsin diye elimizden geleni yapardık. Ancak onlar yine getiremezdi. Yasaktı. Yakalanınca büyük sıkıntı oluyordu (Abdulkerim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

Bölgedeki Türkmen varlığından oldukça rahatsız olan Hafız Esad hükümeti, Cerablus'un Cezire bölgesinde yeni bir kaza kurarak Fırat'ın batı bölgelerinde yaşayan Türkmenleri, çoğunluğunu Arapların oluşturduğu köylere dağıtmayı ve Türkmenleri Arapların hâkimiyeti altına almayı planlamıştır (Aydın, 2017: 93). Ayrıca bölgedeki Türkmenlerin kütükten soyadları değiştirilmiş ve Türkmen köylerinin isimleri Araplaştırılmıştır. Nüfus idareleri tarafından Türkmen ailelerinin soy isimlerinin değiştirilirken Arap veya başka bir kökene benzetilmeye çalışılması ise Türkmenlere karşı bilinçli bir politika izlendiğinin açık bir kanıtıdır (Erol, 2012: 43). Böylelikle Türkmen ailelerin ataları ile bağlantısı kesilmeye çalışılmıştır.

⁶ Yusuf Mahli, Halep Türkmenlerindendir. Suriye Ulusal Konseyi genel sekreterliğini yapmıştır. Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi'nde yürütme kurulu ve genel başkan yardımcılığı görevlerinde bulunmaktadır. Son dönemde ise Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Koalisyonu (SMDK) içerisinde görevlerini sürdürmektedir. Kendisiyle yapılan görüşmeler 1 Haziran 2022-5 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

Sivil hayatta olduğu kadar askeri alanda da Suriye Türkmenlerine yönelik baskı ve asimilasyon politikaları uygulanmıştır. Uygulanan bu politikalarla Türkçe'nin Suriye ordusunun içerisine girmesi önlenmeye çalışılmıştır. Öyle ki bir dönem askeri kışlalarda Türkçe kaset bulundurmak dahi suç sayılmıştır. Zorunlu askerlik görevini yapan bir Suriye Türkmeni askerinin ailesi ile yapmış olduğu telefon görüşmelerinde Türkçe kullanmak yasaklanmış ve Arapça konuşmak zorunlu tutulmuştur. Böylece Hafız Esad, birçok Türkmen'in Türkçeyi unutmasına ve dillerinden uzaklaşmasına neden olmuştur.

Hafız Esad'ın ilk dönemlerinde ordu içinde bir kaç istisna dışında pek fazla Türkmen subaya yer verilmemiştir. Oldukça zor koşullarda orduya giren Türkmen subaylar ise, Nusayri subayların yanında yetkisiz olarak görev almaları şartıyla hiç bir yetkisi olmayan askerler olarak görev yapmışlardır (Cevizci, 2017: 56). Hasan Türkmeni, bu duruma iyi örnek olarak gösterilebilir. Hasan Türkmeni, oğlu Ali'nin Beşar Esad'ın arkadaşı olması nedeniyle yüksek görevlerde yer almıştır. Hasan Türkmeni'nin görevi boyunca Suriye Türkmenlerine yönelik herhangi bir faaliyeti de faydası da olmamıştır (Zengin, 2014: 4).

Hafız Esad Rejimi, Türkmenleri askeri ynden de potansiyel bir tehdit olarak görmüş ve Türkiye'nin casusu olarak nitelendirmiştir. Bu sebeple Türkiye sınırındaki Suriye Türkmenlerini geri çekerek, bu bölgeye 10 km²'lik alan dāhilinde Arapları yerleştirmiştir (Umar, 2002: 599). Semir Hafız Suriye Türkmenlerinin Suriye Arap Cumhuriyeti'ndeki askeri durumlarına ilişkin yaptđđ açıklamada: *"Türkmenler, Suriye Rejimi tarafından Türk istihbaratı olarak görülüyordu. Suriyeli görülmüyordu. Türkmenlere askeri subaylık görevleri verilmezdi"* ifadelerini kullanmıştır (Semir Hafız kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022).

Velid İbrahim ise konuya ilişkin yaptđđ açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkmenler askerlik yaparlardı. Ancak general olamazlardı. Rejim, Türkmenlerin askeriye içerisinde yükselmelerine izin vermezdi. Çok az sayıda Trkmenlikten uzaklaşmış kişilerden komutan ve istihbarata girenler olmuştur. Ancak bu kişilerin Türkmenlere hiçbir faydası olmamıştır. Zaten onların da Türkmenlerle pek alakası kalmamıştır (Velid İbrahim ile kişisel görüşme, 01-10 Mayıs 2022).

Ayrıca bölgedeki Suriye Türkmenleri, geçmiş yıllardaki Suriye-İsrail savaşlarında bilinçli olarak cepheye gönderilmiştir. Böylelikle Türkmenlerin cephede kayıp vermeleri ve nüfuslarının azaltılması amaçlanmıştır (Erendor, 2016: 273).

2.1.1.2. Hafız Esad Döneminde Suriye Türkmenlerinin Ekonomik Durumları

Bin yıldır Suriye coğrafyasında yaşayan Suriye Türkmenleri, hem yaşadıkları bölgelerde hākimiyet sağlamışlar hem de çiftçilik ve ticaretle uğraşmışlardır. Sanayi alanında ise küçük ve orta

büyükölükte işletmeler ve fabrikalar edinmişlerdir. Ancak Suriye’de yönetime gelen rejimler Türkmenlere karşıt bir politika izlediğinden tarım, sanayi ve ticaret de bu politikadan etkilenmiştir. Rejimin uygulamış olduğı bu politikadan Türkmenlerle birlikte bazı zengin Arap, Kürt, Çerkez ve Yahudiler toplumlari da mağdur olmuştur. Devlet yönetimini ve askeriyei eline geçiren Hafız Esad ve yönetimi, öncelikle arazilere, işyeri ve fabrikalara el koymuştur. Esad yönetimi, kamulaştırma ve toprak reformlarıyla birlikte Suriye Türkmenlerinin mallarına el koyarak Türkmenlere ait toprakları ve arazileri, bilinçli şekilde Türkmen bölgelerine yerleştirdikleri Arap ve Nusayrilere vermişlerdir (Zengin, 2014: 4). Suriye Türkmenlerine yapılan ekonomik yaptırımlar sadece bu dönemde değil geçmiş yıllarda da benzer şekilde uygulanmıştır (Umar, 2002: 598).

Bu şekilde toprak ve tarıma dayalı yaşam süren Suriye Türkmenlerinin sahip olduğı araziler, zamanla rejim tarafından baskıyla alınmış ve Türkmenlerin ekonomik gelişimleri engellenmeye çalışılmıştır. Yine Devletin tarıma dayalı vermiş olduğı kredilerde yönetim taraflı davranarak Suriye Türkmenlerinin kredi almamaları için birçok engel çıkartılmıştır (Kirişcioğlu, 2013: 2291). Bunun üzerine toprak reformu sonucunun da etkisiyle Suriye Türkmenleri, topraklarının birçokunu ellerinden çıkarmak zorunda kalmıştır. Yaşanan ekonomik sıkıntı ve baskı nedeniyle Türkmen ailelerin bazıları sınırı geçerek Türkiye’ye göç etmişlerdir. Yaşanan bu göçlerin geçmişine bakıldığında en belirgin dönemin 1946-1967 yılları arası dönemde gerçekleştiğı görölmektedir. Ayrıca bu dönemde Türkiye’ye bireysel kaçışlar da yaşanmıştır (Bozoğlan, 1993: 30). Türkiye’ye göçen Suriye Türkmenlerinin sayıları net olarak bilinmemekle birlikte genel olarak Kırıkhan, İskenderun ve Adana’ya yerleştirilmişlerdir. Ayrıca bir kısım Suriye Türkmeni ise daha sonra Konya, Balıkesir ve Bursa’ya geçiş yapmış ve burada yaşamaktadır.

Abdulkerim Ağa Suriye Türkmenlerinin ekonomik sıkıntılarına ilişkine yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Tüccarlık yapan Türkmenler, rejimin baskısı ve asimilasyonu nedeniyle Araplaştı. Türkiye bu konuda tamamen sessiz kalmıştır. Diğer kesim ise çiftçilik ve hayvancılıkla geçimini sağlamaktadır. Golan işgal edildikten sonra bizler Şam’a geldik. Birçok Golan Türkmeni Türkiye, Almanya, İsveç, İsveçre gibi dünyanın çeşitli ölkelerine göç etmek durumunda kaldı. Topraksız, evsiz kalınca herkes dağıldı (Abdulkerim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

Velid İbrahim ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkmenlerin çoğı çiftçidir. Hayvancılıkla ve toprakla uğraşırlar. Çok az sayıda ticaretle uğraşanlar vardır. Parmakla sayılacak kadar da memur olanlar bulunmaktadır. Toprağı olanların su sıkıntısı vardır, yağmur suyuyla ekim yaparlar. Hayvancılıkta genelde koyun beslerler. Türkmenlerin köylerine rejim tarafından baskı yapılmakta köy yolları bile yapılmamaktadır. Genelde çamurdur. Suriye’deki diğer etnik grupların köy yolları yapılyken Türkmen köyleri bakımsız ve hizmetten uzak bırakılmıştır. Bunun nedeni ise cahil kalmaları, ulaşım da sıkıntı yaşamaları, ticaretin zorlaştırılması, baskı ve asimilasyon politikasıdır (Velid İbrahim ile kişisel görüşme, 01-10 Mayıs 2022).

Yusuf Mahli ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Her bölgenin farklı sosyo-ekonomik durumu vardır. Örneğin, Bayır-Bucak bölgesi, çiftçilik ile uğraşmaktadır. Halep bölgesi, kırsal kısımlarda çiftçilik ve hayvancılıkla ile uğraşmaktadırlar. Merkezde ise ayakkabıcılık, ticaret ve imalat ile. Hama-Humus bölgesi, eğitimliler, dillerini kaybetmişler ve Araplaşmışlardır. Memuriyete (ordu vb.) girenler olmuştur. Asimile olmuşturlar. Şam bölgesi, düşük seviyede ekonomik duruma sahiptir. Kıt kanaat geçinmektedirler. Devlet politikası gereği ticari faaliyetlerini geliştirme imkanları olmamıştır. Genel olarak ise çiftçilik arıcılık, hayvancılık ve basit düzeyde ticari faaliyetleri vardır. En geride kalmış bölgelerdedirler. Kalkınma olmamıştır. Okullar dahi son dönemde yapılmıştır. Yani eğitim düzeyleri düşüktür, Suriye'nin diğer milletlerine oranla. Rejim bunu bilinçli şekilde yapmıştır. Araplara ise baştan beri her türlü kalkınma ve eğitim hizmeti yapılmıştır (Yusuf Mahli ile kişisel görüşme, 01-5 Haziran 2022).

Toprak reformu adı altında tarım arazileri Devlet tarafından ellerinden alınan Suriye Türkmeni ailelerin ekonomik olarak yaşadığı diğer bir sıkıntı ise fabrika ve iş hanlarına el konulmasıdır. Devlet kamulaştırma adı altında Suriye Türkmeni iş adamlarının fabrikalarına ve iş hanlarına el koyarak bu işletmeleri Arapların idaresine devretmiştir. Türkmen ailelerin fabrikaları tecrübesiz ve ticaret bilgisine sahip olmayan Arapların idaresine bırakılması nedeniyle zamanla ticari faaliyetlerinde gerileyerek kapanmıştır (Cevizci, 2017: 57).

Suriye'deki Türkmenlerin karşılaşmış olduğu diğer bir sıkıntı ise Araplaştırılma politikasıdır. Araplaştırma politikası geçmiş dönemlerde olduğu gibi Hafız Esad'ın iktidarında da devam ettirilmiştir. Hafız Esad döneminde Lazkiye bölgesinde yer alan “Kaynarca, Çolturman” köyleri ile Halep bölgesindeki “Zeyyatlı, Karun, Mahzenli, Yaşlı, Çatalviran, Kurtviran, Medene, Şeyhyahya, Camusviran, Dedenoğlu, Kurudere ve Kırkmağara” gibi Türkmen köylerine ait topraklara Araplar yerleştirilmiştir. Ayrıca bu köylere Türkçe isimlerinin Arapça karşılıkları verilip Suriye'deki Türkmen varlığının asimile edilerek yok edilmesi amaçlanmıştır (Öztürk, 1988: 38).

Hafız Esad'ın yerine 2000'li yılların başında oğlu Beşar Esad geçmiştir. Beşar Esad'ın zamanla Türkiye ile yakın ilişkiler içerisinde olması Türkmenlere olumlu olarak yansımıştır. Ancak bu yakınlaşma Türkmenlere hiçbir zaman yasal ve kalıcı bir düzenleme kazandırmamıştır. Bu şartlar altında Suriye Türkmenlerinin herhangi bir sivil ya da siyasal örgütlenmeye gitme olanakları oluşmamıştır. Halep Türkmenleri, siyasette geri kalmalarında kendi içe kapanık yapılarına işaretler, dil ve kültür olarak devletin oluşturmaya çalıştığı toplumsal yapıdan farklı bir yaşam sürmelerinin rolü olduğunu belirtmişlerdir (Dağ, 2010: 83-85).

2.1.2. Beşar Esad'ın İktidara Gelişi ve Suriye Türkmenleri

Hafız Esad'ın vefatı sonrasında Suriye Meclisi, Suriye devlet başkanı olabilme şartlarında değişiklikler yaparak Beşar Esad'a devlet başkanlığı yolu açılmıştır. Bu kapsamda devlet başkanı seçilme yaş şartı 2000 yılında değiştirilerek 40'tan 34'e düşürülmüştür (Suriye Anayasası, 1973:

madde 50). Esad, 17 Temmuz 2000 tarihinde gerçekleştirilen devlet başkanlığı referandumunda % 97,26 oy alarak Suriye Arap Cumhuriyeti'nin yeni devlet başkanı seçilmiştir (Önhon, 2021: 53). Esad'ın devlet sistemi, üç elit grup üzerine inşa edilmiştir. Birinci grubu, ordu içerisindeki elitler ve üst düzey kamu görevlileri; ikinci grubu, istihbarat görevlileri ile güvenlik alanında yer alan bakan ve bürokratlar; üçüncü grubu, ikinci grupta yer alan güvenlik ve orta düzey bürokrat yardımcılar, Baas Partisinin temsilcileri ile yetkisi sınırlı yerel devlet temsilcileri oluşturmuştur (Aras ve Toktaş, 2008: 42-44).

Baba Esad'ın vefatı sonrası Beşar Esad, Suriye'nin siyasi ve ekonomik gelişimi ve küresel siyasete dahil olabilmesi için devlet sisteminde yeni bir politika anlayışına yönelmiştir. Beşar Esad, babasının iktidarı süresince uygulamış olduğu Batı karşıtı ilişkilerin aksine Batıyla yakınlaşmaya yönelik politikalar izlemiştir. Esad yönetiminin ilk zamanlarında yapılan açıklamalarda iç ve dış politikada yeniliklerin gerçekleştirileceği ifade edilmiştir. Esad yönetimi, bilhassa Avrupa Birliği ile olan ilişkilerin geliştirilmesi yönünde yoğun çaba göstermiştir (Mercan, 2012: 143). Bu çabalarının bir göstergesi olması bakımından Beşar Esad, 2000 yılında yaptığı bir açıklamada: *“Başka devletlerin demokrasisini uygulayamayacağız. Fakat temeli sağlam olan dikkatli bir inşaa süreci başlatacağız”* ifadelerini kullanmıştır (Kurt, 2017: 176).

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda İngiltere’de eğitim görmüş göz doktoru olarak halkın karşısına modern bir kimlikle çıkan Beşar Esad, Suriye’de siyasi ve ekonomik yeniliklerin hayata geçirilmesi konusunda yeni bir umut ışığı olmuştur. Beşar Esad iktidara geldikten sonra, idari ve ekonomik alanlarda reformlardan bahsetmiş, yolsuzluklarla mücadele, demokratik değerlerin iyileştirilmesi ve bireysel haklara vurgu yapmıştır (Ayhan, 2012: 364-365). Bu söylemler Suriye halkında ve Suriye Türkmenlerinde büyük heyecan uyandırmıştır. Çünkü Hafız Esad ve Baas diktasının, geçmiş yıllarda Suriye Türkmenleri üzerinde olumsuz birçok uygulaması olmuştur. Bu uygulamaların ve baskıların, Suriye halkı üzerinden kalkması en çok Türkmenlerde hissedilmiştir. Çünkü rejimin kendini meşrulaştırma ve savunma argümanlarının başında Türk tehdidi ve karşıtlığı gelmektedir. Bu yüzden Esad yönetimi, ülke genelinde yaşayan Türkmenlere güç koşullar dayatmıştır. Ancak zamanla Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkiler düzelmiştir. İki ülke arasındaki tehdit algısı ortadan kalkmış olsa dahi Türkmenlere yönelik baskılar kısmen sona ermiş ancak mağduriyetler telafi edilmemiş ve etkileri ortadan kaldırılmamıştır (Ceren, 2016: 13).

Eylül 2000’de toplumun çeşitli kesimleri tarafından hazırlanan dört maddelik reform talebi, Esad yönetimi tarafından olumlu karşılanmıştır. Bu reform paketini, olağanüstü hal yasalarının kaldırılması; genel af çıkarılması; toplantı, basın ve ifade özgürlüğünün yasal güvence altına alınması; siyasal, ekonomik ve düşünce çeşitliliğine saygı duyulması oluşturmaktadır (Yılmaz, 2011: 366-367). Esad yönetimi ilk olarak Kasım ayında yaklaşık 600 siyasi tutukluyu serbest bırakmış ve Mezze hapishanesini kapatmıştır. Ancak bu reform süreci uzun sürmemiştir.

11 Eylül terör saldırıları sonrasında ABD tarafından Irak'ın işgal edilmesi ve bölgede yaşanan askeri hareketlilik, Suriye tarafında endişeye neden olmuştur. Öyle ki Irak'ta yaşanan aynı durumun gelecekte Suriye'nin de başına gelebileceği düşüncesini oluşturmuştur. Diğer yandan ABD'deki muhafazakâr yapının Suriye planı şudur ki; Suriye'nin bölgedeki politikasını değiştirmesinin gerektiği ve bu değişikliğin gerekirse ABD tarafından Suriye'ye baskı uygulanarak yaptırılmasını içermektedir (Şahin, 2011: 112-113). ABD, bölgede etkinliğini artırmak için Suriye'yi terörü desteklemekle suçlamışken, Beşar Esad da ABD'ye karşılık vererek bazı uluslararası toplantılarda ABD aleyhine konuşmalar yapmıştır. 2005 yılında Lübnan Başbakanı Refik Hariri'nin suikast sonucu öldürülmesi, Amerika Birleşik Devletleri başta olmak üzere Batılı ülkeler ile Beşar Esad arasındaki ilişkileri oldukça zedelemiştir (Akgün, 2012: 7). Başkan George Bush yönetiminin son döneminde ise ABD, Suriye'ye insan haklarının savunulması, demokratik hakların genişletilmesi, azınlık haklarının muhafaza edilmesi gibi araçlarla baskılar yapmış, bu baskıları yaparken muhalif gruplara mali desteklerde bulunmuştur. ABD, bu girişimleriyle Suriye rejimini değiştirmeyi amaçlamıştır (Akgün, 2012: 21). ABD'nin tüm bu baskı politikaları karşısında bölgesel yalnızlıktan kurtulmayı hedefleyen Beşar Esad ise, politika yönünü Türkiye'ye çevirerek Türkiye ile ikili ilişkileri geliştirmeye başlamıştır. Uluslararası ortamın iki ülke arasındaki ilişkilerin başlamasındaki rolü oldukça önem arz etmektedir. Benzer şekilde uluslararası sistemin Arap Baharı sonrasında da iki ülke ilişkilerini yönlendirme etkisi karşımıza çıkmaktadır.

Suriye hükümetinin yönünü Türkiye'ye çevirmesine kadar geçen yıllar içerisinde Suriye Türkmenleri, iki ülke arasında her zaman geri planda kalarak birçok baskı ve asimilasyon politikalarına maruz kalmıştır. Ancak Beşar Esad'ın Suriye halkı ve Türkiye ile yukarıda değindiğimiz nedenlerden dolayı ilişkilerini düzeltmeye ve Türkiye ile güvene dayalı yeni ilişkiler kurmaya başlaması, Suriye Türkmenleri üzerinde bir rahatlamaya neden olmuştur (Cik, 2016: 5). Rahatla dönemi AK Partinin iktidarı dönemine rast gelmiştir.

2.2. Türkiye'nin Suriye Türkmenleri Politikasının Nitelikleri ve Araçları

2.2.1. Türk Dış Politikasında Değişim

Türkiye'nin 2000'li yıllarından başından itibaren dış politikada bir değişim yaşadığı, Suriye'nin de aynı şekilde geçmişten gelen yönetim uygulamalarını değiştirerek yeni bir dış politika izlediği görülmektedir. Dış politikada bölgesel odaklı "küresel güç" olma amacıyla yeni dış politika programına geçilmiştir. Bu programın giriş kısmında Türkiye'nin tarihi mirasına atıf yapılmış ve Türkiye'nin jeopolitik konumu nedeniyle bölgesinde etkili bir güç olabilecek potansiyele sahip olduğu belirtilmiştir.

Ayrıca Soğuk Savaş sonrası değişen uluslararası konjonktür sayesinde Türkiye'nin artık çok alternatifli bir dış politika yapabileceği belirtilmiştir. Yeni konjonktürde Türkiye, dış politikasını

güç merkezleriyle olan dış politika ilişkilerinde alternatifli, çok eksenli ve esnek yapılı olarak yeniden yapılandırılmalıdır. Benzer şekilde Türkiye, önyargılardan uzak, karşılıklı çıkara dayalı gerçekçi bir dış politika oluşturmali ve bu yeni ortamın ortaya çıkardığı gerçekler ile ulusal çıkarlar arasında bir denge kurmalıdır.

Bu doğrultuda Türkiye, değişen dış politikasını beş temel esasa dayandırmıştır. Bu beş temel esas şunlardır: (1) Güvenlik ve demokrasi arasında denge kurulması (2) Komşularla sıfır problem (3) Çok boyutlu ve çok eksenli dış politika anlayışı (4) Merkez devlet olma (5) Ritmik ve proaktif bir diplomasi anlayışıdır (Koçer, 2008: 921-924).

Bu kapsamda öncelikle Türk Dış Politikasında güvenlik ve demokrasi arasında kurulması gereken dengeyi açıklamak gerekmektedir. Bu denge politikası Türkiye'nin bölgede etkin bir ülke olabilmesi için ihtiyaç olup, bu politikayla öncelikle Türkiye'nin kendi iç dinamiklerini düzenlemesi amaçlanmaktadır (Oğuzlu, 2009: 44).

Türk dış politikasında yaşanan değişimle birlikte Ortadoğu'ya ilgi artmıştır. Türkiye'nin Orta Doğu'ya yönelmesinde konjonktürel gelişmelerin de payı bulunmaktadır. Söz konusu gelişmeler aşağıda verilmiştir (Şahin, 2010: 16): (1) ABD tarafından 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesi (2) Körfez Savaşı'nın ardından Irak'ın kuzeyinde otorite boşluğunun oluşması (3) AB tarafından uygulanan politikalar sebebiyle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyelik sürecinin istenildiği gibi ilerlememesi (4) Bölgede İsrail ve Filistin sorunu gibi kronik hale gelmiş çözilemeyen sorunların hala devam etmesi (5) Arap devletleri ve bölge halkı tarafından İsrail politikalarına karşı tepki verilmesi ve Türkiye'nin bu konuda İsrail karşıtı politikalar sürdürmesi (Mavi Marmara olayı vb.) (6) Türkiye'nin bölgede hem güvenlik hem ekonomik hem de kültürel politikalar uygulamaya başlaması.

Türkiye ile Suriye arasında yaşanan sorunların çözümüne yönelik bazı önemli gelişmeler yaşanmıştır. Bu kapsamda iki ülke arasında yaşanan önemli gelişmeler maddeler halinde sıralanmış olup, önem dâhilinde bazı maddelere detaylı şekilde değinilmiştir (Erol, 2014: 126-127): (1) 13 Haziran 2000 tarihinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer, Suriye Devlet Başkanı Hafız Esad'ın cenaze törenine katılırken, bu ziyarete istinaden Suriye Arap Cumhuriyeti Başkan Yardımcısı Abdülhalim Haddam da Ankara'ya ziyarette bulunmuştur (2) 2000 yılında Gaziantep ve Halep Üniversiteleri tarafından eğitim alanında işbirliği yapılarak Halep Üniversitesinde "Türk Dili Öğretimi Merkezi" açılmış ve bu merkezde Suriye Türkmenleri eğitime başlamıştır (3) 2003 yılının Nisan ayında Türkiye, İran ve Suriye arasında, bölgede olası bağımsız bir Kürt devletinin kurulmasının önlenmesi amacıyla anlaşma yapılmıştır (4) 6-8 Ocak 2004 tarihleri arasında Suriye Devlet Başkanı Beşar Esad, Türkiye'yi ziyaret etmiştir (5) 13 Ocak 2004'te Suriye Devleti Türk sanayicilerine, işadamlarına ve tüccarlarına, Suriye'nin tüm sınır kapılarından vize alma hakkı ve kolaylığı sağlayan bir karar almıştır (6) 22-23 Aralık 2004'te Türkiye Başbakanı Recep Tayyip

Erdoğan, Suriye Başbakanı Naci Otri'nin daveti üzerine Suriye'yi ziyaret etmiştir; bu ziyaret esnasında ise iki ülke arasında Serbest Ticaret Antlaşması imzalanmıştır (7) 2005 yılında Suriye Türkmenleri için Halep Üniversitesinin İnsani Bilimler Fakültesinde Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü açılmıştır (8) 13-14 Nisan 2005 tarihlerinde Cumhurbaşkanı Ahmet Necdet Sezer Suriye'de resmi temaslarda bulunmuştur (9) 2006'da Türkiye Devlet Planlama Teşkilatı (DPT) ve Suriye Arap Cumhuriyeti Planlama Komisyonu, Türkiye-Suriye Bölgelerarası İşbirliği Programını hayata geçirerek iki ülke arasında karşılıklı işbirliği amaçlanmıştır. Bu program dâhilinde fiziki altyapının iyileştirilmesi, sosyal ve kültürel ilişkilerin geliştirilmesi, ekonomik ortamın iyileştirilmesi gibi turizm, ticaret, eğitim, spor ve benzeri birçok alanda karşılıklı projeler yürütülmüştür (10) 19 Nisan 2007'de Türkiye Cumhuriyeti Kültür Bakanı ve Suriye Arap Cumhuriyeti Evkaf Bakanı tarafından Süleymaniye Külliyesinin korumaya alınmasına ilişkin 2008 yılında bir protokol imzalanmıştır. Protokol kapsamında ise Süleymaniye Külliyesi'de restorasyon çalışmalarının yapılabilmesi için yeni bir anlaşma yapılmıştır (11) 2008 yılında Türkiye, Suriye ve İsrail arasındaki teknik olarak yaşanan savaş durumu karşısında proaktif bir politika izlemiş ve iki ülkeyle olan iyi ilişkileri nedeniyle de arabuluculuk rolünü üstlenmiştir. Böylelikle Türkiye, iki ülke arasında yaşanacak olası bir savaşın Ortadoğu'ya yönelik politikalarına vereceği zararı da engellemiştir (12) 16 Eylül 2009 tarihinde Başbakan Erdoğan'ın davetine karşılık veren Cumhurbaşkanı Beşar Esad, Türkiye'ye bir ziyarette bulunmuştur. Ziyaret kapsamında "Türkiye ve Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi" kurulmuştur. Söz konusu bu işbirliğinin ardından yapılan değerlendirmelerde Türkiye'nin Suriye'yi ekonomik bakımdan Arap dünyasına "giriş anahtarı" olarak gördüğü ve siyasi olarak gelişen ikili ilişkilerin Türkiye'nin diğer Ortadoğu devletleri ile olan ticareti bakımından da önem taşıdığı üzerinde durulmaktaydı (İnat ve Telci, 2011b: 148). Nitekim Recep Tayyip Erdoğan, Türkiye ve Suriye arasındaki ikili iyi ilişkilerin Türkiye'nin ticaretine etkisi konusunda oldukça önem arz eden şu ifadeleri kullanmıştır:

Suriye bizim için sadece 20 milyonluk bir pazar değil, 320 milyonluk Arap dünyasına açılan kapıdır.. Suriye Arap Cumhuriyeti tarafından üretilen mallar Libya, Irak ve Mısır, Ürdün başta olmak üzere birçok ülkeye gümrüksüz giriş yapabilmektedir. Bu yüzden Türk yatırımcılar Suriye'de üretim yaparak, ürettikleri malları gümrüksüz olarak bu ülkelere satabilecektir. İki ülke arasındaki ticaretin ve vizesiz seyahatin oluşturduğu gelişme trendini gerek Suriye'de gerekse Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nde açıkça görmek mümkündür. Mesela Gaziantep şimdiden özellikle Arap dünyasına yönelik ihracatta yıllık üç milyar doları yakalamış durumdadır (Milliyet, 2013).

(13) 2010 yılına gelindiğinde Türkiye ile Suriye arasında vizelerin kaldırılmasına yönelik bir anlaşma imzalanmıştır (14) 12-13 Ekim 2009'da Türkiye ve Suriye Yüksek Düzeyli Stratejik İşbirliği Konseyi Birinci Bakanlar Kurulu Toplantısı Halep ve Gaziantep'te düzenlenmiştir. Bu toplantılarda iki ülke arasındaki ilişkilerin kurumsal altyapısının inşa edilmesine yönelik adımlar atılmıştır (15) 2010 yılının Ekim ayında Türkiye Petrolleri Anonim Ortaklığı (TPAO) ile Suriye Ulusal Petrol Şirketi arasında protokol imzalanarak ortak petrol arama şirketi kurulması kararlaştırılmıştır (16) 2009 ve 2010 yılının Nisan aylarında 3'er gün süreli olmak üzere Türkiye ve

Suriye askeri yapıları arasında işbirliğini pekiştirmeye yönelik ortak tatbikatlar düzenlenmiştir (Sever, 2012: 83).

Tüm bu gelişmelerin zemini ise Hafız Esad döneminde oluşmuştur. Özellikle PKK elebaşı Abdullah Öcalan'ın 9 Ekim 1998 tarihinde Suriye topraklarından sınır dışı edilmesi ve ardından "Adana Mutabakatı"'nın imzalanması, iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişmeye başladığını açıkça göstermiştir (Altunışık ve Martin, 2011: 577). Böylelikle Türkiye ve Suriye arasındaki ilişkileri oldukça zedeleyen PKK faktörü iki ülke ilişkilerinde sorun olmaktan büyük ölçüde çıkmıştır.

Bu dönemde Türkiye ile Suriye arasındaki ikili ilişkilerin gelişimine yönelik karşılıklı adımların atılması, Türkiye'nin Ortadoğu politikası açısından oldukça önemlidir. Ayrıca bu süreçte Ortadoğu'da yaşanan Lübnan hadisesi, Suriye'nin bir kısım topraklarını işgal etmiş olan İsrail ile Filistin meselesi de Türkiye'nin Suriye politikasından ayrı düşünülmemektedir (Dinçer, 2011: 44). Ortadoğu'daki bu meselelere direk müdahil olabilmek için Türkiye, Suriye'yi adeta Ortadoğu'ya açılan bir kapı olarak görmüştür.

Uluslararası ve bölgesel dinamiklerde yaşanan gelişmeler Türkiye-Suriye ilişkilerin daha da gelişmesine neden olmuştur (Yeşilyurt, 2013: 413). Bu kapsamda ABD'de 11 Eylül'de meydana gelen terör saldırıları sonrasında ABD'nin terörü destekleyen ülkeler listesine Suriye'yi de dahil etmesi ve bu nedenle 2002 yılında Suriye'ye karşı ekonomik yaptırımların başlatılarak Suriye'yi uluslararası arenada yalnızlaştırmaya çalışması, Türkiye ile Suriye arasındaki dış politika ilişkileri açısından olumlu yönde daha da derinleşmesine neden olan önemli bir aşaması olmuştur (Altınkaş, 2012: 142). Ancak ABD'nin Suriye'ye yönelik politik yaptırımları ve Ortadoğu'daki işgal girişimleri yıllar geçtikçe daha somut hale gelmiştir.

ABD yönetimi tarafından 12 Aralık 2003 tarihinde "Suriye Sorumluluk Yasası" kabul edilerek Suriye'ye karşı ambargo başlatılmıştır; uygulanan ambargo kapsamında gıda ve ilaç haricindeki Amerikan ürünlerinin Suriye'ye girişi yasaklanmış ve ABD-Suriye uçak seferleri de iptal edilmiştir (Ataman, 2012: 21). ABD tarafından 2003 yılında Irak'ın işgal edilmesi, bölgedeki istikrarın bozulacağı nedeniyle Türkiye ve Suriye'yi endişelendirmiştir. Dahası, işgal sonrası ABD askeri birliklerinin Irak topraklarında yer edinmesi, ABD'yi Suriye topraklarına ve sınır güvenliğine yönelik bir tehdit olarak görmesine yol açmıştır.

ABD'nin Irak işgali sonrasında Türkiye, Irak'ın toprak bütünlüğünün korunarak parçalanmaması konusunda, Suriye ise ABD'nin Irak'ta başarısız olması konusunda Irak eksenli politika izlemeye başlamıştır (Orhan, 2009: 41). Sınırları içerisinde Kürt azınlıkları barındıran başta Türkiye, Suriye ve İran, "Irak Kürdistanı" olmak üzere endişeyle karşılanmıştır. Suriye Dışişleri Bakanı Faruk El-Şara, Irak'ın işgali ile ilgili bölgede yaşanan sıkıntılara yönelik 14 Ocak

2003'te Türkiye'ye ziyarette bulunmuştur. Ziyaret dâhilinde iki ülke arasındaki ilişkilerin geliştirilmesine yönelik siyasi istişare mekanizması kurulmuştur.

İki ülke arasındaki yakınlaşmalar bölgesel toplantılar yapılarak daha da geliştirilmiştir. Irak'ın işgali başta olmak üzere bölgedeki gelişmeleri takip etmek amacıyla yapılan "Irak'a Komşu Devletler" toplantıları ile Irak'ın kuzeyinde bağımsız Kürt idari yapısının kurulması olasılığına karşı Türkiye-İran-Suriye üçlü bloğunun oluşturulması, Türkiye-Suriye arasındaki yakınlaşmanın en önemli somut örneklerini oluşturmaktadır (Yeşilyurt, 2013: 413). Son gelişmelerde de görüldüğü üzere iki ülke arasında bazen güvenlik temelli bazen kültürel bazen ise ekonomik işbirliği çerçevesinde ilişkilerde yaklaşma olduğu görülmektedir. Ayrıca bu dönemde Türkiye-Suriye ilişkilerinin gelişmesinde Türkiye'nin dış politikada benimsediği "komşularla sıfır problem" yaklaşımının etkili olduğu söylenmektedir. Komşu ülkelerle sıfır problem, genel olarak ülkeler arasında yaşanan sorunların geri planda tutularak ilişkilerin geliştirilmesini ve bu sorunların çözümüne yönelik de diyalog kurmanın önemini ifade etmektedir (Güney, 2005: 44).

Türkiye bu dönemde, dış politikada ikili kutuplardan kaçınarak mümkün olan en geniş yelpazede bölgesel politikalar geliştirmeye çalışmaktadır. Bu kapsamda Türkiye'nin Suriye ve Yunanistan ile olan ikili ilişkileri, Türkiye'nin bölgesel politikalarındaki diplomatik başarısını göstermektedir (Davutoğlu, 2004.a: 402). Son dönemlerde ise Türkiye, Ortadoğu'da kalıcı gerginlik ve ittifaklardan ziyade bunun ötesindeki hadiseleri de baz alarak denge temelli aktif bir aktör olarak görünmektedir. Dolayısıyla Türkiye yeni Türk dış politikası doğrultusunda, Suriye ile hem kendi ile ilgili hadiselerle ilgilenmekte, hem de Suriye'nin bölgesel problemleriyle de ilgilenerek bölgede aktif bir dış politika göstermektedir.

2.2.2. Beşar Esad Dönemi Türkiye'nin Suriye Türkmenleri Politikası

Türkiye'nin yumuşamaya dayalı proaktif dış politikası kapsamında Suriye ve Ortadoğu ülkeleri ile siyasi, ekonomik ve sosyal ilişkilerini geliştirmek amacıyla hareket etmesi, iki ülke toplumunun birbirine yaklaşmasını ve böylelikle Türkiye ile Suriye arasındaki ilişkilerin de gelişmesini sağlamıştır. Böylece Türkiye-Suriye ilişkilerinde yeni bir süreç başlamış ve rejim tarafından Suriye Türkmenlerine yönelik yeni adımlar atılmıştır. Öncelikle iki ülke arasındaki akut sorunlar geri plana itilmiş ve üst düzey işbirliği süreci başlamıştır.

Türkiye ve Suriye tarafından ikili ilişkilerin geliştirilmesine yönelik adımların atılması, iki ülke toplumu tarafından oldukça olumlu karşılanmıştır. Yaşanan olumlu gelişmeler sonucunda iki toplum arasındaki akrabalık ilişkileri, siyasi ve ticari ilişkiler artmıştır. Her iki tarafın yumuşamayı desteklemesi, iki ülke halkları arasında karşılıklı güçlü bir güven bağı oluşmasını sağlamıştır.

Türkiye, Suriye ile olan ilişkilerinde Hafız Esad'ın son döneminden itibaren Suriye Türkmenlerine yönelik eğitim, kültür, ticaret ve turizm alanında sınırlı politikalar uygularken Beşar Esad'ın iktidara gelmesiyle birlikte Türkmenlere yönelik politikaların kısmen de olsa arttığı görülmüştür. İlk olarak 2000 yılında Esad'ın son döneminde Gaziantep ile Halep Üniversiteleri tarafından eğitim alanında anlaşma yapılarak Halep Üniversitesi'nde "Türk Dili Öğretimi Merkezi", 2005 yılında ise "Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü" açılmıştır. Bu kapsamda ilerleyen yıllarda Suriye'nin farklı şehirlerindeki üniversitelerde de "Türkçe Öğretim Merkezleri"nin açılması, Suriye Türkmenleri açısından büyük bir moral olmuştur. Eğitim anlaşması sayesinde Türkiye'den Suriye'ye giden Türk Akademisyenler ise Suriye Türkmenlerini yeniden keşfederek onların hayatlarına yönelik, tarihi, kültürel çalışmalar yapma fırsatı bulmuştur (Erol, 2014: 126-128).

Bunlara ek olarak iki ülkenin anlaşmasıyla açılan öğretim merkezlerinde Türkiye'den gelen akademisyenler aracılığıyla Suriye Türkmeni öğrencilere, hem Türkiye'de lisansüstü eğitim alabilmeleri için bir fırsat sunulmuş hem de Türk tarihi ve kültürüne yönelik yayınları Arapça'ya çevirerek siyasi aktörlerle ilişkiler konusunda faydalar sağlamıştır. Muhammet Ceren, son dönemde rejim tarafından kendilerine yönelik uygulanan baskının kaldırılması konusunda şu ifadeleri kullanmıştır:

İki ülke tarafından imzalanan Dostluk Antlaşması ikili ilişkilerde bahar havasına yol açtı. Bizler de bu baharın meyvesini çok yedik. Ankara'da Suriye Arap Dostluk Parlamento Grubu kuruldu. Gelip Suriye'de geziyorlar. Ticaret gelişti ve iki ülke arasında ziyaretler sıklaştı. Karşılıklı bir güven ortamı vardı. Kazan kazan vardı. Yıllarca hasret kaldığımız Anavatanımıza gidebiliyorduk artık. Kimlikle geçerek hem de. İki ülke arasında iyi ilişkilerin bize de etkisi oldu. İki tarafta ticari yönden ihya oldu. Türkiye ile Türkmenler arasında bağ artmıştır. Hapishanedekiler çıkartılmıştır. Bir esneklik başlamıştır. Türkmenim demeyi gizlemeden açıkça rahatça söyleyebilir hale geldik. Böylece Türkmenin de değeri arttı. 2004'ten sonra Türkiye ile kısmen de olsa ilk resmi teması sağladık (Muhammed Ceren ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-03 Haziran 2022)⁷.

Abdulkerim Ağa konuya ilişkin yaptığı açıklamada: *"Türkiye'nin rejim ile olan ilişkileri düzelmeye başlayınca rejimin Türkmenler üzerindeki baskısı da azalmaya başladı. O nedenle Türkiye bizim bölgedeki varlığımız için oldukça önem arz etmektedir"* ifadelerini kullanmıştır (Abdulkerim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

2005 yılının Nisan ayında Cumhurbaşkanı düzeyinde Şam'a bir ziyarette bulunulmuştur. Türkiye bu ziyaretle Hariri suikastı suçlamaları nedeniyle üzerinde uluslararası baskının arttığı Beşar Esad iktidarına Türkiye'nin desteğini göstermiştir (Kambur, 2012: 162). Uygulanan dış

⁷ Muhammet Ceren, Suriye Geçici Hükümeti Sağlık Bakanlığı Müsteşarlığı Eğitim ve Dış İlişkilerden Sorumlu Daire Başkanı'dır. Bayır-Bucak Türkmenleri Cephesi başkanı. Suriye Türkmen Meclisi kurucu üyesidir. Doktordur. Türkiye Göç Sağlık Koordinatörlüğü görevini yürütmüştür. Kendisiyle görüşmeler 28 Mayıs 2022-03 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

politikayla Türkiye-Suriye ilişkileri biraz düzelmeye başlamış ve Suriye'deki Türkmenlere uygulanan baskı rejim tarafından azaltılmıştır. Türkiye ve Suriye arasındaki diplomatik ilişkiler kapsamında Türkiye'nin girişimleri sayesinde 1996 yılında Hafız Esad yönetimi tarafından casusluk yapmakla suçlanarak tutuklanmış 1000'e yakın Suriye Türkmeni aydını, 2005 yılında iki ülke arasındaki ilişkilerin normalleşmesiyle birlikte cezaevinden çıkartılmıştır (Erendor, 2016: 273).

Yine iki ülke arasındaki ilişkilerin gelişimine binaen 2007 yılının Nisan ayında Fenerbahçe ile Suriye'nin Al-İttihad takımı arasında bir stadyum açılışı nedeniyle futbol maçı yapılmıştır. Halep'te yapılan maç öncesinde ve sonrasında çoğunluğunu Suriye Türkmenlerinin oluşturduğu gruplar tarafından Türk takımına karşı büyük sevgi gösterilerinde bulunulmuştur (Yavuz, 2014: 36). 2007 yılı içerisinde iki ülke arasında yürürlüğe giren "Serbest Ticaret Antlaşması" da iki ülke ilişkilerindeki ticaret hacmini oldukça artırmıştır. Ekonomik alanda ilişkilerin gelişmesi ve gümrüklerin kaldırılması, Türkiye-Suriye arasındaki ticari ilişkilerde tek bir pazar kurulmasının önünü açmıştır. Bu girişimler Suriye Türkmenleri ile Türkiye'deki tüccarlar arasındaki ticareti yaygınlaştırmıştır. Suriye Türkmenleri, gerekli olan ihtiyaçlarını bu şekilde tedarik etmeye ve ticari gelir elde etmeye başlamışlardır.

Vizelerin 2009 yılında karşılıklı olarak kaldırılması, Asi nehri üzerine ortak baraj kurulması ve Çobanbey demir yolunun yeniden açılması iki ülke halkları arasında tarihi, sosyal ve ticari ilişkilerin tekrar kurulmasını sağlamıştır. Vize serbestisi, bölgede turistik hareketlenme yaşanmasına neden olmuştur. Bu durum ise Suriye'deki Türkmenlerin Türkiye ile olan ilişkilerinin artmasını sağlamıştır. Ancak iki ülke arasındaki ikili iyi ilişkilerin yaşandığı bu dönemde, Türkiye'nin organize bir Suriye Türkmenleri politikasından söz edilememektedir (Erol, 2014: 128). Daha çok Türkiye'nin ilgi düzeyi Türkiye-Suriye ikili ilişkileri ekseninde gelişen dolaylı etkileri kapsamıştır. Suriye Türkmenlerinin siyasi örgütlenme yapılarının gecikmesi, Türkmenlerin siyasi alandaki gelişiminde büyük bir boşluğa neden olmuştur. Bu boşluğu doldurmak için genç Türkmenler çaba göstermektedirler. Ancak bu çabanın da tek başına yeterli olmadığı açıktır. Türkiye'nin bu dönemde Suriye ile ilişkilerinde Suriye Türkmenlerine yönelik genel bir politika uygulamaması, Türkmenlerin bölgedeki yerleşik ve potansiyel durumlarını ortaya koymalarını geciktirmiştir. Tüm bu etkenler altında Suriye Türkmenleri, kendilerini 2011 yılı içerisinde Suriye'de ortaya çıkan iç savaşın içinde bulmuşlardır.

2.3. Dönemsel Değerlendirme ve Analiz

Bu dönemde Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikası Sabanadze'nin giriş kısmında analiz edilen "jeopolitik, milliyetçi ve normatif" kategoride nitelendirdiği akraba devlet politikalarından hem jeopolitik hem de milliyetçi kategorinin birlikte ele alınmasını gerektiren bir örnek ortaya koymaktadır (Sabanadze, 2006: 3). Türkiye'nin Suriye Türkmenleriyle bazen araçsal,

bazen de paylaşılan ortak kimlik, tarih gibi etkenlerle kısmen de olsa ilgilendiği söylenebilmektedir. Ancak bu etkenler dahilinde hareket etmesini kısıtlayan çeşitli faktörler, Türkiye'nin Suriye politikasında Suriye Türkmenlerine yönelik akraba devlet rolünü ihtiyatla yüklenmesine sebep olmuştur. Eğitim ve ticaret konularında Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yaklaşımına bakıldığında, politikacıların Türkmenleri “kendilerinden” olarak algıladığı görülmektedir. Halep Üniversitesi ve Gaziantep Üniversitesinde öğrenci değişimi, Suriye ile Serbest Ticaret anlaşmasının imzalanması, Irak'ta yaşanan gelişmeleri yakından takip etmek amacıyla yapılan “Irak’a Komşu Ülkeler” toplantıları ve Irak'ın kuzeyinde oluşabilecek olası Kürt idari yapısının bağımsızlık kazanma endişesine karşı oluşturulan “Türkiye-Suriye-İran bloğu” da askeri olarak barışçıl birliktelikler sağlamıştır. Bu durum Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine kısmen de olsa bir ulaşma arzusunu ve Türkmenlerin kimliklerini korumalarına dönük bir hassasiyeti de göstermektedir. Ancak, söz konusu yaklaşım dış politikaya kurumsallaşarak tam anlamıyla yansımamıştır.

Türkmenlerin coğrafi bakımdan genel olarak Türkiye sınırından başlayan bir stratejik lokasyonda yaşamaları Türkiye açısından önemli bir güvenlik kaynağı yaratmıştır. Türkiye'nin Suriye politikasındaki önceliği ise Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları bölgeleri terk ederek Türkiye'ye göçmesi değil, hem Türkmenlerin yaşadıkları coğrafyada güvenliğin sağlanması yönünde hem de bölgedeki Kürt nüfusuna karşı taşıdıkları önem olmuştur. Genel hatlarıyla Suriye Türkmenlerine bölgedeki terör unsurlarına karşı bir güç aracı olarak bakıldığı görülmektedir. Bu nedenle Türkiye'nin akraba devlet politikası, sınırlarının hemen dışında yaşayan diğer akraba azınlıklarında da olduğu gibi Türkmenlerin yaşadıkları yerlerde kalmalarının sağlanmasıdır. Dolayısıyla Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik güvenlik odaklı yaklaşım sergilemesinin nedeni, Türkiye'deki ayrılıkçı terör örgütünün Suriye'deki uzantısı karşısında Türkmenleri dengeleyici unsur olarak görmesinden kaynaklanmaktadır. Böylelikle Suriye Türkmenleri, Suriye'de Türkiye için sağlayacakları güvenlik ve güç unsurları sebebiyle araçsal bir önem taşımaktadır.

Bütün bunlara karşın Türkiye'nin hem duygusal hem de araçsal nedenlerle dış politikasında Suriye Türkmenleri konusunda faaliyet göstermesini sınırlandıran çeşitli faktörler bulunmaktadır. Bunların en başında da Suriye ile ilişkileri ve kendi terör sorunu karşısında izlediği tutum gelmektedir. Terör sorunu karşısında izlediği tutum, Türkmenlerin Suriye'de azınlık olarak haklarını koruyacak anlaşma yapamamasına ve azınlık yerine “kurucu unsur” olduğuna yönelik bir politika izlemesine neden olmuştur. Din temelinde azınlık anlayışını benimseyen Türkiye'de yaşayan Kürtlerin de azınlık konumuna getirilmemeleri için, Türkmenlerin de çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir ülkede azınlık olmadığı görüşü benimsenmiştir. Akraba devletler, kendi sınırları içinde azınlık sorunları yaşıyorlarsa, bu durum onları diğer devletlerin müdahalesine açık bırakmakta, diğer bir ifadeyle “yumuşak karnını” oluşturmaktadır. Bu bağlamda ayrılıkçı terör hareketinin Türkiye'nin yumuşak karnını oluşturan bir konu olarak değerlendirilmesi mümkündür.

Suriye Türkmenleri Hafız Esad döneminde “baskıcı bir idare altında dillerini” kaybetmek üzere olduklarını, Suriye’deki diğer azınlıkların yararlandığı haklardan faydalanmak istediklerini Türkiye’ye iletmıştır. Ancak Suriye Türkmenlerinin belirtilen talepleri karşısında Türkiye’nin sessiz kalmasına yol açan durum, Suriye’deki Türkmenlerin azınlık olmadığı tezi olmuştur. Bu tezin temelini de Türkiye’nin kendi azınlık sorunlarına olan yaklaşımı oluşturmaktadır. Türkiye’nin Türkmen politikasına yansıyan bir diğer sınırlandırıcı faktör de Suriye ile ikili ilişkileridir. Akut sorunların halledilmesinden sonra Suriye ile geliştirilen ikili ilişkiler hem mevcut statükonun sürdürülmesinden elde edilen güvenliğin korunması, hem de ayrılıkçı terör sorunu çerçevesinde yapılan işbirliği dolayısıyla önem taşımıştır. Türkiye’nin Türkmenlere yönelik uygulanan baskı politikaları karşısında beklenen tepkiyi göstermemesinin nedenlerinden birini de Suriye ile yapılan işbirliği oluşturmaktadır.

Türkiye’nin sınırlandırıcı etkenler nedeniyle Hafız Esad döneminin sonundan Arap Baharı’nın başlangıcına kadar olan dönemde Suriye Türkmenlerinden gelen taleplere karşı “akraba devlet” rolünü üstlenmekte çoğu zaman isteksiz olduğu, sadece kısmi bir yaklaşımda bulunduğu görülmektedir. Böyle bir davranışın arkasında yatan nedenlerin en başında da hukuki bir antlaşmaya dayanmayan koruma ilişkisinin bulunmaması ve yapılacak her müdahalenin Suriye’nin “içişlerine karışma” olarak algılanacağıdır. İki ülke arasında geçmişte akut sorulardan bir tanesi olan Hatay sorunu, Suriye hükümetlerine Türkiye’nin yayılmacı bir politika izleyeceği endişesini miras bırakmıştır. Bu nedenle Osmanlı İmparatorluğu’nun dağılmasının ardından Türkiye’nin özellikle sınır komşularında yaşayan Türklere yönelik irredentist politikalar izleyeceği düşüncesine karşılık, Türkiye’nin de yeni kurulan bir devlet olduğu ve Osmanlı’nın izlediği yayılmacı politikaları benimsemeyeceği özenle belirtilmiştir. Bu durumu Falih Rıfkı Atay’ın şu sözleri özetlemektedir: “*Türkiye’nin komşularından hiçbir isteği yoktur ve olmasına da ihtimal yoktur. Biz de Irak gibi, Suriye gibi, Osmanlı İmparatorluğu’nun üzerine kurulmuş yeni ve milli bir devletiz (Atay, 1947: 35)*”. Bu sebeple, Türkiye’nin önceliği, Suriye Türkmenlerinin Suriye’deki konumların ne durumda olduğundan ziyade, Türkiye’nin kendi güvenliğinin ve Suriye ile olan ikili iyi ilişkilerin üst düzeyde devam etmesinin sağlanmasıdır.

Türkiye Cumhuriyeti’nin dış politikasındaki en temel endişesi ulusal güvenliğinin teminidir. Ulusal güvenlik, hem Türkiye’nin toplumsal güvenliğinin, hemde sınır güvenliğinin sağlanması anlamını taşımaktadır. Bir diğer ifadeyle Lozan Antlaşması ve akabinde Hatay’ın anavatana katılması ile elde edilen kazanımların korunması, Türkiye’nin Suriye politikasındaki en temel dış politika önceliğini oluşturmaktadır. Bu nedenle de Suriye Türkmenlerinin Türk dış politikasına etkisi sınırlı kalmıştır. Ancak bu sınırlandırmaya rağmen Türkiye, Suriye Türkmenleri ile ihtiyatlı da olsa kısmen ilgilenmiştir. İncelediğimiz dönem boyunca Türkiye’nin politikasına etki eden faktörlerin en başında azınlıkların bulundukları ülkelerdeki coğrafi konumları gelmektedir. Suriye Türkmenlerinin hem sınıra yakın bölgelerde yaşamaları hem de stratejik bölgelerde yer almaları,

Türkiye'ye sağlayacağı güvenlik nedeniyle oldukça önem taşıdığından mümkün olduğunca Suriye'den göç etmeleri önlenmeye çalışılmıştır.

Türkiye'nin Suriye Türkmenleri politikasını etkileyen bir diğer unsur ise Suriye ile olan ikili ilişkilerdir. Suriye ile halihazırda belirli olan sınırların korunması en önemli dış politika önceliği olmuş, azınlıkların yaşadıkları sorunlar ikili ilişkileri bozmayacak şekilde ele alınmıştır. Türkiye'nin iç dinamiklerinden kaynaklanan faktörlerin de Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikasına etkisi oldukça fazladır. Bu dönemde Türkiye'nin kısıtlı imkânlarla sahip olması, sınırları dışında kalan Türk azınlıklarına yeterli düzeyde imkân sunulmasını engellemiştir. Ayrıca Türkiye'nin kendi ülkesinde yaşayan azınlıkların mevcut durumları da Türkiye'nin Suriye Türkmenleri politikasına yön veren önemli etkenler olmuştur. Tüm bu faktörlerin yanısıra uluslararası dinamiklerden kaynaklanan gelişmeler de Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine güvenlik odaklı bir bakış açısı geliştirmesine sebep olmuştur. Körfez Savaşı'yla birlikte ABD'nin bölgedeki varlığı nedeniyle bölgesel güvenliği ve istikrarı korumak en öncelikli dış politika amacı haline gelmiştir. Bu kapsamda Suriye Türkmenleri için yapılacak diplomatik girişimler de ikincil planda kalmıştır.

Kısıtlı imkânlar nedeniyle Türkiye tarafından Suriye Türkmenlerine yönelik izlenen politika Türkiye'nin dış politikasına bir “duygusallık” olarak yansımamıştır. Bilakis çalışma boyunca değineceğimiz koşullar çerçevesinde Suriye Türkmenlerinin ön plana çıkartılması da geri plana itilmesi de onlara araçsal bir perspektiften bakıldığını göstermektedir. Tüm bu politikalar Türkiye'nin eğitim alanında kalacak şekilde Suriye Türkmenleriyle kısmen de olsa ilgilendiğini ancak bu durumun duygusal yükten çok araçsal bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini hangi koşullarda “geri plana ittiğini” ya da akraba devlet rolü üstlenmediği ise şu şekilde maddelendirilebilir: (1) Suriye Türkmenlerinin yaşadığı Suriye ile ikili ilişkilerinde olumlu gelişmeler yaşandığında Türkmenlerin sorunlarının dış politikada gündeme getirilmediği görülmektedir. Suriye ile yapılan anlaşmalarda ve karar vericilerin yapmış olduğu söylemlerin hiçbirinde Suriye Türkmenlerine yönelik ifadeler yer verilmemesi, incelenen bu dönemde Suriye ile geliştirilecek ikili iyi ilişkilere verilen önem, akraba azınlık sorunlarının ikincil planda kalmasına sebep olmuştur (2) Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik akraba azınlık kapsamında izleyeceği politikanın kendi ülkesindeki iç dinamiğinden kaynaklı Kürt politikasını olumsuz yönde etkileyecek ise Suriye Türkmenlerine gündeme getirmemeyi tercih ettiği görülmektedir. Türkiye'nin Kürt toplumuna yönelik politikası, Suriye Türkmenlerinin Suriye'de azınlık olarak haklarını koruyacak anlaşma yapamamasına ve Suriye Türkmenlerinin azınlık yerine “kurucu unsur” olduğuna yönelik bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur. Din temelinde azınlık anlayışını benimseyen Türkiye'de yaşayan Kürtlerin de azınlık konumuna getirilmemeleri için Suriye Türkmenlerinin de çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir ülkede azınlık olmadığı görüşünü benimsemesine neden olmuştur (3) Hafız Esad döneminde Suriye

Türkmenlerinin yaşadığı baskı ve asimilasyon politikalarına karşın, Türkiye'nin o süreçte Suriye ile olan akut sorunların çözümünde attığı adımların da Türkiye'nin Suriye Türkmenleri politikasına büyük ölçüde etkisi olmuştur. Söz konusu bu adımlar Suriye Türkmenlerinin geri plana itildiğini göstermektedir. Beşar Esad döneminde atılan adımlarda ise kısmen de olsa Suriye Türkmenlerinin ikili iyi ilişkilerden dolayı da olsa faydalandığı söylenebilmektedir (4) Ayrıca Suriye ile Türkiye arasında Suriye Türkmenlerinin haklarını korumaya yönelik siyasi herhangi bir antlaşmanın olmaması da Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini dış politika gündeminde siyasi olarak geri plana ittiğini göstermektedir (5) Suriye Türkmenlerinin Suriye'de dağınık bir yapıda olması ve birbirlerinden habersiz olmaları ile rejim tarafından da baskı altında yaşamaları nedeniyle örgütlenme sorunları yaşamaları, Türkiye'nin dikkatini çekememiştir. Bu durum, Türkiye'nin akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerine yönelik politika geliştirmesini engelleyen unsurlardan olmuştur. Arap Baharı söz konusu politikalarda yeni değişimleri zorunlu hale getirmiştir.

Suriye'de Arap Baharı öncesi 2000-2010 yılları arasını kapsayan bu dönemde Suriye Türkmenlerinin ön plana çıkarılıp, geri plana itilmesine ya da Türkmenlerin azınlık haklarını korumak üzere Türkiye'nin akraba devlet rolünü üstlenip üstlenmemesini etkileyen şartların 2011-2015 yılları arasında Suriye iç savaşının başlangıç döneminde nasıl bir seyir izlediği sonraki bölümde değerlendirilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ARAP BAHARI BAŞLANGIÇ DÖNEMİ SURİYE TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE (2011-2015)

Arap Baharı ve sonrasındaki çatışmalar neticesinde Türk dış politikasında temel amaç olarak Beşar Esad'ın iktidardan uzaklaştırılarak yerine Suriye'de yeni bir yönetim anlayışının getirilmesi zamanının geldiğine karar verilmiştir. Suriye Türkmenleri başta olmak üzere diğer muhaliflerle kurulan yakın ilişkiler, Türkiye'nin dış politikasındaki davranış kalıbının belirlenmesinde büyük rol oynamıştır. Bu davranışın şekillenmesinde Arap Baharı'yla birlikte Suriye'de iç savaşın başlaması oldukça etkili olmuştur.

Arap Baharı, Tunus'ta "Muhammed Bouazizzi" isimli seyyar satıcının 17 Aralık 2010'de polisler tarafından seyyar arabasına el konulması nedeniyle hükümeti protesto amacıyla Valilik binası önünde kendisini yakmasıyla başlayan süreci ifade etmektedir (Orhan, 2013: 18). Süreçle birlikte başlayan olaylar ülke geneline yayılarak rejim karşıtı protestolara neden olmuştur. Yapılan gösteriler sonuç vermiş ve Tunus halkının mücadelesi başarıyla sonuçlanmıştır. Ortadoğu'da bir kıvılcım oluşturan Tunus'taki protestoların ardından Mısır'da halk Hüsnü Mübarek aleyhine protestolar başlatmıştır. Bu durum zamanla Yemen, Libya, Bahreyn ve Suriye gibi diğer Ortadoğu ülkelerine sıçrayarak domino etkisi yaratmıştır.

Arap Baharı sürecinde halk yıllardır iktidarda olan otoriter yönetimlere karşı kitlesel eylemler yaparak taleplerini tüm dünyaya duyurmuştur. Tunus'ta bir tek kişinin eylemi ile başlayan ve çığ gibi büyüyen protestolar, Arap halklarının özgürlük, demokrasi ve ekonomik refah talebiyle büyük gösterilere neden olmuştur. Bazı ülkelerde ise gösteriler mevcut rejime karşı silahlı bir mücadeleye dönüşmüştür. Küresel ve bölgesel güç odakları çatışma ortamını çıkarları doğrultusunda kullanmak için sürecin daha da uzamasına sebep olmuşlardır. Yeni süreç ile birlikte Tunus, Mısır, Libya ve Yemen'de yıllardır iktidarda kalan rejimler değişmiştir. İktidarda değişikliğin yaşanmadığı diğer Ortadoğu ülkelerinde ise halkın isteklerinin ülke içerisinde ayaklanmalara dönüşmesini engellemek isteyen yöneticiler, ülkelerinde siyasi ve ekonomik yenilikler ilan etmiştir (Ayhan ve Orhan, 2011: 9-15). Bölgede isyanların ve yeni reform gelişmelerinin yaşanması neticesinde uluslararası toplum dikkatini yeniden Ortadoğu'ya çevirmiştir. Böylelikle elindeki iktidarı kaybetmek istemeyen birçok Ortadoğu ülkesinde yönetim ile halk arasında büyük mücadeleler yaşanmıştır.

Ortadoğu’da Arap Baharı’nın en sancılı geçtiği devlet Suriye Arap Cumhuriyeti olmuştur. Suriye devletinin sahip olduğu çok çeşitli dini ve etnik yapısı, uzun yıllardır süren otoriter yönetimle birleşince çatışma ortamı için uygun bir zemin oluşmuştur (Okur ve Salık, 2016: 209). Suriye’de yapılan gösteriler, zamanla farklı boyutlar kazanarak bölgesel ve küresel vekâlet savaşına dönüşmüştür. Suriye’de halkın meydanlara çıkmasının en büyük nedeni, Beşar Esad iktidarının halkın reform taleplerine karşılık vermemesi olup halkın Esad iktidarından beklentileri ise şu şekildedir (Sandıklı ve Semin, 2012: 6): (1) Baas Partisi’nin yetkileri konusunda siyasi partiler yasasında değişiklik yapılması ve bu yetkilerinin sınırlandırılması (2) Bazı etnik gruplara verilmeyen kimlik hakkı gibi bireysel hakların verilmesi (3) Ülkede 8 Mart 1963 tarihinden sonra uygulanmakta olan olağanüstü hal durumunun kaldırılması (4) Başta İçişleri Bakanlığı ve diğer kurumların sivilleştirilmesi ve bu kurumların güvenlik birimlerinin görev yapılarının tanımlanması (5) Yasama, yürütme ve yargıda güçler ayrılığı ilkesinin korunması ve bu organların yeniden yapılandırılması (6) Ülke genelinde gelir dağılımında adaletin sağlanması.

Halkın talep ettiği reformların hayata geçirilmesi için yapmış olduğu protestoların iki nedeni bulunmaktadır. Birincisi, Arap Baharı’yla birlikte Mısır ve Tunus gibi otoriter rejimlerin düşürülmesi Suriye’deki muhalif kanadı cesaretlendirmiştir. İkincisi Suriye’deki muhaliflerin uluslararası toplumdan destek bulma beklentileri olmuştur (Kurt, 2017: 180). Beşar Esad iktidarının süreç boyunca en büyük hatası, Arap ülkelerinde yaşanan protesto ve gösterilerin Suriye’yi de etkileyeceğini tahmin edememesidir. Öyle ki Beşar Esad, Arap devletlerinde ayaklanmalar başladıktan sonra ülkelere reform ihtiyacının olduğunu belirten ilk Arap lideridir. Ancak Esad’ın reform talebi çağrısı, kendi ülkesine yönelik değil ayaklanmanın yaşandığı diğer ülkelere yönelik olmuştur. Zamanla gösterilerin Suriye’ye uzanması neticesinde Beşar Esad, kendi ülkesinde ilk yenilik hareketini açıklamış ve 2007 yılından sonra ilk defa Facebook ve Youtube gibi sosyal medya sitelerine Suriye’den erişim izni vermiştir (Kiraz, 2018: 56). Esad iktidarı, kendi yönetiminin güçlü olduğunu ancak Batı ile işbirliği yapan diğer ülkelerin halktan uzaklaştığını belirtmiştir. Böylece gösterilerin örgütlenmesinde oldukça önem arz eden sosyal medyanın Suriye için bir risk taşımadığını söylemiştir (Solomon, 2011: 2). Fakat Suriye’de gerçekleşen gösterilerde sosyal medya etkin bir rol oynayarak Beşar Esad’ı haksız çıkartmıştır. Suriye’de halk hareketleri neden başlamıştır?

Suriye’de 2011 yılı Mart ayına kadar önemli bir gösteri ya da ayaklanma olmamıştır. Suriye’deki ilk eylem, 26 Ocak 2011 tarihinde Haseke şehrinde Hasan Ali Akleh tarafından gerçekleştirilmiştir. Ancak Hasan Ali Akleh’in kendini neden yaktığı, neden böyle bir eylem yaptığı ve kim olduğu tam olarak bilinmemektedir. Suriye olaylarını başlatan temel gelişmelerden bir diğeri ise Deraa’da duvarlara hükümet karşıtı yazılar yazan 10 ila 14 arası yaşındaki çocukların rejim tarafından tutuklanmasıdır. Çocuklar, duvarlara “halk rejimin değişmesini istiyor” yazılarını yazmışlar ve bu nedenle rejim tarafından tutuklanarak işkence edilmiştir. Çocuklarına yapılan işkenceleri protesto eden ailelere ise rejim tarafından sert karşılık verilmiştir. Suriye İnsan Hakları

Komitesi'nce Dera'da yapılan gösterilerde yüzlerce kişi rejim askerleri tarafından öldürülmüştür. Bunun üzerine facebook adlı sosyal medya platformunu kullanan Suriye halkına “Öfke Günü” olarak adlandırılan 4 Şubat Cuma günü gösteri yapmak üzere çağrıda bulunulmuştur. Öyle ki şubat ayında 25 bin üyesi olan facebook'taki “Suriye Devrimi” sayfası, kısa süre içerisinde üye sayısını artırarak 40 bin üyeye sahip olmuştur (Karabat, 2013: 101-104). Esad iktidarı, Deraa şehrinde yaşanan olayları bertaraf etmek için özel bir ekip kurmuştur. Öncelikle Deraa Valisi görevden alınmıştır ve tutuklu çocuklar serbest bırakılmıştır (Sarılioğlu, 2017: 286). Ancak bu durum halkı durdurmamış ve protestolar, ülke geneline yayılmaya başlamıştır (Tabler, 2011: 149).

Dera şehrinde 15 Mart'ta binlerce kişinin katılımıyla Suriye'de ilk büyük çapta isyan hareketi gerçekleşmiştir. Başlangıçta sadece Dera'da başlayan ve özellikle Cuma günleri yapılan protestolar, zamanla “Şam kırsalı, Duma, Harasta, Hama, Humus, Banyas, Lazkiye, Deyr el Zor ve Kamışlı” şehirlerine kadar yayılmıştır (Gümüsoğlu, 2013: 50). Protestocular gösteri yapılan her Cuma günü için “Onur Cuması”, “Zafer Cuması”, “Şehitler Cuması”, “Direniş Cuması”, “Kararlılık Cuması”, “Büyük Cuma”, “Dera ile Dayanışma Cuması”, “Sessizliğiniz Bizi Öldürüyor Cuması” gibi özel adlandırmalarda bulunmuşlardır (Önhon, 2021:103-108). Suriye Türkmenleri de protestolara katılmışlardır. Yıllarca baskı altında yaşamaları ve eylem yapan muhaliflere yönelik rejimin sert müdahalesi Suriye Türkmenlerinin de protestolara katılmalarına neden olmuştur. Suriye Türkmenleri her zaman mazlumdan yana olmuştur. Barışçıl eylem ve protestolarda bulunmuşlardır. Konuya ilişkin açıklama yapan Suriye Türkmeni liderlerinden İsmet Bozoğlan: *“Halep Türkmenleri Esad'a karşı çıkmıştır. Kriz başlayınca rejime karşı yürüyüşler oldu. Bunun nedeni ise 2011 öncesine kadar Türkmenlere yönelik uygulanan baskı ve politikaların yığılmasıydı (İsmet Bozoğlan ile kişisel görüşme)”* ifadelerini kullanmıştır. Cuma günü gösterileri ilk başlarda ülkede yaşanan yoksulluğu, baskı ve ekonomik adaletsizliği dile getirirken zamanla rejim güçlerinin sert müdahalesi nedeniyle Beşar Esad'ın kendisini hedef almaya başlamıştır (Karabat, 2013: 106-108). Esad yaklaşan tehlikeyi fark ederek, halka reform yanlısı olduğunu göstermek amacıyla birçok reformu hayata geçirmiştir. 29 Mart 2011 tarihinde hükümet istifa etmiş, 14 Nisan 2011 tarihinde bir önceki hükümette Tarım Bakanı olan Adil Safer başkanlığında yeni bir hükümet kurulmuştur.

Beşar Esad, siyasî tutukluların serbest bırakılması, kısmî af, askerlik süresinin düşürülmesi gibi reform adımları atmıştır. 2011 yılının Nisan ayında vatandaşlık hakları olmayan 300 bin Kürt'e vatandaşlık hakkı tanıyan kararnameyi onaylamıştır (Sandıklı ve Semin, 2012: 7). Ayrıca Selefilere karşı ılımlı adımlar atılarak peçe takması nedeniyle memuriyetten uzaklaştırılan 1200 kişi görevlerine iade edilmiş ve ülkedeki tek kumarhane de kapatılmıştır. Nisan ayında ise ülke genelinde 48 senedir uygulanan olağanüstü hale yeni hükümet tarafından son verilmiştir (Çoğalan ve Demir, 2014). KHK ile olağanüstü halin kaldırılması, aynı zamanda Devlet Güvenlik Mahkemelerinin de kapatılmasını sağlamıştır. Rejim tarafından ülkedeki çeşitli gruplara yönelik iyileştirmeler yapılmış olsa da Suriye Türkmenleri, yaşanan bu geçici iyileştirme sürecinden

faaydalanamamıştır. Çünkü Beşar Esad, Suriye Türkmenlerini Türkiye'nin Suriye'deki uzantısı olarak nitelendirmiş ve onlara yönelik baskıyı hiçbir zaman azaltmamıştır. Suriye Türkmenlerinin çoğunun sunni olması da bu durumu etkileyen en önemli nedenlerdendir. Ülkede 22 Nisan'da yapılan gösterilerde yüzlerce gösterici ve güvenlik görevlisi hayatını kaybetmiştir. Bu durum Beşar Esad'ın reformlarının halk üzerinde pek de etkili olmadığını göstermiştir (Taştekin, 2015: 65-66). Esad yönetimi yaptığı reformların karşılığında halk hareketlerini engel olamamakta ve silahlı kuvvetlerini kullanarak protestoları bastırmaya çalışmaktadır. Süreç bu şekilde ilerlerken bazı Sünni askerler ordudan ayrılmış ve muhaliflerin yanına geçmiştir. Ayrıca uluslararası toplum tarafından Esad yönetimine yönelik yoğunlaşan eleştiriler rejimi oldukça sıkıştırmıştır.

Tüm bu gelişmeler yaşanırken Suriye'de yeterli örgütlenme ortamı bulamayan muhalifler, siyasî bir birlik kurmak amacıyla 01 Haziran 2011 tarihinde Antalya'da bir konferansta toplanmışlardır (Kiraz, 2018: 57). Konferansın Türkiye'de toplanmasının nedeni, Suriye Türkmenlerinin ve diğer muhaliflerin diğer ülkelere nazaran Türkiye'de daha güçlü konumda olmasıdır. Konferansa Suriye Türkmenlerini temsilen Ali Öztürkmen ve Rami Kara Ali katılmıştır. Konferans sonunda Suriye Türkmenlerinin de içerisinde kurucu olarak yer aldığı Suriye Kurtuluş Cephesi (SKC) kurulmuştur (Haberler, 2011). Ancak bu oluşum temsiliyetteki eleştiriler nedeniyle kısa sürede kapatılmıştır. Rejimin gösterilere yönelik silahlı sert müdahalesi neticesinde Suriye'deki protestolar zamanla siyasî örgütlemeden silahlı bir mücadeleye dönüşmüştür. İlk olarak haziran ayında Cisir eş-Suğur bölgesinde 120 güvenlik görevlisinin yaşanan çatışmalarda öldürülmesi, Esad yönetimi ve muhalifler arasında tarafların birbirini suçladığı önemli bir dönüm noktası olmuştur (Atlıoğlu, 2016: 205-206). Çatışmaların devam etmesi üzerine rejim tarafından Suriye ordusu bölgeye gönderilmiştir. Bölgedeki askeri hareketliliğin artması nedeniyle yaklaşık 5 bin kişi sınırdan Türkiye'ye geçerek ilk kitlesel göç akınını başlatmıştır (Fisk, 2015: 59). Suriye topraklarında çatışma ve protestolar sürerken bazı muhalif gruplar, siyasî birliktelik kurma girişimlerine hız vermiştir. Türkiye, Fransa ve Katar'ın öncülüğünde İstanbul'da Suriye Kurtuluş Cephesi'nin ikinci konferansı düzenlenmiştir. Her ne kadar konferans Türkiye'de düzenlenmiş olsa da konferansa Suriye Türkmenleri davet edilmemiştir. Suriyel Türkmenleri de bir araya gelerek "Suriye Türkmenler Birliği" derneğini kurmuştur (Gündoğdu, 2020: 142). Suriye'de muhaliflerin örgütlenmeleri bu şekilde devam ederken Suriye'deki muhalif gruplar içerisinde yer alan PYD/YPG, DEAŞ ve Özgür Suriye Ordusu (ÖSO), Suriye iç savaşının önemli parçalarından olup süreç içerisinde oldukça etkili olmuşlardır.

3.1. İç Savaşın Başlamasında DEAŞ, PYD/YPG, ÖSO Etkisi ve Suriye Türkmenlerinin Durumu

Suriye iç savaşı'ndaki en önemli faktörlerin başında DEAŞ terör örgütü gelmektedir. DEAŞ Arapça dilinde "AdDavla Al-Islamiyya fi al-Iraq wa-sh-Sham" olup genel olarak "Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)" adı kullanılmaktadır (Erdem ve Şenol, 2016: 279). Örgüt kuruluşundan

itibaren “Tevhid ve Cihad Örgütü”, “İki Nehir Topraklarındaki el-Kaide (Irak el-Kaidesi)”, “Irak İslam Devleti (İİD)”, “Irak-Şam İslam Devleti (İŞİD)” ve son olarak 2014 yılı Haziran ayında “İslam Devleti (İD)” isimlerini kullanmıştır (Gürler ve Özdemir, 2014: 1). Uluslararası literatürde ise genel olarak “Islamic State of Iraq and Al-Sham (ISIS)”, “Al-Quaide of Iraq (AQI)” veya “Dawlat Al-Islamiyah f’al-Iraq Wa Belaad Al-Shaam (DAESH)” olarak kullanılmaktadır (Erdem ve Şenol, 2016: 279). Türkiye’de ise başta Cumhurbaşkanı, politikacılar ve gazetecilerin “DEAŞ (Devletü’l-Irak ve’s-Şam (Irak ve Şam Devleti))” adını yaygın olarak kullanması nedeniyle bu çalışmada da “DEAŞ” adı kullanımı tercih edilmiştir.

DEAŞ’ın örgütsel yapısı, Afganistan’da el-Kaide kamplarında eğitim gören Ürdünlü Ebu Asım el-Makdisi’nin fikirlerinden etkilenen ve ondan eğitim alan Ebu Mus’ab ez-Zerkavi tarafından atılmıştır. ABD’nin Irak’ı işgal etme ihtimaline karşı Irak’a geçen Zerkavi, Irak’ta Tevhid ve Cihad adlı bir oluşum kurmuştur. 2004 yılı Ekim ayında Zerkavi, El-Kaide’ye biat etmiş ve oluşumun yeni adı “İki Nehir Arasında ki el-Kaide (Tanzimul Kaide Fi Biladi’r-Rafideyn)” olmuştur (Şen, 2015: 83). Zerkavi bu hareketiyle El-Kaide’nin küresel ağındaki olanaklarından faydalanarak diğer direniş gruplarına göre daha güçlü bir hale gelmiştir (Acun, Keskin, Salaymeh, 2017: 15).

27 Aralık 2005 tarihinde Usame Bin Ladin, Zerkavi’nin kurmuş olduğu oluşumu tanıyarak Zerkavi’yi Irak’taki temsilcisi olarak atamıştır. Böylece, “Irak el-Kaidesi” olarak bilinen oluşum örgütsel yapısını daha da güçlendirmiştir. Ancak 7 Haziran 2006’da ABD’nin Zerkavi’yi öldürmesi, oluşumu kendi içerisinde yeni bir sürece sokmuştur. Diğer taraftan Irak’ta ABD ile birlikte Sünnilere karşı hareket eden Şii gruplar, bu örgütü ilk hedefleri olarak belirlemişlerdir (Çomak, Sancaktar ve Yıldırım, 2016: 2013).

Ebu Ömer El-Bağdadi’nin liderliğinde, “Mücahidler Şura Konseyi (Meclis Şura el-Mucahidin fi al-Irak)”, “Fatihler Ordusu (Ceyş El-Fatihin)” ve “Sahabelerin Askerleri (Cund El-Sahaba)” gibi Irak’taki birçok grup birleşmiş ve 2006 yılının Ekim ayında “Irak İslam Devleti (İİD)” adını almıştır (Ulutaş ve Hoca, 2014: 20). Bağdadi tarafından ilk iş olarak koalisyon ve ABD güçlerine karşı bir mücadele deklarasyonu yayımlanmıştır. Bunun üzerine 2007 yılında ABD, “Yeni Bush Doktrini” kapsamında Irak’ta bulunan askeri kapasitesini artırarak İİD baskısında kalan Sünni gruplara destek vermiştir. Bu doğrultuda “Sahva (Uyanış) Birlikleri” oluşturularak İİD ile karşılıklı mücadele başlamıştır (Taşdemir, 2016: 260-261).

2010 yılının Nisan ayında Ebu Ömer el-Bağdadi öldürülmüş, yerine Ebu Bekir el-Bağdadi seçilmiş ve el-Kaide merkezi tarafından onaylanmıştır. 2011 yılında ABD’nin Bin Ladin’i öldürmesi sonrasında ise Ebu Bekir el-Bağdadi, örgüt lideri olarak seçilen Eymen ez-Zevahiri’ye olan sadakatini kendisine iletmiştir (Çomak, Sancaktar ve Yıldırım, 2016: 215).

Ayrıca BM Güvenlik Konseyi bünyesinde faaliyet gösteren Analitik Destek ve Yaptırım Gözlem Timi'nin DEAŞ raporuna göre, DEAŞ terör örgütü temelde üç ana gruptan oluşmaktadır. Birinci ana grup, çekirdek yönetim kadrosudur. Bu kadronun çoğunluğunu Iraklılar oluşturmakta olup 2010 yılından ölümüne kadar Ebu Bekir el-Bağdadi tarafından yönetilmiştir. İkinci ana grup, Bağdadi'ye biat etmiş olan ve yine çoğunluğunu Iraklılar ve kısmen de Suriyeliler tarafından oluşturulan askeri ve idari işler birimi olarak görev yapmaktadır. Üçüncü ana grup ise, 80'nin üzerinde ülkeden gelen yabancı terörist savaşçılardır ve silahlı gücün önemli bir kısmını oluşturmaktadır (Çomak vd, 2016: 220).

Suriye'de meydana gelen iç savaşla birlikte hem Irak'ta hem de Suriye'de varlık gösteren silahlı gruplar etkinlik alanlarını genişletme fırsatı bulmuştur. DEAŞ da bu süreçte, Suriye'de daha etkin olabilmek için geçmişte kendisi için savaşmış Ebu Muhammed Culani gibi isimleri Suriye'ye göndermiştir. 22 Ocak 2012 tarihinde ise örgüt tarafından yayımlanan ses kaydında "Culani Nusra Cephesi", örgüt adının "Cephetu'l-Nusra li ehli's-Şam min Mucahidi's-Şam fi saha'til-Cihad (Şam Halkını Korumak için Nusret (yardım) Cephesi)" olduğunu ilan etmiştir (Acun, Keskin ve Salymeh, 2017: 23). Ancak bu süreçte el-Bağdadi Suriye'de Nusra Cephesi'nin kurulmasında büyük katkısının olduğunu belirterek Culani'nin biat etmesini talep etmiştir. Culani'nin biatı kabul etmemesi üzerine El-Bağdadi, 2013 yılının Nisan ayında IİD'yi, Suriye'yi de içine alacak şekilde Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD) adına dönüştürmüş ve kendisi de Suriye'ye gelmiştir (Ulutaş ve Hoca, 2014: 21).

2013 yılının Haziran ayında el-Kaide lideri Zevahiri, DEAŞ'ın ilanını iptal ederek her bir tarafın bağımsız faaliyet göstermesi gerektiğini ifade etmiştir. Ancak Bağdadi politikasını aynı şekilde devam ettirmiştir. 2014 yılında bu durum el-Kaide ile DEAŞ arasındaki tüm bağının kopmasına sebep olmuş ve örgüt, IŞİD adı altında faaliyetlerine devam etmiştir. DEAŞ'ın kuruluş sürecine yönelik süreci Tablo 3'te detaylı olarak gösterilmiştir. Böylece DEAŞ, Suriye iç savaşında muhalif gruplar içerisinde yer alan farklı bir üçüncü grup olmuştur (Miş ve Özdemir, 2013: 212-213).

Tablo 3: DEAŞ'ın Kuruluşu

Tarih	Örgüt Adı	Kurucu Liderleri	Bağlı Olduğu Örgüt	Bulunduğu Ülke
1999-2004	Tevhid ve Cihad Örgütü	Ebu Musab el-Zerkavi	-	Irak
2004-2006	Irak el-Kaidesi Tanzimul Kaide Biladi'r-Rafideyn İki Nehir Aarasındaki el- Kaide	Ebu Musab el-Zerkavi	el-Kaide	Irak
2006	Mücahitler Şura Konseyi Meclis Şura el-Mücahidin Fi el-Irak	Ebu Ömer el-Bağdadi	el-Kaide	Irak
2006-2013	Irak İslam Devleti (IİD)	Ebu Ömer el-Bağdadi	el-Kaide	Irak
2013-2014	Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)	Ebu Bekir el-Bağdadi	-	Irak ve Suriye
2014-	İslam Devleti	Ebu Bekir el-Bağdadi	-	Irak ve Suriye

Kaynak: İçişleri Bakanlığı, Türkiye'nin DEAŞ ile Mücadelesi, 2017: 8

DEAŞ'ın Şia ve Hristiyanlık'a karşı bölgede aktif bir Selefi İslam Devleti kurmak amacıyla hareket etmesi, örgüte üye katılımını hızlandırmıştır. Bu doğrultuda Beşar Esad'ın da Şii mezhebinden olması, DEAŞ'ın bölgede yapacağı mücadeleye kendi anlayışı içerisinde meşruiyet kazandırmaktadır. Aynı şekilde Suriye'de Şii mezhebine bağlı olanların sayısının Sünnilere göre az olmasına rağmen yönetimi elinde bulundurmaları da diğer bir etken olmuştur. Bu durum ilerleyen süreçte mezhep çatışmaları kapsamında örgütün bölgede sözü geçen Sünni bir yapı olarak ön plana çıkmasına neden olmuştur (Çiftçi, 2017: 55-56).

Diğer taraftan 2011 yılında demokrasiyle yönetilmesi gereken bir Suriye söylemine sahip olan Özgür Suriye Ordusunun (ÖSO) kurulması, DEAŞ'ın ÖSO'ya karşıt bir politika izlemesinin en temel noktalarından biri oluşturmıştır. DEAŞ tarafından ÖSO, Suriye'de 'tağut' bir yönetim isteğindeki hainler olarak görülürken; Özgür Suriye Ordusu tarafından ise DEAŞ, Suriye'deki devrime ihanet içerisinde olan hainler olarak nitelendirilmiştir (Gürler ve Özdemir, 2014: 141).

DEAŞ, 2013 yılının sonlarından 2014 yılının ortalarına kadar rejim askerleriyle silahlı mücadeleye pek girmeyerek daha çok muhaliflerin elindeki bölgelere yönelmiştir. Zamanla muhalifler ile arasındaki sınır hattının azalması nedeniyle DEAŞ'ın yeni hedefi, "Ayn el-Arap, Haseke ve Deyr ez-Zor" gibi Esad Rejimi ve PYD-YPG'nin kontrolündeki askeri bölgeler olmuştur. 2014 yılında DEAŞ, Rakka'da rejim kontrolünde bulunan son hava üssünü alarak şehrin tüm kontrolünü ele geçirmiştir (Miş ve Özdemir, 2014: 175).

DEAŞ, 2014-2015 yılları arasında Rakka ve Deyr ez-Zor gibi yerlerde Suriye'deki en değerli petrol işletmelerinin yer aldığı "al-Ömer ve et-43 Taim" petrol alanlarını ele geçirmiştir. Bu şekilde DEAŞ, Suriye'de finansman ve silah ihtiyacını karşılayabileceği bir alan yaratmıştır. Petrol alanlarının güvenliğini sağlayan DEAŞ, benzer şekilde elektrik ve su tesislerini de ele geçirmiştir. Böylece günlük petrol satışları DEAŞ'a yaklaşık 1,5 milyon dolar kazanç getirmeye başlamıştır (Çalhan, 2016: 51). Irak istihbaratının DEAŞ'lı bir ajandan elde ettiği bilgilere göre, DEAŞ'ın yaklaşık 2 milyar dolarlık finansal gücü bulunmaktadır (Okumuş, 2014: 128). DEAŞ elde ettiği petrol gelirleri sayesinde, uluslararası alanda faaliyet gösteren terör yapılanmalarına kıyasla finansman ihtiyacını bireysel olarak karşılayabilecek güce erişmiştir. Ayrıca DEAŞ yabancı savaşçılar sayesinde zamanla Batı'daki devletleri de tehdit ederek uluslararası bir boyut kazanmıştır.

Ayrıca ABD Hazine Bakanlığı Terör Finansı Daire Sekreter Yardımcısı Daniel Glaser, DEAŞ örgütü petrol gelirleri hakkında, *"DEAŞ'ın sadece bir ay içerisinde sattığı petrolden elde ettiği gelir 40 milyon dolardır. Buradan hareketle, DEAŞ bir yıl içerisinde yapacağı petrol satışlarıyla yaklaşık 500 milyon dolar gelir edecektir"* ifadelerini kullanmıştır (Hürriyet, 2015). DEAŞ'ın finansal kaynaklarının güçlü ve sürdürülebilir olması, Suriye'de diğer muhaliflere göre daha etkin olmasını sağlamıştır.

ABD, 8 Ağustos 2014 tarihinde bölgeyi önemli ölçüde tehdit eder duruma gelmesi nedeniyle Irak ve Suriye’de DEAŞ’a yönelik hava saldırıları başlatmıştır. 10 Eylül 2014 tarihinde DEAŞ ile mücadele kapsamında Batı ülkeleri başta olmak üzere Ortadoğu ve Arap ülkelerini içinde barındıran yaklaşık 60 ülke tarafından bir koalisyon gücü kurulmuştur. Böylece DEAŞ’a karşı komisyon ülkeleri tarafından stratejik bir mücadele başlatılmıştır. 2014-2017 yıllarını kapsayan bu mücadele kapsamında DEAŞ, biri siyasi olarak diğeri ise dini merkez üssü olarak kabul edilen Rakka ve Musul olmak üzere, elindeki toprakların yüzde 80’ini kaybetmiştir (Yeşiltaş ve Öncel, 2017: 9).

DEAŞ’ın 2014 yılında Halep ve İdlib kırsalındaki baskısını artırması nedeniyle ÖSO, DEAŞ’a karşı yapılan ilk mücadeleyi başlatmıştır. Halep ve İdlib bölgesinde silahlı çatışmaların artması üzerine İslami Cephe, Azez’e hakim olmak amacıyla DEAŞ’a karşı taraf olarak genel bir mücadeleye başlamıştır (Aksoy, 2016: 35). DEAŞ, Suriye iç savaşında ÖSO’nun ilerlemesini yavaşlatan bir etken olmuştur. Öyle ki DEAŞ, ÖSO’nun komuta kademesine suikastlar düzenlemiş ve stratejik bir adım atarak da Rakka’yı ele geçirmiştir. Böylece DEAŞ, bölgedeki en önemli enerji kaynaklarına sahip olmuştur. Beşar Esad ise DEAŞ’ın Suriye’deki varlığını uluslararası arenada ileri sürdüğü iddialara delil olarak göstermiştir (Ulutaş, 2018: 18).

DEAŞ, Halep’te İslami Cephe karşısında vermiş olduğu mücadele ağır kayıplar vermiştir. Bunun üzerine DEAŞ, yönünü Halep’in kuzeyinde yer alan Türkmenlerin askeri üs olarak kullandığı Çobanbey’e çevirmiştir. Bölgedeki çatışmalar bu şekilde ilerlerken 2014 yılının ocak ayında Dışişleri Bakanı Davutoğlu, STM Başkanı Fayez Amro ile bir görüşme yaparak: *“Her ne suretle olursa olsun Suriye’deki Türkmen kardeşlerimize gereken her desteği verme konusunda en ufak tereddüt göstermeyeceğiz”* açıklamasında bulunmuştur. Bu açıklamaya rağmen Suriye Türkmenleri ile DEAŞ arasında Çobanbey’de büyük çatışmalar yaşanmış olup bir kısım çatışmalar ise Türkiye tarafına sıçramıştır. Sınır boyunca yer alan Türk Silahlı Kuvvetleri (TSK)’ne ait iki askeri araca Suriye tarafından ateş açılması üzerine TSK, bölgedeki bir DEAŞ konvoyunu hedef almıştır. TSK tarafından yapılan bu müdahale ‘bölgedeki Suriye Türkmenlerini korumak’ adına yapılmış olarak yorumlanmıştır. DEAŞ’ın bölgedeki saldırılarında 30 Suriye Türkmeni hayatını kaybetmiş, yaklaşık 5 bin sivil Türkmen de Kilis’in Elbeyli ilçesine sığınmak zorunda kalmıştır (Erol, 2014: 135-136). Şubat ayına gelindiğinde ise 15 bin nüfuslu Çobanbey, DEAŞ tarafından ele geçirilmiştir. Çobanbey’i ele geçirdikten sonra saldırılarını Suriye Türkmenleri üzerinde artıran DEAŞ, Türkiye sınırı boyunca yaklaşık 270 kilometrekarelik bir alanı içerisine alan Rakka ve Azez arasındaki 170 Türkmen köyünü hedefine almıştır (Aljazeera, 2015).

Türkmenler için en büyük sıkıntı ise, Türkiye’nin yurt dışında yer alan tek vatan toprağı olarak kabul edilen Süleyman Şah Türbesi’nin DEAŞ tehdidi nedeniyle tahliye edilerek Türkiye tarafına taşınmasıdır. Böylece PYD/YPG, “Cezire ve Kobani” kantonlarını birleştirmek için fırsat bulmuş ve bölgedeki Türkmenler ve Araplar göç etmeye zorlanmıştır (Sarıkaya, 2015: 3). Bu

gelişmeler üzerine bir açıklamada bulunan Mehmet Erol: “Bölgede yaşanan bu gelişmelere bakıldığında acaba Türkiye’nin sahada Türkmen kartını devreye sokma ihtimalinden dolayı mı bunlar yaşanmıştır? Yahut bu tip olayların artmasıyla bölgede kendini sahipsiz hissedecek Türkmenlerin, Türkiye’nin dışında yerel bir oluşumun çekim alanına girmesi mi hesaplanmaktadır?” sözleriyle Türkmenler ve Türkiye üzerinde uygulanmaya çalışılan planları gündeme getirmiştir. Aynı şekilde 1 Mayıs’da Halep’in Höllük mahallesine rejim askerlerince varil bombaları atılması sonucu yaklaşık 100 Suriye Türkmenin hayatını kaybetmesi olayı da aynı ekseninde değerlendirilmiştir (Erol, 2014: 136-137).

Suriye Türkmenleri yönelik DEAŞ saldırıları sürerken Suriye Türkmenlerinin askeri cephe kurucularından Beşir bir açıklama yaparak: “Suriye’de yaklaşık olarak 3,5 milyon Suriye Türkmeni bulunmaktadır. Türkiye’ye sığınmış yaklaşık 20 bin Türkmen hariç Türkmenlerin büyük çoğunluğu vatanlarını, köy ve kasabalarını terk etmemiştir. DEAŞ’ın işgal ettiği köylerde bulunan Türkmenlerin acil olarak oralardan çekilmesi gerekmektedir. Aksi takdirde büyük katliamlar yaşanacak ve bu durum neticesinde 1 milyonun üzerinde Suriye Türkmenii Türkiye’ye sığınmak durumunda kalacaktır” diyerek Suriye Türkmenlerinin ne kadar zor bir durum altında olduğunu belirtmiştir. Benzer şekilde bir açıklamada bulunan Suriye Demokratik Türkmen Hareketi Başkan Yardımcısı Tarık Sülo Cevizci: “Türkiye sınır hattına 30 kilometre derinlikte ve 122 kilometre uzunlukta bulunan bölgede Cerablus, Çobanbey, Azez ve Münbiç’i de içerisine alan 5 kasaba ve 243 köyün kontrolü DEAŞ’ın eline geçmiştir” ifadelerini kullanmıştır. Ayrıca Türkiye’nin Türkmenlerin yaşadığı bölgelerle fiziksel bağlantısının kesildiğini vurgulayan Cevizci, bölgede yaklaşık 750-800 bin arasında Türkmen yaşadığını belirterek Türkmenlere karşı yoğun bir baskı uygulandığını gündeme getirmiştir (Turkomania, 2014).

Yusuf Mahli, konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

DEAŞ tarafından Türkmen bölgelerini kontrol altına almaya yönelik çatışmalar yaşanmıştır. Düşük seviyede gerçekleşmiştir. Türkiye Fırat Kalkanı Harekatıyla Türkmenlerin güvenliğini sağlamaya yönelik adım atmıştır. DEAŞ’ın Türkmenlere yönelik tavrı düşmanca. Katliamlar yapılmıştır. DEAŞ, bir devlet politikası bir projedir. DEAŞ sonrası Türkmen coğrafyasında %70’e yakın Türkmen demografisi değişmiştir. Şam ve Humus bölgesinden Türkmenler kuzeye gelmiştir” ifadelerini kullanmıştır (Yusuf Mahli ile kişisel görüşme, 01-5 Haziran 2022).

Semir Hafız, konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

DEAŞ, Bayır-Bucak bölgesine işgal etmek için geldi. Türkmenler, Ömer Abdumalik’i infaz ettiler. Bölgedeki Türkmen direnci karşısında DEAŞ burayı ele geçirememiştir. DEAŞ engellenmiştir. Türkmenlere her zaman düşmanca tutum sergilemiştir (Semir Hafız ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022).

İsmet Bozoğlan ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Türkmenler DEAŞ’ın ortaya çıkmasıyla silahlandılar. Esad’a nasılsa DEAŞ’a da karşı mücadele verdiler ve karşı durdular. DEAŞ, Suriye’nin neredeyse 3’te 1’ine sahip oldular. Devlet

kurmaktan ziyade, sistemleri bozuyorlar, kültürleri yok, devlet yapıları yok, devlet yapılarını bozuyorlar. DEAŞ sonrası Türkiye sınırındaki bölgelerde Türkiye iyi politika izlerse, bölgedeki halk Türkiye'ye siz bizi idare edin diyecekler. DEAŞ, rejim ve PYD/YPG/PKK'dan görülen baskı ve zulümden sonra Türkiye'nin idaresini isteyeceklerdir (İsmet Bozoğlu ile kişisel görüşme, 01-7 Haziran 2022).

Bölgede ÖSO'nun zayıflamaya başlamasıyla birlikte Selefiler güçlenerek Hatay'ın Yayladağı ilçe sınırındaki Bayır-Bucak Türkmenlerine yönelik saldırılar başlatmıştır. Suriye Türkmenleri, bir yanda rejim diğer yanda ise Selefiler olmak üzere iki ateş arasında kalmıştır. Tüm bu zorluklara rağmen bölgedeki Suriye Türkmenleri: *"Biz Osmanlı'nın çocuğuyuz sonuna kadar direneceğiz."* diyerek Suriye'de kurucu unsur olduklarını ve Türkiye'nin bölgedeki akraba topluluğu olduklarını tüm dünyaya ilan etmişlerdir.

Çatışmaların bu denli şiddetlenmesi sonucu Suriye Türkmenlerinin DEAŞ saldırılarında maruz kaldığı insanlık dramına ilişkin Ömer El Muhtar Tugayından Türkmen Ömer Abdullah şu ifadeleri kullanmıştır:

Birçoğu Sudanlı, Mısırlı, Yemenli, Dağıstanlı, Faslı olmak üzere yabancılardan oluşan bir DEAŞ grubu, köylerimize girerek camilerimizi ele geçirdiler. Bizler için 'Siz sufisiniz size gerçek dini öğreteceğiz, şeriat getireceğiz' dediler. DEAŞ'lıların ellerinde gelişmiş silahlar bulunuyordu. Türkmenler olarak bizlerin Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)'na bağlı olmamız nedeniyle hepimizi öldürmeye başladılar. Önce füze yapan arkadaşı sonra ise silah tamircisi arkadaşı öldürdüler. Arap olan Hamza Haddad'ın evine giderek 'İki kızını hazırla alacağız' dediler. Hamza kızlarını evden alarak kaçtı. Ancak DEAŞ öldürmeye devam etti, öldürmediklerinin ise burunlarını, kulaklarını kestiler. Bölgedeki Türkmen köylerinde hiç Türkmen kalmadı. DEAŞ, tüm köylerimize yerleşti. Lazkiye'ye doğru 40 kilometre, Şam'a doğru 60 kilometre genişliğinde bir ele geçirdiğimiz alanda, bizleri ormanlara kadar ittiler. Kış da geliyor. Ne bir başımızı sokacak çadırımız, ne bir parkamız, ne de bir giyecek botumuz var. Öyle ki doğru düzgün silahımız da mermimiz de kalmadı (Aydın, 2017: 167).

DEAŞ saldırısına yönelik Zaher Bibers adlı bir Tugaydan Yusuf Baldır ise şu sözleri sarf etmiştir:

DEAŞ, Halep'te 13 kardeşimizi öldürdü. Membediç'te bir kadını sekiz adam aralarında paylaştılar. Kadın kendini asıp öldürdü. Biz Türkiye'den daha fazla yardım bekliyoruz. Silah istiyoruz ama yok. Türk ordusu bizlere sahip çıkarsa bizler 5 günde rejimi bitiririz... Selefiler ve Esad el birliğiyle Suriye'deki Türkmenleri yok etmeye çalışmaktadır (Aydın, 2017: 168).

Suriye Türkmenleri, her ne kadar Türkiye'nin desteğini alan ÖSO saflarında mücadele ederek kendilerini korumaya çalışsalar da bekledikleri desteği tam anlamıyla görememişlerdir. Bu konuda açıklama yapan Abdullah isimli Türkmen savaşçısı: *"Savaşa pompalı tüfeklerle başladık. Daha sonra ise bize 100 adet NATO silahı verildi. Ancak silahların yanında verilen mermilerin hiçbiri işlemedi!"* sözleriyle Türkmenlerin silah konusunda yaşadığı büyük sıkıntıları dile getirmiştir. Benzer şekilde Türkmen savaşçı Yusuf Baldır da, ÖSO komutanı Selim İdris'le iletişime geçtiğini ve kendisinden *"İki uçaksavar, 120'lik havan istedim ancak Selim İdris 'bende de bir şey yok'*

diyerek bizleri geri çevirdi. Anlaşılan o ki ÖSO bile Suriye Türkmenlerinin bölgede güçlenmesini istemiyor (Milliyet, 2013)” açıklamasında bulunmuştur.

Velid İbrahim konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

DEAŞ bir terör örgütüdür. Türkmenlere yönelik çeşitli bölgelerde saldırılar düzenlemiş ve birçok Türkmeni şehit etmişlerdir. Türkmenlerin DEAŞ ile hiçbir bağlantısı bulunmamaktadır. Türkiye düşmanı olan DEAŞ aynı zaman biz Türkmenlerin de düşmanıdır. Uluslararası güçlerin ve ABD’nin desteğini almış bir projedir (Velid İbrahim ile kişisel görüşme, 01-10 Mayıs 2022).

Abdulkirim Ağa ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

DEAŞ, radikal bir gruptur. Zulüm saçar. Türkmenlere yönelik de büyük saldırılar düzenlemiştir. İran bu konuda Suriye’de oldukça etkili olmaktadır. Öyle ki Suriye Türkmenleri arasında mezhepçiliği fitne olarak sokamayan İran, Irak’ta bunu yaparak Türkmenleri bir birine kırdırmıştır. Burada Şii-Sünni kavgası çıkarmıştır. Ancak Türkiye burada politik olarak oldukça pasif kalmıştır. Türkiye, Türkmenler bölgede sahip oldukça bölgeyi elinde tutacaktır. Ancak bizler seyrederiz. İran’da milyonlarca Türkmen var, Yemen’de 500 bin Türkmen var, Irak’ta öyle Suriye’de öyle. Türk her yerde yalnız biz pasif kalıyoruz. Biz kendimizi, gücümüzü bilsek ne İran ne de başka bir ülke Türkiye’nin bölgedeki hâkimiyeti konusunda bir şey yapamaz. Suriye’deki Türkmenlerin büyük çoğunluğu zaten Sünni’dir. İran buraya bu fitneyi sokamamıştır (Abdulkirim Ağa ile kişisel görüşme).

Türkmenler liderlerinin açıklamalarından da görüldüğü üzere DEAŞ Suriye Türkmenlerine yönelik düşmanca bir tavır içerisinde yer almıştır. Bu nedenle DEAŞ ve Esad güçleri arasında kalan Suriye Türkmenleri, Türkiye’den acil yardım beklemişlerdir. Türkmenlerin bulunduğu Suriye’nin kuzeyi, Türkiye açısından stratejik bir öneme sahip olup Türkiye’nin güvenliği açısından hayati önem taşımaktadır. Ancak Türkmenlere bölgede sıkıntı yaratan sadece DEAŞ değil ABD’nin desteğiyle bölgede büyük ölçüde genişleme imkânı bulan ve bölgedeki Kürtlerden oluşan PYD/YPG olmuştur. Bugün DEAŞ tarafından boşaltılan alanlara PYD/YPG yerleşmiştir. Günlük yaklaşık 1,5 milyon dolar değerindeki petrol geliri de, DEAŞ’tan PYD/YPG’nin eline geçmiştir. Böylece PYD/YPG, Suriye krizi’nden en çok faydalanan terör örgütü olmuştur. Peki, PYD/YPG Suriye’de nasıl böyle bir aktör haline gelmiştir?

Günümüzde Suriye’de yaşayan Kürtlerin yerleşim yerleri ve demografik yapısı, 1921 yılı içerisinde Türkiye ile Fransa arasında Londra şehrinde kararlaştırılan antlaşmanın sonucunda ortaya çıkmıştır (Erkmen, 2012: 11). Suriye’deki Kürtlerin büyük çoğunluğu Sünni olup Türkiye-Irak sınırı boyunca yerleşmişlerdir. Kürtlerin “% 40’ı Cezire, % 30’u Afrin (Kürt Dağları) ve % 10’u Ayn el-Arap (Kobani)’da” yer almaktadır. Afrin’deki Kürtler ile Türkiye’nin güney sınırında bulunan Kürtler birbirinin uzantısıdır. Cezire’de yaşayan Kürtler ise Suriye’ye sonradan gelen ve bu nedenle kimlik hakkı tanınmayan Kürtlerdir (Lowe, 2006, aktaran Orhan, 2011: 17).

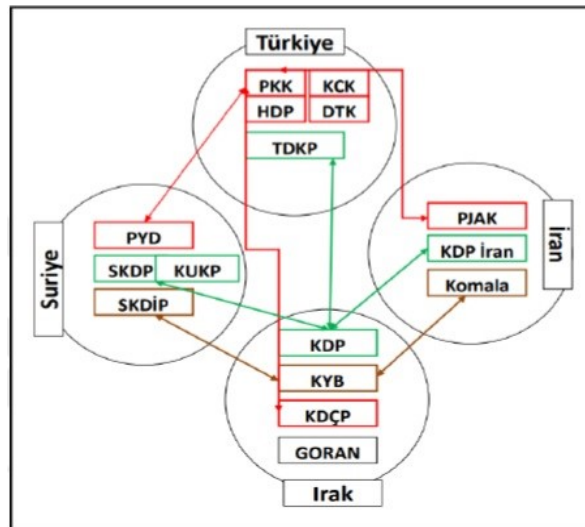
Esad yönetimi tarafından uluslararası toplumun baskısı nedeniyle reform sürecinde Kürtlere kimlik hakkı verilmiştir. Bu durum vatandaşlık alan Kürtleri, ülkede yaşanan gösterilere katılıp

katılmama konusunda tereddütte düşürmüştür. Ayrıca Kürtler, Beşar Esad sonrası İslamcı bir hareket şeklinde kurulacak yapının nasıl olacağı hususunda da oldukça endişelenmişlerdir. Esad yönetiminin yıkılmasını isteyen muhalifler ise, bölgedeki Kürtleri muhalif kanat altına çekmeye çalışmışlardır. Bu doğrultuda 2011 yılının Ekim ayında bölgedeki Kürt liderlerden Mişel Tempo, Kamışlı şehrinde öldürülmüş ve bu suikastın faili olarak Esad yönetimi suçlanmıştır (Karabat, 2013: 260).

Diğer taraftan muhalif Kürtler iç savaş sürecinde güç kaybederken, Esad iktidarı ile yakın ilişki içinde olan Kürtler güç kazanmıştır. Öyle ki PYD'nin eski lideri Salih Müslim, *“Esad Rejimi ile aralarında de facto bir antlaşma”* olduğunu açıkça dile getirmiştir. KDP lideri Mesut Barzani de 2013 yılında; *“Beşar Esad yönetimi tarafından Suriye’deki bazı alanlar PYD’ye bırakılmıştır...”* açıklamalarında bulunmuştur. Böylece PYD/YPG'nin Suriye politikası, Kürtlerin Suriye’de savaşın bir tarafı olduğunu ve Beşar Esad ile yapılan bir işbirliği neticesinde bir politika uyguladıklarını göstermektedir (Acun, 2015: 4). Diğer yandan ülkedeki protestoların başlamasını kendi lehine kullanmak isteyen PYD, iç savaş sürecinde Suriye’de daha aktif bir rol alma yönünde girişimlerde bulunmuştur. Bu konudaki ilk girişim, 20 Kasım 2011’de PKK terör örgütünün Kandil sorumlusu olan Murat Karayılan tarafından yapılmıştır. Karayılan, yaptığı açıklamada: *“Gelecek için hazırlık yapın. Suriye’de yaşanan gelişmeler, Kürtler için tarihi fırsat olacaktır. Kürtler, Suriye’de temel haklarını kazanıp, bir halk olarak nitelendirilebilirler. Bu amaçla Kürtlerin birlikte hareket etmesi gereklidir”* ifadelerini kullanmıştır (İşyar, 2017: 40).

Bölgesel olarak Kürtlerin durumu incelendiğinde, Şekil 2’de görüldüğü üzere Kürt grupların bölge ülkelerinde farklı adlarda ancak benzer amaçlarda olduğu görülmektedir: “Irak’ta KDP, Türkiye’de PKK, İran’da PJAK ve Suriye’de PYD” adı altında etkin rol oynamışlardır (Bingöl, 2016: 15).

Şekil 2: Türkiye, Irak, Suriye ve İran’da Kürt Siyasi Oluşumların Etkileşimi

Kaynak: Merkez Strateji Enstitüsü, 2016: 15

Demokratik Birlik Partisi (Partiya Yektiya Demokrat-PYD) ve PYD'nin askeri yapılanması olarak görülen Halkçı Koruma Birlikleri (Yekineyen Parastina Gel-YPG), Suriye'de muhalif gruplar içerisinde hem etnik kökenli yapısı hem de Suriye iç savaşıyla ilişkisi bakımından diğer muhaliflerin çoğundan farklıdır (Ulutaş ve Hoca, 2014: 22). PYD'nin merkezi Kamışlı olup 2011 yılında Haseke, Ayn el-Arap ve Afrin'de büyük ölçüde yapılanmıştır. Ayrıca Beşar Esad yönetiminin verdiği destek, örgütün Suriye'nin kuzey bölgelerinde güç kazanarak silahlı oluşumlar içerisinde yer almasına neden olmuştur. Esad iktidarı, hapishanelerdeki PYD'li mahkûmları serbest bırakmış, hatta Suriye'ye girişi yasaklanan PYD lideri Salih Müslim'i ülkeye davet etmiştir. Ayrıca Beşar Esad, Salih Müslim ile görüşmüş ve bölgedeki PKK/KCK terör örgütünün Suriye'deki yapılanma faaliyetlerini serbest bırakma kararı almıştır (Keskin ve Acun, 2016: 11).

Suriye'deki tüm muhalif gruplarda olduğu gibi Kürtlerde de tam anlamıyla birliktelik bulunmamaktadır. Kürtlerin bir kısmı, Esad'ın iktidardan uzaklaştırılmasından ziyade ülkede daha çok çoğulcu sistem inşası anlayışı ile “Kürt Vatanseverler İttifakı”'nı oluşturmuş, bir kısmı Kürtlerin siyasal ve sosyal alanda temsiliyetinin artırılması anlayışı ile “Suriye Kürt Demokrat Partisi, Kürt Sol Partisi ve Kürt Birlik Partisi”'ni oluşturmuş, diğer bir kısmı ise Kürtlerin özerk bir statü kazanması gerektiği anlayışıyla “Demokratik Birlik Partisi (PYD)”'ni oluşturmuşlardır (SETA, 1 Şubat 2012). Buradaki amaçlardan birisi de baba Esad gibi PKK'ya Türkiye'ye karşı destek vermektir. Bu durum Türkiye'nin Suriye Türkmenleri politikasında belirleyici faktörlerden olmuştur.

Diğer taraftan Kürtlerin iç savaş süresince birleşme yönündeki adımları iki çatı altında toplanmaktadır. Birinci çatıda, PYD kontrolünde siyasi faaliyet gösteren yapılar “Batı Kürdistan Demokratik Toplum Hareketi (TEV-DEM)”, ikinci çatıda ise Mesud Barzani kontrolünde faaliyet gösteren “Suriye Kürt Ulusal Konseyi (ENKS)” yer almaktadır (Halhalli, 2017: 53-54). Ayrıca Suriye'deki Kürt gruplar, Irak Kürtleri ile birleşme, otonom yapıdan bağımsız devlet kurmak gibi söylemlerde bulunurken, Barzani'ye yakın Kürtler, Irak modeline benzer bir yapı isteğini dile getirirken, PYD ise otonomi isteğinde bulunmuştur (Kıran, 2014: 108).

PYD, Suriye'de faaliyet gösteren diğer Kürt gruplarına karşın daha otoriter bir yapıdadır. Bu nedenle, Suriye'de yaşayan ancak 1945 yılından önce Suriye'de olduğunu ispat edemeyen Kürtler(yabancı sayılanlar) ile Matumilerin (kayıd olmayan) büyük çoğunluğu PYD'ye katılmıştır (İşyar, 2017: 45). Diğer taraftan 2012 yılının Temmuz ayında rejim, bazı bölgelerden çekilerek bu bölgeleri PYD'nin silahlı kanadı olan YPG'ye bırakmıştır. Böylelikle YPG, 19 Temmuz 2012 tarihinde Ayn el-Arap (Kobane)'da, 20 Temmuz'da Afrin'de, 21 Temmuz'da al-Malikiyah'da, 23 Temmuz 2015'de ise Rakka'da hâkimiyetini sağlamıştır. YPG'nin bölgedeki hâkimiyetini artırması, diğer partilerin bir bölümünün TEV-DEM'e katılmasına ve ENKS yapılanmasının zayıflamasına sebep olmuştur. 2013 yılına gelindiğinde Irak ve Şam İslam Devleti (DEAŞ)'nin

ortaya çıkarak bölgede büyük tehdit haline gelmesi, Kürt hareketlerinin PYD etrafında toplanmasını hızlandırmıştır.

Diğer taraftan PYD karşıtı Kürtler Erbil’de Kürt Ulusal Konseyi(KUK)’ni kurmuşlardır. Beşar Esad yönetimiyle işbirliği içinde olmayı reddeden Konsey, PYD’ye karşı mücadeleye başlamıştır. Ancak PYD, sahip olduğu askeri güçten ve Konseyin açıklarından faydalanarak bu oluşumu büyük oranda etkisizleştirmiştir. Ardından KDP’ye yakın gruplar PYD tarafından tasfiye edilmiştir (Acun ve Keskin, 2016: 11-12).

PYD liderliğindeki Kürt gruplar, 2013 yılının sonlarına doğru Suriye’de hâkimiyetleri altında yer alan bölgelerde Kurucu Meclis ilan etmiş ve PKK’nın öne sürdüğü “demokratik özerklik” yapısını fiilen uygulamaya başlamışlardır. Sürecin devamında ise 2014 yılının Ocak ayında PYD tarafından “Afrin, Kobani ve Cezire” kantonları ilan edilmiştir (Orhan, 2015: 3). Kantonların oluşturdukları bölge Rojava ve ya Batı Kürdistan olarak adlandırılmıştır (Çomak vd, 2016: 245). Oluşturulan kantonlar anayasa olarak belirtilen bir çeşit toplumsal sözleşmeyle PYD tarafından idare edilmiştir. Süryani, Arap ve diğer etnik grupların da içerisinde bulunduğu bu yönetim sistemine “demokratik öz yönetim” denilmiştir (Kerman ve Efegil, 2017: 170).

Zamanla içeriden dolaylı olarak rejim dışarıdan ise bazı devletler PYD’ye olan desteğini yavaş yavaş dile getirmeye başlamıştır. Bölgeden çekilirken Esad yönetiminin askeri teçhizat ve mühimmatı PYD’ye bırakması, Esad yönetimi ile PYD arasında ticaret yapılması, ABD ve Rusya tarafından PYD’nin bölgede terör örgütü olarak görülmemesi, PYD’ye verilen desteği açıkça göstermektedir. Kendisine verilen desteklerle ilerleyen PYD, ABD’nin desteğiyle ele geçirdiği bölgelerdeki kontrolünü yine ABD koruyuculuğunda sürdürmüştür. ABD’nin bölgede PYD kontrolünü desteklemesinin en büyük nedeni bölgedeki DEAŞ varlığı olmuştur. ABD’nin bölgedeki öncelikli hedefi DEAŞ’i yok etmektir. ABD’nin desteğiyle Suriye’nin kuzeyinde PYD’nin kontrolü sağlanmasına ise Türkiye sert tepki göstererek Çin-Rusya ekseninde ilişkilerini ilerletmeye başlamıştır (Kerman ve Efegil, 2017: 183).

Suriye iç savaşında ABD’nin desteğiyle ilerleyen Kürt gruplar, Suriye’de Irak benzeri federal bir yönetim anlayışını sürdürmektedirler. Burada temel amaç, diğer azınlık gruplarını tasfiye ederek ülke içerisinde belirli bir bölgede Kürt nüfusun çoğunluğunu oluşturmaktır. Bu doğrultuda PYD, Esad yönetimi, ABD ve Rusya ile ilişkilerini güçlendirerek Suriye’nin kuzeyinde yer alan Suriye Türkmenlerinin ve Arapların yaşadığı bölgeleri ele geçirmek amacıyla hareket etmiştir. Suriye’nin batısında ise PYD, kantonları sayesinde oluşturacağı bir koridor ile Akdeniz’e kadar inmeyi planlamaktadır (Acun ve Keskin, 2016: 33). Ancak PYD’nin politik amaçlarının gerçekleşmesinde önemli bir yer teşkil eden DEAŞ’ın iç savaş sürecindeki bölgesel hâkimiyeti ve faaliyetleri oldukça önem arz etmektedir.

Bölgedeki diğer bir terör yapılanması olan PYD/YPG'nin varlığı, Suriye Türkmenlerini tehdit eden bir unsur olarak ön plana çıkmıştır. Suriye iç savaşının başlangıcında PYD, Suriye Türkmenlerine yönelik ılımlı açıklamalarda bulunarak Türkmenleri kendi tarafına çekmek istemiştir. Bu konuda PYD lideri Salih Müslim bir açıklama yaparak: *“Türkmenlerle el-Kaide'ye karşı birlikte hareket etmeye ve onları korumaya hazırız”* teklifinde bulunmuştur. Ayrıca Müslim, DEAŞ tarafından Suriye Türkmenlerine yönelik yapılan saldırıları karşısında: *“Suriye'deki her halk bizim kardeşimizdir. Türkmenlere kapımız sonuna kadar açıktır. Bizimle iletişime geçmelerini beklemekteyiz”* açıklamasında bulunmuştur (Aydın, 2017: 169). Suriye'nin kuzey bölgelerinde yer alan topraklarda üç ayrı “kanton” kurmak amacıyla “geçici otonomi” ilan eden PYD/YPG yönetimi, bölgedeki meşruiyetini sağlamak için başta Süryaniler, Ermeniler, Yezidiler ve Aleviler olmak üzere bölgedeki Suriye Türkmenlerini de kendi yerel yönetimlerine katmaya çalışmıştır. PYD/YPG'nin Suriye Türkmenlerini yerel yönetimlerine dâhil etmek istemelerinin bir nedeni de Suriye Türkmenlerini yaşadığı Bayır bölgesini ele geçirerek Akdeniz'e ulaşan bir koridor oluşturmaktır.

Diğer taraftan Suriye'nin kuzeyindeki Türkmen bölgeleri, Esad Rejimi, PYD ve DEAŞ tarafından yapılan saldırılar ile boşaltılmak istenmiştir. Esad'ın bu bölgelere “Nusayri Devleti” kurma projesini Bayır-Bucak Türkmenleri, PYD'nin Batı Kürdistan kurma planını ise Halep Türkmenleri engellemiştir. Böylelikle Suriye'nin birkaç parçaya bölüneceği ve bu parçalarda Suriye Türkmenlerine yer verilmeyeceği gündeme gelmiştir (Yüksel, 2012: 3). Farklı gruplar tarafından Suriye Türkmenlerine bölgelerini boşaltmaları için her türlü baskı ve şiddet uygulanmıştır.

Velid İbrahim PYD/YPG'nin Suriye Türkmenlerine yönelik faaliyetlerine ilişkin yaptığı açıklamada: *“PYD/YPG, PKK'nın Suriye uzantısıdır diyebiliriz. Türkmenler ile YPG/PKK'nın hiçbir ilişkisi bulunmamaktadır. Bizler için terör örgütüdür ve Türk düşmanıdır. Hiçbir zaman bir arada olma durumumuz yoktur”* ifadelerini kullanmıştır (Velid İbrahim ile kişisel görüşme, 01-10 Mayıs 2022).

Malik Kara konuya ilişkin yaptığı açıklamada: *“Bu tür örgütler Türkiye menfaatına zarar verdiklerinden dolayı Türkmenler tarafından düşman görülmektedir. Türkiye için tehlike oluşturan her grup ve örgüt, Türkmenler için bir tehdit görülüp bilinmektedir”* ifadelerini kullanmıştır (Malik Kara ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-13 Haziran 2022)⁸.

Semir Hafız ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

⁸ Malik Kara, doktordur. Bayır Bucak'ın Türkmendağındandır. Bayır-Bucak Türkleri Kültür ve Dayanışma Derneği başkanıdır. Ortadoğu Kalkınma ve İşbirliği Derneği genel başkan yardımcısıdır. Dünya İslam Sağlık Birliği yönetim kurulu üyesidir. Kendisiyle görüşmeler 28 Mayıs 2022-13 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

PYD/YPG/PKK, Türkiye'ye karşı nasıl bir tavır içerisinde ise Türkmenlere karşı da aynı tavır içerisinde dirler. Türkiye'nin de PYD/YPG/PKK'ya karşı tavrı ne ise Türkmenlerin de onlara karşı tavrı aynıdır. Ortak politika izlerler. Türkmenler için tehlike arz etmektedirler. Rakka'da Türkmen köylerini yaktılar. Binaları yıktılar. Türkmenler geri dönmessin diye geride bir şey bırakmadılar (Semir Hafız ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022).

Abdulkерim Ağa, konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

PYD/YPG, PKK ile aynıdır. Dünyadan destek alan bir terör örgütüdür. Türkiye'nin göz önünde şehirler yerle bir edilmiştir Rakka'da bir şehir yerle bir olmuştur. ABD desteğiyle buraya PYD yerleşmiş, rejime burayı Türkmenlere ve Türkiye'ye karşı PYD'ye bırakmıştır. Deyr Zor'da aynı şekilde aynı planda yerle bir edilerek PYD'ye teslim edilmiştir. Bölgedeki Türkmenler ve diğer gruplar göçe zorlanarak geri dönmeleri için de dönecek bina bırakılmamıştır. Aynı şekilde ABD, bölgede PYD'den başkasına vermemek için bölgeye giren 300 Rus askerini öldürmüştür. Ruslar sessiz kalmıştır. Fırat'ın doğusunu geçmesinler ki PYD'ye kalsın diye (Abdulkерim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

Suriye Türkmeni liderlerinin açıklamalarında da görüldüğü üzere Suriye iç savaşında en çok acı çeken taraf Suriye Türkmenleri olmuştur. Bu süreçte Suriye Türkmenleri ise, tek umudu ve akraba devleti olan Türkiye'den yardım beklemişlerdir. Türkiye'nin akraba devlet olarak Suriye Türkmenlerine yönelik politikası ise öncelikle Türkiye'nin rejim ile olan ilişkilerinden ve iç savaşın süreç içerisindeki ilerleyişinden etkilenmiştir.

Bölgede DEAŞ ve PYD/YPG ile bölgesel mücadele içerisinde olan, Suriye iç savaşında önemli rol oynayan ve Suriye Türkmenlerini de içerisinde barındıran bir diğer muhalif grup ise Özgür Suriye Ordusu (ÖSO) olmuştur. 2011 yılında Suriye'de Hama, Humus, Dera ve Şam gibi şehirlerde başlayan gösterilere karışanlara karşı Esad yönetimi tarafından sert müdahalede bulunulmuştur. Yapılan müdahalelerde birçok kişi tutuklanmış ve öldürülmüştür. Ancak Esad'ın kendi halkına karşı yapmış olduğu bu sert müdahaleler askeriye içerisinde bir takım subayları rahatsız etmiştir. Bu subaylar askeriyeden ayrılarak kendi aralarında rejime karşı örgütlenmeye başlamıştır. Esad yönetimi kendi halkına karşı silah kullanmayan askerleri gözaltına alarak infaz etmiştir. Bu durum askerlerin ordudan ayrılmasını hızlandırmıştır. Askeriyeden ayrılan subaylar, Esad yönetimine karşı Riyad el-Esad önderliğinde örgütlenmeye başlamıştır (Kayabaşı, 2019: 45). 29 Temmuz 2011 tarihinde örgütlenmesini neredeyse tamamlayan bu yapı, Özgür Suriye Ordusu (ÖSO)'nu kurmuştur.

ÖSO kuruluş amacını "Esad yönetiminin sonlandırılması ve Esad'a destek veren güvenlik güçlerinin hedef alınması" olarak ilan etmiştir (Kardaş, 2015: 7). ÖSO, kendi bünyesine Türk, Kürt ve Arap muhalif sivilleri dahil ederek bölgedeki etkinliğini zamanla genişletmiştir. Özgür Suriye Ordusu'nun yönetim kademesi ilk başlarda: "Riyad el-Esed, Ahmed el Hicazi ve Malik el Kurdi"den oluşmuştur. ÖSO'nun yönetim ve komuta kademesinde ise belirli dönemlerde olmak üzere "Selim İdris, Abdullah el Beşir ve Adülcebbar el-Akidi" bulunmuştur (Ulutaş vd, 2015: 24).

ÖSO, kurulduktan sonra rejime karşı tüm muhaliflere birleşme çağrısında bulunmuştur. ÖSO, ilk olarak Suriye bayrağına bir yıldız daha ekleme yaparak üç yıldızlı bayrak formatıyla yeni bir bayrak ortaya koymuştur. ÖSO, ele geçirdiği tüm bölgelere kendi bayrağını asarak diğer muhalif gruplar içerisinde propagandasını yapmıştır.

2012 yılı Aralık ayında rejime karşı silahlı mücadelede bulunan gruplara destek olunması ve bölgede merkez bir komuta kademesinin oluşturulması kapsamında Türkiye’de bir toplantı düzenlenmiştir. Toplantıda Yüksek Askeri Konseyi kurulmuş ve Konseyin genel komutanlığına General Selim İdris getirilmiştir. General İdris, Esad sonrası oluşturulacak yeni yönetim hakkında görüşmelerde bulunmak için ilk iş olarak Avrupa’ya gitmiştir. Böylelikle Yüksek Askeri Konsey, Suriye’deki diğer radikal muhalif gruplara göre uluslararası toplum tarafından daha ılımlı görülmeğe başlanmıştır (BBC Türkçe, 2018).

ÖSO’nun askeri yapılanması ilk zamanlar yaklaşık 30-50 bin arasındayken 2013 yılının ortalarında ÖSO tarafından yapılan açıklamada asker sayısının 80 bine kadar çıktığı belirtilmiştir. ÖSO çatısı altında yer alan gruplar: “kuzey, güney, doğu, batı” gibi ceplere ve kendi içinde de “tabur, tugay, bölük” olmak üzere çeşitli askeri yapılara ayrılmıştır (Kayabaşı, 2019: 46). Askeri yapıdaki en büyük sıkıntı ise, muhaliflerin dağınık, kontrolsüz ve karmaşık yapıda faaliyet göstermeleri olmuştur (Şen, 2016: 124-125).

Özgür Suriye Ordusu, birçok noktada olduğu gibi geniş enerji kaynakları, petrol alanları ve büyük yer altı zenginliklerine sahip olan Humus için ciddi mücadeleler vermiştir. Ayrıca Humus kentinin, Şam’ın ticaret ve yakıt gibi ihtiyaçlarını sağlaması, şehrin önemini daha da artırmıştır (Levent, 6 Şubat 2016). ÖSO komutanlarından Abdürrezzak Tlass, Humus’un bazı bölgelerini ele geçirdiklerini belirtmiştir ancak esirlerin rejim tarafından serbest bırakılmasına karşılık 2014 yılının Mayıs ayında Humus’tan geri çekilmiştir (Ulutaş ve diğerleri, 2015: 24).

ÖSO, Hama, Kuneytra ve Lazkiye gibi kentlerde de birçok mücadele başlatmış ve bazı hava üsleri dâhil olmak üzere birçok yerde hâkimiyet sağlamıştır. Ancak ÖSO’nun hem sahada dağınık bir yapıda faaliyet göstermesi hem de içerisinde heterojen yapıları barındırması, ÖSO’nun bölgedeki etkisini yavaş yavaş azaltmıştır. ÖSO’nun tek çatı altında toplanamaması ve ağır silahlara sahip olmaması, Esad yönetiminin savaş uçakları ve tanklarına karşı olan mücadelesini engellemiştir. Benzer şekilde ÖSO, DEAŞ ile yaşadığı çatışmalar sonucunda Deyr ez-Zor ile Rakka ve Halep’in el-Bab ve Cerablus bölgelerinden çekilmek zorunda kalmıştır.

Diğer taraftan “İdlib” kenti de, “Halep, Hama, Lazkiye” gibi şehirlerin arasında yer aldığı stratejik konumu nedeniyle ÖSO için vazgeçilmez bir yerdir. Kentteki ilk çatışma, 4-6 Haziran 2011 tarihinde kente bağlı Cisir eş-Şuğur’da muhaliflerle rejim arasında yaşanan karakol saldırısında 123 polisin öldürülmesiyle başlamıştır. 2012 yılında ÖSO-Rejim çatışmaları sonucunda

kent rejim kuvvetlerinin kontrolüne geçmiştir. 2015 yılının Mart ayında ise üç yıl süren çatışmaların ardından İdlip kenti tekrar ÖSO'nun eline geçmiştir.

2016 yılının Mart ayında “Fastakim Birliği, Mutasır Billah Tugayı, Hamza Tugayı ve Sultan Murat Tugayı” gibi Suriye'nin kuzeyinde yer alan muhalif askeri yapılar, ÖSO'ya katılmıştır (BBC, 2018). ÖSO ile hareket bu grupların TSK ile koordineli bir şekilde çalışması, ileride yapılacak olan Fırat Kalkanı Harekâtı, Zeytin Dalı Harekâtı gibi birçok ortak askeri hareketin ön ayağını oluşturmuştur. Diğer yandan ÖSO, muhalif gruplar içerisinde Suriyel Türkmenlerini de barındırmaktadır. Suriye Türkmenlerinin iç savaş sürecindeki konumları hem ÖSO için hem de Türkiye için oldukça önem arz etmektedir.

3.2. Arap Baharı Başlangıç Döneminde Suriye Türkmenlerinin Konumu

Suriye'deki iç çatışmaların zamanla iç savaşa sürüklenmesi, Türkmenler başta olmak üzere Suriye'deki tüm etnik yapılar için zorlu bir hayat mücadelesi başlatmıştır. Mücadele sürecinde var olan sorunlar, Suriye Türkmenlerinin Suriye iç savaşı dönemindeki konumu oldukça etkilemiştir. Suriye Türkmenlerinin bu dönemde yaşadığı en önemli sorun, yıllarca baskı altında yaşamaları nedeniyle örgütlenme tecrübesinden yoksun olmalarıdır. Samir Alo, Suriye Türkmenlerinin Suriye iç savaşındaki konumlarına yönelik yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

İlk zamanlar Türkmenler genel olarak ortak hareket ettiler. Türkmenler bulundukları her yerde protestolara katıldılar. Barışçıl protestolardı. Ancak rejim ve diğer etmenler işin içine girip Türkmenlere saldırılar düzenlenmeye başlayınca mecburen silahlanmaya başladılar. Örgütlenmeye yöneldiler (Samir Alo ile kişisel görüşme, 20-27 Mayıs 2022)⁹.

Tarık Sülö Cevizci ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Suriye devrimine duygusal nedenlerle katılmıştır. Yapılan baskılara karşı durmuşlardır. Mazlumdan yana bir tabır sergilemişlerdir. Rasyonel bir yapı içerisinde olmamışlardır. Zamanla ise en savunucularından olmuşlardır. Suriye Türkmenlerinin siyasi olsun askeri olsun her yapısı Esad karşıtı bir ortak tavır sergilemektedirler (Tarık Sülö Cevizci ile kişisel görüşme, 10-28 Mayıs 2022)¹⁰.

Suriye Türkmeni liderlerinin ifadelerinden de görüleceği üzere Suriye Türkmenleri, Suriye iç savaşının başlangıcında tamamen barışçıl protestolara katılmışlar, geçmişten gelen asimilasyon ve baskılar nedeniyle Beşar Esad'a karşı tavır sergilemişlerdir. Rejimin saldırıları sonucunda silahlanmaya ve örgütlenmeye başlamışlardır.

⁹ Samir Alo, 5. Dönem Suriye Türkmen Meclisi Siyasi Büro Başkanıdır. Halep Türkmenlerindedir. Kendisiyle görüşmeler, 20 Mayıs 2022-27 Mayıs 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

¹⁰ Tarık Sülö Cevizci, Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu Başkanı. Halep'e bağlı Çobanbey'de doğmuştur. Kendisiyle görüşmeler 2020, 2021 ve 2022 yılı olmak üzere muhtelif tarihlerde gerçekleştirilmiştir.

Suriye Türkmenleri, örgütlenme dışında siyasallaşma ve muhalif çalışmalara katılma süreci içerisinde: ideolojik ve sosyal yapıları, ekonomik durumları ve coğrafik dağılımları gibi birçok sorunla karşı karşıya kalmıştır. Genel olarak Suriye Türkmenlerinin ideolojik sorunlarını ortaya çıkaran üç çeşit düşünsel ana ilke bulunmaktadır. Bu ilkeler “Türkmencilik, İslamcılık ve Suriyecilik”tir. Türkmencilik, aslen Türk aile dairesinden geldiğini bilen, Türk tarihi ve geçmişi ile gurur duyan ve Türk insanına özgü değerleri önemseyen ve bu değerleri sahiplenmesi gerektiğini düşünen bir ilkedir. Suriye Türkmenleri, asli değerlerine sahip çıkan ve değerlerini yaşatmak uğruna mücadele veren bir toplumdur. Türkmencilik ilkesi ile siyasi ve varoluş mücadelesinde Türklük ön plana çıkartılmaktadır. Bu mücadelenin ana amacı, Türk olmayan toplumların elde ettiği temel hakların aynısını Suriye Türkmenleri için de talep etmektir. Ayrıca ilkenin diğer bir özelliği, Türk dünyası ve halklarıyla birleşmek ve bütünleşmek isteğini taşımasıdır (Hasan, 2012: 23).

İslamcılık, Suriye Türkmenlerinin büyük çoğunluğu İslam inancını yaşamaktadır. Türkmenler, İslam medeniyetinden çok faydalanmıştır. Aynı şekilde İslam medeniyetine birçok katkıda bulunmuşlardır. Öyle ki Suriye Türkmenleri, zamanla İslam dininin saç ayaklarından birisi olmuştur. Doğal olarak Suriye Türkmenlerinin inanç dünyasını da, İslami değerler teşkil etmektedir (Ceren, 2016: 8). Ayrıca Suriye Türkmenleri arasında dini konularda aşırı radikal gruplar neredeyse hiç bulunmamaktadır. Suriye Türkmenleri, İslami değerlerin mücadelesi kapsamında Türkmencilik odaklı değil, dini kimlik odaklı hareket etmişlerdir. Genel olarak bakıldığında Suriye Türkmenleri, Türklüğü İslami çerçevede birleştirmişlerdir. Bu düşünce ile hareket eden Suriye Türkmenleri, Müslüman Türklere karşı daha yakınlık hissetmişlerdir (Süleyman, 2012: 5).

Suriyecilik, Suriye Türkmenlerinin Suriyeli kimliğini öne çıkartan, onları Suriye ulusunun bir parçası olarak gören bir düşünce yapısıdır. Bu ilke doğrultusunda Türk dünyası ile etnik ve mezhepsel değerlere sıcak bakılmamaktadır. İlkenin savunucuları, Suriye Türkmenlerini coğrafi olarak etrafı suni bir şekilde çizilmiş Suriye kutusu içerisinde görmek istemişlerdir. Ayrıca Suriyecilik ilkesi, Esad yönetimi altındaki okullarda eğitim alarak milli değerlerinden uzak kalmış kişiler hariç Suriye Türkmenleri arasında pek yaygın değildir (Petra, 2012: 3).

Suriye Türkmenlerinin örgütlenmelerinde yaşadığı sorunlardan birisi de Suriye’de dört ana bölgeye dağılmış olmalarıdır. Bu bölgelerin birincisi Suriye’nin kuzeyinde yer alan Halep, İdlib ve Rakka’dan, ikincisi Suriye’nin batısından yer alan Lazkiye Bayır- Bucak’tan, üçüncüsü Suriye’nin orta kısmında yer alan Hama ve Humus arası ile Humus ve Tartus arasından, dördüncüsü ise Suriye’nin güney bölgesinde yer alan Şam, Horan ve Golan bölgelerinden oluşmaktadır. Bölgede yaşayan Suriye Türkmenlerinin arasında coğrafi bütünlük bulunmaması ve farklı mezheplere sahip olmaları nedeniyle Türkmenler ikili ilişkilerde birbirinden uzaklaşmıştır. Ayrıca bazı bölgelerden kimselerin Türkiye’de devlet kademelerine girerek kendi bölgelerine güçlü bir lobi oluşturmaları ve bu bölgedeki ailelerin desteklenmesini sağlamaları, bölgeler arası sorunlara neden olmuştur. Her ne

kadar bölgecilik basit gibi görünse de Suriye Türkmenlerinin örgütlenme durumlarında büyük sorunlara neden olmaktadır.

Semir Hafız, Suriye Türkmenlerinin Suriye’de coğrafi bütünlük içerisinde olmamaları nedeniyle yaşanan sıkıntılara yönelik yaptığı açıklamada: *“Zaten Türkmenler birbirlerinden haberdar bile değildi. Ne kadar Golan’da Humus’ta Türkmen var bilmezdik” ifadelerini kullanmıştır (Semir Hafız ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022).*

Muhammet Ceren ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada: *“Humus ve Hama’da Türkmen dağılımı değişince ve işgal nedeniyle göç edince Türkmenler birbirlerinin varlığından ancak haberdar olmuşlardır” ifadelerini kullanmıştır (Muhammed Ceren ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-03 Haziran 2022).*

Tüm bu örgütlenme sorunlarının yanında Suriye Türkmenleri, 2011 yılı itibariyle kendilerini iç savaşın ortasında bulmuşlardır. Suriye Türkmenleri, etnik temelli olarak Suriye’nin fiili anlamda parçalanmasını istememektedirler. Doğal olarak bölgelerinde ne DEAŞ ne de Kürt yönetimini kabul etmemektedirler. Mevcut askeri ve teknik kapasiteleri ile kendi bölgelerini bin bir zorlukla koruyabilmek amacındadırlar (Erendor, 2016: 317). Bu doğrultuda Türkmen siyaseti, Suriye’deki iç savaşın başladığı yıllarda, ülke genelinde tarafların da belirgin bir şekilde netleşmesiyle kendi içerisinde siyasi örgütlenmeye ve askerî yapılanmaya gitmiştir.

3.2.1. Suriye Türkmenlerinin Siyasi Alandaki Örgütlenme Durumu

3.2.1.1. Suriye Türkmen Kitlesi

Türkmen siyaseti adına siyasal örgütlenme çabalarının ilkinin 2011 yılında Suriye’de yaşanan iç savaş sonrası Türkiye’ye göç ederek yerleşen Ali Öztürkmen’in kurmuş olduğu “Suriye Türkmen Hareketi” oluşturmuştur (Orhan 2013: 8). Bu dönem içerisinde Suriye muhalefeti temsil eden ikinci geniş kapsamlı toplantı olan ve 02 Ekim 2011 tarihinde İstanbul’da gerçekleştirilen Suriye Ulusal Konseyi (SUK)’a Suriye Türkmenlerinin çağrılmamaları üzerine Suriye Türkmenlerinin önde gelen isimleri, Türkmenlerin haklarını savunmak ve örgütlenme hakkını daha etkin kullanabilmek amacıyla “Suriye Türkmenler Birliği” adıyla yeni bir dernek kurmuştur. Suriye Türkmenler Birliği Derneği, 2011 yılının Kasım ayında Ali Öztürkmen’in Suriye Türkmen Hareketi ile birleşerek siyasal bir nitelik kazanmış ve adını “Suriye Türkmen Kitlesi” olarak değiştirmiştir.

Suriye Türkmen Kitlesi, Suriye Türkmenlerinin 15 Şubat 2012 tarihinde merkezi İstanbul olmak üzere siyasal örgütlenme amacıyla kurdukları ilk oluşumdur. İlk başkanı Mimar Yusuf Molladır. Suriye Türkmen Kitlesi, Lazkiye ve Bayır-Bucak (Lazkiye) bölgesinde yapılanan ve

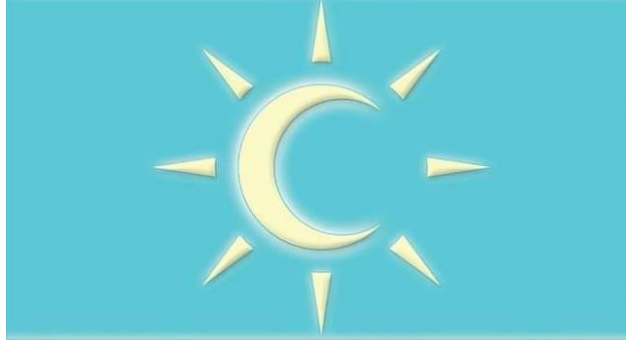
büyük bir ciddiyetle kuruluş kongresi yapan ilk siyasi partidir. Kitle, ilk olarak Yayladağı, Akçakale ve Gaziantep sınır bölgelerinde irtibat ofisleri kurmuştur. Ofislerin kurulum amacı Suriye'deki Türkmen bölgeleriyle anlık iletişim halinde olmaktır. Ofislerden Yayladağı Ofisi Lazkiye Türkmenlerine; Gaziantep Ofisi Halep Türkmenlerine; Akçakale Ofisi de Rakka Türkmenlerine yönelik faaliyet göstermiştir.

İstanbul'da 15 Aralık 2012 tarihinde düzenlenen Suriye Türkmen Platformu I. Toplantısı'nda Suriye Türkmen Kitleleri'ne, Demokratik Hareket'ten istifa eden Suriye Türkmenleri katılmıştır. Kitle'ye göre Türkmenlerin Suriye içerisinde ve dışarısında dağınık şekilde olup belirli bir bölgede birliktelik sağlayamamaları, Suriye Türkmenlerinin en büyük sorunu haline gelmiştir. Kitle yönetimi, Beşar Esad sonrası bir yönetimin bölgesel federasyon olmayacağını, bu nedenle Suriye Türkmenlerinin siyasal, toplumsal, ekonomik, kültürel haklarını kazanması ve ayrımcılığa maruz kalmadan eşit Suriye vatandaşları olarak yaşaması gerektiği yönünde bir yaklaşıma sahiptir (Orhan, 2013: 10). Bu anlamda, Suriye'nin bölünmesine kesinlikle karşı oldukları ve demokratik bir devlet modeli benimsedikleri belirtilmektedir. Suriye Türkmen Kitleleri, kurulduğu günden itibaren Suriye Türkmen Meclisi (STM)'nde temsil edilen başat partilerden biridir. Türkiye'nin Suriye'de başlattığı Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları ile Suriye Türkmenleri için bölgedeki şartlar değişmiş ve onlar için Suriye'de güvenli bölgeler oluşturulmuştur.

Suriye Türkmen Kitle Partisi ilk genel kongresini Suriye Türkmen Meclisi'nin 03 Ağustos 2019 tarihli STM28818-79/02-08-2019 sayılı kararına istinaden; Türkiye tarafından terörden arındırılan Halep'in Çobanbey ilçesinde yapmıştır. Bu kongrede iç tüzük değişikliği sisteme işlenmiş ve yürürlüğe girmiştir. Yeni tüzükle birlikte Kitle'nin merkezi Hatay ili Yayladağı ilçesi olmuş ve kitlenin üye sayısı 5000, kadın delege sayısı 500 olmuştur.

Ayrıca Kitle, tüzük değişikliği sonrası uluslararası topluma Beşar Esad yönetiminin devrilmesi ve modern bir Suriye kurulması için mücadele edeceğini beyan etmiştir. Bu doğrultuda Suriye Türkmen Kitleleri'nin yeni sloganı “Adalet, Özgürlük, Eşitlik ve Kalkınma” olmuştur. Kongre sonrası Kitle, Şekil 3'de görüldüğü Türk Bayrağı'na benzer olarak hilal ve birliktelik sembolü olan turkuaz renginden oluşan bir amblem belirlemiştir.

Şekil 3: Suriye Türkmen Kitle Partisi Amblemi

Kaynak: STM, 2019

Suriye Türkmen Kitle Partisi'nin temel ilkeleri şunlardır (Gündoğdu, 2020: 184): (1) Vatanı bölmeye çalışan komploculara karşı vatanın toprak bütünlüğünü korumak (2) Her Suriye vatandaşı için bireysel ve toplumsal özgürlüklerin varlığı zorunludur (3) Kadına ve çocuğa şiddete karşı durmak ve onların toplum içerisindeki haklarına saygı duymak (4) Suriye Türkmenleri, Suriye'nin bir parçası olup din, ırk, dil, mezhebe göre ayrımcılık yapılması kabul edilemez (5) Toplumun her ferdiyle adalet ve eşitlik temelinde ayırım yapmaksızın çalışmak.

Suriye Türkmen Kitle Partisi'nin teşkilat vizyonu ise Beşar Esad yönetiminin elbet bir gün yenileceği düşüncesiyle mücadele etmek, Suriye halkının temel hak ve hürriyetleri için partinin var gücü ile çalışmak ve Kitlenin halk karşısındaki imajı ile ilgili sıkıntılarda kitle olarak sorumlu olmaktır.

Suriye Türkmen Kitle Partisi'nin kısa vadeli hedefleri şunlardır: (1) Suriye toplumunun inşasında Türkmen kadının rolüne önem vermek (2) Suriye topraklarında Türkmenlere meşru haklarını vermek (3) Suriye millî güçlerle birlikte çalışmak ve Türkmenlerin Esad yönetimi sonrası yapacağı planını belirlemek (4) Suriye Türkmenlerinin kendi topraklarına geri dönmelerini sağlamak (5) Yapılacak bir anayasa referandumda, İslami temelli bir yapılanmayı sağlayarak anayasada Suriye Türkmenlerine yer verilmesini sağlamak (6) Beşar Esad yönetimini devirmek için siyasal, sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerde bulunmak (7) Yeni yönetim içerisinde kurulacak devlet kurumlarının inşasına katkı vermek (8) Adalet, eşitlik, İnsan hakları kavramlarına dayanan bir devlet inşa etmek (9) Suriye Türkmenlerinin varlığını koruyacak eğitici programlar düzenlemek (10) Suriye halkının bütün unsurlarını içinde barındıran vatan ve millet bütünlüğünü sağlamak (11) Suriye Türkmenlerinin ekonomik durumlarını kaldırmak amacıyla kalkınma projeleri hazırlamak.

Kitle'nin uzun vadeli hedefleri şunlardır: (1) Dengeli bir ekonomik, sosyal ve siyasi yapı oluşturmak (2) Suriye halkının zorla ellerinden alınan mallarını kendilerine geri vermek, uğradıkları zararlara karşılık tazminat vermek ve işgal altındaki Golan'ı geri almak (3) Suriye

halkının çıkarlarına uygun olacak şekilde komşu ülkelerle ilişkileri artırmak (4) Siyasi alandaki hakların savunulması amacıyla anayasa değişim sürecine Kitle'nin katılımını sağlamak (5) Dernek, birlik ve komisyonlar kurarak Suriyeliler için istihdam ortamı yaratmak ve böylelikle insanların gelirlerini artırmak.

Suriye Türkmen Kitle'si'nden zaman içerisinde kendi içerisinde yaşanan sorunlar nedeniyle bir takım ayrılmalar yaşanmıştır. Kitleden ayrılanlar diğer muhalifler ile birleşerek 21 Mart 2012 tarihinde Suriye Demokratik Türkmen Hareketi'ni kurmuştur.

3.2.1.2. Suriye Demokratik Türkmen Hareketi

Suriye Türkmenlerini temsil etmek için kurulan ikinci oluşumdur. İlk olarak Türkiye'de yaşayan Suriye Türkmenleri, örgütlenme amacıyla Suriye Türkmenleri Derneğini kurmuştur. Dernek zamanla siyasal bir harekete dönüşerek 21 Mart 2012 tarihinde İstanbul'da "Suriye Demokratik Türkmen Hareketi" adını almıştır. Hareket, kısa süre içerisinde Suriye Türkmenlerini temsil eden resmî bir yapı halini alarak Türkiye ve Suriye muhalefeti tarafından muhatap kabul edilmiştir (Anadolu Ajansı, 2012). Hareketin Genel Başkanlığı görevini yaklaşık 1 yıl Abdülkerim Ağa yürütmüştür. 15 Aralık 2012 tarihinde gerçekleşen Suriye Türkmenleri Platformu 1. Toplantısında ise Suriye Türkmen Demokratik Hareketi ve Suriye Türkmen Kitle'si birleşme kararı almıştır. Bu karar doğrultusunda Suriye Türkmen Demokratik Hareketi'nin önde gelen liderleri partiden istifa etmiştir. Ancak Hareketin kalan isimleri Suriye Türkmen Demokratik Hareketi altında siyasete devam etmiştir. Hareketin genel başkanlığı "Ziyad Hasan" ve genel başkan yardımcılığı ise "Tarık Sulo Cevizci" tarafından yürütülmüştür.

Suriye Türkmen Demokratik Hareketi'nin siyasal, askerî ve sivil çalışmaları, Halep merkezli yürütülmüştür. Uluslararası oluşumların içerisinde diplomatik olarak yer alma kararlılığı Hareket'in en önemli özelliğidir. Hareketin bu kararlılığı, Hareketin Suriye Ulusal Konseyi (SUK)'nde 16 üye ile temsil edilmesini sağlamıştır (Orhan, 2013: 30). 2 Mart 2014 tarihinde Suriye'den gelen delegeler, Türk yetkililer ve Suriye muhalefetine katılımı ile İstanbul'da Suriye Türkmen Millî Hareket Partisi kurulmuştur. Bu toplantıda parti başkanlığına "Dr. Muhammed Vecih Cuma" getirilmiştir (TRT Haber, 2014). Partinin amblemi ise Şekil 4'de görüldüğü üzere hilal, Selçuklu sembolü olan çift başlı kartal ile sekiz köşeli beş yıldızdan oluşmaktadır.

Şekil 4: Suriye Türkmen Millî Hareket Partisi Amblemi

Kaynak: STM, 2019

Suriye Türkmen Millî Hareket Partisi'nin genel ilkeleri şunlardır: (1) Suriye'deki tüm halkların tarihi ve kültürel zenginliklerine saygı göstermek (2) Suriye'nin halk ve toprak bütünlüğünü korumak (3) Siyasi, sosyal ve düşünce özgürlüğüne saygı gösterilmesi, Suriye vatandaşları arasında adaletin ve eşitliğin sağlanması ilkelerine bağlı kalmak (4) Halkın kendi yöneticisini seçme ve yönetilme şekline saygı duymak.

Partinin genel amaçları şunlardır: (1) Parlamenter yönetim sistemi kurmak, halkın onay vereceği anayasayı kabul etmek ve bu anayasasının yazım sürecine Suriye Türkmenleri olarak katılım sağlamak (2) Suriye'nin birlik ve bütünlüğünü korumak (3) Suriye'nin kaynaklarının vatandaşlar arasında adaletli şekilde dağılımını sağlamak (4) Suriye'de Türkmenlerin yaşadıkları bölgelerde kalıcı ve sürekli ekonomik kalkınma amacıyla programlar yaparak yeni iş fırsatları oluşturmak (5) Türkmen ve Arap kültürü arasında kültürel ilişkileri geliştirmek (6) Parti ve STK örgütlerine izin vermek (7) Suriye Türkmenlerinin anayasal çerçevede her türlü sosyal, kültürel ve millî haklarının korunmasını sağlamak.

Her iki partinin de etkili oldukları bölgeler, bağlı oldukları ideolojiler ve ilişki içinde oldukları Türkmen askerî birlikleri birbirlerinden farklı görüşleri temsil etmektedir. Bu farklılıkların tek bir çatı altında korunması ve uluslararası alanda söz sahibi olunması amacı ile partilerüstü bir girişim olarak görülen "Suriye Türkmenleri Platformu" kurulmuştur.

3.2.1.3. Suriye Türkmenleri Platformu/Suriye Türkmen Meclisi

15 Aralık 2012 tarihinde 1200 delegenin katılımıyla platformun ilk toplantısı İstanbul'da gerçekleştirilmiştir. Toplantıda iç savaş boyunca Suriye Türkmenlerinin geleceğinin nasıl

şekilleneceği ve Türkmen siyasetinin nasıl yürütüleceği hususları görüşülerek bir Türkmen Meclisi'nin kurulması yönünde karar verilmiştir.

30 Mart 2013 tarihinde Suriye Türkmenleri Platformu 2. Toplantısı Ankara'da düzenlenmiştir. Toplantıya Başbakan Recep Tayyip Erdoğan, Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu ve Suriye Ulusal Konseyi Başkanı George Sabra katılmıştır. Ayrıca toplantı Suriye Türkmen Meclisi (STM)'nin I. Genel Kurulu olarak kabul edilerek Meclis resmen kurulmuştur. Toplantıda aynı zamanda meclis üyelerinin seçimi için 350 Türkmen temsilci oy kullanmıştır. Oylama sonucunda 39 meclis üyesi ve 9 yönetim kurulu üyesi seçilmiştir (Anadolu Ajansı, 2013). Suriye Türkmen Meclisi'nin ilk başkanı Semir Hafız olmuştur. Böyle bir üst meclisin kurulması ve Türkiye'nin sürece en üst düzeyde katılım göstermesi, Suriye Türkmenleri için iki büyük anlam ifade etmektedir. Birincisi, Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine her türlü desteği verecek olmasıdır. İkincisi, Suriye Türkmen Meclisi'nin artık Türkiye tarafından Suriye Türkmenlerinin meşru temsilcisi olarak kabul edildiğidir.

9-10 Mayıs 2014 tarihleri arasında Ankara'da Suriye Türkmen Meclisi'nin II. Genel Kurul'u gerçekleştirilmiştir. Toplantıya dönemin Dışışleri Bakanı Ahmet Davutoğlu, Cumhurbaşkanı Danışmanı Erşat Hüzmüzlü, Suriye Türkmenleri Onursal Başkanı ve Mersin Milletvekili Mehmet Şandır, AFAD Başkanı Fuat Oktay, Suriye Geçici Hükümet Başbakanı Ahmet Tuma, Suriye Ulusal Konseyi Başkanı George Sabra katılmıştır (Cevizci, 2017: 150).

Ayrıca toplantıya Türkiye'de yaşayan Suriye Türkmenlerinin önde gelen isimlerinin yanı sıra Halep, Lazkiye, Humus, Hama, Golan, Şam, Rakka ve Tartus vilayetlerinden temsilcilerin oluşturduğu yaklaşık 350 delege katılmıştır. Genel kurul neticesinde 42 kişilik meclis (yasama organı), 13 kişilik yürütme kurulu (yürütme organı), iki Başkan yardımcısı ve yeni bir başkan seçilmiştir. Böylece Suriye Türkmen Meclisi yeni bir yapılanmaya gitmiştir. Nüfus ağırlığına göre Halep'e 10, Lazkiye'ye 7, Humus-Hama-Tartus'a 6, Golan-Şam'a 3, Rakka'ya 2 kontenjan ayrılmıştır. Bunun yanı sıra 7'şer kişi de Suriye Türkmen Kitleleri ve Türkmen Millî Hareket Partisine verilerek toplam 14 kişilik sandalye ayrılmıştır. Toplam 42 kişiden oluşan Meclis içinden yürütme kurulu için 13 kişi seçilmiştir. Halepli Abdurrahman Mustafa, Suriye Türkmen Meclisi'nin yeni başkanı olmuştur. Başkan yardımcılıklarına ise bağımsız olarak seçilen Zeki Türkmen ve Türkmen Millî Hareket Partisi'nden Tarık Sulo Cevizci seçilmiştir. Tarık Sulo Cevizci, aynı zamanda Meclis sözcüsü olarak görev almıştır. Meclis'in genel sekreterliğine ise Emin Bozoğlu seçilmiştir. Bu bağlamda Suriye Türkmen Meclisi'nin II. Genel Kurul Toplantısı, Suriye Türkmenlerinin tek bir çatı altında toplanması ve örgütlenmesi açısından tarihi bir öneme sahiptir.

2014-2015 yılları Suriye İç Savaşı'nın en yoğun geçtiği dönem olmuş ve yeni güç odaklarının ortaya çıkması bölgedeki tüm dengeleri değiştirmiştir. Oluşan yeni durum, Suriye Türkmenlerini

derinden etkilemiştir. Bu nedenle 1 Şubat 2015 tarihinde Suriye Türkmen Meclisi “Genişletilmiş İstişare Kurulu Toplantısı” düzenlemiştir. Toplantıdan çıkan tespitler şu şekildedir (Güzel, 2016: 137-141): (1) Suriye’nin idari ve siyasi bütünlüğünün korunması, Humus Bölgesindeki Türkmen varlığının korunmasına bağlıdır (2) Binlerce yıllık geçmişiyle Suriye Türkmenleri, Suriye’nin en önemli yapı taşıdır (3) Bölünmüş bir Suriye, Türkiye düşmanı devlet ve devlet dışı aktörler ile terör örgütlerinin merkez üssü haline gelecektir (4) Bayır-Bucak (Lazkiye) bölgesinin güvenliğinde yaşanacak sıkıntı, Hatay üzerindeki Nusayri (Arap-Alevi) için fırsat olacaktır. Bu nedenle Bayır-Bucak (Lazkiye)’in güvenliği, Hatay’ın güvenliği demektir (5) Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları bölgelerin korunması, Türkiye’nin “millî güvenliği ve birliği” ve Ortadoğu barışı için stratejik öneme sahiptir (6) Halep ve Bayır-Bucak (Lazkiye) gibi Suriye Türkmenlerinin yoğun olarak yaşadığı bölgelerde oluşabilecek demografik değişimler, sadece Suriye’nin değil, başta Türkiye olmak üzere tüm Ortadoğu’yu etkileyerek bölgede yeni siyasi krizlere yol açabilecektir (7) Halep bölgesindeki Türkmen varlığının korunması PKK’nın Güneydoğu Anadolu Bölgesindeki etkinliğini kıracaktır. Aksi takdirde bölgedeki PKK varlığı güçlenecektir (8) Rakka ve Hammam Türkmen bölgesindeki Türkmen varlığı, PYD’nin Ayn’el Arap ve Kürtdağı Kantonları ile birleşmesini önleyen en önemli unsurdur. Bu nedenle Halep’in güvenliği Türkiye’nin güneydoğusunun güvenliği anlamına gelmektedir (9) Bölgede Suriye Türkmenlerinin güçlü olması demek, Suriye devletinin toprak bütünlüğünün korunması anlamına gelmektedir. Bu durum Türkiye ve Ortadoğu için tehdit olacak unsurların güçlenmesine engel olacaktır.

Ayrıca istişare toplantısında Suriye Türkmenlerinin Suriye’ye geri dönmeleri için aşağıdaki yol haritası önerilmiştir (Güzel, 2016: 139-141): (1) Suriye Türkmenlerinin tek amacı, yeni Suriye’de “kurucu unsur” olarak yer alarak anayasal ve uluslararası güvenceye kavuşmaktır (2) Türkiye’nin önderliğinde uluslararası alanda gerekli tedbirler alınarak DEAŞ kuşatmasındaki Halep kırsalında, Bayır-Bucak (Lazkiye) bölgesinde ve rejim kuşatmasındaki Halep şehir merkezinde bulunan yaklaşık 2 milyon Suriye Türkmeni, yaşanabilecek bir katliama karşı korunmalıdır. Ayn’el Arap (Kobani) halkı için gösterilen “uluslararası hassasiyet” Suriye Türkmenleri için de gösterilmelidir (3) Güvenli sahalarda Türkmen kampları kurulmalı ve Türkiye’deki Türkmen çadır kentleri bir program dâhilinde bu kamplara taşınmalıdır (4) Suriye iç savaşının geleceği tam olarak bilinemediğinden veya Suriye’de bir bölünme olabileceğinden, Türkiye’nin desteğiyle Türkiye sınır boylarında yerleşik Türkmen köyleri, güvenli sahalar olarak ilan edilmelidir. Bu durum hem Suriye Türkmenlerinin geleceği için hem de Türkiye’nin millî güvenliği için oldukça önem arz etmektedir.

3.2.1.4. Suriye Türkmen Nahda (Kalkınma) Partisi

Suriye Türkmen Nahda (Kalkınma) Partisi, Türkmen siyasetinin üçüncü partisi olarak 3 Kasım 2013 tarihinde Osmaniye’de kurulmuştur. Hasan Musulli, partinin başkanlığını yürütmektedir. Parti etkin siyasi faaliyetine partinin ikinci genel başkanı olan, Suriye’nin Şam

bölgesinden Türkiye'ye gelen ve Türk vatandaşı olan Ziraat Mühendisi Ömer İsa döneminde başlamıştır. 2015 yılında partinin Türkiye'de Hatay, İskenderun, Gaziantep, İstanbul ve Kilis'de temsilciliği bulunmaktadır (Gündoğdu, 2020: 197). Parti, Suriye'deki tüm Türkmenleri içermektedir ve Suriye Türkmen toplumunu daha yüksek seviyelere çıkarmayı amaçlamaktadır.

Özgürlük, adalet ve kalkınma partinin temel ilkeleri olup parti amblemi ise Şekil 5'te gösterilmiştir.

Şekil 5: Suriye Türkmen Nahda (Kalkınma) Partisi Amblemi

Kaynak: STM, 2019

Suriye Türkmen Nahda (Kalkınma) Partisi'nin siyasi hedefleri şunlardır: (1) Suriye devriminin gerçekleşeceğine inanarak onun temel ilkelerine saygı duymak (2) Suriye toplumuna ve Suriye Türkmenlerine destek olan tüm parti, güç ve hareketlerle iletişim içerisinde olmak (3) Suriye toplumu ve Suriye Türkmenlerinin birliğini sağlamak (4) İnsan haklarına saygılı, özgürlükçü ve çoğulcu yapıda yeni bir Suriye devleti kurmak için toplumun tüm birimleri ile iş birliği içinde olmak (5) Suriye devrimini destekleyen bölgesel ve küresel ülkelerle iş birliği yapmak.

Tüm bu siyasi adımlar sonucunda Suriye Türkmenleri, Türkiye'nin diplomatik girişimleriyle Doha toplantısına 16 üye göndererek Suriye Ulusal Konseyi genel kurulunda temsil edilmiştir. Ancak Suriye Türkmenleri sahada vermiş oldukları askerî mücadelenin karşılığını temsil noktasında tam anlamıyla alamamıştır. Beşar Esad yönetimi ile yürütülen müzakereler kapsamında Birleşmiş Milletler (BM) bünyesinde "Yüksek Müzakere Heyeti (HNC)" oluşturulmuştur. HNC'nin siyasi bir oluşum olması nedeniyle Suriye Türkmenlerinin bu platformda temsili noktasında yine sıkıntılar yaşanmıştır. Ancak Türkiye'nin diplomatik çalışmaları sayesinde Suriye Türkmenleri, HNC'nin alt komisyon çalışmalarına davet edilse de yürütme kurulunda yer alamamıştır.

Suriye Türkmenlerinin siyasi alandaki çalışmaları bu şekilde ilerlerken, Beşar Esad yönetimi Humus ve Lazkiye şehirlerine yoğun saldırılar düzenleyerek Suriye Türkmenlerini bilinçli bir şekilde göçe zorlamıştır. Bu nedenle Suriye'deki diğer Türkmen yerleri de dahil olmak üzere yaklaşık 1 milyon Suriye Türkmeni yaşadıkları yeri terk ederek göç etmiştir. Bu süreçte yaklaşık 500 bin Suriye Türkmeni geçici koruma statüsü konumuna düşerken yaklaşık 20 bin Suriye Türkmeni de Esad yönetimi ve destekçileri tarafından katledilmiştir. Bu saldırıların bazıları ise şunlardır (Mustafa, 2014: 79-80): (1) 25 Haziran 2012 tarihinde Humus kırsalında uluslararası gözlemciler tarafından da belgelenen Houla katliamı yaşanmıştır. Bu katliamda 30'u çocuk olmak üzere 92 sivil Suriye Türkmeni katledilmiştir (2) 31 Mart 2013 tarihinde Humus kırsalı Telkelah kasabasında, Esad rejiminin askerleri tarafından 11 sivil Suriye Türkmeni köy meydanında infaz edilmiştir (3) 21 Nisan 2013 tarihinde Şam kırsalında, rejim destekli Şebbihalar tarafından 566 sivil Suriye Türkmeni katledilmiştir (4) 05 Ekim 2013 tarihinde Banyas kırsalı Mitras köyünde, rejim destekli Şebbihalar tarafından 34'ü çocuk 40'ı kadın olmak üzere 145 sivil Suriye Türkmeni katledilmiştir (5) 09 Mart 2014 tarihinde Humus'un El-Zara kasabasında, rejim ve hizbullah militanları tarafından çoğu çocuk, kadın ve yaşlılardan oluşan 150 sivil Suriye Türkmeni katledilmiştir (6) 01 Mayıs 2014 tarihinde Halep'in Hüllük Türkmen Mahallesinde, rejim askerleri tarafından düzenlenen hava saldırısıyla, 55 Suriye Türkmeni katledilmiş ve 170'ten fazla Türkmen ise yaralanmıştır.

Suriye Türkmenleri, Suriye'de krizinin başlangıcından itibaren devrimin barışçıl ve siyasi aşamalarında bulunmuştur. Ancak bölgedeki güç odaklarının farklılığı ve iç çatışmalarda şiddetin artması nedeniyle Suriye Türkmenleri kendilerini korumaya mecbur kalmıştır. Bu amaçla siyasi yapılanmanın yanında askeri yapılanmaya giderek silahlı gruplar kurmuşlardır.

3.2.2. Suriye Türkmenlerinin Askeri Alandaki Örgütlenme Durumu

Suriye Türkmenleri, Suriye iç savaşının başladığı ilk günden itibaren Türkiye'nin desteğiyle hareket eden muhalif gruplar içerisinde bulunmuşlardır. Kurdukları askerî yapılanmalar ile her zaman ÖSO çatısı altında Arap muhalefeti ile birlikte hareket etmişlerdir (Erendor, 2016: 318). Samir Alo, Suriye Türkmenlerinin ÖSO ile olan ilişkisine yönelik yaptığı açıklamada: *"Türkmenler, ÖSO ile iç içedir. En baştan beri durum böyledir. Çok şehit verdik. Çok bedel ödedik. Bizler ayrılıkçı değiliz. Suriye bizim vatanımızdır"* ifadelerini kullanmıştır (Samir Alo ile kişisel görüşme, 20-27 Mayıs 2022).

Tarık Sülo Cevizci ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada: *"ÖSO'nun kısaca tanımı, Esad'a karşı askeri bir yapılanmadır. Dolayısıyla Türkmenler de Esad karşıtlığı nedeniyle Özgür Suriye Ordusu ile hareket etmektedir. Organik direk bir ilişki söz konusu değildir. Ancak amaca yönelik bir ilişki bulunmaktadır"* ifadelerini kullanmıştır (Tarık Sülo Cevizci ile kişisel görüşme, 10-28 Mayıs 2022).

Suriye Türkmenleri, Suriye'nin etnik temelli bölünmesine, bölgelerinde DEAŞ ve PYD/YPG tarafından oluşturulmak istenen de facto yapılanmalara şiddetle karşı çıkmışlardır. Ülkedeki mevcut karışıklığın tam anlamıyla iç savaşa dönüşmesi sonrası vatanlarını savunmak amacıyla bulundukları şehirlerde kendi askerî birliklerini oluşturmuşlardır. Suriye Türkmenlerinin kendi silahlı birliklerini kurmaları 2012 yılının yaz aylarını bulmuştur. Esad Rejiminin Türkiye'ye geçiş yolu üzerindeki Türkmen köylerini hedef alması, Suriye Türkmenlerini silahlanmaya yöneltmiştir (Karabat, 2013: 276). Bu doğrultuda Suriye Türkmenlerinin kurmuş oldukları askeri birlikler şunlardır (Orhan, 2013. 14-17):

1. Halep Vilayeti Türkmen Askerî Birliği
2. Hama Vilayeti Türkmen Askerî Birliği
3. Humus Vilayeti Türkmen Askerî Birliği
4. Bayır-Bucak (Lazkiye) Vilayeti Türkmen Askerî Birliği
5. İdlib Vilayeti Türkmen Askerî Birliği
6. Şam Vilayeti Türkmen Askerî Birliği
7. Tartus Vilayeti Türkmen Askerî Birliği
8. Rakka Vilayeti Türkmen Askerî Birliği

Askerî birlikler, her birinin içerisinde farklı isimlerde askerî birliklerin bulunduğu bir üst çatı yapılanmalarıdır. Bu bağlamda; Halep vilayeti Türkmen askerî birliği; “Fatih Sultan Mehmet, İmadettin Zengi, Ahfad ul Fatih (Fatih'in Torunları), Alparslan Birliği; Sultan Abdülhamit, Yıldırım Beyazıt Tugayı, Zahir Baybars Tugayı, Şehit Ali Yılmaz Birliği, Buhari Birliği ve Türkmen Muntasır Billah Tugayı” isimli alt birliklerden oluşmaktadır.

Hama'da ise Türkmen askerî birliği bulunmamaktadır. Bu bölgedeki askerî birlikler Araplardan oluşmaktadır ancak bu askeri birlikler içerisinde çok sayıda Suriye Türkmeni yer almaktadır. Humus vilayeti Türkmen askerî birliği, “Ketibe Dıra Humus (Humus Kalkanı), Şuheda el Hak (Hak Şehitleri), Fatih Sultan Mehmet Tugayı, Zara'nın Özgür Askerleri, Alparslan, Humus Türkmenleri” isimli alt birliklerden oluşmaktadır. Bayır-Bucak (Lazkiye) Vilayeti Türkmen askerî birliği, on iki birlik ve bu birliklerin üst yapılanması konumunda olan “Türkmen Dağı Bölüğü”nden oluşmaktadır. Türkmen Dağı Bölüğü ise “Nurettin Zengi, Zahir Baybars, El Huva Billa, Yavuz Sultan Selim, Fatih Sultan Mehmet, Memduh Colha, Bin Tamime, Kâtip El Mustafa, Fırsan Tevhid (Birleşik Süvariler) ve Sukur ul Turkmen (Türkmen Şahinleri), Sultan Abdülhamid ve Süleyman Şah tugaylarından” oluşmaktadır.

İdlib vilayeti Türkmen askerî birliği, “Özgür Türkmenler, Hananu Kalkanı ve Rıcaül Allahul Ahrar (Allah'ın Özgür Adamları)” isimli alt birliklerden oluşmaktadır. Şam vilayeti Türkmen askerî birliği, “İmam Zahari Birliği ve Golan Türkmenleri” tarafından oluşturulan 3 askerî alt birlikten oluşmaktadır. Tartus'ta ise diğer askerî birliklerden farklı olarak Esad yönetimine karşı isyan eden “El Mitras” köyünün kendi çabalarıyla oluşturduğu bir askerî birlik bulunmaktadır.

Rakka vilayeti Türkmen askerî birliği, “Enver ul Hak (Hakkın Nuru Birliği)” isimli tek alt birlikten oluşmaktadır.

Suriye Türkmenlerinin askeri yapılanmalarının ne kadar gerekli olduğunu Rusya’nın DEAŞ bahanesiyle Beşar Esad yönetiminin yanında iç savaşa müdahil olması göstermektedir. Rusya, “DEAŞ noktalarını bombalıyorum” kamufajıyla Suriye Türkmenlerinin yaşadığı bölgeleri bombalaması sonucu onlarca Türkmen hayatını kaybetmiştir. Rusya’nın artan hava saldırıları ve İran destekli Şii milislerin düzenlediği kara harekâtları, diğer muhalif gruplarla birlikte Türkmen askerî birliklerinin de oldukça güç kaybetmesine neden olmuştur. Bu şartlar altında mücadele veren Suriye Türkmeni askeri birlikleri, ellerindeki kısıtlı imkânlar ile kendi bölgelerini muhafaza etmeyi başaramamıştır. Bu bağlamda, ittifak halinde oldukları Özgür Suriye Ordusu ve İslami Cephe oluşumları DEAŞ karşısında hızla güç kaybetmeye başlamıştır.

Suriye Türkmenlerinin askerî yapılanmalarında 2015 yılının haziran ayında yaşanan iki önemli gelişme, askeri yapılanmalarda yenilenme vaktinin geldiğinin habercisi olmuştur. Bu gelişmelerden ilki, PYD/YPG tarafından Tel Abyad’ın ele geçirilmesidir. Böylece Suriye’nin kuzeyinde bir Kürt bölgesinin ortaya çıkma ihtimali artmıştır. Ayrıca bu durum ABD’nin desteğini alan PYD/YPG’nin Azaz-Cerablus arasındaki Türkmen bölgesine yöneleceği kaygısını ortaya çıkartmıştır. İkinci önemli gelişme ise PYD/YPG’nin bölgedeki ilerleyişi karşısında Türkiye’nin bu alanda bir güvenli bölge oluşturmak amacı ile askerî müdahalede bulunup/bulunmayacağı tartışmalarının gündeme gelmesidir. Her iki öngöründe de önemli olan DEAŞ sonrası Halep Türkmen bölgelerinde oluşacak boşluğu nasıl ve kimin dolduracağıdır. Bu kapsamda hem Suriye Türkmenlerinin bölgede varlığının devamının sağlanması hem de Türkiye’nin güney sınırında oluşabilecek bir Kürt bölgesinin engellenmesi amacıyla askeri teşkilatlanma zorunlu hale gelmiştir. Türkiye, sınır bölgesinde yaşanan ve sınır güvenliğini tehlikeye düşürmeye başlayan PYD/YPG ilerleyişi karşısında bölgedeki akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerine olan desteğini artırmıştır.

Bu gelişmeler doğrultusunda, Türkiye’nin ev sahipliğinde Suriye Türkmen Meclisi 20 Temmuz 2015 tarihinde Gaziantep ilinde, Türkmen komutanların, Türkmen siyasi temsilcilerin ve Türkmen sivil toplum kuruluşlarının iştirak ettiği geniş çaplı bir toplantı düzenlemiştir (Sputnik, 2015). Toplantıya Halep, Golan, Mümbiç, Cerablus, Bayır-Bucak (Lazkiye), İdlib, Rakka, Tel Abyad ve Humus bölgelerinden 150 Türkmen temsilci katılmıştır. Toplantıda Halep çevresi ve Türkiye sınırına yakın bölgelerde mücadele eden ve Türkiye’nin askeri ve eğitim desteğini alan yaklaşık 7 Türkmen tugayının tek çatı altında birleştirilmesine karar verilmiştir. Ayrıca diğer bölgelerde mücadele veren Türkmen tugaylarının da Suriye geneli bir çatı altında birleştirilmesine yönelik bir çalışma başlatılmıştır. Türkmen Meclisi Başkanı Abdurrahman Mustafa toplantıda yaptığı konuşmada şu ifadelerle yer vermiştir:

Suriye Türkmenlerinin beş yıllık savaş sürecinde ortak hareket etme ve güçlü yapılar oluşturmada başarılı olamadığını ancak Türkmen bölgelerinde baş gösteren DEAŞ ve PYD tehlikesi karşısında topraklarının elinden alındığını ve müdahale edilmez ise geri dönecek evlerinden mahrum olma tehlikesi ile karşı karşıyadır (ORSAM, 2015: 3).

Bu kapsamda DEAŞ ile YPG tehdidi altında bulunan Halep Türkmen yerleşim yerlerinin korunması amacıyla bir Türkmen ordusunun kurulması gerektiği vurgulanmıştır. Toplantı sonucunda ilk etapta farklı bölgelerde mücadele eden Türkmen birlikler arasında asker transferi, silah desteği gibi konularda iş birliği yapılması kararlaştırılmıştır. Ayrıca sürecin başarılı olması durumunda ise bu durumun Türkmen ordusuna çevrilmesi amacıyla olunduğu belirtilmiştir.

3.3. Muhalif Çalışmalarda Suriye Türkmenlerinin Durumu

Suriye Türkmenlerinin siyasi faaliyetlerde Suriye Rejiminin baskıları nedeniyle uzakta bırakılmaları, hem Suriye özelinde kendilerini göstermelerine hem de Türkiye'nin gündeminde yer almalarına engel olan en önemli unsurdur. Bu durum Suriye Türkmenlerinin iç savaşla birlikte ortaya çıkan muhalif çalışmalarda geri planda kalmalarına neden olmuştur.

Muhammet Ceren Suriye Türkmenlerinin muhalif çalışmalarda geri kalmalarına ilişkin yaptığı açıklamada: *“Dernekler, Vakıflar ve STM bulunmaktadır. Türkmenlerin en büyük eksikliği teşkilatlanmalarıdır. Tecrübeli kimse olmadı. O kültürü yaşamadılar. Rejimin istihbarat kontrolü vardı. Sistem buydu. Dernekleşme vs. herşey yasaktı. İmkan yoktu” ifadelerini kullanmıştır (Muhammed Ceren ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-03 Haziran 2022).*

Abulkerim Ağa konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelerde bulunmuştur:

Kürtler örgütleniyor, hepsi bir aradalar. Bizler ise birbirimizi çekemiyoruz. Makam-mevki peşinde çatışma yaşanıyor. Türkmenler arasına sürekli fitne sokuluyor, birleşmeleri, bir olmaları engelleniyor. Bizler de bir olabilirdik. Savaş öncesi yasaklar nedeniyle zaten bir siyasi faaliyet yoktur. Savaş sonrası ise çeşitli oluşumlar oldu. Ancak istenilen düzeyde olmadı. Hep fitne ve kargaşa içerisinde birliktelikten uzak kalındı (Abdulkerim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

Esad yönetiminin Türkiye karşıtı politikaları, Suriye Türkmenlerinin siyasi hayata katılmalarını olumsuz etkilemiştir. Beşar Esad, uygulamış olduğu politikalarla Türkiye'yi rahatsız etmek için Ermeni ve Kürt unsurları desteklemiştir. Bu nedenle bölgedeki Kürtler başta olmak üzere diğer Türk karşıtı gruplar daha örgütlü bir yapıya sahip olmuştur. Benzer şekilde bazı İslami gruplar da Suriye Türkmenlerini muhalif ayrı bir grup olarak değil, kendilerinin sadece bir alt unsuru olarak görmüşlerdir (Tayfur, 2012: 2). Genel olarak bakıldığında Suriye Türkmenlerinin muhalif çalışmaları başta Türkiye olmak üzere yurt dışında kurdukları çeşitli yapılardan oluşmaktadır. Bu şekilde siyasi faaliyetlerini yürütme şansı bulan Suriye Türkmenleri, yurt dışı ile ilişkiler kurma gibi bazı imkânlardan faydalanma olanağı bulmuştur (Hasan, 2012: 12).

Suriye Türkmenleri adına siyaset yapmada esas tetikleyici unsur, Suriye'nin etnik bileşenlerinin kendilerine özgü siyaset yapmaları ve siyasi talepleri olmuştur. Türkmenler bu doğrultudaki çalışma ve talepleriyle muhalif yapıların faaliyetlerinde bulunmak istemişler de muhaliflerle olan entegrasyon sürecinde birçok zorlukla karşı karşıya kalmışlardır. Bu süreçte başta Türkiye olmak üzere tüm ilgililer işin içine dâhil edilerek Suriye Türkmenlerinin muhalif çalışmalarda bulunmaları sağlanmıştır.

Suriye Türkmenleri, muhalif siyasi çalışmalarında ilk iş olarak kendi basın ve medya birimlerini kurmuş ve uluslararası topluma muhalif çalışmalarda yer aldıklarını bir toplantıyla ilan etmişlerdir. Bu toplantıya muhalif kanattan kimseleri davet ederek kendilerine meşruiyet kazanmışlardır. İkinci iş olarak, Türkiye ile temas kurmuş ve faaliyetlerinde Türkiye'nin desteğini talep etmişlerdir. Bu talebe istinaden Türkiye, Suriye Demokratik Türkmen Hareketi öncülüğündeki heyeti Dışişleri Bakanlığı'nda kabul etmiştir. 7 Ağustos 2012 tarihinde yapılan toplantıya dönemin Dışişleri bakanı Ahmet Davutoğlu katılmış ve böylece Suriye Türkmenlerinin tanınması resmileşmiştir. Suriye Türkmenlerinin bu toplantıda Türkiye'den ilk talepleri, kendilerinin Suriye muhalif yapısında görülmelerinin uluslararası toplum tarafından kabul edilmesi olmuştur. Bu talebe Türk yetkilileri güçlü bir şekilde destek vererek gereken adımlar atılmıştır (Ağa, 2012: 3).

Türkiye'nin desteğini alan Suriye Türkmenleri, muhalif Suriye Ulusal Konseyi (SUK) ile tekrar daha güçlü bir şekilde iletişime geçmişlerdir. Ancak SUK'un yapısına dâhil olmaları pek kolay olmamıştır. SUK, her başvuruda bir bahane bularak Suriye Türkmenlerini muhalif faaliyetlerine ve karar mekanizmalarına dâhil etmemiştir. Yalnız rejim karşıtı yapılan toplantılarda Suriye Türkmenlerine yer verilmiş, ancak yönetim kurulu ve karar organlarında yer verilmemiştir (Atacan, 2012). Bu durum Türkiye başta olmak üzere Suriye Dostları Ülkeleri tarafından SUK'a karşı büyük bir tepkiye neden olmuştur. Böylelikle SUK'un atması gereken adımları geç atarak zaman ve itibar kaybetmesi üzerine yeni muhalif yapılar ortaya çıkmıştır (Seyf, 2012: 25).

Bu kapsamda Suriye Türkmenleri SUK'a dâhil olacakken, SUK itibarını kaybetmiş yerine "Suriye Muhalif ve Devrimci Güçler Ulusal Konseyi (SMDK)" kurulmuştur. Kısa bir sürede meşruiyet kazanan SMDK, Suriyeli muhaliflerin çatı örgütü olmuştur. Türkiye'nin desteği ile Suriye Türkmenleri de son anda SMDK'nın kuruluş faaliyetlerine dâhil edilmiştir. Ancak bu katılım Suriye Türkmenleri için istenilen düzeyde temsil edilmelerini sağlamamıştır. Zamanla genişleyen SMDK bünyesindeki temsiliyeti oldukça azalan Suriye Türkmenleri, Suriye Türkmen Meclisi aracılığı ile SMDK'daki üye sayılarının artırılmasını istemiştir. Süreç içerisinde Yüksek Müzakere Heyeti (HNC)'nin kurulması ile itibar kaybetmeye başlayan SMDK, itibarını yeniden kazanmak amacıyla Türkmen genişlemesini kabul etmiş ve yapı içerisindeki Türkmen üye sayısını 2'den 9'a çıkartmıştır (Mahli, 2016: 9).

Diğer taraftan bazı muhalif gruplar, Suriye'nin bölünmesi durumunda Suriye Türkmenlerinin Suriye'deki varlığını ve muhalifliğini kabul etmeyerek Kürtlerle birlikte Suriye'de başka bir paydaşın ortaya çıkmasına karşı çıkmışlardır. Bu engelleyici tavırlar yüzünden Suriye Türkmenleri, Suriye siyasetinde yeterince temsil edilme imkânı bulamamıştır. Türkmenler, sahada vermiş oldukları askeri mücadelenin siyasi temsilde karşılığının olmaması nedeniyle Türkiye başta olmak üzere Suriye meselesine müdahil olan diğer ülkelere memnuniyetsizliklerini belirtmişlerdir (Hasan, 2012: 30). Bu konuda Türkiye'nin dönemsel olarak Suriye hükümeti ile olan ikili ilişkileri de oldukça önemlidir. Çünkü Türkiye ile Suriye arasındaki ilişki düzeyinin seviyesi Suriye Türkmenlerinin Türkiye için hangi koşullarda ön plana çıkarıldığını hangi koşullarda ise geri plana itildiğini göstermektedir.

3.4. Arap Baharı Başlangıç Döneminde Türkiye-Suriye İlişkisi

Arap Baharı'yla birlikte Ortadoğu'da yaşanan rejim değişiklikleri, Libya konusunda yaşanan tartışmalar ve sürecin uluslararası kamuoyundaki yansımaları, krizin Suriye'de neler ortaya çıkaracağı noktasında belirsiz bir ortam yaratmıştır. Halkın sokaklara dökülerek sorunlarını dile getirmesi ve sorunlara yönelik yöneticilerden taleplerde bulunması dönemin en önemli gelişmeleri olmuştur. Suriye'de sokaklara çıkan halk rejimden sorunlarına çözüm bulmasını talep etmiştir.

Halk hareketlerinin başladığı dönemde Türkiye, hızlı bir şekilde Suriye'deki gelişmelere reaksiyon göstermiştir. Ekonomi, enerji, güvenlik ve turizm başta olmak üzere birçok alanda 1998 yılından beri genel olarak gelişen Türkiye-Suriye ilişkileri, Arap Baharı ile birlikte yeni bir döneme girmiştir. Suriye'ye sıçrayan olaylar karşısında Türkiye, ilk başlarda Suriye yönetimi ile iyi ilişkilerini ön plana çıkartarak inisiyatif almak istemiştir. Böylelikle hem kurulan iyi ilişkiler devam edecek hem de kendi bölgesinde etkin bir Türkiye imajı çizilecektir. Ayrıca ikili iyi ilişkiler dönemi dolaylı da olsa Suriye Türkmenleri üzerindeki baskıyı azaltmaya devam edecektir. Bu doğrultuda Türkiye, olayların başlamasından itibaren Beşar Esad'a sivillere karşı şiddet kullanılmaması ve istenilen reformların bir an önce yapılması çağrısında bulunarak ılımlı bir politika izlemiştir. Türkiye, bu çağrısıyla reformların hızlı bir şekilde yapılmasını sağlayarak Esad Rejimi üzerindeki pozitif etkisini de göstermek istemiştir (Fuller, 2016: 253). Ancak Esad yönetimi, halkın istemiş olduğu demokratik bir yönetimin kendi sonunu getireceği endişesiyle ülkedeki gösterilere karşı şiddet kullanma yolunu seçmiştir (Salık, 2011: 26-27).

Türkiye'nin kriz sürecinde muhalefetle ilk başlarda doğrudan görüşmeme kararı alması, Türkiye'nin krizin başlarında rejim yanlısı bir politika sürdürdüğünü göstermektedir. Türkiye'nin bu tavrı bazı ülkeler tarafından eleştirilirken Davutoğlu duruma açıklık getirerek *“Ortadoğu’da barış sürecinin en önemli aktörlerinden birisi Suriye’dir ve bu nedenle Suriye yönetimi ile görüşmelere devam edilmesi gerekmektedir”* ifadesini kullanmıştır. Türkiye'nin böyle bir politikaya yönelmesine neden olan iş dünyası ve kamuoyunun talepleri olmuştur. Suriye’de ciddi

bir yatırımı olan Türk iş çevreleri, ülkede güven ortamının sağlanmasını ve ticaretin sürdürülmesini talep etmişlerdir (Davutoğlu, 2016: 144-145).

Türkiye ile Suriye arasındaki vizelerin tamamen kaldırılmasıyla Türkiye'nin Güneydoğu bölgesinde yer alan illerin ekonomik gelişmelerinin Suriye ile olan ikili ilişkilerden yakından etkilenmesi, Türk dış politikasında baskı unsuru olarak ön plana çıkmıştır. Türkiye'nin genel Suriye politikasına bakıldığında Türkiye, Suriye'nin yapacağı reformlarla süreci atlatmasından yana bir tavır sergilemiştir. Bu durumun nedeni ise Türkiye-Suriye sınır bölgelerinde yaşanacak bir kaos ortamının, bölgedeki halkın ve sınırın güvenliğini tehlikeye atacağı düşüncesi olmuştur. Bu durum Türk dış politikasında Suriye'de otoriter yapının ve güvenliğin ortadan kaybolmaması adına bir tavır almasına neden olmuştur. Böylelikle Türkiye, Esad yönetimine karşı politik ikilemde kalmış ve Esad ile iyi olan ilişkilerin bozulması istenilmemiştir.

Türkiye, 25 Mart 2011 tarihinde Suriye'deki olaylara karşı ilk tepkisini göstererek Suriye'deki olaylardan endişe duyduğunu ancak rejimin reform yapma konusundaki sözlerini desteklediğini ve Türkiye olarak Esad'a reformlar konusunda yardım edebileceğini belirtmiştir (Dışişleri Bakanlığı, 2011). Konuya ilişkin Dışişleri Bakanlığınca yapılan açıklamada şu ifadelerle yer verilmiştir:

Türkiye, köklü ve sarsılmaz bağlara sahip olduğu Suriye'nin huzur, refah ve istikrarı ile dost ve kardeş Suriye halkının mutluluk ve esenliğine büyük önem atfetmektedir. Suriyeli kardeşlerimizin reform sürecinin ilerletilmesi yönünde atacaklarını ilan ettikleri adımları yürekten destekliyoruz. Türkiye, reform süreci çerçevesindeki çalışmalara elinden gelen her türlü desteği vermeye ve katkıda bulunmaya hazırdır (Ebrem, 2015: 331).

Aynı gün Türkiye, Milli İstihbarat Teşkilatı (MİT) Müsteşarı Hakan Fidan'ı ve Devlet Planlama Teşkilatı (DTP) Müsteşarı Kemal Madenoğlu'nu Suriye'ye göndermiş ve Türkiye'nin bu konudaki tavrını Esad iktidarına bildirmiştir. Ayrıca Suriye basınında yer alan habere göre Türkiye, Esad'a 180 milyon avro kredi vererek reformların uygulanmasını talep etmiştir (Hürriyet, 2011). Bu açıklamanın ardından Başbakan Erdoğan, Esad ile iki defa görüşme gerçekleştirdiğini, Esad'ın da kendisine yapılan önerilere ve Suriye'de reform ihtiyacı olduğu konusuna 'hayır' demediğini belirtmiştir. Ancak Esad yönetimi reformlar konusunda göstermiş olduğu davranışlarda bir değişikliğe gitmemiştir. Türkiye'nin Esad yönetiminden istediği cevabı alamaması ve Batılı ülkelerin desteği ile bölgedeki birçok iktidarın değiştirilmesi, Ortadoğu'da yeni bir düzen kurulmaya başladığını göstermiştir. Suriye'deki rejimin de ömrünün kısa olacağını tahmin eden Türkiye, kurulan yeni düzende oyun kurucusu olma arzusu ile Suriye politikasında bir değişikliğe giderek Esad yönetiminin karşısında yer almıştır.

Esad'ın şiddetinden kaçan yaklaşık 250-300 kişilik ilk kitlesel Suriyeli kafilesi, 29 Nisan 2011 tarihinde Türkiye'ye gelmiştir. Gelen grup Hatay'da kurulan çadır kentlere yerleştirilmiştir (Köylü, 2017: 281). Geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısının gün geçtikçe Türkiye'nin beklediği oranın çok üzerinde artması, Türkiye'yi gelecek yıllarda oldukça zora sokacak bir sürecin başlangıcını oluşturmuştur. Türkiye, krizin çözümüne yönelik 1 Haziran 2011 tarihinde Suriye Türkmenleri başta olmak üzere diğer Suriyeli muhaliflerin Antalya'yada bir toplantıda bir araya gelmelerini sağlamıştır. Ancak toplantıda alınan kararların uygulanması pek mümkün olmamıştır.

Türkiye sınırında yer alan Cısr eş-Şuğur kasabasında 6 Haziran 2011 tarihinde 120 Suriyeli güvenlik görevlisi öldürülmüş ve binlerce insan Hatay'a sığınmıştır. Bu durum Türkiye'nin sınır güvenliği konusundaki endişelerini oldukça artırmıştır (Ayhan, 2012: 381). Yaşanan gelişmeler üzerine Başbakan Erdoğan, 9 Haziran 2011 tarihinde *“Bizler Suriye’de yaşanan gelişmelere artık sessiz kalamayız. İki ülke arasındaki iyi ilişkiler ebediyen süremez”* ifadelerini kullanmıştır (Salık, 2011: 27). Konuşma sonrası Türkiye-Suriye ilişkileri ise kopma sürecine girmiştir.

Esad yönetimi, yaşanan olayların Müslüman Kardeşler Örgütü adı altında militan İslamcılar tarafından yönetildiğini belirtmiştir. Dahası Esad yönetimi, Dera'da çıkan olayların Ürdün sınırına olan yakınlığına, Hama'da çıkan olayların ise Kuzey Lübnan'a olan yakınlığına dikkat çekmiş ve direnişçilerin yabancı ülkeler tarafından desteklendiğini açıklamıştır. Ayrıca ABD'nin Suriye'de yeni bir rejim ortaya koyduğunu, Lübnan ve İran'daki Hizbullah etkisini kırarak İsrail'i korumaya çalıştığını belirtmiştir. Bu doğrultuda ABD'nin *“Suudi Arabistan, İsrail, Ürdün ve Suriyeli muhaliflerle”* sürekli müzakere içinde olduğu ve direnişçilerin silahlarının ABD tarafından temin edildiği iddia edilmiştir (Yavuz, 2012: 152-155).

Suriye'nin şiddetten vaz geçmemesi ve beklenen tavır değişikliğini yapamaması üzerine Davutoğlu bir açıklama yaparak: *“Artık Suriye yönetimiyle konuşulacak bir şey kalmamıştır”* ifadelerini kullanmıştır. Bu durum Türkiye'nin Suriye politikasında yeni bir döneme girildiğini göstermiştir (Benek, 2006: 189). Türkiye, Esad Rejimi karşısındaki bu tavrını 27 Haziran 2011 yılında düzenlenen G-20 zirvesinde bir kez daha net bir şekilde ortaya koymuştur. Türkiye'nin Esad yönetimine karşı olan ılımlı söylemleri değişmiş ve Suriye'ye yapılacak yaptırım kararlarına yönelik olumlu bir bakış açısı sergilenmiştir.

Suriye Dışişleri Bakanı Velid Muallim bir açıklama yaparak: *“Türkiye'yi Suriye’de yaşanan gelişmelere fazla müdahil olmakla suçlamış ve Türkiye'nin bu politikasını gözden geçirmesini istemiştir (Habertürk, 2011)”*. İki ülke ilişkilerinde en önemli dönüm noktası ise 9 Ağustos 2011 tarihinde Davutoğlu ve Esad görüşmesi olmuştur. Dönemin Başbakanı Erdoğan'ın talimatıyla Davutoğlu, Esad'ı ziyaret etmiş ve bu ziyaret yaklaşık 6 saat sürmüştür. Davutoğlu, ziyaret kapsamında Beşar Esad'a Cumhurbaşkanı Gül adına yazılı olarak, Başbakan Erdoğan adına ise sözlü olmak üzere çeşitli diplomatik mesajlar iletmiştir. Ancak rejim, Türkiye'nin Suriye'deki

istikrar sağlama çabalarını yine yanıtsız bırakmıştır (Ataman, 2012: 51). Öyle ki Esad yönetimi sadece bu görüşmeden bir gün sonra 10 Ağustos 2011’de rejim tanklarını Hama şehrinden geri çekmiş ancak aynı gün içerisinde tekrar Hama’ya giriş yapmıştır. Bu duruma ilişkin 11 Ağustos’ta Erdoğan tarafından yapılan açıklamada: *“Ben lafı eğiþ bükmeyi sevmem, samimi bir ifadeyi burada kullanmak istiyorum. Deniz tükenmektedir, bu yol çıkmaz sokaktır. Dökülen kan, halkınızla aranızdaki bağı kopartıyor. Her damla kan uluslararası toplumu size karşı önlem almaya biraz daha yaklaştırıyor”* ifadelerine yer verilmiştir. Ayrıca Erdoğan, Esad’ın yaşanan olaylar karşısında aldığı kararları ve şiddet kullanımını eleştirmiştir (Çerkeşli, 2016: 86).

Türkiye Esad’ın sivillere karşı şiddete başvurmayı sürdürmesi üzerine, 21 Eylül’de Birleşmiş Milletlerin 66. Genel Kurul Genel Görüşmelerine katılmak için gittiği New York’ta ABD Başkanı Barak Obama ile görüşen Erdoğan: *“Esad yönetimiyle görüşmelerimizi kesmiş bulunmaktayız. Bu noktaya gelmek istemezdik ancak Esad yönetimi bizi böyle bir karar alma noktasına getirdi. Suriye yönetimine artık güvenimiz kalmamıştır”* ifadelerini kullanmıştır (Kambur, 2012: 168). Böylece Türkiye, artık Esad’ın güvenilmez olduğunu tüm dünyaya ilan ederek Suriye’deki muhalifleri destekleme politikasına geçmiştir. Ayrıca Erdoğan, ABD ile birlikte Esad’a yaptırımlar konusunda ortak hareket edeceklerini belirtmiştir. Nitekim Türkiye, Suriye’ye karşı ilk yaptırım kararını almış ve hava sahasını Suriye’ye malzeme taşıyan her türlü uçağa kapatmıştır.

Türkiye ile Suriye ilişkileri bu yönde ilerlerken Suriye konusunda uluslararası toplumdan da farklı tepkiler gelmeye başlamıştır. ABD tarafından Suriye krizinin başladığı ilk aylarda Esad yönetimince halkın reform taleplerine cevap verilmesi istenilmiştir. Ayrıca ABD başkanı Obama, Suriye’de yaşanan olayların biran evvel barış içerisinde çözüme kavuşturulmasının gerektiği belirtilmiştir (Cerrah, 2016: 325-326). Ancak ilerleyen süreçte rejimin sert müdahalesi sonucu Suriye’de iç savaşın başlaması nedeniyle ABD, Suriye politikasını değiştirerek 2011 yılının ortalarında Beşar Esad’ı ilk defa istifaya davet etmiştir (BBC, 2011).

İç savaş süresince Esad yönetimine destek veren Rusya, göstericilere karşı insan haklarını ihlal etmemesini, orantısız güç kullanmamasını, muhaliflerle görüşmesini ve bir takım reformlar yapmasını talep etmiş ancak yaşanan olayların bir komplo olduğunu belirtmiştir (Adıbelli, 2016: 58). Ayrıca Suriye’de yönetime gelecek radikal dinci bir grubun Rusya’nın özerk cumhuriyetleri içinde bir tehlike oluşturabileceğini düşünerek Suriye’de mevcut yönetimin devam etmesini istemiştir (Kelkitli, 2016: 365). Avrupa Birliği ve Çin ise, Suriye krizinin başlangıcı itibarıyla agresif politikalar üretmemiştir. AB, Suriye’ye karşı daha çok ekonomik yaptırımlar uygularken; Çin, bu meselenin Suriye’nin bir iç meselesi olduğu görüşüyle sürecin uluslararası bir sorun olarak görülmesine tepki göstermiştir.

Dünya ülkelerinde bu gelişmeler yaşanırken Türkiye, 2011 yılının ekim ayında Suriye Türkmenleri başta olmak üzere İstanbul’da Suriyeli muhalifler tarafından gerçekleştirilen “Suriye

Kurtuluş Cephesi”nin ikinci konferasına ev sahipliği yapmıştır (Haberler, 2011). Böylece Türkiye’nin Suriyeli muhaliflere yönelik ilk destek mesajları da ortaya çıkmaya başlamıştır. Diğer taraftan ise Suriye’de yaşanan gelişmeler üzerine Arap devletlerinin Suriye’deki sürece müdahil olmasıyla Esad iktidarının değişebileceği fikri ön plana çıkmıştır. Türkiye, Arap Birliği aracılığı ile Suriye’de çözüm bulunmasına yönelik desteğini belirtmiştir. Böylece Türkiye’nin Arap Birliği aracılığıyla krize müdahil olması, Türkiye’nin Suriye politikasını meşru bir zemine kavuşturmuştur. Bu bağlamda ilk olarak Suriye’nin Arap birliğine olan üyeliğinin askıya alınmasına karar verilmiştir (Saylık, 2015: 16). Suriye’deki şiddet olaylarının aralıksız devam etmesi üzerine ise 27 Kasım 2011 tarihinde Arap Birliği tarafından Esad Rejimine karşı 6 maddelik bir yaptırım kararı açıklanmıştır. Alınan kararda, rejime ait mal varlıklarının dondurulması ve yatırımların durdurulması yer almıştır (BBC, 2011). Ayrıca Arap Birliği, yaptırım kararı ile Suriye rejimini “gayri meşru” olarak görmüştür. Arap Birliği kararının ardından Davutoğlu, Türkiye’nin de Arap Birliği kararına ek olarak yeni yaptırım kararları alacağını belirtmiştir (Ataman, 2012: 51-52). Böylece Türkiye, 30 Kasım 2011 tarihinde Esad yönetimine karşı 9 maddelik bir yaptırım kararı almıştır. Alınan kararlar şunlardır (TRT Haber, 2011): (1) Rejimin Türkiye’deki mal varlıklarının dondurulması (2) Suriye’de temel liderlik kadrosunda olan ve sivillere şiddet uygulayan yetkililere Türkiye’ye giriş yasağı uygulanması (3) Rejim hükümeti ile askeri ticaretin durdurulması (4) Türkiye’nin kara, hava ve deniz sahasının kullanılarak yapılacak askeri ticarete uluslararası hukuk çerçevesinde izin verilmemesi (5) “Yüksek Düzeyli Stratejik İş birliği Konseyi” oluşumunun geriye bırakılması (6) İki ülke merkez bankası arasındaki ilişkilerin askıya alınması (7) Suriye Ticaret Bankası ile işlemlerin dondurulması (8) Suriye ile imzalanan Eximbank kredi anlaşmasının dondurulması (9) Esad hükümeti ile kredi ilişkilerinin dondurulması.

Esad Rejimi Türkiye’nin yaptırım kararına karşı Türkiye’ye yönelik yaptırım kararları almıştır. Esad Rejiminin aldığı yaptırım kararları ise şunlardır (Radikal, 2011): (1) Türkiye’nin Suriye’ye ihraç ettiği mallardan yüzde 30 gümrük vergisi alınması (2) İki ülke arasında imzalanan serbest ticaret bölgesinin anlaşmasının dondurulması (3) Türkiye’den ithal edilen mallara artık gümrük tarifesi uygulanması (4) Suriye’den transit geçiş yapan Türk plakalı kamyonlardan ağırlığının gideceği yol mesafesiyle çarpılmasıyla ortaya çıkan tutarın yüzde 2’si kadar avro cinsinden gümrük vergisi alınması (5) Türkiye’ye mal götüren Türk plakalı araçlara mazotun litre başına 80 lira fiyatından satılmasının yanı sıra tırlar için 600, kamyonlar için 550, otobüsler için 400, minibüsler için 200 ve otomobiller için ise en fazla 50 litre mazot satılması.

Rejimin yaptırımları karşısında dönemin Gümrük ve Ticaret Bakanı Hayati Yazıcı alınacak önlemleri şu şekilde açıklamıştır (Vatan, 2011): (1) Habur’daki trafiği rahatlatmak için paralel ikinci bir köprü yapılması (2) Suriye’den İskenderun üzerinden Akabe limanına doğrudan bir hat açılması ve Habur sınır kapısındaki yoğunluğu azaltmak amacıyla Ovaköy ve Aktepe yerleşim yerlerine iki yeni sınır kapısının açılması (3) 20 yaşından büyük Suriye plakalı araçların Türkiye’ye geçişine izin verilmemesi (4) Türkiye’ye gelen ürünlerden %30 vergi alınması.

Türkiye'nin Suriye'ye karşı almış olduğu yaptırım kararlarına bakıldığında, Türk dış politikasında Suriye'de Esad rejiminin değişmesi gerektiği kanaati olduğundan Esad karşısında yer alınmıştır. Böylelikle Suriye'de yaşanan Arap Baharı ve sonrasındaki gelişmeler, Türkiye-Suriye ilişkilerini büyük bir çıkmaza sokarak son yıllarda dost olmaya başlayan bu iki devleti tekrar düşman yapmıştır. Öyle ki Türkiye-Suriye ilişkileri, Arap Baharı'nın etkisiyle son on yılda kazandığı ivmeyi kaybetmiş ve iki ülke 1960'lı yıllardaki ortamına geri dönmüştür (Adıbelli, 2016: 176). Bu durumdan en çok ise Suriye Türkmenleri etkilenmiştir. İkili ilişkilerin bu şekilde yön değiştirmesinin Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikasını da ne derecede etkilediği yönünden incelemeyi gerektirmektedir.

3.5. Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine Yönelik Politikası

Türk dış politikasında Suriye Türkmenlerinin tam anlamıyla yer alması, Arap Baharı sonrası Suriye krizinin başlamasıyla olmuştur. Suriye'de yaşanan silahlı çatışmaların Suriye Türkmenlerinin yaşadığı alanlara sıçraması, kriz ile birlikte Türkmenlerin etnik ve mezhebi kimliklerinin ortaya çıkması, bölgede işbirliği yapılacak güven veren muhalif ihtiyacı, Türk kamuoyunun baskısı ve Suriye Türkmenlerinin bölgede Rusya, Rejim, PYD/YPG ve DEAŞ gibi birçok aktörün hedefi haline gelmesi, Suriye Türkmenlerini Türkiye'nin ilgi odağı haline getirmiştir. Türkiye iç savaş boyunca Suriye Türkmenlerinin ihtiyaçlarının karşılanması konusunda desteğini açıkça göstermiştir. Ayrıca Suriye Türkmenlerinin kendi aralarında örgütlenmesinde ve Suriye muhalefetine dâhil olmasında büyük rol oynamıştır. Suriye meselesinin çözümünde Türkmensiz bir Suriye denkleminin çözümü mümkün görünmemektedir (Bademci, 2016: 246). Özellikle Türk yöneticilerin bu konudaki açıklamaları, Türkiye'nin dış politikasında Suriye Türkmenleri meselesinin temelini oluşturmaktadır.

Suriye ile Türkiye arasında yaşanan iyi ilişkiler 2011 yılı itibariyle yeni bir dönem başlatmış ve Türkiye, Suriyeli muhaliflere kapılarını açmıştır. Rejim tarafından 2012 yılında Türk jetinin düşürülmesi, bölgede yaşanan insani dramlar, Türkiye sınırına olan geçici koruma statüsündeki Suriyeli akını, PYD/YPG ve DEAŞ terör örgütlerinin ortaya çıkması etkenler Suriye krizini Türk dış politikasındaki en önemli güvenlik meselesi haline getirmiştir (Ünsal, 2013: 156-163). İlerleyen süreçte Suriye sınırından Türkiye'ye yönelik terör saldırılarının yapılması, Türkiye'nin Suriye politikasının küresel ve bölgesel aktörlerle çatışması ve bölgedeki insani dramın gittikçe artması, Türkiye'nin askeri güç unsurlarını devreye sokmasına, dolayısıyla Türkiye'nin ilerleyen süreçte Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarını yapmasına zemin hazırlamıştır. Yaşanan bu süreçle birlikte Suriye Türkmenleri, Türk dış politikasına dâhil olmuştur.

Suriye Türkmenleri, ilk olarak Türk kamuoyunda ve uluslararası alanda Türkmenlere yardım götüren MİT tırlarının durdurulması meselesinde ve 2015 yılındaki Rusya tarafından Türkmendağı'na yönelik yapılan saldırılar sonucunda ön plana çıkmıştır. Ayrıca Suriye

Türkmenleri, Suriye iç savaşındaki sorunlarıyla Fırat Kalkanı Harekâtı ve sonrasında yapılan Astana ve Soçi Zirveleri sonrası yaşanan süreçle de Türk karar vericilerin söylemlerine girmiştir.

Türkiye’de bazı milliyetçi tabanlı siyasi parti ve STK’ların Suriye’deki Türkmenlere belirli bir aşinalığı olmasına rağmen toplumsal anlamda Suriye Türkmenlerinin varlığı, Suriye’de yaşanan çatışmalar ve Türkiye’ye yapılan geçici koruma statüsündeki Suriyeli akınıyla öğrenilmiştir. Dönemin Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan’ın 2012 yılının Temmuz ayında Kanal 24’teki bir programda: *“Suriye’nin kuzeyinde yalnız Kürtler değil, çok sayıda Türkmen ve Arap da yaşamaktadır”* söylemi Suriye Türkmenlerinin en üst seviyeden ilk dile getirilişi olmuştur (Ergin, 2012: 2). 2012 yılının Aralık ayına gelindiğinde ise İstanbul’da yapılan Suriye Türkmenleri Platformu toplantısı sonrası Başbakan Erdoğan Dolmabahçe Sarayında Suriye Türkmenleri ve Türkmenlerin Onursal Başkanı ve dönemin MHP Grup Başkanvekili Mehmet Şandır ile bir görüşme gerçekleştirmiştir (Sabah, 2012). Böylece, hem Suriye Türkmenleriyle Türkiye arasında ilk resmi temas sağlanmış hem de Suriye Türkmenlerinin siyasi örgütlenmelerine yönelik ilk temeller atılmıştır. Ayrıca Suriye Türkmenleri Platformu toplantısında dönemin Dışişleri Bakanı Ahmet Davutoğlu yaptığı açıklamada şu ifadelerle yer vermiştir:

Çok acılar çektiğinizi biliyorum, Suriye ilk gittiğim dönemlerde Türkmen kardeşlerimizin özellikle Türkçe konuşmaktan nasıl çekindiklerini, bilseler bile ağızlarından acaba Türkçe kaçarmı diye korktuklarını, titrediklerini bizzat biliyorum. Çok zorladığımız zaman Halep sokaklarında Türkçe konuşmaya başladıklarını da hatırlıyorum. Akademik hayatta da Suriye Türkmenleriyle ilgili ciddi çalışmalar, akademik çalışmalar okudum ve yaptım. Ortadoğu tarihiyle birlikte Suriye’nin tarihini yakından bilenler bilirler ki, Türkmenler Suriye’nin, Irak’ın asli unsurlarıdır ve asli unsurları olarak kalmaya devam edeceklerdir. Bakın, Suriye’deki bazı köylerin, mekânların isimleri bile aslında kendi ipucunu verir. Lazkiye’de Aşağı Karamanlı var, Yukarı Karamanlı var, Halep’te, Cerablus’ta Avşariye var. Ben Konyalıyım, Taşkentliyim, Taşkent’in köylerinden birin adı Avşar Köyü’dür. Avşar bir Türk boyudur. Halep’te Avşariye köyü var. Bayır-Bucak’ta Bayır-Bucak, Telkala, Humus’ta Kayı Köyü var, Kayı Boyunun temsilcisi. Bütün isimleriyle, o köklü kültürüyle Hama’da, Golan’da, Kuneytra’da, Bayır-Bucak’ta, Lazkiye’de, Halep’te, Rakka’da bütün Suriye’ye yayılmış Türkmen boyları aşiretleri var. Sizler asırlarca orada yaşadınız ve bundan sonra da inşallah yaşamaya devam edeceksiniz... Bu mücadelenin içinde böyle onurlu bir şekilde yer alan Türkmenler, Suriye’nin geleceğinde de hak ettikleri yeri alacaklar. Onun için Suriye Ulusal Koalisyonu oluştuğunda daha önce Suriye Ulusal Konseyi süreçlerinde de hep Türkiye olarak biz, Suriye’nin bütün kesimlerini; Arap, Türkmen, Kürt, Sünni, Nusayri, Dürzi, Hristiyan bütün kesimlerinin bu yapılar içinde yer almasına büyük önem verdik, hepsi temsil edilsin dedik... Aziz kardeşlerim, son olarak şunu ifade etmek istiyorum: Suriye Türkmenleri olarak bu yeni Suriye’deki yerinizi alın. Bu yeri alırken birlik ve beraberliğinizi muhafaza edin. Küçük ihtilaflarla, büyük davaları küçük ihtilaflara feda etmeyin. Çok büyük bir tarihi yürüyüşün öncülerisiniz, sözcülerisiniz, o tarihi yürüyüşün içindeki saygıdeğer bir milletin temsilcilerisiniz. Konuşun, tartışın, istişare edin. Ama bir olun, birlik olun, çünkü birlik olan iri olur, bir olan diri olur. Ve şunu Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti adına, Türkiye Cumhuriyeti Devleti adına size şu taahhütte bulunuyoruz ki, siz bir olduğça, siz birlik olduğça Türkiye Cumhuriyeti her zaman yanınızda olacak. Suriye’deki kardeşlerinize, Arap kardeşlerinize, Kürt kardeşlerinize, Nusayri, Dürzi, Hristiyan kardeşlerinize birlikte yeni bir Suriye inşa edin (MFA, 2012).

Böylece Davutoğlu, Suriye’deki Türkmen varlığını Türkiye ile karşılaştırarak Oğuz boyları ve yerleşim yeri adları üzerinden Suriye’deki Türkmenler ile Türkiye arasındaki etnik ve kültürel

bağdan bahsetmiş, Türkiye ve Suriye Türkmenlerinin kardeş olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Davutoğlu, Suriye Türkmenlerinin teşkilatlanmalarına önem vermelerinin ve böylelikle Suriye'nin geleceğinde söz sahibi olmalarının gerekliliğini vurgulamıştır.

Bu bağlamda siyasi örgütlenmelerini oluşturan Suriye Türkmenleri, 2013 yılının Mart ayında Türkiye'nin desteğiyle Suriye Türkmen Meclisi'ni kurmuştur. Suriye Türkmen Meclisi kuruluş toplantısına katılan dönemin Dışişleri Bakanı Davutoğlu yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Her milletin tarihinde dönüm noktaları vardır. Suriye de şu anda böylesine bir tarihi dönemeçten geçmektedir. Bu tarihi dönüm noktasında Suriye Türkmenleri imtihanlarını en iyi şekilde verdiler. Diğer Suriyeli Arap, Kürt, Sünni, Nusayri, Dürzi, Çerkez, bütün kardeşleriyle birlikte imtihanlarını en güzel şekilde verdiler. Çünkü onlar zulme karşı boyun eğmediler... Aramıza hangi sınırı çekerlerse çeksinler, hangi duvarı örerlerse örsünler, hangi zulmü yaparlarsa yapsınlar, Anadolu'yu Suriye'den, Türkiye'yi Suriye'den, Halep'i Antep'ten, Toros Türkmenlerini, Suriye Türkmenlerinden ayırmak mümkün değildir... Ebediyen bir olacaklardır.... Bütün Türkmen kardeşlerim ki ben de bir Yörük'üm, Toros Türkmeniyim, onun için beyitlerinizi yüreğimde hissederim. Onun için benim babaannemin ağıtları ile geçen toplantıda, 11 Aralık'ta dinlediğimiz o güzel Bayır Bucak ağıtları aynı ağıtlardır. Ve onun için Baba Amr'da, o güzel Türkmen mahallesinde, beldesinde, Humus'ta o büyük katliam yaşandığında o gece uyumadım... Suriye bütün Ortadoğu'nun küçük hılasası gibi değişik etnik kökenden, mezhepten, dinden kardeşlerimizin birarada yaşadığı bir coğrafyadır. Biz Müslümanı Hristiyan, Sünniyi Nusayriden, Aleviden, Dürziden, Arabı Kürtten, Kürdü Türkmen, Türkmeni Araptan ayır etmedik, etmeyeceğiz. Her bir grup kendi içinde yapılabilir, kendi içinde geleceğinin çalışmalarını yürütebilir. Ama sizden, siz Suriye Türkmeni kardeşlerimizden 4 temel ricamız var... Bir, birliğinizi muhafaza edin. İki, Suriye Ulusal Koalisyonunda hak ettiğiniz yeri alın. Üç, Suriye yönetiminin geleceğinde etkin rol alabilmek için şimdiden hazırlanın. Dört, Suriye ile Türkiye arasında ebedi dostluk köprüsü olun, Ortadoğu'nun çimentosu olarak yeni Ortadoğu'da, yani halkların, ülkelerin, mezheplerin, dinlerin, ırkların, barış içinde yaşadığı yeni Ortadoğu'da üstünüze düşen görevi alın. Ben size güveniyorum (MFA, 2013).

Bu açıklamayla Davutoğlu kendisinin de bir Türkmen olduğunu belirterek "Halep ile Antep; Toroslar ile Bayır-Bucak" üzerinden bir coğrafi birliktelikten bahsetmiştir. Ayrıca Davutoğlu, Suriye Türkmenlerinden çeşitli taleplerde bulunarak Suriye Türkmenlerinin Türkiye'nin Suriye politikasına uyumlu olacak şekilde Türkmenler arasında güçlü bir yapı inşa etmelerini vurgulamıştır.

Suriye'de rejimin ve Rusya'nın desteğiyle DEAŞ ve PYD/YPG gibi terör örgütlerinin güç kazanarak ilerlemesi, Suriye Türkmenlerinin kendilerini koruyabilmek amacıyla silah ve insani ihtiyaçlarını artırmıştır. Bu süreçte yaşanan bir olay Suriye Türkmenlerinin hem Türkiye'de hem de uluslararası toplumda ilk defa duyulmasını sağlamıştır. MİT'e ait olduğu bildirilen tırların 01 Ocak 2014 tarihinde Hatay ilinde ve 19 Ocak 2014 tarihinde de Adana ilinde kasıtlı şekilde durdurulması sonrası Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından yapılan açıklamada şu ifadeler yer vermiştir:

MİT tırları ihanetini biliyorsunuz değil mi? Hala utanmadan, sıkılmadan bunları gazetelerine başlık yapanlar var. İşte o tırlar bizim Bayır-Bucak Türkmenlerine yardım götüren TIR'lardı.

Bazıları diyor ki, 'Başbakan Erdoğan, diyordu ki, onların içinde silah yok' yahu varsa ne olacak, yoksa ne olacak? Bayır-Bucak'ta sadece Türkmenler vardır. 'DEAŞ'ı vuruyoruz' diyerek Bayır-bucak Türkmenleri vurulmaktadır. Bu saldırılar Esad'ı ayakta tutma çabasıdır. Ne diyoruz biz? 'Oraya insani yardım götürüyoruz.' Kim onlar? Mağdur, mazlum, bizim Bayır-Bucak Türkmen kardeşlerimiz. Ülkemizin, hükümetimizin ve şahsımın aleyhine bir algı oluşturmak adına bu yardımları sabote edenleri milletimizin asla affetmeyeceğine inanıyorum. Türkmenlere saldırıyı şiddetle kınıyoruz. Orada bizim akrabalarımız var (Yeniakit, 2014).

Cumhurbaşkanı Erdoğan, MİT tırlarının Bayır-bucak Türkmenlerine yardım götürdüğünü belirtirken kullandığı 'akrabalık' vurgusu, bir akraba devlet olarak Türkiye'nin akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerine yönelik yaklaşımında etkili olduğunu göstermektedir. Bununla birlikte bu olayın hem Türkiye Cumhuriyetine hem de Suriye Türkmenlerine zarar verdiği Cumhurbaşkanı tarafından dile getirilmiştir. Benzer bir ifadeyi Suriye Türkmenlerinin sahadaki askeri birliklerinden biri olan Sultan Abdülhamit Han Tugayı Komutanı Ömer Abdullah da kullanmış: *"MİT tırlarının Türkmenlere yardım getirdiğini ve bu olayın yaşanmasının kendilerine çok fazla zarar verdiğini belirtmiştir"* (TRT Haber, 2014). Bu konuda STM Başkanı Abdurrahman Mustafa bir açıklama yaparak: *"MİT tırları hadisesindeki tırların Türkmenlere yardım götürdüğünü ve Suriye Türkmenlerinin Türkiye'nin iç meselesi olduğunu belirtmiştir"* (STM, 2014).

Bu dönemden itibaren rejim güçleri ve Rus savaş uçakları tarafından Suriye Türkmenlerinin yaşamış olduğu Hatay sınırındaki Türkmendağı bölgesine ağır saldırılar yapılmıştır. Yapılan saldırılar nedeniyle yüzlerce sivil Türkmen hayatını kaybetmiştir (Habertürk, 2015). Bu gelişmeler, Türkiye ile Rusya arasındaki ilişkilerde gerilime yol açmış ve 20 Kasım 2015 tarihinde yapılan saldırıların sonlandırılması için Rusya'nın Ankara Büyükelçisi Andrey Karlov Dışişleri Bakanlığına çağırılmıştır (MFA, 2015). İlişkilerin daha da gerilmesiyle, 24 Kasım 2015 tarihinde Türk yetkililer tarafından 10 kez uyarılmasına rağmen Türk hava sahasını ihlal eden Su-24 Rus savaş uçağı düşürülmüştür (NTV, 2015). Böylece iki ülke arasında krizler süreci başlamıştır. Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Davutoğlu'nun yaşanan uçak krizi öncesindeki Suriye Türkmenlerine yönelik açıklamaları oldukça önem arz etmektedir. Cumhurbaşkanı Erdoğan yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Suriye'de diyorlar ki: Biz DEAŞ'a karşı orada bir mücadele veriyoruz. Hayır, Rusya şu anda DEAŞ'a karşı Suriye'de mücadele vermiyor. Tam aksine orada ılımlı muhalefete karşı, hepsinden öte bizim Türkmen soydaşlarımıza yoğun bir şekilde işte Türkmen dağlarında... Dün Bayır-bucak Türkmenlerini kabul ettim, temsilcilerini kabul ettim. Onlarla görüşmem oldu. Hepsi açıkça bunları anlatıyorlar. 'Yoğun bir şekilde şu anda bizim köylerimizi vuruyorlar' diyorlar. Yapılan iş şu anda bu ve maalesef ciddi manada bir dezenformasyonla dünya aldatılmak isteniyor (Aljezeera, 2015).

Dönemin Başbakanı Davutoğlu ise yaptığı açıklamada ise şu ifadelere yer vermiştir:

İlgili birimlerimizle değerlendirmeler yaptık. Bu saldırı dahi, Suriye Rejiminin ne kadar kanlı ve barbar olduğunu ortaya çıkarmıştır. Tamamıyla sivillere dönüktür... Rusya Büyükelçisi, Dışişleri Bakanlığımıza çağırıldı. Kendilerine çok açık bir şekilde, Rus kuvvetlerinin DEAŞ'a karşı mücadele edecekse bunu DEAŞ'a karşı yapmalarını söyledik. Yeni bir mülteci akını

yaşanırsa bundan herkes sorumlu olur. Türkiye; Türkmen, Arap, Kürt ayrımı yapmadan sınırlarına yakın yerlerde sivillere yapılan saldırılara anında tepki veriyor. Bayır-bucak'taki hastanede şuan 40 yaralı Türkmen tedavi görüyor. Köy köy meseleyi takip ediyoruz. Rusya tarafıyla Türkiye'nin hassasiyeti olan bölgelerin, köylerin bildirilmesi konusunda da bir görüşme oldu. Sivil halka karşı yapılan her türlü saldırıya karşıyız. Sınır boylarımızda yeni mülteci dalgası oluşturacak saldırılara zaten karşıyız. Bayır-bucak Türkmenleri asırlarca orada yaşamış kardeşlerimizdir, diğer Suriyeliler gibi. Onlara dönük bu barbarca saldırıyı en şiddetli şekilde kınıyoruz ve bu konuda herkesi duyarlı davranmaya davet ediyoruz. 'Teröre karşı mücadele veriyoruz' iddiasıyla oradaki Türkmen, Arap, Kürt kardeşlerimize dönük yapılan katliamları kimse meşru kılamaz (Türkiye, 2015).

Cumhurbaşkanı Erdoğan ve Başbakan Davutoğlu, Rusya tarafından Türkmen bölgelerine yapılan saldırıları en üst seviyeden eleştirirken, Suriye Türkmenleri için ise akrabalık üzerinden Türkiye için önemli olduklarını vurgulamıştırlar. Öyle ki Suriye Türkmenleri, Türkiye-Rusya arasında yaşanan gerilimde birinci derecede rol oynamıştır. Uçak krizi sonrası The Guardian gazetesinde çıkan haberlerde Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rusya ve Suriye Türkmenleri arasında kaldığı belirtilmiştir (Theguardian, 2015), Bu durum ise Suriye Türkmenlerine verilen desteğin ve önemin Türkiye-Rusya ilişkilerindeki etkisini gözler önüne sermektedir.

3.6. Dönemsel Değerlendirme ve Analiz

Bu bölümde değerlendirilen dönem içerisinde Suriye Türkmenleri ile Türkiye arasındaki soy bağının, Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine karşı daha duyarlı davranmasına neden olduğu görülmüştür. Politikacıların söylemlerinde Suriye Türkmenlerinden "soydaşlar" olarak bahsedilmesi, örgütlenme dönemlerinde diplomatik girişimlerde bulunarak Türkmenlere karşı sorumluluk hissedilmesi, Suriye iç savaşının ilerlemesiyle birlikte Türkiye'nin çeşitli yardım faaliyetlerinde bulunması ile Suriye iç savaşı sırasında bölgedeki Türkmen varlığının devam ettirilmesi yönünde destek sağlanması, Türkiye'nin Suriyeli Türkmenlere yönelik akraba devlet rolü üstlendiğini ortaya koymaktadır.

Türkiye'nin sadece Suriye Türkmenlerinin etnik kimliklerini korumak amacıyla bölgedeki varlıklarını devam ettirebilmeleri için tam anlamıyla destek verdiğini söylemek doğru değildir. 2011 yılında Suriye krizi başlamış ve ardından bölgede DEAŞ ve PYD/YPG gibi Türkiye'nin ulusal ve sınır güvenliğini tehlikeye atan terör yapılanmaları ortaya çıkmıştır. Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini bölgedeki bu terör gruplarına karşı bir denge unsuru olarak 'ön plana çıkardığı' görülmektedir. Diğer bir ifadeyle Suriye Türkmenlerinin Halep, Lazkiye, Humus gibi Suriye'de stratejik önemli bölgelerde yaşamaları ve bu bölgelerde varlıklarını sürdürmesi, bölgede oldukça genişleyen PYD/YPG terör örgütü karşısında Türkiye'nin gücünü artırmıştır. Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini hem paylaşılan etnik bağ nedeniyle hem de bölgede otonom bölge oluşturmaya çalışan PYD/YPG ve güvenliğini tehdit eden DEAŞ karşısında Suriye Türkmenlerinin Türkiye'ye sağlayacağı destek bakımından hem araçsal hem de duygusal nedenlerle ön plana çıkarıldığını belirtmemiz mümkündür.

Türkiye, her ne kadar en üst düzeyde Suriye Türkmenlerine destek vererek onları dış politikasına taşımış olsa da pratikte Türkmenlerin Suriye’de yaşamış olduğu sorunlara çözüm olacak politikalar tam anlamıyla izleyememiştir. Özellikle iç savaşın başlangıç döneminde Suriye Türkmenlerine yapılan saldırılar ve katliamlara Türkiye engel olamamış, Suriye’de yapılan hiçbir anayasada da Suriye Türkmenleri Suriye’nin “kurucu unsuru” olarak belirtilmemiştir. Bunun nedeni Türkiye’nin Türkmenlere sunabileceği imkânlarının kısıtlı olması ve Suriye politikasında ilişkilerini etlileyen diğer önceliklerinin bulunmasıdır.

Suriye Türkmenlerine yönelik dış politika, Türk kimliğinin muhafaza edilmesi ve sürdürülmesi yönünde her türlü tehdidi göze alacak bir etnik kimlik perspektifinden değil, ikili ilişkilerin genel seyri ve güvenlik önceliği dikkate alınarak oluşturulmuş gerçekçi bir yaklaşım ile belirlenmiştir. 2011 yılının ilk aylarında Türkiye, Suriye ile olan işbirliğinin sürdürülebilmesi için Suriye’ye karşı “içişlerine karışmamak”, “Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunması” gibi ilkeler dahilinde tek taraflı müdahale yerine diplomasi araçlarını kullanmıştır.

Arap Baharı’nın başlangıç döneminde Suriye ile ilişkilerde Türkmenler odaklı bir politika izlendiği görülmektedir. Türkiye’nin Suriye Türkmenlerini, kendi güvenliğine tehdit olarak algıladığı ayrılıkçı terör hareketinin Suriye’deki uzantısı olan PYD/YPG ile bölgedeki diğer terör yapılanması olan DEAŞ’ın güçlenmeye başladığı dönemde “ön plana çıkardığını” söyleyebiliriz.

Böylece bu dönemde akraba devlet politikalarından jeopolitik kategorisi Türkiye’nin dış politika davranışlarını açıklamak için uygun görünmektedir. Kendi dış politika öncelikleri ve çıkarlarına göre Türkmenleri ön plana çıkartıp, geri plana itmektedir. Suriye kriziyle birlikte iç savaşın başlaması, hem Türkiye’nin bölgesel dış politikasını hem Suriye politikasını hem de Suriye Türkmenleri ile olan ilişkilerini de etkilemiştir. Böylece Türkiye, bölge dahilinde yeni bir dış politikaya yönelmiştir.

Suriye Türkmenleri iç savaş süresince rejim, DEAŞ ve PYD tarafından uğradıkları baskı ve katliamlar karşısında kendi imkânları ile direnmeye çalışmışlardır. Bu süreç içerisinde Türkmenler, Türkiye’nin Suriye’deki akraba azınlığı olarak Türkiye’den yardım talebinde bulunmuşlardır.

Türkiye bu dönemde Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları sorunlara duyarsız kalmamıştır. Türkiye, öncelikle resmi söylemlerde tüm dünyaya Türkmenlerin akraba devleti olduğunu göstermek amacıyla “soydaş” ifadesi kullanılmış, Türkmenlerin örgütlenmeleri ve Suriye’nin geleceğinde söz sahibi olabilmeleri için oluşturdukları derneklere, siyasi partilere ve askeri birliklere destek vermiştir. Ancak siyasi yapıların açıklamalarında ve bazı dış politika davranışlarında görülen bu ilgi durumu, dış politikaya belirli şartlar altında Türkiye’nin kendi ulusal çıkarları ve güvenliği öncelikli olacak şekilde dikkate alınarak yansımıştır.

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini hangi koşullarda ön plana çıkardığı incelendiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: (1) Akraba azınlık, kriz yaşadığında Türkiye tarafından ön plana çıkartılmaktadır. Bu dönemde Türkiye, Suriye Türkmenlerinin 2011 yılı itibariyle yaşadığı Suriye krizinin ilk aylarında sınırlı müdahalede bulunmuş, dolayısıyla Suriye Türkmenleri sınırlı da olsa akraba devleti olan Türkiye'nin ilgisini çekebilmişlerdir. (2) Türkiye, kendi güvenliğine tehdit algıladığında akraba azınlığını ön plana çıkartmaktadır. Türkiye'deki terör sorunu çerçevesinde Suriye'deki Kürtlerin oluşturduğu PYD/YPG ve bölgesel terör örgütü DEAŞ karşısında Suriye Türkmenlerini bir güç unsuru olarak ön plana çıkartmıştır. Türkiye hem kendi içerisindeki azınlıklarıyla ilgili sorunlar gündeme geldiğinde hem de azınlık grupların arasında ortaya çıkan kendi görüşüne muhalif oluşumlar karşısında müdahalede bulunmuştur.

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini hangi koşullarda geri plana ittiği incelendiğinde karşımıza şöyle bir tablo çıkmaktadır: Akraba azınlığının haklarını korumaya yönelik bir resmi anlaşma bulunmamaktadır. Bu durum Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini koruma konusunda akraba devlet olarak müdahale etme gücünü azaltmıştır. Bu politikal eksiklik nedeniyle Suriye Türkmenleri Türk dış politikasında geri plana itilmiştir.

Bu dönemde siyaset yapıcılar Suriye Türkmenlerini 'soydaş' olarak nitelendirmiş ve uygun koşullar olduğunda diplomatik girişimlerde bulunmuş olsalar da akraba devlet olarak Türkiye'nin Suriye Türkmenlerinin yaşam koşullarında olumlu değişimler yaratacak düzeyde bir politika izlemiş olduğunu ifade etmek mümkün değildir. Bu durumu akraba devlet politikaları kapsamında incelediğimizde, Türkiye'nin Sabanadze'nin birinci bölümde de belirttiğimiz akraba devlet politikaları tipolojisinden normatif yaklaşımlar yerine milliyetçi unsurları barındıran ancak daha çok jeopolitik olarak nitelendirebileceğimiz politikaları benimsediğini göstermektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

4. ARAP BAHARI SONRASI SURİYE TÜRKMENLERİ VE TÜRKİYE (2016-2020)

4.1. Arap Baharı Sonrası Suriye Türkmenlerinin Siyasi Konumu

Özellikle 2015 yılından sonra gelişen olaylar, Türkiye'nin dış politika amaçlarını ve yönünü büyük ölçüde değiştirmiştir. Uzun yıllardır Türkiye'nin bölgedeki müttefiki olan ABD'nin Suriye krizinde politika önceliğini DEAŞ'la mücadeleye vermesi ancak DEAŞ ile yapılan mücadelede PYD/YPG'yi kullanarak ona destek vermesi, Türkiye'nin dış politikada yeni arayışlara yönelmesine neden olmuştur. Diğer yandan Suriye iç savaşında önemli bir devlet olan Rusya ile ilişkiler yaşanan uçak krizi sonrası daha da bozulmuş ve Türkiye bu alanda bir süre yalnız bırakılmıştır. Türkiye, bu yalnızlıktan kurtulmak ve bölgedeki menfaatlerini yeniden oluşturmak amacıyla Rusya ile ilişkilerini geliştirmeye ve böylece Suriye'de yaşanan iç savaşa yönelik dış politikadaki etkinliğini artırmaya çalışmıştır. Bu etkin politika dâhilinde Suriye Türkmenleri, Türkiye'nin karar vericilerinin söylemlerine direk yansımıştır. Suriye Türkmenleri bu tarihten itibaren Suriye'de yapılan askeri harekâtlara Türkiye'nin akraba azınlığı olarak katılmış ve Türkiye'nin adeta bölgedeki güvenlik unsuru olmuşlardır.

Suriye iç savaşının çıkmasıyla birlikte muhalif kanat içerisinde siyasi ve askeri alanda örgütlenmeye giden Suriye Türkmenleri, bu dönemde de teşkilatlanma yapılarını hem siyasi hem de askeri alanda artırmışlardır. Bu doğrultuda siyasi alanda üst çatı olarak görülen Suriye Türkmen Meclisi, Suriye Türkmenleri tarafından kurulan siyasi partiler, sivil toplum kuruluşları, dernekler ile askeri alanda Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Bahar Kalkanı Harekatlarına katılan askeri yapılar incelenmiştir.

4.1.1. Suriye Türkmen Meclisi

Bu dönemde Suriye Türkmenleri, Rakka ve Tel-Abyad'da PYD'nin göçe zorlamasına, Hama ve Humus'da rejimin etnik temizliğine, Şam ve Golan'da ise rejimin ablukasına maruz kalmışlardır. Böyle bir ortamda hayatta kalmaya çalışan Suriye Türkmenleri Rejim, DEAŞ ve PYD/YPG ile mücadelede yaklaşık 35 bin kayıp vermiştir. Bu nedenle Suriye Türkmenleri, vermiş oldukları mücadeleye devam edip etmeme konusunda oldukça zor bir durumla karşı karşıya kalmıştır. Ayrıca Halep ve Azez'in DEAŞ kontrolü altında kalması ve bu bölgelerde Rusya'nın etkin hava gücünün olması nedeniyle Türkmenlerin açık hedef haline gelmesi, Suriye

Türkmenlerinin varlığını yok etmeye yönelik tehlikeyi artırmıştır. Bu kapsamda Suriye Türkmen Meclisi, sahadaki son durumu değerlendirmek ve acil çözüm bulmak amacıyla 20 Şubat 2016 tarihinde “Genişletilmiş İstişare Kurulu Toplantısı” düzenlemiştir. Toplantıda şu kararlara yer verilmiştir (Güzel, 2016: 90-93): (1) Türkiye’nin Suriye Türkmenleri stratejisi, sürekli ve sürdürülebilir olmalıdır (2) Suriye Türkmenlerinin birlik ve beraberliği açısından her alanda tek muhatap Suriye Türkmen Meclisi olmalıdır (3) Suriye Türkmen Meclisi güçlendirilmeli ve Türkmen Millî kimliği korunmalıdır (4) Suriye’nin toprak bütünlüğü tehlikeye girdiğinde Suriye’de bir bölge belirlenerek Türkiye, o bölgeye yoğunlaşmalıdır (5) Türkiye’nin desteğini de alarak Suriye Türkmenleri, uluslararası toplumda kendini göstermelidir (6) Hukuki bir statü belirlenerek bu statü üzerinden Suriye Türkmenleri isteklerini belirlemelidir (7) Türkiye’nin Suriye politikasında Suriye Türkmenleri ana eksen olmalıdır (8) Suriye Türkmen Meclisi koordinesinde yardım faaliyetleri tek elden yürütülmelidir (9) Türkiye’nin desteğiyle Fransız Manda Arşivleri’nden belgeler alınarak Suriye’deki Türkmen varlığı uluslararası arenada ispatlanmalıdır (10) Türkiye, Cenevre Görüşmelerinde PYD/YPG masada olmayacak dediği gibi, masa da Türkmenler olacak tutumunu taşımaktadır.

Açıklanan hedefler doğrultusunda düzenlenen toplantıda sahanın gerçek durumu ile siyasi zemininde yaşanan temel sorunların belirlenmesi amaçlanmıştır. Suriye Türkmen Meclisi 3. Genel Kurulunu ise 26-27 Mayıs 2016 tarihleri arasında 400 Türkmen delegenin katılımıyla tamamlamış olup 3.dönem başkanlık görevine Emin Bozoğlan getirilmiştir. Bu süreçte Türkiye, bölgeye yönelik Fırat Kalkanı Harekatı’nı yapmış ve harekât sonrası oluşan ortam Türkmen siyasetinde yeni bir dönemi başlatmıştır. Suriye Türkmen Meclisi, Türkiye’nin resmi olarak desteği ve maddi yardımları sayesinde diğer gruplara göre çok daha güçlü bir hale gelmiştir (Dağ, 2015: 105). Böylece Türkmenlerin açıklamalarında sıklıkla belirttiği “*Türkiye Anavatanımızdır*” ifadesi yerini “*Suriye Anavatanımızdır, Suriye’ye mutlak suretle geri dönülmelidir*” söylemine bırakmıştır.

Suriye Türkmen Meclisi’nin 10-11 Şubat 2018 tarihleri arasında 360 Türkmen delegenin katılımıyla Ankara’da 4. Genel Kurulu gerçekleştirilmiş ve başkanlığa “Suriye Türkmen Millî Hareket Partisi kurucu başkanı ve aynı zamanda Suriye Geçici Hükümeti Sağlık Bakanlığı görevini icra eden Muhammed Vecih Cuma” getirilmiştir. Muhammed Vecih Cuma, Fırat Kalkanı Harekatı sonrası oluşan normalleşme sürecinde meclisin faaliyetlerini Suriye’de yürütmek amacıyla Halep’e bağlı Çobanbey kasabasına yeni bir ofis açmıştır (Acun & Görücü, 2018: 1-4). Böylelikle STM, Çobanbey’de bir ofis açarak faaliyetlerini buraya taşıyan ilk oluşum haline gelmiştir.

Muhammed Vecih Cuma’nın başkanlığında Suriye’de 19 Kasım 2018 tarihinde Çobanbey’de farklı bayrakların tek sancak altında toplanması amacıyla “Sancak Kongresi” düzenlenmiştir. Bu kongreye STM’nin kendi delegeleri, diğer tüm Türkmen askerî gruplar ve aşiretler temsilcileri katılmıştır. Kongrede 250 delege oyunun 159’unu alan ve Şekil 6’da gösterilen bayrak “Suriye Türkmen bayrağı” olarak seçilmiştir (Kurt-Ar, 2018).

Şekil 6: Suriye Türkmen Bayrağı

Kaynak: STM, 2019

Suriye Türkmen Meclisi, yeni Suriye Türkmen bayrağını belirledikten sonra 8 Temmuz 2019 tarihinde Meclis tüzüğünde bir değişikliğe giderek yönetim merkezini Türkiye tarafından terörden arındırılan Halep'in Çobanbey ilçesine taşımıştır. Tüzük değişikliğiyle birlikte Meclisteki siyasi parti sayısı 4'e çıkartılarak Meclisteki çok seslilik artırılmıştır. Böylece, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtları'yla bölgedeki terör yapılanmasının terörden arındırılarak güvenli hale getirilmesi, Türkmen siyaseti ile askeri mücadelenin aynı sahada birlikte hareket etmesini sağlamıştır. STM genişleme faaliyetlerine "Hatay/Yayladağı, Halep/Çobanbey, Gaziantep, Osmaniye, Ankara ve İstanbul"'da birer temsilcilik açarak devam etmiştir (Gündoğan, 2020: 180).

Muhammed Vecih Cuma Türkiye'nin harekâtlarla oluşturduğu güvenli bölgeye yönelik yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkmenlerin ana hedefi topraklarına, vatanlarına geri dönmektir. Suriye'nin birçok yerinde tarihinde, kültüründe Türkmen vardır. Bizler oranın asli kurucu unsuruyuz. O topraklar bizlerindir. Her yerinde şehitlerimizin kanı vardır. Türkiye'nin desteği ve Suriye Türkmen Meclisi'nin de çabaları ile güvenli bölgelerde 8 sivil toplum kuruluşu, 3 kültür evi ve 14 Türkçe dil kursu açılmıştır (Muhammed Vecih Cuma ile kişisel görüşme, 26 Mayıs-02 Haziran 2022)¹¹.

Suriye Türkmen Meclisi, 24 Kasım 2019 tarihinde, 5. Olağan Genel Kurul Toplantısını Çobanbey'de yapmıştır. Bu genel kurul Suriye topraklarında düzenlenen ilk genel kurul olmuştur. Genel kurula Türkiye'yi temsilen dönemin Dışişleri Bakan Yardımcısı Yavuz Selim Kıran ve Kilis Valisi Recep Soytürk iştirak etmiştir. Genel kurulun açılış konuşmasını yapan Dışişleri Bakan Yardımcısı Yavuz Selim Kıran'ın "*Türkmen davasını her platformda omuzlarında taşıyan Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu'nun ve Türkmen davasına liderlik eden Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan'ın selamlarını getirdim*" ifadelerinde bulunması, Suriye Türkmenlerinin Türkiye'nin dış politikasındaki yerini sağlamlaştırmıştır. Genel kurulda yapılan

¹¹ Muhammed Vecih Cuma, 5. Dönem Suriye Türkmen Meclisi genel başkanlığı görevini yürütmüştür. 2014-2016 yılları arasında Suriye Geçici Hükümeti Sağlık Bakanlığı görevini yürütmüştür. Menbiç'te doğmuştur. Doktordur. Kendisiyle görüşmeler 26 Mayıs 2022-2 Haziran 2022 tarihleri arasında gerçekleştirilmiştir.

seçimler sonucunda başkanlığa tekrar Dr. Muhammed Vecih Cuma getirilmiştir. Ayrıca Genel kurulda Cumhuriyet Bulut’a ait “Bin Yıllık Vatanın Bekçileri” adlı şiir Suriye Türkmenlerinin “Millî Marşı” olarak kabul edilmiş ve 10 kıtadan oluşan şiirin ilk üç kıtası marş olarak okunmuştur. Toplantıda Cumhuriyet Bulut’a Suriye Millî Ordusu Türkmen komutanı Fehim İsa tarafından hizmet plaketi verilmiştir (9 Eylül Gazetesi, 2019). 5. Olağan Genel Kurul Toplantısı sonrasında oluşan Suriye Türkmen Meclisi üye listesi aşağıdaki Tablo 4’te özetlenmiştir.

Tablo 4: 5. Olağan Genel Kurul Toplantısı Sonrasında Suriye Türkmen Meclisi

SURIYE TÜRKMEN MECLİSİ MECLİS ÜYELERİ				
1. BAĞIMSIZ ÜYELER				
HALEP	LAZKİYE-TARTUS	HAMA-HUMUS İDLİB	GOLAN-ŞAM	RAKKA
Muhammed Vecih Cuma	Muhammet Hazinedar	Muhammet Nebhan	Ömer İsa	Şükrü Muhammet Dede
Ahmet Albulat	Muhammet Türkmen	Abdülkafi Osman	Halil Muhammet	İbrahim Alhalef
Abdülmecit Ağa	Abdülkadir Mahmut	İmat Ali	Tagrit Elesat	
Halit İsmail Bin Selim	Maher Çalkama	Nede Eahmet	Muhammet Hayir Türkmen	
Muhammed Valit Murat	Ahmet Hüseyin	İbrahim Hamiş		
Samir Alo	Suzan Hac Muhmat	İbrahim Şahada		
Muhammed Gıyas	Muhammet Ummühan	Zeyden Elhalit		
Ali Malham		Halit Küçük		
Abdürezzak Al Hüseyin		Muhlis Elşeyh Vali		
İbrahim Dehdeh				
Ala Muhammet				
Safiye Hüso				
2. PARTLİ ÜYELER				
Suriye Türkmen Milli Hareket Partisi		Suriye Türkmen Kitle Partisi	Suriye Türkmen Nahda Partisi	Vefa Partisi
Ziyat Hasan		Fatma Nur Kafi	Cemal Karabacak	Musatafa Hasan
Emre Turanoğlu		Mahir Mollahasan	Abdülhalim Elmisri	Faris Hucuk
Salahaddin Şarif		Hasan Abdullah	Mohammat Ahmet	
Hamit Bozan		Musatafa El Muhammet	Muhammet Tokatli	
Mustafa Muhammed Abdi				
Muhammet Muhammet				
AKSAKALLILAR & DİSİPLİN KURULU ÜYELERİ				
AKSAKALLILAR KURULU			DİSİPLİN KURULU	
Muhammet El Salih			Muhammet Zeydan	
İsam Cuma			Fırat Haçkadur	
Muhammat Mahmut Halil			Abdülmunim Kafi	
Faysal Albeşir			Yusuf İsa	
Adnan Süleyman			Beşir Ali Elyasin	
Faysal Elmucbil				
Abdülhey Osman				
Ali Hazinedar				
Sadettin Mola				
Mustafa Mahmo				

Kaynak: STM, 2019

Suriye Türkmen Meclisi, Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı ve Barış Pınarı Harekâtları sonrasında Suriye Türkmenlerinin Suriye’ye geri dönmelerine yönelik faaliyetlerini artırmıştır. Başkan Vecih Cuma, “Güvenli bölge oluşursa, biz çok hızlı bir şekilde, kitlesel bir şekilde vatanımıza dönüşe hazırız” sözleriyle Suriye Türkmen Meclisi’nin Türkmenlerin anavatanlarına geri dönmeleri konusundaki tarihi misyonuna vurgu yapmıştır.

STM Başkanı Vecih Cuma'nın tekrar başkanlığa gelmesi, Suriye Türkmenlerinin kendi aralarındaki geçmişten gelen ihtilaflarını ve hatta kronikleşen siyasi sorunlarını ortadan kaldıramamıştır. Suriye Türkmenlerinin kendi arasındaki siyasi sorunlar, yeni tüzüğün belirlenmesiyle tamamen gün yüzüne çıkmıştır. Özellikle 5. Olağan Genel Kurul sonrası Millî Hareket Partisi Başkanı Ziyad Hasan ile Vecih Cuma arasındaki siyasi çatışmalar Türkmen siyasetinde parçalanmalara neden olmuştur. Vecih Cuma taraftarları, Millî Hareket Partisi başkanlığından Ziyad Hasan'ı düşürmüş ve yeni bir parti yönetimi tanzim etmiştir. Bu gelişmeler üzerine Suriye Türkmenleri, hem askerî alanda hem de siyasi alanda parçalanmaya başlamıştır. Suriye Türkmenlerinin birleştirici olarak gördüğü Suriye Türkmen Meclisi böylelikle işlevini yapamaz hale gelmiştir. Öyle ki yaşanan bu sorunlar nedeniyle Muhammed Vecih Cuma, 12 Mayıs 2020 tarihinde istifa etmiştir. Dahası bugüne kadar Vecih Cuma sonrası boşalan Suriye Türkmen Meclisi başkanlığına yeni bir başkan seçimi yapılamamıştır. Bu durum ise Suriye Türkmenlerinin bir çatı örgüt altındaki yapılanmalarını sekteye uğratmış ve Türkiye için akraba azınlık olarak bütünlükten uzak bir görünüm sergilemelerine yol açmıştır.

Suriye Türkmen Meclisi'nin 15 Aralık 2022 tarihinde Suriye'de Çobanbey'de 6. Olağan Genel Kurul Toplantısı yapılmıştır. Toplantıda Suriye Türkmen Meclisi'nin yeni tüzüğü onaylanmıştır. Suriye'nin Lazkiye, Rakka, Humus, Hama, Şam ve Halep bölgelerinden seçilen 29 üyeden oluşan Suriye Türkmen Meclisi kurulmuştur. Suriye Türkmen Meclisi Başkanlığına Lazkiye'nin Bayır-Bucak bölgesinden Mehmet Türkhan, Suriye Türkmen Meclisi Aksaçlılar Kurulu Başkanlığına Abdurrahman Mustafa, Suriye Türkmen Meclisi Başkan Yardımcılığına Faysal Cuma Öztürk seçilmiştir.

Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Mehmet Türkhan ise yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Uluslararası toplum Suriye ile ilgili kararları uygulamak istemiyor veya uygulamaya muktedir değildir. Suriye Türkmen Meclisi bu kararların uygulanması için çalışmaktadır. Suriye Türkmen Meclisi, Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunmakta ve Esad Rejiminin baskısından kurtulmak için mücadele etmektedir. Ayrıca güney sınırları boyunca güvenli bölgenin kuruluşunu tamamlamak Türkiye'nin hakkıdır. Suriye'nin geleceği ile ilgili oluşturulacak tüm masalarda Suriye Türkmenlerinin de olması gerekmektedir. Şehitlerimizin kanı ile suladığımız bu toprakların gerçek sahipleri olarak gereken neyse yapmaya hazırız. Bu vesileyle Suriye Türkmen Meclisine ve Suriye Türkmenlerine destek olan Türkiye Cumhuriyeti'ne teşekkür ederim (Akşam, 2022). Bizim vatanımız Suriye'dir aynı zamanda Türkiye de bizim vatanımızdır. Her iki milli duyguyu da büyük bir onur ve şerefle taşıyoruz. Kaderimiz birdir, stratejimiz birdir hedefimiz de birdir. Allah devletiyle milletiyle ordusuyla Türkiye milletinden razı olsun (TRT Haber, 2022).

Yeni oluşturulan ve örgütlenmesini 3 yıl aradan sonra tekrar sağlayan Suriye Türkmen Meclisi, Türkiye Cumhuriyeti'nin yeniden dikkatini çekmiştir. Genel kurula, "Türkiye'den Dışişleri Bakanlığı Suriye Genel Müdürü Selçuk Ünal, Kilis Valisi Recep Soytürk, Kilis Vali Yardımcısı Sertaç Kırçuval, Gaziantep Vali Yardımcısı Anıl Alka" iştirak etmiştir.

Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Yalçın Topçu tarafından Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Mehmet Türkhan'a gönderilen 19 Aralık 2022 tarihli tebrik mesajında ise şu ifadelerle yer verilmiştir:

Suriye Türkmen Meclisi 6. Olağan Genel Kurulunda Meclis Başkanı seçildiğinizi büyük bir memnuniyetle öğrenmiş bulunmaktayım. Özellikle bu seçimin Suriye Türkmenlerine ve aynı zamanda Arap, Kürt, Çerkez, Ezidi ve Keldanilere de hayırlar getirmesini temenni ediyorum. Suriye Türkmen Meclisi kuruluşundan bu yana geçirdiği zorlu süreçle artık rüştünü ispat etmiş, Suriye'de varlığı göz ardı edilmeyecek asli bir kurum haline gelmiştir. İnşallah bundan sonra riyasetinizle çok daha önemli başarılarla imza atarak Suriye Türkmenlerinin haklarının koruyucusu olacak, onların devlet yönetiminde söz sahibi olmasını temin edecektir...(Gapolaygazetesi, 2022).

Görüldüğü üzere Suriye Türkmen Meclisi'nin atıl vaziyetteki durumunu aktif hale getirerek örgütlenmesi ve yeni bir Meclis yönetimi oluşturması, Türkiye Cumhuriyeti tarafından üst düzeyde takdir edilmiş ve Suriye Türkmenlerine yönelik destek ifadelerine yer verilmiştir. Böylelikle Suriye Türkmenleri için örgütlenmenin Türkmenlere yönelik siyasi etkideki önemi bir kere daha anlaşılmıştır.

4.1.2. Türkmen Millî Vefa Partisi

Genel olarak Humus kökenli Suriye Türkmenleri tarafından 25 Ağustos 2019 tarihinde kurulan partinin merkezi Çobanbey'dir. Millî Vefa Parti'sinin üye sayısı 2 bin kişi olup parti içerisinde 25 kadın delege yer almaktadır. Partiyi, Suriye Türkmen Meclisi'nde Mustafa Hasan ve Faris Hucuk temsil etmektedir. Partinin kurucu başkanı Abdulhay Osman olmuştur. Partinin amblemi ise Şekil 7'de görüldüğü üzere "kırmızı renkli hilal ve başak" sembolünden oluşmaktadır. "Hilal, Suriye Türkmenlerinin dini olan İslamı; kırmızı renk şehitlerin kanını; başak ise hayır ve bereketi" temsil etmektedir (Gündoğdu, 2020: 206).

Şekil 7: Türkmen Millî Vefa Partisi Amblemi

Kaynak: STM, 2019

Türkmen Millî Vefa Partisi'nin hedefleri şu şekildedir: (1) İnsan haklarına dayalı, sivil ve demokratik bir anayasa oluşturmak (2) Suriye Türkmenlerinin ordu ve silahlı kuvvetlere girmelerini sağlayarak vatanın bağımsızlığını ve birliğini korumak (3) Suriye Türkmenlerinin iş gücüne, idari ve bilimsel çalışmalara katılmalarını sağlayarak devletin ekonomik refahını artırmak (4) Suriye Türkmenleri için eğitim ve burs imkânları vererek Türkçe konuşan ve konuşmayan ülkelerde bilimsel araştırma yapmalarını teşvik etmek, Türkmen bilim adamlarını desteklemek ve Suriye Türkmenlerinin ekonomik, ilmi ve kültürel seviyelerini yükseltmek (5) Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları bölgelerde tarım, sanayi ve turizm alanlarında yatırımları teşvik ederek bölgede bir istihdam oluşturmak.

Partinin temel vizyonu ve yapısı Türkmen milliyetçiliği, İslam, dil, vatandaşlık ve demokrasi gibi 5 unsur üzerine kurulmuştur. Ayrıca parti, temel ilke olarak Suriye'nin toprak bütünlüğünü ve bağımsızlığını, Suriye halkının demokratik hakları doğrultusunda kendi amaçlarını temsil eden temsilcileri ve siyasi programları seçmekte özgür olduğunu benimsemiştir.

Diğer taraftan Suriye iç savaşının başlamasıyla birlikte bölgede büyük bir insani kriz meydana gelmiştir. Her insani krizde olduğu gibi Suriye'de de en çok mağdur olan kesim siviller ve masum çocuklar olmuştur. Bu süreçte yaşam mücadelesi veren siviller için Suriye Türkmenleri tarafından 4 tanesi Suriye'de, 18 tanesi ise Türkiye'de olmak üzere toplam 22 dernek kurulmuştur. Genel itibariyle bu dernekler, Türkmenlere yönelik yardım faaliyetlerinde bulunma ve Türkmenler arasında birliktelik sağlama amacıyla kurulmuştur. Bu kapsamda kurulan dernekler şunlardır:

1. Türkmen Yetim ve Şehit Çocuklarını Koruma Derneği (Taşlıhüyük Köyü), 2018, Başkan: Adnan Mürsel
2. Karakeçili Türkmen Derneği (Başköy/Kabbasin), 2018, Başkan: Abdulkerim Muhammet
3. Türkmen Kardeşlik Derneği (Marea), Net kuruluş tarihi ve başkan bilgisi bilinmemektedir.
4. Türkmen Bareh Derneği (Türkmen Bareh), Net kuruluş tarihi ve başkan bilgisi bilinmemektedir.

Türkiye'de Suriye Türkmenleri tarafından kurulan dernekler ise şu şekildedir:

1. Suriye Türkleri Derneği (İstanbul), 21 Haziran 2011, Başkan: Tarık Sulo Cevizci.
2. Suriye Türkmenleri Derneği (İstanbul), 27 Temmuz 2011, Başkan: Ali Öztürkmen.
3. Suriye Türkleri Eğitim ve Yardımlaşma Derneği (İstanbul), 2011, Başkan: Tarık Sulo Cevizci.
4. Suriye Oğuz Boyları Derneği (Gaziantep), 2013, Kurucu Başkan: Ali Öztürkmen.
5. Bahçelievler Bayır Bucak Türkleri Derneği (İstanbul), 2013, Başkan: Mustafa Bozoğlu
6. Suriye Türkleri Eğitim ve Yardımlaşma Derneği (İstanbul), 2014, Başkan: Yusuf Mahli
7. Batı Türkmeneli Derneği (İstanbul), 2015, Başkan: Muhammed Köroğlu

8. Halep Türkmenleri Eğitim ve Dayanışma Derneği (Gaziantep), 2016, Başkanı: Ahmed Zeynal Mahli
9. Uluslararası Türkmen Strateji Düşünce Derneği (İzmir), 2016, Başkan: Muhammed Muhammet
10. Türkmen Ocağı Eğitim ve Yardımlaşma Derneği (İstanbul), 2017, Başkan: Muhammed Veyso
11. Suriye Türkmenleri Dernekler Federasyonu (Ankara), 2017, Başkan: Tarık Sulo Cevizci. Bu federasyon, Halep Türkmenleri Derneği, Uluslararası Türkmen Strateji Düşünce Derneği, Türkmen Ocağı Kültür ve Yardımlaşma Derneği, Batı Türkmeneli Derneği ve Beydili Türkmen Cephesi Derneği'nin bir araya gelmesi ile kurulmuştur.
12. Türkmen Kardeşlik Eğitim ve Dayanışma Derneği (İstanbul), 2018, Başkan: Hamid Bozan
13. Beydili Türkmen Cephesi Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (İstanbul), 2018, Başkan: Ahmed Ağca
14. Suriye Süleyman Şah Derneği Yardımlaşma ve Dayanışma Derneği (Gaziantep), 2018, Başkan: Salih Şerif
15. Fırat Derneği (Gaziantep), 2018, Başkan: Nevvaf Alsadık. Dernek, insani yardım lisansına sahip ilk dernektir. Ayrıca Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtları sonrası oluşan güvenli bölgede oldukça etkin faaliyetlerde bulunmuştur.
16. Millî Hareket Partisi Derneği (İstanbul), 2019, Başkan: Selahattin Şerif
17. Suriye Türkmen İş Adamları Derneği (İstanbul), 2019, Başkan: Mustafa Süleymanoğlu
18. Dünya Türkmen Derneği (Hatay), 2020, Başkan: Ahmet İsmail
19. İkitelli Suriye Türkmenleri Derneği (İstanbul), 2020, Başkan: Muhammed Can
20. İzmir Suriye Türkmenleri Derneği (İzmir), 2020, Başkan: Cafer Bozan.

Tüm bu siyasi oluşumlar dışında Türkiye'nin desteğini alan Suriye Türkmenleri, askeri alanda da birçok girişimde bulunulmuştur. Mevcut askeri birimler kapasitelerini ve teşkilatlanmalarını genişleterek Türkiye'nin bölgeye yönelik düzenlemiş olduğu harekâtlarda aktif görev almışlardır.

4.2. Arap Baharı Sonrası Suriye Türkmenlerinin Askeri Konumu

Rusya 2015 yılı itibariyle, Beşar Esad'ın yanında iç savaşa dâhil olarak bölgedeki muhalif unsurlara yönelik saldırılarda bulunulmuştur. Rusya tarafından özellikle Suriye Türkmenlerinin yaşadığı bölgelere yönelik yoğun bir hava ve kara harekâtı başlatılmıştır. Beşar Esad, Rusya ve İran'ın dışında yerelde de PYD/YPG terör örgütüyle iş birliğine giderek iki büyük kazanım elde etmiştir: (1) Suriye'nin kuzey bölgesinde yaşayan ve nüfus yoğunluğu yüksek olan Suriye Türkmenlerinin göçe zorlanarak yerlerinden edilmesi ve bu bölgelere PYD/YPG kontrolünde

Kürtlerin yerleştirilmesi (2) İç savaşın sebebi olarak görülen Sünnileri, bölgeden göç ettirmek ve bölgede oluşabilecek bir otonom yapıyı PYD/YPG sayesinde engellemek.

Bu süreçte, Suriye Türkmenleri bir yanda rejim bir yanda DEAŞ ve bir yanda ise PYD/YPG olmak üzere üç cephede vatanlarını ve canlarını korumak için mücadele vermişlerdir. Bu mücadelenin ana esasını Suriye'nin toprak bütünlüğünün korunması ile adil ve eşit haklar içeren bir anayasanın yapılması oluşturmaktadır. Bu kapsamda, Suriye Türkmenlerinin siyasi ve askeri olarak yapmış oldukları mücadeleler meşru müdafaa olarak görülmektedir.

Türkiye'nin 2016 yılında Suriye'de Fırat Kalkanı Harekâtına başlamasıyla birlikte Suriye Türkmenlerinin askeri yapılarında bir yenilenme yaşanmıştır. İlk olarak 30 Aralık 2017 tarihinde Halep'in kuzeyindeki 36 askerî grup birleşmiş ve “*Suriye Milli Ordusu (SMO)*”nun kurulduğu tüm dünyaya ilan edilmiştir (Taşkömür, 2018). 20 Mayıs 2018'de ise İdlib bölgesindeki 11 askerî yapı birleşerek “Ulusal Özgürleştirme Cephesi”nin kurulduğunu ilan etmişlerdir. Oluşturulan bu iki askerî grup 4 Ekim 2019 tarihinde “*Millî Ordu*” çatısı altında birleşmiş ve Suriye Geçici Hükümeti Savunma bakanlığına bağlılıklarını bildirmişlerdir. SMO'nun Savunma Bakanı ve Genelkurmay Başkanı olarak Selim İdris görev yapmıştır. Suriye Milli Ordusu, üç kolordu ve onlara bağlı tugay ve tümenlerden meydana gelmektedir. SMO'nun askeri yapısının çoğunluğu Türkmenler, Araplar ve Kürtler oluşturmaktadır. Ayrıca SMO'nun yaklaşık 40 bin askeri bulunmakta olup askerlerin çoğunluğunu gönüllüler oluşturmaktadır (Suriye Gündemi, 2020). Bu kapsamda, Millî Ordu bünyesinde faaliyet gösteren Suriye Türkmenlerine ait askeri yapılar incelenmiştir.

İkinci Sahil Tümeni, “Bayır-Bucak (Lazkiye) Vilayeti Türkmen Dağı Bölüğü” askerî birliğine dayanmaktadır. Lazkiye vilayetinin kuzeyine düşen bölgede Hatay sınırına kadar Türkmenler yaşamaktadır. Bucak bölgesi Akdeniz sahil şeridinde yer alırken, Bayır ise Yayladağı'nın güneyinde iç kısımda yer alan bölgedir. Hatay sınırından Lazkiye şehir merkezine kadar yer alan kıyı hattı Esad Rejiminin; Lazkiye Vilayeti'nin Bayır-Bucak bölgesinin büyük bölümü ise Türkmen birliklerinin kontrolündedir. Buruç ve Sulayip köyleri hariç Türkmen köylerinin çoğunda muhaliflerin kontrolü söz konusudur (Erendor, 2016: 313). Suriye Milli Ordusu'na bağlı 2. Kolordu içerisinde faaliyetlerini yürütmektedir. Suriye Milli Ordusu içerisinde yer alan İkinci Sahil Tümeni, “Halep'in batı kırsalı, Hama, Lazkiye ve İdlib” bölgelerinde mücadele etmekte olup, asker sayısı yaklaşık 2 bin kişidir. Tümenin Genel komutanı Tarık Solak'tır. Türklük ve İslam şuuru üzerine kurulan 2. Sahil Tümeni, Türkmen Dağı'nın savunulmasında büyük mücadeleler vermiştir.

2. Kolordu içerisinde faaliyetlerini yürüten diğer bir askeri birlik olan Hamza Tümeni, 2013 yılında Suriye'nin Haseke şehrinin güney kırsalında Suriye Türkmenlerinin mücadelesine destek vermek amacıyla kurulmuş askerî bir yapıdır. Tümenin askeri sayısı yaklaşık 6 bin kişiden oluşmaktadır (Gaste, 2018: 24). Tümen, “Halep, Bülbül, Afrin, Mare, El-Bab, Ahdarin, Çobanbey,

Afrin, Bizza Bölgesi ve Rasulayn” bölgesinde faaliyet göstermektedir. Tümen faaliyet bölgesinde terör gruplarınca planlanan birçok intihar saldırısını kendi özel istihbarat birimiyle engellemiştir (Haber Global, 2019). Hamza Tümeni, Türk Silahlı Kuvvetleri’nin eğitimleri sonucunda DEAŞ ve PYD/YPG’ye karşı mücadele etmiş ve ağır darbeler vurmuştur. Türkiye’nin Cerablus, Afrin ile Azez ilçesine bağlı Tel Rıfat’a yönelik başlatmış olduğu harekâtlarda ön saflarda yer almış ve ciddi katkılar sağlamıştır. Dahası Tümen, el-Bab ele geçirildikten sonra burada bir askerî akademi açmış ve yaklaşık 2200 kişiye askerî eğitim vermiştir. Türkiye’nin desteklediği Menbiç operasyonuna dahil olan Hamza Tümeni, 10 bin ÖSO mensubu ile birlikte Cerablus-el-Bab-Menbiç hattına cephe oluşturarak Menbiç’e başarılı bir operasyon düzenlemiştir.

Sultan Murat Tümeni, 2. Kolorduya bağlı olarak faaliyet gösteren ve Suriye Türkmenleri tarafından 8 Mart 2013 tarihinde Çobanbey’de kurulan askeri bir yapılanmadır. Tümen, ismini Osmanlı padişahı ve Bağdat Fatihi olarak bilinen 4. Murat’tan almıştır (Sultan Murat Tümeni, 2013). Tümen, askeri mücadelesini başta Esad Rejimi olmak üzere DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerine karşı vermektedir. Sultan Murat Tümeni, genel olarak 2. Kolordu içerisinde yer almakta olup “Halep, Çobanbey, Cerablus, Ahdarin, Mare, Şaran, Bülbül, Afrin şehir merkezi ve ilçeleri, Rasulayn şehir merkezi ve ilçeleri” olmak üzere faaliyet göstermektedir. Tümen Halep/Cemiyet’ül Zehra operasyonunda, Cisir eş-Suğur kasabasının kurtarılması operasyonunda ve DEAŞ ve PYD/YPG ile yapmış oldukları operasyonlarda toplam 600 askerini kaybetmiştir. Sultan Murat Tümeni, Türkiye’nin düzenlemiş olduğu Fırat Kalkanı Harekâtı’nın ana unsurunu, Zeytin Dalı Harekâtı’nın ise öncü grubunu oluşturmuştur. Böylelikle Sultan Murat Tümeni, Türkiye’nin başlatmış olduğu harekâtlarda 10 bin askeriyle önemli bir rol almıştır (Sultan Murat Tümeni, 2013). Ayrıca Tümenin sahadaki askeri başarısı sonuç vermiş ve böylece Suriye muhalefетinin katıldığı uluslararası toplantılara temsilci göndermiştir. Toplantılarda Tümeni, Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekâtlarında aktif rol üstlenen Humus Türkmen’i Albay Ahmet Osman temsil etmiştir (Görücü, 2018: 3). Ayrıca Sultan Murat Tümeni Komutan Yardımcısı Şihli: “*Türk Silahlı Kuvvetleri ile birlikte mücadele ederek bölgeyi terör örgütlerinden temizlediklerini ve Türkiye’nin desteğiyle artık Suriye Türkmenlerinin 4 bin kilometrekarelik bir alanda güvenli bir yaşam sürdürdüğünü belirtmiştir*” (Sabah, 2019).

Suriye İç Savaşının başlamasıyla Suriye Türkmenleri tarafından oluşturulan Fatih Sultan Mehmet Tümeni, Suriye Milli Ordusu 1. Kolordu içerisinde yer almaktadır. Tümen, “Afrin, Azez, Tel Abyad, El Besiye, El Kureyza, Soran, Tel Ar, Arap Uşağı ve Zammâr” çevresinde faaliyet göstermekte olup merkezi Çobanbey’dir. Tümenin askeri sayısı ise yaklaşık 1000 kişidir (Gündoğan, 2020: 221). Fatih Sultan Mehmet Tümeni, genel olarak Halep ve el-Bab çevresinde mücadele etmektedir. Türk Silahlı Kuvvetleri’nin başlatmış olduğu Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekatları’nda diğer Türkmen askeri birlikleri gibi en ön safta mücadele etmiş ve Çobanbey’in DEAŞ’tan geri alınmasında önemli katkılar sağlamıştır (Karagöz, 2016: 4). Tümen ayrıca, Fırat Kalkanı Harekâtı’yla el-Bab’ın DEAŞ terör örgütünden temizlenmesi sonrasında el-Bab’a bağlı

Battuşıye köyünde rejim askerlerini mağlup ederek köye Türk bayrağını asan ilk askeri birliktir (Milliyet, 2017).

Suriye iç savaşındaki mücadelesine Muntasır Billah Tugayı olarak başlayan ve Suriye Milli Ordusu altında faaliyet gösteren Muntasır Billah Tümeni, 2018 yılında Tümen haline gelmiştir. 1. Kolordu içerisinde faaliyet göstermektedir. Tümenin yaklaşık 1200 askeri bulunmaktadır. Muntasır Billah Tümeni genel olarak “Afrin, Cerablus, Ahderin-Mare arası, Tel Abyad, Kirbat Sadi, El Yakubiye ve Ma'mal uşağı ve çevresinde” faaliyet göstermektedir. Muntasır Billah Tümeni, iç savaşta ÖSO'nun içerisinde yer alarak Türkiye ile beraber hareket eden Türkmen askeri oluşumlarından olup 2012 ve 2016 yılları arasında süren Halep Savaşı'nda ve Halep Valiliği'ndeki diğer silahlı çatışmalarda rejime, DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerine karşı büyük mücadelelerde bulunmuştur. Suriye Türkmenleri aynı anda Rusya'ya, İran tarafından desteklenen Şii milislere ve PYD/YPG terör örgütüne karşı üç cephede savaşarak her türlü şartta vatanlarına sahip çıkmışlardır. Ayrıca Muntasır Billah Tümeni'ne bağlı bir tabur asker Zeytin Dalı Harekâtına katılarak Afrin kırsalında Türkiye ile birlikte büyük mücadeleler vermiştir. Öyle ki Tümen, 40 kişilik PYD/YPG askeri yapılanmasını etkisiz hale getirerek Bülbül-Raco yolunu açmıştır (QHA, 2018).

4.3. Esad Rejimi, DEAŞ ve PYD/YPG Tehdidi Karşısında Suriye Türkmenlerinin Durumu

Suriye'de iç savaş başladıktan sonra Suriye Türkmenleri, Özgür Suriye Ordusu bünyesinde yer alarak Arap muhalefeti ile birlikte faaliyet göstermişlerdir (Dadak, 2019: 52). Rejime karşı Suriye Türkmenleri muhalif grupların içerisinde yer alırken DEAŞ karşısında direk DEAŞ'ın hedefi haline gelen bir topluluk olmuşlardır. DEAŞ, rejim bölgesi ve PYD/YPG'nin varlığını hissettiği bölgelerde ilerleyişini durdurmuş ve daha hızlı ilerleyebileceğini düşündüğü Türkmen bölgelerini hedef olarak seçmiştir. Suriye Türkmenlerinin PYD/YPG ile ilke temasları PYD/YPG'nin Türkmenleri kendi çatılarının altında mücadeleye davet etmeleriyle başlamıştır. Bu daveti kabul etmeyen Suriye Türkmenlerinin ÖSO içerisinde faaliyet göstermesi ve ÖSO'nun Türkiye destekli bir askeri yapı olması sebebiyle PYD/YPG, Suriye Türkmenlerini düşman olarak ilan etmiştir. Rejimin, DEAŞ'ın ve PYD/YPG'nin bu denli Suriye Türkmenlerine karşı saldırgan tavırları Türkmenleri akraba devleti olan Türkiye'ye yöneltmiştir. Bu yönelimin karşılıklı olmasının nedeni ise Suriye Türkmenlerinin Türkiye'nin akraba azınlığı olması ve bölgedeki terör unsurları nedeniyle Türkiye'nin ulusal güvenliğinin tehlikeye girmesidir.

Suriye Türkmenleri genel olarak, Suriye'nin etnik temelde bölünmesine karşı olup bölgedeki DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerinin idari yapılarını tanımamışlardır. Bu doğrultuda Türkmenler, sahip oldukları askeri ve teknik kapasiteleri ile yaşadıkları bölgeleri savunmak için mücadele etmişlerdir (Erendor, 2016: 316-317). Ancak Suriye Türkmenleri, rejim, DEAŞ ve PYD/YPG tehdidinin bölgedeki varlıklarını yok etme tehlikesi karşısında Türkmen Tugaylarını bir arada

toplamiş ve topyekûn bir mücadeleye başlamışlardır. Bu kapsamda Bayır-Bucak (Lazkiye) Türkmenlerinin içerisinde bulunduğu 2. Sahil Tümeni, DEAŞ ile mücadele ederek Azez ve Cerablus hattında Türkmenlere güvenli bölge oluşturmak amacıyla birçok Türkmen köyünü ele geçirmiştir. Türkmenlerin bölgedeki ilerleyişi Rusya'yı rahatsız etmiş ve Rusya DEAŞ'ı vurmak bahanesiyle bölgedeki Türkmenlere yönelik hava saldırılarını başlatmıştır. Rusya tarafından yapılan bu hava saldırılarının büyük çoğunluğu Suriye Türkmenlerine yapılmıştır. Rusya'nın bu saldırılarındaki amacı, Halep ve Bayır Bucak bölgesinin stratejik konumu doğrultusunda Türkmenleri buradan uzaklaştırarak Rus üslerinin güvenliği sağlamak ve böylelikle Türkiye'yi Ortadoğu bölgesinden tecrit etmek istemesidir.

Diğer yandan PYD/YPG kuvvetleri rejim askerleriyle işbirliği yaparak Afrin bölgesindeki Suriye Türkmenlerine savaş açmışlardır. PYD/YPG'nin Afrin bölgesinden Türkmenleri çıkarmak istemesindeki ana amaç Azez-Cerablus hattını rahatlıkla ele geçirmek istemesidir. PYD/YPG tarafından bu hattın ele geçirilmesi demek, bölgede kurmayı planladıkları Kürt devletinin denize çıkış kapısını garantiye almaktır (Bilgesam, 2015). Bölgede PYD/YPG'nin ana planı, kantonlarını birleştirerek doğu-batı yönlü bir Kürt koridoru oluşturmaktır.

Bölgede yaşanan bu gelişmeler, Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik birçok risk ortaya çıkartmıştır. Öyleki Türkiye sınırlarında yer alan rejim, DEAŞ ve PYD/YPG, Türkiye'nin ulusal güvenliğini tehdit etmektedir. Bu duruma Rusya ile bölgede yaşanan uçak krizi de eklenince Azez-Cerablus ve Bayır-Bucak'ın Türkiye için önemi oldukça artmıştır. Bu kapsamda 27 Ocak 2015 tarihinde yapılan MGK toplantısı sonrasında yapılan açıklamada "Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik desteğinin süreceği" ifade edilmiştir (Dadak, 2019: 53).

Bölgede çatışmalar devam ederken ABD, Rusya ve Batılı ülkelerin Esad rejimi ile mücadele eden DEAŞ'a karşı operasyonlar düzenlemesi ve PYD/YPG'ye destek olması, Beşar Esad'ı oldukça rahatlatmıştır. Sahada yaşanan bu gelişmeler, Suriye Türkmenlerini ve Türkiye'nin Suriye politikasını oldukça olumsuz etkilemiştir (Cingöz, 2018: 71). Suriye Türkmenleri, birçok bölgede saldırılara maruz kalmış ve binlerce kayıp vermiştir. Bölgedeki Türkmenlerin rejim, DEAŞ ve PYD/YPG'nin saldırıları karşısında yok edilmeye çalışılması nedeniyle Türkiye'den yardım talep etmeleri ile Türkiye'ye sınır ötesinden yapılan saldırıların artması, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik askeri müdahalesini zorunlu kılmıştır. Bu aşamada ilk olarak DEAŞ, Türkiye'nin sınır ve ulusal güvenliğine tehdit olarak görülmüştür. Türkiye, Azez-Cerablus arasındaki 100 kilometrelik sınır hattında hiçbir DEAŞ'lı kalmayacak şekilde Türkmenlerle birlikte Fırat Kalkanı başta olmak üzere askeri harekâtlara başlamıştır. Yapılan harekâtlar neticesinde bölgedeki DEAŞ varlığı temizlenerek sınır güvenliği sağlanmaya çalışılmıştır (Yeşiltaş, Seren, ve Özçelik, 2017: 13).

Türkiye açısından harekâtlar sonucunda terörden arındırılan bölgelere güvenilir unsurların yerleştirilmesi çerçevesinde Suriye Türkmenleri, harekâtlarda Türk askerinin omuz omuza

mücadele verdiği soydaşları olarak ön plana çıkmıştır. Öyle ki Fırat Kalkanı Harekâtı sırasında ÖSO içerisindeki Suriye Türkmenleri “mavi bant” takarken diğer gruplar “kırmızı bant” takmıştır. Harekât sonrası ise bu bölgelere güvenliğin tamamlayıcı unsuru olarak Suriye Türkmenleri yerleştirilmiştir (Bölükbaşı, 2018: 117).

Türkiye’nin Suriye’de askeri kara harekâtlarıyla bölgede etkin hale gelmesi, muhalif gruplar içinde Suriye Türkmenlerini de sahada etkin bir aktör haline getirmiştir. Suriye Türkmenleri, Türkiye’nin PYD/YPG’ye ve DEAŞ’a karşı mücadelesinde ve bölgedeki askeri harekâtlarının gerçekleştirilmesinde önemli bir müttefiki olmuştur. Böylece Türkmenler, bir yandan Suriye’nin geleceğinin inşasında ve muhalefet yapısı içerisinde kendilerine önemli bir yer edinirken diğer yandan ise Türkiye’nin Suriye’ye yönelik dış politikasında önemli bir unsur haline gelmişlerdir.

4.4. Suriye Türkmenlerinin Türkiye’den Beklentileri

Suriye iç savaşındaki çatışma alanlarının büyük çoğunluğunun Halep, Bayır-Bucak (Lazkiye), Humus, Şam ve Rakka gibi Türkmen yerleşim yerlerinde olması, iç savaşın en büyük mağdurlarının Suriye Türkmenleri olmasına neden olmuştur. Suriye krizinin başlamasından itibaren başta rejim olmak üzere PYD/YPG’nin ve DEAŞ’ın Türkmen bölgelerine yönelik saldırıları sebebiyle Suriye Türkmenlerinin bir kısmı Suriye’de iç göçe maruz kalmış, bir kısmı ise Türkiye ve Lübnan’a göç etmiştir.

Semir Hafız Humus bölgesinden göç ederek Lübnan’a sığınmak zorunda kalan Suriye Türkmenlerinin içinde bulundukları sıkıntılı duruma dikkat çekmek amacıyla yaptığı açıklamada:

“Humus’ta mahalle mahalle Türkmen var. Suriye’de kriz çıkınca Lübnan daha yakın olduğundan yaklaşık 1400 aile Lübnan tarafına göç etmek zorunda kaldı. Öyle sıkıntı yaşamaktalar ki. Ne Lübnan kabul ediyor, ne Suriye’ye dönebiliyorlar ne de Türkiye’ye geçme imkanları var. Humus Türkmenleri Lübnan’da kaldı ne olacak onların durumu?” ifadelerini kullanmıştır (Semir Hafız ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022).

Bölgedeki en önemli hassas nokta ise Suriye Türkmenlerinin çıkarıldıkları bölgelere, PYD/YPG eliyle Türkmen olmayan unsurların yerleştirilmesi olmuştur. Bölgedeki demografik nüfus hızla değişmektedir. Bu nedenle Suriye Türkmenlerinin göç ettikleri topraklara, en kısa sürede geri dönüşü sağlanamazsa bu bölgelerde defacto yapıların oluşması muhtemeldir. Suriye’deki Türkmen varlığının zayıflaması, hem bölgedeki Türkmenlerin güvenliğini hem de Türkiye’nin ulusal güvenliğini tehlikeye atacaktır. Öyle ki, Türkiye’nin Suriye sınırı boyunca bu bölgede yüzyıllardır yaşayan Suriye Türkmenleri, Türkiye’nin sınır güvenliğinin temel yapı taşıdır.

Suriye’de kurulacak yeni bir yönetimde, Suriye’deki tüm etnik ve mezhepsel gruplarla barış içinde yaşayan Suriye Türkmenlerinin varlığı adeta gruplar arasında birlikteliği sağlayacak çimento

niteliğindedir. Bu nedenle Suriye Türkmenlerinin bölgedeki varlığı, Suriye'nin idari ve siyasi korunması açısından zorunludur. Bu durumda Türkiye'nin Suriye Türkmenleri konusunda sistemli bir dış politika izlemesi hayati önem taşımaktadır.

Yusuf Mahli, Suriye Türkmenlerinin Türkiye'den beklentilerine yönelik yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkiye, 2011 yılı sonrası birçok Suriyeli muhalif grup yurt dışında yapılanmaya gitti. Kürtler, Hristiyanlar, Araplar partileşti ve siyasi olarak faaliyetlerine başladılar. Krizle birlikte Türkiye aktif rol aldı. 2011 yılı başlarında ilk zamanlarda muhalif çalışmalarda Türkiye varken Türkmenler davet edilmedi. Çünkü Türkmenlerin yapıları yoktu. Örgütlü değillerdi. Türkmenler kimse dahil olmayacaklar durumu vardı. Ancak bizler de Esad gittikten sonra oluşacak yeni yapıda temsil edilmek istedik. Oluşacak bu yapıda Türkmenler kesinlikle yer almalıdır. Bu durumu de facto Türk yetkililerine ilettik. 2011 yılı sonrasında Ankara'daki kurumların her ne kadar Türkmen hassasiyeti az olsa da Türkmenlerin muhalif yapıların içerisinde olmasını sağlamak için zorladık. Dışişleri bakanlığı bizleri davet ederek uluslararası kamuoyu önüne çıktık ve bu Türkmenlerin ilk başarısı olmuştur. Kimse, Suriye'de bu kadar Türkmen olduğuna inanmıyordu. Böyle Türkiye'nin siyasi olarak desteğiyle askeri ve muhalif faaliyetler başladı. Suriye Hareketi ve Kitle Hareketinin sürece dahil olmasıyla Suriye Türkmen Meclisi de kuruldu ve siyasi bir yapılanma oluşturuldu (Yusuf Mahli ile kişisel sözlü görüşme, 01-5 Haziran 2022).

Velid İbrahim, konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Türkiye bölgede ne yaparsa rejim ve destekçileri onun karşısında yer almaktadır. Türkiye bu nedenle rahat ilerleyemiyor. Bizler Türkmenler olarak Türkiye'yle biriz. Soydaşız. Aynı kandanız. Akrabayız. Kardeşiz. Bizler Türkiye'den Araplara ve diğer gruplara verilen destekten daha çok destek istiyoruz. Bu bizim için önemlidir. Türkiye için de önemlidir. Bizlerin bir ayrıcalığı olmalı. Bizleri Türküz. Türkiye'nin Suriye'deki uzantısıyız. Türkiye'nin politikası neyse bizde o politikadayız. Türkiye bizlere hem Suriye'de hem Türkiye özellikle dil eğitimi konusunda destek vermeli. Türkmen gençlerinin çoğu Türkçe'den uzak kalmış. Bunlara Türkçe'yi öğretmeliyiz (Velid İbrahim ile kişisel görüşme, 01-10 Mayıs 2022).

Semir Hafız konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Özellikle eğitim, askeriye, örgütlenme ve siyaset konusunda Türkmenlere yardımcı olması, desteklemesi gerekmektedir. Türkmenler de bir beklenti var. Türkiye bizi sahiplenecek beklentisi. İş olsun, vatandaşlık olsun beklenti içerisinde. Arap baskısı nedeniyle Türkmenlere Türkiye sahip çıkmalıdır. Türkiye neyse Türkmenler odur. Şam, Humus ellerinde tutuyor. Ruslar çekilirken yerini İran alıyor. Büyük tehlike arz etmektedir. 30 km derinlik Türkiye için yetersizdir (Semir Hafız ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022).

Malik Kara konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Suriyedeki Türkmenlerin Türkiye'den beklentisi çok fazladır. Çünkü aynı soydan gelmekte olup, Türkiye'ye hep gönül vermişlerdir. Türkmenlerin talepleri ise; Türkiye'nin onları koruyup kollaması, onlara sahip çıkması, Türkmenleri Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yaparak onları kendi bölgelerine bu şekilde dönmelerini sağlamasıdır. Şam, Hama, Humus, Rakka ve özellikle Bayır-bucak Türkmenleri kendi bölgelerine siyasi çabalarla dönmeyi istemektedirler (Malik Kara ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-13 Haziran 2022).

İsmet Bozoğlan ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkiye’den bir an evvel yerleşik düzene geçmelidirler. Okuyan çocuklarımız vardı, kaç yıl oldu, onların birçoğu bu ortamda kayboldular. Kültürel çalışmalar yapılmalıdır. Türkiye, bu çocuklarımıza sahip çıkmalıdır. Devlete katmalıdır. Vakıf kurdurulabilir. Bu vakıflara Halepli zenginler de bağışlar yaparlar. Öğrenci yurtları kurulabilir. Geri dönüşümlü krediler verilebilir. Tüm bu işlemler Vakıflar aracılığıyla yapılabilir. Türkmenler Türk vatandaşlığına alınmalıdır. Çocuklarımız kendilerini daha güvende hissedebilirler. Daha çok sahiplenirler. Ev tutamıyorlar, ticaret yapamıyorlar... Vatandaş olmayınca bu tip sorunlar yaşayınca gençlerimiz bu sefer başka yerlere gidiyorlar. Bunun önlemi alınmalı. Gençlerimiz Türkiye’imize kazandırılmalıdır (İsmet Bozoğlan ile kişisel görüşme, 01-7 Haziran 2022).

Suriyeli Türkmen liderlerinin açıklamalarında da görüleceği üzere, Suriye Türkmenlerinin Türkiye’den beklentileri büyüktür. Türkiye, 2011’de Suriye’de iç savaş başlayınca ne yazık ki tüm politikasını Suriye Türkmenleri yerine, Suriye muhalefetine yöneltmiştir. Bu durum, Suriye Türkmenlerinin Suriye muhalefeti içerisinde geri planda kalmasına neden olmuş ve Türkiye’nin Suriye’ye yönelik askerî müdahalede bulunmasını da geciktirmiştir. Diğer yünden Suriye Türkmenlerinin en büyük sıkıntısı, geçmiş rejimlerin de etkisiyle örgütlenmeden uzak kalmaları olmuştur. İç savaş sonrası gerek askerî gerekse siyaseten temsilde nitelikli kadrolarının bulunmaması nedeniyle Suriye Türkmenleri, teşkilatlanmada büyük sıkıntılar yaşamıştır. Bu durum birçok siyasi sorunu da içerisinde barındırmaktadır.

Suriye Türkmenlerinin kendi içerisindeki genel siyasi sorunları incelendiğinde şu maddeler ön plana çıkmaktadır: (1) Siyasette ve örgütlenmedeki tecrübesizlik (2) Suriye Türkmenlerinin oluşturduğu yapılar arasındaki güven problemleri (3) Türkmen siyasetinde şahsi menfaatlerin ön plana çıkartılması.

Suriye Türkmenlerinin yukarıda belirtilen siyasi sorunların çözümü noktasında beklentiye girdiği ülke ise doğal olarak akraba devleti olan Türkiye’dir. Suriye Türkmenlerinin Türkiye’den beklentileri genel olarak değerlendirildiğinde ise şu maddeler ön plana çıkmaktadır: (1) Suriye Türkmenlerine Türk vatandaşlığı verilmesi ve Suriye’ye döndüklerinde çifte vatandaş olarak iki ülke arasında köprü görevinin sağlanması (2) Türkmen çocuklarına yönelik eğitim ve öğretim seferberliğinin düzenlenmesi ve eğitimden mahrum bırakılmamaları (3) Türkmen öğrencilerin üniversiteye girişlerine ve yurtlarda kalmalarına yönelik planlamalar yapılması, ayrıca Türkmenlere yönelik zengin Türkmenler öncülüğünde vakıf kurdurularak bu öğrencilere burs verilmesi (4) Suriye’nin toprak bütünlüğünün korunması kapsamında Suriye Türkmenlerine hazırlanacak yeni anayasa içerisinde “asli kurucu unsur” statüsünün kazandırılması ve bu anayasa üzerinde Birleşmiş Milletler ile Türkiye’nin garantörlüğünün olması (5) Suriye Türkmen Meclisi’nin Suriye Türkmenlerinin meşru çatı örgütü olarak her türlü siyasi platformda yer almasının sağlanması (6) Suriye Türkmen Meclisi’nin ivedilikle uluslararası alana taşınarak Avrupa ve Rusya dahilinde temsilcilikler açılmasının sağlanması (7) Suriye Türkmen siyasetinin sürekliliği noktasında en çok ihtiyaç duyulan maddi desteğin ve kaynağın sağlanması (8) Suriye Türkmenlerinin siyaset ve

örgütlenme alanında ihtiyaç duyduğu eğitimli yapının oluşturulabilmesi amacıyla Türkmen Siyaset Okulu'nun kurulması (9) Suriye krizi sonrası Lübnan'da kalan yaklaşık 1400 Humuslu Türkmen ailenin Türkiye'nin gündemine alınması ve bulundukları zor şartlardan kurtararak Türkiye'ye getirilmelerinin sağlanması.

Burada unutulmaması gereken en önemli nokta Suriye Türkmenlerinin bölgedeki varlığının Türkiye'nin sınır güvenliği için sigorta görevi gördüğüdür. Bu nedenle Türkiye'nin bölgedeki tehditlere karşı olan dış politikası ve bu tehditlere yönelik Suriye Türkmenleriyle birlikte yaptığı ve yapacağı askeri hareketler oldukça önem kazanmaktadır.

4.5. Türkiye'nin Sınır Güvenliğine Yönelik Suriye Politikasını Etkileyen Unsurlar

Suriye Krizi'nin büyümesi üzerine, uluslararası aktörlerin Suriye iç savaşına dahil olması, DEAŞ ve PYD/YPG faktörlerinin Türkiye'nin sınır güvenliğini de tehdit unsuru oluşturması, Arap Baharı'ndan sonra Ortadoğu'da yalnız bırakılmaya çalışılan Türkiye'yi Suriye meselesinde farklı bir dış politika izlemeye yöneltmiştir. Suriye'de bölgesel ve uluslararası aktörlerin yürüttüğü vekâlet savaşında kendisini soyutlamayan Türkiye, Suriye'de sınır güvenliğine yönelik realist politikalar izlemeye başlamıştır. Realist okuma, Türkiye'nin Suriye iç savaşına yönelik dış politikasında doğru stratejik adımlar attığını göstermektedir. Realist yaklaşıma göre devletin güvenliği, menfaatleri ve gücü herşeyden önce gelmektedir (Ayhan, 2017: 75). Bu kapsamda bölgede Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden faktörler olarak DEAŞ, PYD/YPG ve geçici koruma statüsündeki Suriyeliler ön plana çıkmaktadır.

Suriye'deki muhalif seleflerin kendisine biat etmesini isteyen Ebu Bekir el-Bağdadi, Irak ve Suriye arasında yeni bir yapılanma başlatmıştır. DEAŞ'ın bölgedeki esas hedefi Türkiye'nin desteklediği Suriye Türkmenleri başta olmak üzere diğer muhalif gruplar olmuştur (Miş, 2016: 15). DEAŞ, Suriye'deki etkinliğini artırabilmek için dünyanın birçok yerinden kendine üye toplayarak kadın, çocuk ve yaşlı ayırt etmeksizin İslam diniyle uzaktan yakından alakası olmayan bir görüş benimseyerek birçok terör eyleminde bulunmuştur.

Suriye'nin kuzeyinde etkinliğini artıran DEAŞ için Batılı ülkeler harekete geçmiştir. BM Güvenlik Konseyi tarafından 7. Bölüme dayalı 2178 Sayılı Karar ile terörizm karşıtı tedbirler uygulanmaya koyulmuştur (Taşdemir, 2016: 177). Bu kapsamda Batılı ülkeler ve koalisyon güçleri yaşanan çatışmaların sorumlusu olarak DEAŞ'ı hedef alırken Türkiye bölgedeki iç savaşın nedeninin Beşar Esad Rejimi olduğunun altını çizmiştir (Miş, 2014: 184). Böylece Türkiye bir yandan Esad yönetiminin yapmış olduğu saldırıları engellemek bir yandan da DEAŞ'a karşı halkın kendini koruyabilmesi için eğitim alması gerektiğini belirtmiştir. Bu doğrultuda 2015 yılının Mayıs ayında Türkiye ve ABD arasında eğitim-donat protokolü imzalanmış ve protokol muhalefet birimlerinin DEAŞ'a karşı daha etkin mücadele vermesini sağlamıştır (Koşar, 2017: 82). Protokol

kapsamında Türkiye, Katar ve Suudi Arabistan’da olmak üzere 3 yılda yaklaşık 15 bin Suriyeli muhalifin eğitilmesi planlanmıştır. Eğitimin ilk aşaması Türkiye’de ve 200-300’er gruplar halinde olmak üzere toplam 2 bin kişiyi içermektedir. Eğitimin çoğunluğu, Türk Özel Kuvvetleri tarafından Suriye Türkmenlerine verilmek üzere amaçlanmıştır (NTV, 2015). Her ne kadar eğit-donat protokolü Suriye Türkmenleri için oldukça iyi bir fayda sağlayacak görünse de istenilen sonucu vermemiştir. Konuya ilişkin açıklama yapan Abdurrahman Mustafa şu ifadeleri kullanmıştır:

Her bölgede kuşatma altında kaldık, Eğit-donat’ta gelişme yok. Önemi kaybetmiş gibi duruyor. Türkmenlerin özel kuvveti olmalı. Türkmenlerin yaşadıkları bölgeler değişik güçler tarafından tamamen kuşatıldı. Halep, Humus ve Şam’da şiddetli çatışmalar sürmektedir. Özellikle Golen Türkmenleri 2 yıldır yaşadıkları kampta yardım alamıyorlar. Artık dayanılacak gibi değil. Türkmenler o bölgede insani yönden zor durumda. Abluka içindeler. İnsani destek de ulaştırılmıyor. Bayır-Bucak Türkmenleri bombardıman altında. Olaylar sürdükçe Türkmenleri daha zor güler bekliyor. Durumun kötüleşmesinden korkuyoruz. Türkiye dışında kimse Türkmenlerden bahsetmiyor (Yeniçağ, 2015).

Eğit-donat protokolünde eğitim gören askerlerin sadece DEAŞ’a karşı mı yoksa hem DEAŞ’a hem rejime mi karşı mücadele edecekler sorusunun net olarak belirli olmaması, ayrıca eğitim alan muhalif askerlerin sahada başarılı olamaması da eklenince eğit-donat programından beklenen sonuçlar alınamamıştır (Cumhuriyet, 2015).

DEAŞ, 2015 yılıyla birlikte ise Türkiye’yi dini ve ideolojik saldırılarının hedefi olarak belirlemiştir (Ozan, 2017: 28). Bu durum üzerine Türkiye ise, Suriye sınırına yönelik angajman kurallarını değiştirmiştir. Bu kapsamda Suriye sınırından Türkiye’ye gelecek herhangi bir saldırı karşısında Türk Silahlı Kuvvetleri, hiçbir emir almadan anında karşılık verebilme imkânına sahip olmuştur (TRT Haber, 2015). Ayrıca Türkiye hükümet yetkileri, Türkiye’nin güney sınırında terör örgütleri tarafından yeni bir devlet kurulmasına izin vermeyecekleri belirtilerek Fırat’ın batısının Türkiye’nin kırmızıçizgisi olduğu vurgulanmıştır (Bayezit, 2016: 95-96).

Türkiye’nin Suriye’nin kuzeyinde güvenli bölgeler oluşturmaya yönelik politikası devam ederken ülkenin kuzeyinde genişlemeye başlayan DEAŞ, bölgedeki halka yönelik katliamlar yapmış ve zamanla Türkiye de DEAŞ’ın hedefi haline gelmiştir. Bu kapsamda DEAŞ, Suriye’nin kuzeyinde terörün yapılanmasına izin vermeyen Türkiye’de bir dizi saldırı başlatmıştır. DEAŞ’ın 2015 yılı itibariyle düzenlendiği terör saldırılara ilişkin haber sitelerinden alınan veriler derlenerek Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5: DEAŞ'ın Türkiye'de Yapmış Olduğu Eylemler

Saldırı Tarihi	Eylem	Şehir	Can Kaybı Sayısı	Yaralı Sayısı
05.06.2015	HDP Mitinginde Çifte Patlama	Diyarbakır	5	402
20.07.2015	Suruç'ta Bombalı Saldırı	Şanlıurfa	34	104
01.09.2015	Sınır Ötesinden Ateş Açılması	Kilis	1	1
10.10.2015	Tren Garında Bombalı Saldırı	Ankara	103	391
12.01.2016	Sultanahmet'te Bombalı Saldırı	İstanbul	13	16
19.03.2016	İstiklal Caddesi'nde Saldırı	İstanbul	4	39
01.05.2016	Emniyet Müdürlüğüne Saldırı	Gaziantep	3	23
28.06.2016	Atatürk Havalimanına Saldırı	İstanbul	45	163
20.08.2016	Kına Gecesine Saldırı	Gaziantep	59	94
16.10.2016	Hücre Evinde Patlama	Gaziantep	3	8
01.01.2017	Reina Saldırısı	İstanbul	39	70
TOPLAM			309	1311

Kaynak: Yazar tarafından derlenmiştir.

DEAŞ, Türkiye'ye yönelik yapmış oldu bu saldırılarla başta turistler olmak üzere tüm yatırım kalemlerine “Türkiye, güvenliğin bulunmadığı bir ülkedir” izlenimi vermeye çalışmıştır. DEAŞ'ın bu saldırıları, her ne kadar turizmi kısmen etkilemiş olsa da DEAŞ'ı istediği hedefe ulaştıramamıştır. Bu duruma yönelik ise Türk yetkilileri yaptıkları açıklamada: “*Türkiye Cumhuriyeti güvenli bir ülkedir. İstanbul ne kadar güvenliyse Berlin de o kadar, Paris ne kadar güvenliyse Kapadokya da o kadar güvenlidir*” diyerek DEAŞ'ın Türkiye üzerindeki oyununu bozmaya yönelik adımlar atmıştır (Yenişafak, 2017).

Tüm bu gelişmeler doğrultusunda Türkiye bir yandan güney sınırında DEAŞ ile içerde ve dışarıda mücadele ederken diğer yandan ise Suriye'nin kuzeyinde ortaya çıkan ve Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehdit oluşturan PYD/YPG ile karşı karşıya gelmiştir.

Suriye'de DEAŞ'ın faaliyetleri hız kesmeden devam ederken Türkiye, sınır güvenliğine yönelik terör saldırılarını ve geçici koruma statüsündeki Suriyeliler sorununu neden göstererek ABD başta olmak üzere koalisyon güçlerinden Suriye'nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturulmasını talep etmiştir. Türkiye'nin bu yaklaşımındaki esas amacı, hem geçici koruma statüsündeki Suriyeliler sorununa kısmen çözüm bulmak hem de Suriye Türkmenleri başta olmak üzere desteklemiş olduğu muhalif grupları bu bölgeye yerleştirerek güney sınırına komşu bir PYD/YPG devleti kurulmasına engel olmaktır. Ancak ABD güvenli bölge kurulmasının ötesinde Türkiye'nin sınır ve ulusal güvenliğine tehdit olarak gördüğü PYD/YPG'yi desteklerken bölgede müttefik olarak gördüğü Türkiye'yi karşısına almıştır.

ABD ve Türkiye arasında diplomatik gelişmeler bu şekilde ilerlerken rejim tarafından Amude, Kobani ve Afrin hiçbir mücadele edilmeden PYD/YPG'ye bırakılmıştır. PYD/YPG, Haseke ve Kamışlı'da da hakimiyet sağladıktan sonra ele geçirdiği yerlerde kantonlarını ilan etmiştir. Diğer yandan Suriye-Irak sınırında ise PYD/YPG güçleri ile DEAŞ arasında çatışma başlamıştır (Acun, 2014: 199).

Ayrıca bu dönemde DEAŞ terör örgütünün PYD/YPG kontrolündeki Kobani'yi kuşatması üzerine uluslararası koalisyon güçleri, DEAŞ'a yönelik baskıları Kobani'ye kaydırarak PYD/YPG'ye destek olmuştur. ABD'nin Ortadoğu'daki "Merkez Kuvvet Komutanlığı (CENTOM)" da PYD/YPG'ye bir uçak dolusu askeri malzeme yardımında bulunmuştur (Deutsche Welle, 2014). Türkiye ise güney sınırında tehdit olarak gördüğü PYD/YPG'nin koalisyon güçlerince silahlandırılmasına sert tepki göstermiştir. Bu konuda Cumhurbaşkanı Erdoğan bir açıklama yaparak; "*Suriye'nin kuzey bölgelerinde yer alan PYD'nin PKK ile aynı olduğunu ve PYD'ye silah sevk edilmesine 'evet' diyemeyeceklerini*" ifade etmiştir (BBC, 2014). Dönemin Başbakanı Davutoğlu ise yaptığı açıklamada: "*Üç yıl boyunca Esad Rejimi ile bir yıl boyunca da DEAŞ'la yan yana yer alanlar, Suriye'de Araplar ve Türkmenler öldürülürken seslerini çıkarmadılar*" diyerek ABD'nin PYD/YPG'ye olan silah desteğine tepki göstermiştir (Aljazeera, 2014). Böylece Türkiye, Suriye Türkmenleri yönelik yapılanları ve onlara olan desteğini üst düzeyde dile getirmiştir.

Bölgede bu gelişmeler yaşanırken Türkiye, Kobani meselesinde Irak'taki Peşmergeleri kendi ülkesi üzerinden geçirip Suriye'ye ulaştırmıştır. Türkiye'nin Kobani'ye peşmerge girişini sağlamasındaki esas amacı, bölgede PYD/YPG'nin tek başına güçlenmesini önlemektir. Türkiye diğer taraftan Suriye Türkmenlerinin de içerisinde yer aldığı ÖSO'yu Kobani'ye sokarak PYD/YPG'nin bölgedeki gücünü tamamen zayıflatmıştır (Kılıç, 2014). Ancak Kobani'nin peşmerge, ÖSO ve PYD/YPG tarafından DEAŞ'tan temizlenmesi, PYD/YPG'yi ABD'nin bölgedeki müttefiki haline getirmiştir (Kerman ve Efeğil, 2017: 164).

Tel Abyad'daki hâkimiyeti altında olan bölgeyi 2015 yılında Fırat Nehrine kadar genişletmeye çalışan PYD/YPG, Uluslararası Af Örgütü tarafından da ispatlandığı şekliyle bölgedeki Suriye Türkmenlerine ve Araplara karşı etnik temizlik uygulayarak bölgedeki halkın Türkiye'ye göçünü hızlandırmıştır (Acun, 2015: 187-188). Böylece Suriye'de rejimin, DEAŞ'ın ve PYD/YPG'nin baskı ve saldırılarından kaçanlar Türkiye'ye sığınmaya devam etmiştir. Bu durum ise içerisinde yaklaşık 3,5 milyonun üzerinde geçici koruma statüsündeki Suriyeliyi barındıran Türkiye'de yeni bir tehdit olarak geçici koruma statüsündeki Suriyeli sorununu ortaya çıkarmıştır.

Coğrafi olarak bakıldığında transit geçiş kuşağında yer alan Türkiye, 1951 tarihli Cenevre Sözleşmesi'ne taraf ülkelerden birisidir. Türkiye, bu sözleşme ve sözleşmeye ek olarak yapılan 1967 tarihli Ek Protokol'e istinaden ülkesine sığınan kişilere karşı coğrafi bir sınırlama yaparak

sığınmacıların mülteci olup olmadığını belirlemektedir (Uzun, 2015: 109-110). Türkiye'nin imzalamış olduğu sözleşmelere göre mülteci kavramı şu şekilde tanımlanmaktadır:

Mülteci, Avrupa'da meydana gelen olaylar sebebiyle ırkı, dini, milliyeti, belirli bir toplumsal gruba üyeliği veya siyasi düşünceleri nedeniyle takibata uğrayacağından haklı olarak korktuğu için vatandaşı olduğu ülke dışında bulunan ve vatandaşı olduğu ülkenin himayesinden istifade edemeyen veya korkudan dolayı istifade etmek istemeyen ya da uyruğu yoksa ve önceden ikamet ettiği ülke dışında bulunuyorsa oraya dönmeyen veya korkusundan dolayı dönmek istemeyen yabancıyı ifade etmektedir (GİG, 2013).

Sözleşmelerde yer alan mülteci tanımına bakıldığında, Türkiye'ye yalnızca coğrafi olarak Avrupa sınırlarından giriş yapanlar mülteci kabul edilmektedir. Diğer sınırlardan Türkiye'ye giriş yapanlar ise “şartlı mülteci” olarak belirtilmiştir.

Suriye'den Türkiye'ye yönelik göç hareketlerinin 2011 yılının Mart ayı ile başlaması üzerine, Türkiye “Açık Kapı Politikası” izlemiştir (Yılmaz, 2015: 120). Böylece Suriye Türkmenleri de dâhil olmak üzere milyonlarca Suriyeliyi rejim, DEAŞ ve PYD/YPG baskısı altında kalmaktan kurtarmıştır. Suriye'de şiddet ve saldırıların gün geçtikçe artması, Türkiye'ye olan göç hareketlerini daha da hızlandırmıştır. Milyonlarca Suriye vatandaşını sınırları içerisine alan Türkiye, 1951 Ceneviz Sözleşmesi ve ek protokolleri gereği bu insanları “mülteci” olarak tanımlamamıştır. Göç meselesine acil bir çözüm arayan Türkiye, 2011 yılının Ekim ayında Suriye'den Türkiye'ye gelen misafirlere İçişleri Bakanlığı'nın 1994 tarihli Yönetmeliğinin 10 uncu maddesi kapsamında “Geçici Koruma Statüsü” vermiştir (Kayabaşı, 2019: 94).

Şekil 6: Yıllara Göre Geçici Koruma Statüsündeki Suriyeli Sayısındaki Artış

Kaynak: Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, 2023

Geçici koruma statüsü, uluslararası şartlara uygun olarak yapılan bir statü olup sığınmacılar, kamplarda barınabilme, rızaları dışında geri gönderilmeme ve temel hizmetlerden faydalanma ilkelerine sahiptirler. Bu doğrultuda öncelikle sınıra yakın illerde olmak üzere AFAD ve Kızılay öncülüğünde barınma kampları inşa edilmiştir. İnşa edilen 25 kampta dönemin koşullarına göre aynı anda yaklaşık 221.394 kişi barınmıştır. Şekil 6'da görüleceği üzere kampların dışında kalan yaklaşık 3,5 milyon geçici koruma statüsündeki Suriyeli ise 81 ile yerleştirilmiştir (Şen ve Baskın, 2019: 11).

Türkiye başta devlet kurumları olmak üzere tüm sivil toplum kuruluşlarıyla birlikte, ülkenin dört bir yanına dağılmış halde yaşayan geçici koruma statüsündeki Suriyelilere gerekli yiyecek, giyecek, temizlik, sağlık ve barınma gibi tüm ihtiyaçlarını sağlamıştır. İnsani yardım kapsamında yapılan faaliyetler, ırkı, dini, dilleri fark etmeksizin tüm Suriyelilere eşit şekilde yapılmaya çalışılmıştır. Her ne kadar Türkiye Cumhuriyeti geçici koruma statüsündeki Suriyelilere yönelik hem kamplarda hem de kamp dışında gerekli tedbirleri alarak yardımlar yapmış olsa da, yapılan yardımların maliyeti ve ülke içerisindeki Suriyelilerin dağılımı, Türk halkını zaman zaman endişeye sevk ederek geçici koruma statüsündeki Suriyeliler sorununu ortaya çıkartmıştır.

Dönemin Başbakan yardımcısı Recep Akdağ'ın 2018 yılı içerisinde *"20 bin Suriyeliye çalışma izni verilmiştir ve 13 bin Suriyeli de kendisine ait bir işletme açmıştır"* ifadeleri, geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin Türkiye'de kalıcı olma yönünde adımlar attığını göstermiştir. Benzer şekilde 2019 yılında Cumhurbaşkanı yardımcısı Fuat Oktay'ın *"2011 yılından itibaren sığınmacılara yaklaşık 40 milyar dolar harcadık"* açıklaması Türkiye açısından geçici koruma statüsündeki Suriyeliler sorununun ne kadar büyük bir ekonomik yüke neden olduğunu göstermektedir (Yeniçağ, 2019).

Ekonomik yükün dışında geçici koruma statüsündeki Suriyeliler, gittikleri ülkedeki toplum güvenliğini de zaman zaman olumsuz etkilemektedirler. Benzer şekilde Suriye iç savaşıyla Türkiye'ye sığınan sığınmacıların bir kısmı, Türk toplumu tarafından tehdit olarak algılanmaktadır. Göç İdaresi Genel Müdürlüğünün verilerine göre yaklaşık 2,5 milyon Suriyelinin yaş ortalaması 0-30 arasındadır (GİG, 2018). Verilerden de anlaşılacağı üzere geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin çoğunluğu genç nüfustur. Bu bağlamda geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin yaklaşık 10 yıldır Türkiye'de olmaları da düşünüldüğünde eğitimden yoksun ve işsiz bir şekilde yetişmiş bu genç nüfusun Suriye'ye geri dönüş ortamlarının oluşmaması ve sürecin gittikçe belirsiz bir hal alması, Türk toplumunda ekonomik ve toplumsal nedenlerle tepkilerin artmasına neden olmaktadır.

Bu kapsamda geçici koruma statüsündeki Suriyeliler sorunu özelde Türkiye'nin genel de ise tüm Avrupa'nın en kısa sürede çözmesi gereken bir durumdur. Avrupa Birliği'nin göç krizini iyi yönetememesi ve sığınmacılara yönelik çözümünden uzak politikaları sonucunda birçoğu çocuk ve

kadın olmak üzere binlerce sığınmacı, Akdeniz’de boğularak hayatını kaybetmiştir. Avrupa Birliği’nin göç krizindeki amacı, göç krizinden mümkün olduğunca az etkilenecek krizi en düşük maliyetle çözmektir. Avrupa Birliği, sınırları içerisinde yasa dışı yollarla ülkelerine giren düzensiz sığınmacıları/göçmenleri topraklarında istememektedir. Bu nedenle Avrupa Birliği, Türkiye’ye karşı mali yardımlar ile Türk vatandaşlarına yönelik vize serbestisini müzakere etmek gibi teşvik edici politikalar izleyerek sığınmacı krizini Türkiye topraklarında üzerinde çözerek bütün sorumluluğu ve ortaya çıkan sorunları Türkiye’ye yıkmayı amaçlamıştır (Köse, 2016: 3).

Bu doğrultuda Türkiye ile AB arasında 2013 yılında “Geri Kabul Anlaşması (GKA)” imzalanmış ancak anlaşma 2017 yılında yürürlüğe girmiştir. Anlaşma, “8 bölüm ile 25 madde” içeriğinden oluşmakta olup, anlaşmanın ekler kısmında altı ek ve altı da ortak deklarasyon yer almaktadır (Köse, 2016: 14). Anlaşmanın Türkiye açısından en olumlu maddesi, her iki tarafın 6 ay önceden karşı tarafa yazılı bildirim yapmak suretiyle GKA’yı iptal edebileceği hükme bağlanmıştır. İkinci lehtar madde ise, Türkiye’nin topraklarından ya da Türkiye’de ikamet ettikten sonra AB’ye giren üçüncü ülke vatandaşlarını geri alma zorunluluğunun GKA’nın yürürlüğe girmesinden, üç yıl sonra başlayacak olmasıdır (Köse, 2016: 15). Görüldüğü üzere antlaşma dâhilinde geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin Suriye’ye geri gönderilmeleri mümkün görünmemektedir. Suriye’den kaçan bu insanların Suriye’ye geri dönebilmeleri için uluslararası çözüm geliştirilmelidir. Türkiye ise bu süreçte, Türkiye’ye yönelik rejim ve terör örgütlerinin etkisiyle sığınmacı akımının devam etmesi sebebiyle Suriye’de sahaya inerek Suriye’nin kuzeyinde güvenli bölge oluşturmak amacıyla askeri harekâtlar yapmıştır. Bu harekâtlar dâhilinde sınır güvenliğinin sağlanması ve bölgede bir tampon bölgenin oluşturulması amaçlanmıştır. Bu doğrultuda oluşturulan güvenli bölgelere başta Suriye Türkmenleri olmak üzere Türkiye’deki bir kısım geçici koruma statüsündeki Suriyeliler yerleştirilerek bu soruna bir nebze olsun çözüm bulunmaya çalışılmıştır. Diğer taraftan Türkiye’nin bölgedeki terör yapılanmalarına karşı yapmış olduğu askeri ve diplomatik faaliyetleri ise Türkiye’nin bölgesel ve uluslararası dış politikasını etkileyen unsurlar olmuştur.

4.6. ABD, Rusya ve İran Ekseninde Türkiye’nin Suriye Politikası

Suriye üzerindeki uluslararası ve bölgesel gelişmeler, Türkiye’nin Suriye sorununa yeni bir bakış açısı getirmesini zorunlu kılmıştır. İlk olarak rejime karşı uluslararası toplumu baskı yapmaya çağırmak ve Suriye Türkmenleri başta olmak üzere Suriye’deki muhaliflerle işbirliği içerisinde olmak üzerine stratejini oluşturan Türkiye, bu politikada istediği karşılığı bulamamıştır.

Türkiye’nin dış politika amacı 2015 yılına kadar Beşar Esadsız bir Suriye yönetimi iken 2015 yılından sonra Türkiye, Suriye’de uygulamış olduğu dış politikasında değişikliğe giderek bölgedeki terör tehdidini dış politikasının temel argümanı olarak ön plana çıkartmıştır. Böylece Türkiye’nin bölgedeki temel amacı Türkiye’nin güney sınırlarında bir terör devleti kurulmasını önlemek olmuştur. Hatta Suriye’de ABD desteğiyle Suriye’nin kuzeyinde kanton yönetimleri kuran

PYD/YPG'nin faaliyetleri, Türkiye'yi oldukça rahatsız etmiş ve Türkiye'yi Suriye'de yalnız bırakmıştır. Ayrıca İdlib'i kaybeden rejimin Rusya'dan destek alarak Rusya'yı Suriye'de yeni bir aktör olarak ortaya koyması, Türkiye'nin Suriye'deki dış politikasını oldukça olumsuz etkilemiştir.

Türkiye, 2015 yılının ikinci çeyreğinden sonra Suriye politikasında iç siyasi gelişmelerden daha fazla etkilenecek dış politikasını belirlemeye başlamıştır. Bu dönemde Suriye'de DEAŞ, mevcut konumu korurken PYD/YPG, kimi zaman Esad'ın kimi zaman ise ABD'nin desteğiyle büyük kazanımlar elde etmiştir. Türkiye ise PKK'nın Türkiye'nin Doğu ve Güneydoğu bölgelerinde sözde "özyönetim" ilan etmesi üzerine iç politikada uygulamış olduğu çözüm sürecine son vermiştir. Bunun üzerine bir yandan PKK'nın, diğer yandan ise DEAŞ'ın kanlı saldırıları Türkiye'nin dış politikasının ana esasını oluşturmuştur. Ülkedeki terör saldırılarının artması üzerine Türk Silahlı Kuvvetleri, Suriye Türkmenleri ile birlikte Suriye'de DEAŞ'a, Irak'ta ise PKK'ya yönelik hava destekli askeri hareketler başlatmıştır. Böylelikle hem iç güvenlik kapsamında hem de bölgesel güvenlik kapsamında PYD/YPG/PKK unsurları temizlenmeye başlanmıştır. Bu nedenle Rusya'nın 2015 yılı Eylül ayında Suriye'ye asker göndererek Suriye'de aktif bir bölgede yer alması, Türkiye'nin Suriye politikasında önemli değişiklikler yapmıştır. Rusya, söz konusu Suriye olunca Batı'nın Libya'da yaptığına benzer bir askeri müdahale seçeneğine karşı açıktan tavır sergilemiştir. Rusya bu kapsamda, uzman istihbarat birimlerinin görev yaptığı, gelişmiş elektronik haberleşme ve dinleme cihazlarına sahip olan üç savaş gemisini Suriye açıklarına göndermiştir (Adıbelli, 2016: 54).

Böylelikle Rusya'nın Suriye'deki varlığı, Türkiye'nin PYD/YPG'ye karşı hareketini kısıtlamıştır. Bu nedenle bölgedeki Suriye Türkmenlerine de yeterince destek verememiştir. Üstelik Rus uçaklarının Türkiye'nin hava sahasını birçok kez ihlal etmesi üzerine Türkiye, Rusya'ya karşı Suriye'deki angajman kurallarını hatırlatarak uluslararası kamuoyu önünde dile getirmiştir. Ancak 24 Kasım 2015 tarihinde Rus SU-24 savaş uçağının Türkiye hava sahasını bir kez daha ihlal etmesi üzerine Türkiye, Rus uçağını düşürmüştür (NTV, 2015). Rusya, savaş uçağının Türk hava sahasını ihlal etmediğini belirtse de uluslararası toplum tarafından ihlalin gerçekleştirildiği ispatlanmıştır. Ancak Rusya, savaş uçağının düşürülmesini bahane ederek Türkiye'ye karşı turizm, ticaret ve güvenlik alanlarında yaptırım başlatmıştır. Bu doğrultuda hareket eden Rusya, Suriye'deki askeri yapılanmasını güçlendirerek Türkiye'nin Suriye'deki askeri faaliyetlerinin önünü kapatmaya çalışmıştır.

Türkiye'nin Rusya ile yaşadığı kiriz nedeniyle Suriye politikasında hareket alanının daraltılması, ABD destekli PYD/YPG'nin bölgede genişlemesi ve terör devletinin inşasına başlaması, Türkiye'yi bölgede politik çıkmaza sokmuştur. Bu durum bölgede en çok Suriye Türkmenlerini etkilemiştir. Türkiye, bölgedeki yapılanmalara karşı Suriye Türkmenlerine yönelik politikasını geliştirmeye başlamıştır. Diğer taraftan Türkiye, Suriye'nin kuzeyinde kurulacak bir Kürt idari yapısının oluşum tehlikesi karşısında tekrar Rusya ile de ilişkilerini düzeltme yolunu

seçmiştir. Bu kapsamda Cumhurbaşkanı Erdoğan'ın Rus uçağının düşürülmesi hususundaki açıklaması ile Putin'in ise 15 Temmuz 2016 darbe girişimine yönelik açıklaması, iki ülke arasındaki ilişkileri yumuşatmış ve iki lider 9 Ağustos 2016 tarihinde bir araya gelmiştir (Habertürk, 2016).

Rusya ile yaşanan bu dostluk gelişmeleri üzerine 24 Ağustos'ta TSK, Suriye Türkmenleri ile birlikte Fırat Kalkanı Harekâtı'na başlayarak Suriye'deki ilk askeri adımını atmıştır. Türkiye, Fırat Kalkanı Harekâtı'nda Suriye'deki akraba azınlığı olan Suriye Türkmenleri başta olmak üzere ÖSO içerisindeki gruplara yönelik destek stratejisi belirlemiştir. Fırat Kalkanı Harekâtı ile birlikte Türkiye, Menbiç dışındaki bütün hedeflerine ulaşmıştır. Böylelikle Türkiye, PYD/YPG'nin kantonlarının birleşmesine engel olmuş ve kontrol sağladığı noktalarda güvenli bölge oluşturarak geçici koruma statüsündeki Suriyeliler sorununa çözüm oluşturmaya başlamıştır. Bu bölgeye hem Suriye Türkmenleri hem de diğer muhalif gruplar yerleştirilmiştir. Ayrıca hareket ile Türkiye, ABD ve Rusya'nın engellerini diplomasi ile aşarak Suriye'deki dış politika inşasını başlatmış ve Suriye'deki yalnızlık politikasından özellikle Rusya bağlamında kurtulmuştur.

Suriye'de askeri olarak da sahada yer alan Türkiye, 20 Aralık'ta Suriye'nin geleceği konusunda Rusya ve İran'la Moskova'da bir araya gelmiştir. 2017 yılının Ocak ayı itibariyle de Suriye'deki iç savaşın sonlandırılmasına yönelik Astana sürecinde yer almıştır. Süreç kapsamında Türkiye, Suriye Türkmenleri ve ÖSO ile birlikte 8 Ekim 2017 tarihinde İdlib'teki terör yapılanmalarının ortadan kaldırılmasına ve şehirdeki halkın korunmasına yönelik yeni bir kara hareketine başlamıştır (Habertürk, 2017). Ayrıca Suriye'deki iç savaş ve yapılan askeri harekâtlar süreci, Türk dış politikasında ciddi kaymalara neden olmuştur. Böylece Türkiye'nin Suriye politikasının temelini sınır güvenliğine tehdit oluşturan PYD/YPG ve DEAŞ tehdidi oluşturmuştur. Öyle ki bu politika değişiminde ABD ile müttefiklik ilişkileri sorgulanmış ve Türkiye Rusya ile birlikte hareket etmeye başlamıştır.

Türkiye'nin 2015 yılı sonrası süreçte Suriye politikasının uluslararası gelişmeler, bölgesel güç dengesi çabaları ve ulusal güvenliğine yönelik tehdit unsurları tarafından şekillendiği görülmektedir. Hâlihazırda bir Rus üssü olan Tartus yenilenerek kapasitesi genişletilmiş, buna ek olarak Hmeymim'de kalıcı bir askerî üs kurmuş ve çok sayıda savaş uçağı bölgeye sevk edilmiştir (Bender, 2015). Ayrıca Rusya'nın Türkiye tarafından uçağının düşürülmesinden sonra Suriye'ye yerleştirdiği S-400 hava savunma sistemleri de bütün Suriye hava sahasının Rusya kontrolüne girmesine neden olmuştur (NTV, 2015).

ABD Başkanı Obama, 2015 yılının Temmuz ayında aralarında DEAŞ örgüt üyesinin de yer aldığı çok sayıda terör yapılanmasının yok edildiğini belirterek PYD/YPG ile sahada DEAŞ'a karşı etkin bir mücadele verdiklerini belirtmiştir (Kiraz, 2018: 135). Türkiye, ABD'nin PYD/YPG politikasına tepki göstermesine karşın ABD'nin aynı şekilde politikası sürmüştür. Diğer taraftan

ABD Başkanı Obama'nın Ayn el-Arab (Kobani)'a ziyarette bulunması, Türkiye tarafından eleştirilmiştir. Ancak ABD'nin bu konudaki yaklaşımına yönelik ABD Başkanının özel temsilci McGurk tarafından yapılan açıklamada şu ifadeler kullanılmıştır:

PKK, Türkiye'yi ciddi bir şekilde tehdit etmektedir, bunu tanımalıyız. Bu yaz PKK, Türk güvenlik güçlerini öldürdü. Türkiye'yi PKK'ya karşı korumak istiyoruz. Fakat aynı zamanda biz Kuzey Suriye bölgesindeki Kürtleri DEAŞ'a karşı güçlendirmek istiyoruz. Kürtler Suriye'nin bir parçası olmak istiyor (El-Cezire, 2016).

Bu noktada, ABD'nin Suriye politikasında önceliğin Esad'ın devrilmesinden ziyade DEAŞ tehdidinin bertaraf edilmesi olduğu görülmüştür. Bunu yaparken de PYD/YPG'nin Türkiye'nin muhalefetine rağmen ABD müttefiki olarak tanımlanması durumu söz konusu olmuştur (Kınacıoğlu, 2017: 158-159). 2016 yılında Çin'in ev sahipliğinde yapılan G-20 Zirvesi'nde Erdoğan ile bir araya gelen Obama: *"PYD/YPG'nin Fırat'ın batısını boşaltmak adına Menbiç'i terk ettiğini"* belirtmiştir. Ancak Erdoğan: *"ABD yönetiminin PYD/YPG ile ilişkilerinin tamamen kopartılması gerektiğini ve mücadelenin Suriye Türkmenlerinin de içerisinde yer aldığı ÖSO üzerinden yürütülebileceğini"* ifade etmiştir (Sputniknews, 2016). Terör örgütleri konusunda Türkiye'nin ABD'den beklediği taleplerin gerçekleşmemesi üzerine iki ülke arasındaki ikili ilişkilerde sıkıntılar yaşanmaya devam etmiştir.

ABD Başkanı Obama, 2017 yılının başlarında başkanlığı Trump'a devretmiştir. Böylece ABD ve dünya kamuoyunda ABD'nin Suriye'deki dış politikasında değişikliğe gidebileceği beklentisi oluşmuştur. Bu doğrultuda ilk adımını atan Başkan Trump, Suriye iç savaşının artık bitmesi gerektiğini açıklamıştır. Ancak sözlerinin aksine rejime ait savaş uçaklarının ABD tarafından düşürülmesini de savunmuştur. Dahası PYD/YPG terör örgütüne yönelik yardım faaliyetleri kapsamında Trump'ın Rakka operasyonu öncesinde terör örgütüne ağır silahların da içerisinde yer aldığı askeri yardımlara onay vermesi, Türkiye tarafından oldukça tepkiyle karşılanmıştır (BBC, 2017).

Cumhurbaşkanı Recep Tayyip Erdoğan, 2017 yılının Mayıs ayı içerisinde ABD'de Başkan Trump ile görüşerek Türkiye'nin PYD/YPG konusundaki rahatsızlıklarını belirtmiştir. Ancak ABD'nin PYD/YPG'ye karşı aynı uygulamalara devam etmesi üzerine ikili ilişkilerdeki gerilim daha da artmıştır. Öyle ki Rakka'nın DEAŞ terör örgütünden kurtarıldığını ve Rakka'nın kontrolünün artık ABD'nin bölgedeki yerel müttefiki olan SDG'de olduğunu belirten Trump, bölgedeki yerel gruplara da destek vermeye devam edeceklerini beyan etmiştir (Reuters, 2017).

Bu kapsamda 2015 yılı sonrasında ABD yönetimi, Suriye'de DEAŞ'a karşı olan mücadelesinde yerel müttefik olarak PYD/YPG terör örgütünü belirlemiştir. ABD'nin bu politikası, Türkiye'nin Suriye'ye yönelik stratejik politikasında önemli değişimler yaşanmasına ve bu değişimlerin karar alıcılar tarafından uygulanmasına sebep olmuştur. Kuramsal çerçeve

kapsamında süreç değerlendirildiğinde, Türkiye'nin Suriye konusunda bir güvenlik sorunuyla karşı karşıya kaldığı ve dönem politikalarının da söz konusu güvenlik sorunsalını çözebilmek için yetersiz kaldığı görülmektedir.

Dış politikasını bu dönemde de aynı şekilde devam ettiren Türkiye'nin İran'a yönelik politikasını Erdoğan: *"İran mezhepçilik gayesiyle Esad'ın arkasında durmasaydı belki bugün Suriye diye bir meseleyi konuşuyor olmayacaktık"* söylemiyle açıklamıştır (BBC, 2015). Aynı yıl içerisinde Suriye'de yol haritasını görüşmek üzere Türkiye'ye gelme planı yapan İran Dışişleri Bakanı Cevad Zarif, bu sırada bir gazetede Türkiye aleyhine ifadeler kullandıktan sonra gezi iptal edilmiş ve söz konusu yol haritası ancak bir sene sonra görüşülebilmiştir. 15 Temmuz FETÖ darbe girişimi sonrasında Zarif'in Türkiye'yi ziyaretıyla birlikte düzelmeye başlayan ikili ilişkiler, yukarıda bahsedilen Astana sürecinde birlikte hareket ederek Suriye'nin geleceği noktasında işbirliği yapmaya kadar gitmiştir. Zarif'in ziyareti sonrası düzenlenen basın toplantısında konuşan Türk Dışişleri Bakanı Mevlüt Çavuşoğlu, İranlı mevkidaşının 15 Temmuz gecesi kendisini defalarca arayarak destek verdiğini belirtirken, sonraki dönemde ilişkilerin çok daha iyi bir biçimde ilerleyeceğini açıklamıştır. Ayrıca Çavuşoğlu yapmış olduğu açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Suriye konusunda düşüncelerimizi paylaştık ama bundan sonraki süreçte daha yakın işbirliği içinde konuları değerlendireceğiz. Ortak hemfikir olduğumuz konular var. Özellikle Suriye'nin sınır bütünlüğü, toprak bütünlüğü konusunda hemfikiriz. Bazı konularda görüş ayrılığımız bugüne kadar oldu. Ama görüş ayrılığı olduğu zamanlarda bile diyalogumuzu hiçbir zaman kesmedik. Biz Suriye'de kalıcı bir çözüm için İran'ın yapıcı rolünün önemli olduğunu başından beri vurguluyoruz. Bugün de aynı çizgideyiz. İran'da PEJAK, Türkiye'de PKK, Suriye'de PYD/YPG bunların arasında da bir ayrım görmüyoruz. Hepsinin bölgenin, İran'ın ve Türkiye'nin güvenliğine tehdit olduğunu biliyoruz (MFA, 2016).

Bu konuşma, Suriye politikasında iki ülkenin ilerleyen süreçte birlikte hareket edeceğine işaret etmiştir. Bu açıklamalar Türkiye'nin karar alıcılar nezdinde İran'a yönelik algıları göstermesi bakımından önemlidir. Bir taraftan 15 Temmuz gibi bir dramatik olay karşısında işbirliği ön plana çıkartılmakta, diğer taraftan da karşılıklı terör hassasiyeti ortaya koyularak birlikte hareket etmenin kapısı aralanmaktadır. Nitekim 2016 yılının ikinci yarısından itibaren iki ülke, birçok ortak politika yürütmüş ve liderler nezdinde de bir araya gelerek istişarelerde bulunmuşlardır.

Rusya'nın Esad'ın yanında Suriye'deki iç savaşa dahil olması, Suriye'deki dengeleri tamamen değiştirmiştir. Özellikle Suriye Türkmenlerinin içerisinde yaşadığı Halep'e yönelik yıllardır bir kazanımı bulunmayan Esad yönetimi, Rusya'nın desteğiyle birlikte saldırıya geçerek Halep'in önemli bir kısmını ele geçirmiştir. Yapılan bu saldırılarda birçok Suriye Türkmeni hayatını kaybetmiştir. Ayrıca Rusya'nın Suriye hava sahasını kontrol altına alması ve Suriye'deki asker varlığını artırması, Türkiye'nin bölgeye yapacağı olası askeri hareketlerde Rusya'nın rızasını almayı gerektirmiştir. Rusya'nın sahada bu şekilde etkin bir hale gelmesi, Türkiye'nin Suriye Türkmenleri politikasında sıkıntılar yaşanmasına sebep olmuştur.

Söz konusu dönem içerisinde Türkiye’deki karar alıcıların algılarını ortaya koyan bir takım önemli açıklamalar da bulunmaktadır. ABD’nin YPG’yi terör örgütü olarak görmediğini açıklamasının ardından Erdoğan bir açıklama yaparak şu ifadelere yer vermiştir:

PYD ve YPG, bunların hepsi terör örgütüdür bize göre. Amerika bu işte şu anda bedel ödemiyor, bedel ödeyen biziz ve PYD’nin yaptıklarını da, YPG’nin yaptıklarını da bilen de biziz. Dolayısıyla bu yanlış bakışı, yanlış değerlendirmeyi herhalde tekrar değerlendireceklerdir diye düşünüyorum.... ABD, Rusya, Türkiye dışışleri bakanlarıyla üçlü, kabul etmeleri halinde Suudi Arabistan ve İran’ı da katarak beşli; akabinde Ürdün ve Katar’ın da katılmasıyla ilişkileri bir yere taşıyalım. Geçiş sürecinde Esadlı bir çözüm olabilir ama Suriye’nin geleceğinde Esad’ın olması mümkün değil. Esad’la bir yere taşımaya çalışılabilir ama muhalefet Esad ile bir gelecek görmüyor (Hürriyetdailynews, 2015).

Erdoğan’ın bu açıklamaları Türkiye’nin yeni bir süreç başlatmak istediğini ve bu süreçte hem ABD’nin hem de Rusya’nın birlikte hareket etmesini önemli gördüğünü göstermektedir. Ayrıca Esad’ın derhal görevden ayrılması konusunda ısrarından vazgeçen Erdoğan, terör örgütü PYDYPG’nin bu denklemde çıkartılmasının Türkiye için önemini belirtmektedir (Aljazeera, 2015). Terör örgütü PYD/YPG’nin bölgeden çıkartılması, hem Türkiye’nin sınır güvenliğinin hem de Suriye’nin kuzeyinde yaşayan Suriye Türkmenlerinin varlığı için oldukça önem arz etmektedir.

Ayrıca Suriye meselesinde İran’la da benzer bir süreç yaşayan Türkiye, Rusya ve İran’la birlikte Suriye’nin geleceği noktasında inisiyatif aldığı bir döneme girmiştir. Yeni stratejisinin en önemli ayaklarından birisi olarak sahada askerî güce de başvuran Türkiye, Fırat Kalkanı Harekatı ile el-Bab’a kadar ilerleyerek hem DEAS’ın sınır yapılanmasını engellemiş hem de PYD/YPG yönetimindeki terör koridorunun kırılması adına önemli bir adım atmıştır.

Türkiye, 2016-2020 yılları boyunca dış politikasında Esad yönetimine karşı olumsuz bakmış olsa da Türkiye’nin Suriye’deki önceliğinin güney sınırlarında yer alan ve PYD/YPG’nin elinde yer alan terör bölgeleri olduğu görünmektedir. Ancak hem bu politikayı uygularken özellikle yapmış olduğu askeri harekâtlarda Suriye’de akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerinin önemli rolü olmuştur.

4.7. Türkiye’nin Askeri Müdahaleleri ve Suriye Türkmenleri Politikası

İç savaşla birlikte ilk başta Esad’a karşı sokak gösterilerinde yer alan Suriye Türkmenleri, siyasi olarak Türkiye’de teşkilatlanma yoluna gitmişlerdir. Bu kapsamda üst çatı olarak Suriye Türkmen Meclisi’ni kurmuşlardır. STM ise “*Hatay/Yayladağı, Gaziantep, Osmaniye, Ankara, İstanbul ve Çobanbey*”de temsilcilikler açmış ve Fırat Kalkanı bölgesinde faaliyetlerde bulunarak Suriye Türkmenlerinin güvenli bölgelere geri dönmeleri için çaba göstermiştir (Acun ve Görücü,

2018: 1-3). Suriye Türkmenlerinin siyasi alandaki bu çabaları sahadaki mücadelesinin de önünü açmıştır.

Bu dönemde Suriye Türkmenleri, Türk dış politikasında yeni bir olgu olarak ön plana çıkmaya başlamıştır. Bu olgunun ortaya çıkışı, akraba devletin karar vericilerinin söylemlerinde Suriye Türkmenleri ifadesine daha çok yer vermeleriyle gündeme gelmiştir. Bununla birlikte Suriye iç savaşı sırasında bölgede yaşanan küresel ve bölgesel güçler arasındaki ilişkilerin dönüşümü, çatışma sahasındaki durum ve Türkiye'nin güvenlik sorunu Suriye Türkmenlerine yönelik karar vericilerin söylemlerini etkileyen en önemli unsurlar olmuştur.

Suriye krizinde yer alan bölgesel ve uluslararası aktörlerin aktif rol alması, Suriye'de sahada yaşanan askeri gelişmeler ve Türkiye'nin bu dönemde yaşamış olduğu "DEAŞ ve PYD/YPG'nin Türkiye'ye yönelik silahlı saldırıları, terör örgütü FETÖ yapılanmasının darbe girişimi, geçici koruma statüsündeki Suriyeliler akını" gibi güvenlik sorunları nedeniyle Türkiye bölgedeki güvenlik sorunlarının çözümüne yönelik Suriye'ye askeri hareketler başlatmıştır (Bölükbaşı, 2018: 119). Bu doğrultuda Türkiye, Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Bahar Kalkanı Harekâtlarını düzenlemiştir.

Fırat Kalkanı Harekâtı, Türkiye 911 km uzunluğundaki Suriye sınırı güvence altına almak, gün geçtikçe artan geçici koruma statüsündeki Suriyeli sayısını durdurmak, DEAŞ ve PYD/YPG'nin bölgedeki etkinliğini kırarak Türkiye'ye yönelik saldırılarını engellemek amacıyla 24 Ağustos 2016 tarihinde sınır ötesine yönelik yapmış olduğu bir askeri harekâttir. Fırat Kalkanı Harekâtı aynı zamanda ABD ve Rusya'yı diplomasi yoluyla ikna ederek yapmış olduğu askeri bir başarıdır (Jackman, 2009: 2). Öyle ki Türkiye Cumhuriyeti, yapmış olduğu harekâtla bölgeye yönelik politikasında ne kadar kararlı ve planlı olduğunu tüm dünyaya göstermiştir. Bu durum Türkiye'nin sadece sahada değil aynı zamanda masada da kazanmasını sağlamıştır. Ayrıca Suriye'nin kuzeyindeki bu bölgeler Suriye Türkmenlerinin yerleşim yerlerini içermesi açısından da oldukça önem arz etmektedir.

Fırat Kalkanı Harekâtı, TSK'ya bağlı komandolar ve Özel Kuvvetler birimlerinden oluşan yaklaşık 4 bin personelin katıldığı bir harekât olup 29 Mart 2017 tarihinde sona ermiştir. Harekata Suriye Türkmenlerinin de içerisinde yer aldığı "Sultan Murat Tümeni, Ahrar uş-Şam, Ceyş el-Tahrir, Muntasır Billah Tugayı, Nureddin Zengi Hareketi, Selahaddin Tugayı ve Hamza Tümeni" olmak üzere yaklaşık 7 bin Özgür Suriye Ordusu askeri eşlik etmiştir (Yeşiltaş vd., 2017: 22). Böylece Türkiye'nin bölgedeki akraba azınlığı olan Suriye Türkmenleri, akraba devleti olan Türkiye'nin yanında harekâta dâhil olmuşlardır.

Fırat Kalkanı Harekâtı sürerken 30 Kasım 2016 tarihinde MGK tarafından Türk Silahlı Kuvvetlerinin Suriye'deki amaç ve hedeflerine yönelik bir açıklamada bulunulmuştur. Yapılan açıklamada şu ifadelere yer verilmiştir:

Fırat Kalkanı Harekâtı'nın temel hedefinin, sınır güvenliğimizin sağlanması, ülkemize yönelik saldırıların önlenmesi, DEAŞ ve diğer terör örgütlerinin bölgeden tamamen temizlenmesidir. Suriye'nin toprak bütünlüğü önceliğimiz olmak üzere kardeş Suriye halkının, bölgedeki soydaşlarımızın ve vatandaşlarımızın güvenliği için Suriye'nin kuzeyinde PYD/YPG-PKK unsurlarının terör koridoru oluşturma hedeflerine asla izin verilmeyecektir (TC MGK Genel Sekreterliği, 2016).

Fırat Kalkanı Harekâtı'yla el-Bab'ın doğusundaki Battuşkiye köyünde rejim askerleriyle mücadele eden Fatih Sultan Mehmet Tümeni, köyü ele geçirdikten sonra köye Türk Bayrağını diken ilk Türkmen askeri birliği olmuştur (Sanalbasın, 2017).

Sultan Murat Tümeni Komutan Yardımcısı Şihli Şihli ise Fırat Kalkanı Harekâtına yönelik yaptığı açıklamada: *“Türk Silahlı Kuvvetleriyle omuz omuza mücadele ettik ve bölgeyi terör örgütlerinden temizledik. Türkiye'nin verdiği destek ile artık Suriye'de yaklaşık 4 bin m²'lik alanda Türkmenler güven içinde yaşayacaklar” ifadelerini kullanmıştır (Sabah, 2019).*

Türkiye, güney sınırında ulusal güvenliğine yönelik bölgede yapılanmış DEAŞ terör örgütüne karşı Suriye Türkmenleri ile birlikte vermiş olduğu mücadelesinde dünya kamuoyunda da genel olarak haklı görülmüştür. Bu haklılık ise Suriye'deki DEAŞ ve PYD/YPG'ye yönelik yeni askeri harekâtlarının temelini oluşturmıştır.

Zeytin Dalı Harekâtı, 20 Ocak 2018 tarihinde Türkiye'nin güney sınır güvenliğini tehdit eden DEAŞ ve ABD destekli PYD/YPG terör örgütüne karşı Afrin bölgesinde kontrolü ele geçirmek amacıyla Türkmen askeri birlikleri başta olmak üzere ÖSO ile yapmış olduğu askeri harekâttır. Ayrıca Afrin, PYD/YPG'nin “Cezire, Kobani ve Afrin” kantonlarından biridir. Çevresinde yer alan 6 belde ve 365 köy ile PYD/YPG'nin bölgede kurmak istediği terör devletin Akdeniz'e açılan kapısıdır (Kara, 2019: 327). Bu alanda kurulacak sözde “Büyük Kürdistan Devleti”, varlığını devam ettirebilmek ve dünyaya açılabilmek için Akdeniz'e çıkan bir yol bulmak zorundadır. Bu sebeple Afrin'e hakim olmak PYD/YPG için hayati önem taşımaktadır. Bu amaçla DEAŞ sonrası bölgedeki boşluktan faydalanan PYD/YPG, kısa süre içinde Menbiç ve Afrin'i ele geçirmiştir.

Türkiye'nin başlatmış olduğu Zeytin Dalı Harekâtında, Türk Silahlı Kuvvetlerine içerisinde Suriye Türkmenlerinin de yer aldığı “Sultan Murat, Fatih Sultan Mehmet, Sultan Süleyman, Muntasır Billâh, Ahrar el Şarkiye, Feylak El-Şam, Cephe Şamiye, Hamza Tümeni” de eşlik etmiştir (Özçelik ve Acun, 2018: 17). Bu harekât ile bir kez daha Türkiye'nin akraba azınlığı olan Suriye Türkmenleri, Türkiye'nin bölgedeki mücadelesinde akraba devleti olan Türkiye'yi yalnız bırakmayarak birlikte savaşa girmişlerdir.

Muntasır Billah Tümeni komutanı Firas Paşa hareket öncesinde yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır: *“Halep şehri Esad ve müttefiklerinin kuşatması altındadır. Yapılan saldırılarda 500’den fazla sivil ölmüştür. İnsanlığı ortak mirası ve Suriye Türkmenlerinin yerleşim yeri olan Halep yerle bir edilmiştir. Türkiye’nin Halep’teki terörist gruplara müdahale etmesini bekliyoruz (Yeniçağ, 2016).”*

Suriye Türkmen Meclisi Onursal Başkanı Mehmet Şandır Zeytin Dalı Harekatı’na yönelik yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Türkiye’ye bölünmek kadermişçesine dayatılıyor. 100. yılında Türkiye’ye ikinci müdahale olmaktadır. Türkiye orada kendini bölmek isteyenlere karşı savaşıyor. Bugün o bölgede küresel güçler tarafından PKK eliyle bir terör devleti kurulmak isteniyor. Türkiye’den oradaki Türkmen bölgesinden vazgeçmesi ve daha da ötesi kendi Güney Doğusundan vazgeçmesi beklenmektedir. Hâlbuki Suriye’deki Türkler, Türkiye’deki Türklerin öz kardeşidir. Anadolu’nun doğal bir parçası olan ve Misak-ı Milli’nin de sınırları içerisinde bulunan Musul vilayeti diye tarif ettiğimiz bölgelerin sınırların dışarısında kalması bugün yaşanan birçok problemin sebebidir. Fakat şuan gerçekleştirdiğimiz sınır ötesi operasyonlar oradaki Türkmenlere ulaşmamız için büyük bir fırsattır. Her yeni yüzyılın başında küresel güçler yeni düzenlemeler, haritalar çizmeye çalışır. Bugünde yapılmak istenen bunun bir parçasıdır. Afrin’e yönelik operasyon Türkiye Cumhuriyeti’nin bir irade beyanıdır. Bu coğrafya bizindir bizde burada söz sahibiyiz demesidir. Bu coğrafyanın hukuku için oradayız ve bunu hiç bir masuma zarar vermeden, örnek teşkil ederek başarılı bir şekilde gerçekleştiriyoruz ve başaracağımızı da dünyaya göstereceğiz (Cinkara, 2018: 110-111).

Harekatla birlikte bölgede Türkiye’nin desteğiyle harekât eden Türkmen askeri birlikleri ve ÖSO’ya bağlı diğer gruplar, bölgedeki DEAŞ ve PYD/YPG terör örgütlerine karşı ne kadar etkili olabildiğini ikinci kez göstermiştir. PYD/YPG’nin Amanos dağları üzerinden Türkiye’ye geçmeleri engellenerek Türkiye’nin ulusal güvenliğine katkı sağlanmıştır.

Barış Pınarı Harekâtı, PYD/YPG ve DEAŞ terör örgütünü bölgeden temizlemek ve Türkiye’ye gelen geçici koruma statüsündeki Suriyeliler için güvenli bölge oluşturarak geri dönüş koşullarını sağlanmak amacıyla TSK tarafından Suriye Türkmenlerinin de içerisinde yer aldığı Suriye Milli Ordusu ile birlikte 09 Ekim 2019 tarihinde başlattığı askeri harekattır. Harekâta yaklaşık 40 bin TSK personeli ile 20 bin Suriye Milli Ordusu askeri katılmıştır (Yeni Şafak, 2019).

Yusuf Mahli Barış Pınarı Harekatı’na ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Suriye Milli Ordusu çatısı altında Barış Pınarı Harekatı’nda Türkmenler yer aldılar. Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı bölgesinin istikrarı için hareket oldukça önem arz etmektedir. Terör örgütü PYD/YPG tarafından sürekli Türkiye’ye saldırılar düzenlenmektedir. Bu nedenle Türkiye’nin sınır güvenliği için amaç bölgedeki terör unsurlarını ortadan kaldırmaktır. Terör örgütünü elindeki bölgenin temizlenmesi gerekmektedir. Bu şekilde insanlar da Suriye’ye geri dönüş sağlayabileceklerdir. İleride yapılacak olan askeri hareketlerde Türkmenler eskiden olduğu gibi şimdi de Türkiye’nin yanında yer almaya devam edecektir (Yusuf Mahli ile kişisel görüşme, 01-5 Haziran 2022).

Velid İbrahim ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkmen askeri birlikleri tüm Harekatlarda yer almıştır. Yer almaya da devam edecektir. Sultan Murad, Hamza, Muntasır birliği gibi birçok birlik yer almıştır. Türkmenler Türkiye'nin yapacağı askeri operasyonlara her daim hazırdır. Türkiye'yle birlikte hareket etmektedirler. Türk askeriyle omuz omuza savaşmaktadırlar (Velid İbrahim ile kişisel görüşme, 01-10 Mayıs 2022).

Barış Pınarı Harekâtına verilen tepkilere bakıldığında iç politikada HDP dışındaki tüm partiler desteklerini bildirmiştir (Telci, 2019: 15). Barış Pınarı Harekâtı'na genel olarak uluslararası toplum olumsuz görüş bildirmiştir. Ancak Türkiye bölgedeki stratejisi, kararlı duruşu ve hukuksal zemine dayalı askeri operasyonlarına devam etmiştir.

Bahar Kalkanı Harekatı, Esad Rejimi, Rusya ve İran'ın yardımlarıyla 20 Aralık 2019 tarihinden itibaren Astana anlaşmalarını hiçe sayarak İdlib'in güney kırsalındaki yerleşimlerine yönelik saldırı başlatmıştır. Yapılan saldırılar sonucunda 700 binden fazla sivil evlerini terk etmek zorunda kalarak Türkiye sınırına dayanmıştır (Anadolu Ajansı, 2020). Diğer yandan rejim, bölgede ateşkesin sağlanması ve sivil göçlerin yaşanmaması için İdlib'de bulunan Türk askerlerine karşı 27 Şubat'ta hava saldırısı düzenlemiş ve bu saldırıda 33 asker şehit olmuştur. Bölgede gözlemci olarak bulunan Türk askerine karşı yapılan bu saldırı üzerine TSK, 27 Şubat 2020 tarihinde İdlib ve bölgesinde istikrarın hâkim olması ve insani dramın önlenmesi amacıyla içerisinde Suriye Türkmenlerinin de yer aldığı Suriye Milli Ordusu ile birlikte Bahar Kalkanı Harekâtı'nı başlatmıştır (Özcan, 2020: 2). Türk Silahlı Kuvvetleri ile birlikte Suriye Milli Ordusu, 29 Şubat 2020 tarihi itibarıyla İdlib'in güneyindeki "Dukmak, Tel Mabutah(Zukum), Kalaydin, Kawgafinah ve Sahafun" köylerini rejimden alarak ele geçirmiştir. Bu bölgelerin ele geçirilmelerinde Türkmen askeri birlikleri TSK ile birlikte mücadele etmiştir.

İkinci Sahil Tümeni komutanı Tarık Solak konuya ilişkin yaptığı açıklamada: *"Türkmenler olarak önceliğimiz İdlib'i güvence altına almaktır. İdlib'te yaklaşık 5 milyon kişi yaşamaktadır. Bu nedenle İdlib'in kaybedilmesi durumunda bölgedeki tüm kazanımlarımız elimizden gidecektir. Ne Afrin ne de el-Bab'ın korunabilecektir"* ifadelerini kullanmıştır (Gündoğdu, 2020: 190).

Abdulkerim Ağa konuya ilişkin yaptığı açıklamada: *"Gayet tabi yer almıştır. Türkiye ile her daim beraber hareket etmedir. İleride de yapılacak harekatlarda da görev alacaktır. Türkiye nerede ise biz de oradayız"* ifadelerini kullanmıştır (Abdulkerim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

Böylelikle Türkiye'nin harekat ile ilk amacı, yaklaşık 1,5-2 milyon insanın yaşadığı İdlib'te oluşabilecek bir kaos ortamı sonrası Türkiye'ye yönelecek büyük göç dalgasını önlemek olmuştur. Türkiye'nin ikinci amacı ise bölgede yaşanan iç savaş kendi güney sınırlarından uzakta tutarak Suriye'nin geleceğinde başta Suriye Türkmenleriyle birlikte söz sahibi olmaktır. Türkiye'nin

harekat kapsamındaki diğer bir amacı ise İdlib'teki gruplar arasında çatışmasızlığı sağlayarak kendisinin de bölgede yer alarak PYD/YPG kontrolündeki Afrin'e yönelik baskıyı artırmak ve bölgede oluşturulması düşünülen terör koridoruna engel olmak istemesidir.

Malik Kara Bahar Kalkanı Harekatı'na yönelik yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Sultan Murat, Muntasır Billah, ,Fatih Sultan Mehmet gibi büyük tugaylar askeri müdahalelerde yer almış ve Türk Silahlı Kuvvetlerine destek olmuştur. Önümüzdeki süreçte de Türkiye'nin güvenliğini tehdit eden herkese karşı Türkmenler ön saflarda yer almaya devam edeceklerdir (Malik Kara ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-13 Haziran 2022).

Semir Hafız ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelere yer vermiştir:

Harekatta Türkmenler de yer aldılar. İleride de yapılacak harekatlarda da yer alacaklar. Türkiye ile birlikte hareket etmektedirler. Bayır-Bucak ve Kuneytra bölgesinde beklemektedirler. Öncü kuvvet olarak her zaman hazırlar ve Türkiye'nin yanındadırlar (Semir Hafız ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-12 Haziran 2022).

Harekatın ilerleyişine yönelik 1 Mart 2020 tarihinde Milli Savunma Bakanı Hulusi Akar tarafından yapılan açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

BM Sözleşmesi'nin 51'inci maddesinde yer alan meşru müdafaa hakkı ile Adana, Astana ve Soçi mutabakatları çerçevesinde ateşkesi sağlamak, göçü önlemek, bölgede yaşanan insanlık dramını sona erdirerek, birliklerimizin, halkımızın ve hudutlarımızın güvenliğini sağlamak amacıyla İdlib'deki faaliyetlerimizi sürdürüyoruz (MSB, 2020).

Aynı tarihte rejim, İdlib hava sahasının kapatıldığını ve bölgeye giren tüm hedeflerin vurulacağını açıklamıştır. Bu açıklama üzerine TSK, rejime ait 2 SU-24 savaş uçağını düşürmüştür. Harekat kapsamında TSK ve Suriye Türkmenlerinin de içerisinde yer aldığı Suriye Milli Ordusu tarafından yapılan saldırılar sonucunda 3322 rejim askeri öldürülmüştür. Yaşanan bu çatışmalar üzerine İdlib sorununa çözüm bulmak amacıyla Türk-Rus Devlet Başkanları Erdoğan ve Putin Moskova'da bir araya gelmiştir.

Harekata uluslararası alandan gelen tepkilere karşılık harekatın genel hatlarına ilişkin bir açıklamada bulunan Cumhurbaşkanı Erdoğan şu ifadelere yer vermiştir:

Suriye'deki gelişmeler ülkemizin geleceğini biçimlendirmede hayati öneme sahiptir. Buradan bir kez daha ifade ediyorum; Türkiye'nin Suriye topraklarını işgal ve ilhak gibi bir niyeti asla söz konusu değildir. Türkiye'nin Suriye'deki varlığına itiraz edenlerin önce şu sorulara cevap vermesi lazım. Ülkemizin güneyindeki şehirleri terör örgütünün saldırısı altındayken sesleri çıkmayanlar, Türkiye tüm sınır hattı boyunca güvenli bölge oluşturmaya kalkınca niçin birdenbire Suriye sevdalısı kesildiler. Şu anda biz de 3,5 milyon Suriyeli var ama İdlib'den 4 milyona yakın insan yine ülkemize gelme arzusunda. Biz kardeşiz. Muhacir, Ensar bu anlayışımız var. Biz onlara, 'Bırakın vursunlar, varil bombalarını yağdırsınlar.' bunu mu diyelim? Buna mı eyvallah edelim? Edemeyiz. Biz bir Esad bu noktada olamayız. Ama onda acıma duygusu diye bir şey kalmış değil. Onun için biz merhamet sahibi bir millet olarak, bu

gayretimizi gösteriyoruz. Rejimin kendi halkını, kadın, çocuk demeden uçak, helikopter, tank ve toplarla bombalarken gözü dönmüş katil sürüleriyle katlederek ilerlerken, Türkiye'nin bu insanların hayatlarını kurtarma çabasına niçin bu derece karşı çıkılıyor? Türkiye'nin Suriye'de davetsiz misafir olduğunu öne sürenler acaba kendilerinin dünyanın dört bir yanında davetsiz bir şekilde yürüttükleri faaliyetleri aynı şekilde tarif edebilecekler mi? Onlarda davet var mı? Yok. Davetli olanlar da orada ne yapıyorlar?(TRT Haber, 2020).

Harekât kapsamında bir kısmı Suriye Türkmeni olmak üzere yaklaşık 400 bin geçici koruma statüsündeki Suriyeli, terk ettikleri bölgelerine ateşkes sayesinde geri dönmüştür. Türkiye, Suriye'deki sığınmacılara Avrupa kapılarını açmış ve böylece yaklaşık 150 bin Suriyeli sığınmacı Meriç nehri üzerinden Avrupa'ya geçmiştir. Türkiye, Bahar Kalkanı Harekâtı'yla bölgedeki terör yapılanmalarına izin vermediği gibi İdlib bölgesindeki Suriyeli sığınmacıların Türkiye sınırına gelerek bölgede bir insani dram yaşanmasına engel olmuştur. Ayrıca Türkiye'nin Suriye'de yapmış olduğu harekâtlarda Suriye Türkmenlerinin Suriye Milli Ordusu çatısı altında TSK ile birlikte rejim, DEAŞ ve PYD/YPG'ye karşı mücadelesi Türkiye'nin bölgedeki akraba azınlığıyla birlikte hareket ettiğini göstermiştir. Diğer taraftan Türkiye'nin bölgedeki terör yapılanmalarına karşı yapmış olduğu askeri ve diplomatik faaliyetleri ise Türkiye'nin bölgesel ve uluslararası dış politikasını etkileyen unsurlar olmuştur.

Suriye Türkmenleri, Türkiye'nin liderliğinde başlatılan Fırat Kalkanı, Zeytin Dalı, Barış Pınarı ve Bahar Kalkanı Harekâtlarında “El-Bab, Afrin, Menbiç, Cerablus, Çobanbey ve İdlib” bölgelerinde dönemsel olarak rejime, DEAŞ'a, PYD/YPG'ye ve çeşitli milis güçlerine karşı mücadele vermişlerdir. Özellikle Çobanbey'in DEAŞ'tan alınmasında Fatih Sultan Mehmet Tümeni, “Halep” bölgesinde Muntasır Billah Tümeni, “Halep ve Menbiç” bölgelerinde Sultan Murat Tümeni, “Afrin, Cerablus ve El Bab” bölgelerinde Hamza Tümeni, Türk Silahlı Kuvvetlerinin desteğiyle birlikte en ön saflarda savaşmışlardır.

Tarık Sülo Cevizci, Türkiye'nin Suriye'de yapmış olduğu askeri müdahalelere yönelik yaptığı açıklamada şu ifadelerle yer vermiştir:

Türkmenler, Türkiye'nin yapmış olduğu askeri müdahalelere hem insani güç olarak hem askeri güç olarak canı gönülden destek vermişlerdir. Birçok operasyonda Mehmetçik ile omuz omuza savaşmış ve şehitler vermişlerdir. Bundan sonraki askeri harekâtlara da destek vermeye devam edeceklerdir. Suriye'de yapılan operasyonlar, Türkmenleri hayata döndürmüştür, yeni fırsatlar ortaya çıkarmıştır ve Türkmenleri ayağa kaldırmıştır. Suriye sahasından Türkmenler, Türkiye'nin sayesinde güçlü bir şekilde çıkacaktır. Bu amaca yönelik yapılan askeri operasyonların arkasından gelmesini beklemekteyiz. Yapılacak olan her operasyonda Türkmenler Türk askerinin yanındadır (Tarık Sülo Cevizci ile kişisel görüşme, 10-28 Mayıs 2022).

Türkiye destekli yapılan askeri müdahaleler, Suriye Türkmenleri için birden fazla devletin ve terör örgütünün yer aldığı Suriye'de yaşam mücadelesi için gereken güvenli ortamı sağlamıştır. Rusya tarafından sıklıkla bombalanan, DEAŞ, PYD/YPG ve rejim tarafından sürekli baskı ve katliamlara maruz kalan Suriye Türkmenleri, bölgedeki varlıklarını devam ettirebilmeleri için tek

umut olarak akraba devleti olan Türkiye'nin müdahalesini beklemişlerdir. Türkiye de Suriye'deki akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerini bölgede kaderlerine terk etmemiştir. Türkiye'nin askeri olarak sahaya inmesiyle moral ve askeri açıdan güçlenen Türkmenler, TSK'nın bölgede verdiği mücadelelerde öncü kuvvet olarak faaliyet göstermişlerdir. Türkiye'nin bölgede yapmış olduğu harekâtlarla oluşturduğu güvenli bölgelere öncelikli olarak siyasi ve askeri merkezlerini taşımışlardır. Ayrıca bölgede sosyal, ekonomik ve kültürel faaliyetlerin inşasına devam eden Suriye Türkmenleri, bir yandan Türkiye'nin bölgedeki sınır güvenliğinde tampon bölge olarak yer alırken diğer yandan bölgede Türkiye'nin desteğiyle yeni bir yaşam alanı oluşturmaya başlamışlardır. Türkiye yapmış olduğu bu askeri hareketler ile Suriye Türkmenlerinin yaşadığı bölgelerdeki terör unsurlarını yok etmesi, Suriye Türkmenleri açısından olumlu sonuçlar ortaya koymuştur.

Abdülkerim Ağa, Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik Suriye Türkmenlerinin önemine ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelerle yer vermiştir:

Bizler Türkmeniz, soydaşız. Türkiye Türkmenlere itibar vermezse kimse vermez. Biz varsak varız. Türkiye neyse bizler de oyuz. Medyada yeterince yer bulamıyoruz. Buna önem vermeli. Bizleri daha çok medyaya çıkartmalıdırlar. Bizleri daha çok tanıtmalı. Türkmenleri Herkes duyurmalıdırlar. Türkiye ile Suriye'de hep biriz. Hep birlikte hareket ediyoruz. Türkiye'nin güvenliği Türkmenlerden geçmektedir. Türkmenler Türkiye'nin bölgedeki güvenlik anahtarıdır. Bizlere güvenirlir. Bizlerden ihanet olmaz. Türkmenler Türkiye'nin iç siyasetine karışmazlar, sadece dış siyasette yardım bekliyoruz. Sahip çıksınlar bize (Abdülkerim Ağa ile kişisel görüşme, 28 Mayıs-01 Temmuz 2022).

İsmet Bozoğlan ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkmenler Türkiye'nin bir parçasıdır. Türkiye'nin en ufak sıkıntıda kendilerini kurtaracağını bilirler. Arkalarında Türkiye'nin var olduğu hep akıllarındadır. Suriye'de her Türkmen evinde Türk Bayrağı bulunmaktadır. Ne zaman Türkiye'ye gelseler Türk toprağını öperek sınırdan geçerler (İsmet Bozoğlan ile kişisel görüşme, 01-7 Haziran 2022).

Zeki Mustafa ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadelerle yer vermiştir:

Türkiye güçlü ise Türkmenler de güçlüdür. Güvenlik yerinde Cerablus Afrin hattı arasındaki Fırat Kalkanı bölgesi Türkiye'nin sınır güvenliğinin temel yapı taşıdır. Türkiye aşıktan Türkmenlere olan desteğini söylemelidir ancak hala yapmıyor. Eskiden zarar görmeyelim diye arka planda destek veriyordu. Soydaşlık bağımız var, güvenlik Türkmenlerle olsun. Koruyuculuk yaptılar yıllarca bölgede. Dünya'da içerde Arap kamuoyunda Türkmenler hedefe konulmasın diye geri atılmış gibi. Türkmenler Türkiye'nin bölgedeki sigortasıdır. Araplara güvenemezsin. Türkmenlerin olduğu her yerde Türk askeri güvendedir (Zeki Mustafa ile kişisel görüşme, 02-13 Haziran 2022).

Yusuf Mahli ise konuya ilişkin yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik yaklaşımını sınır güvenliğini sağlamaya yönelik olarak görüyorum. Bir bakıma sınırda bir Türk güvencesi yer alacaktır. Türkiye'ye karşı bölgedeki her tehdite Türkmenler karşılık verecektir. Askeri kontrol ve sınır güvenliği sağlanmış olacaktır. Bölgedeki terör örgütlerine karşılık bir güvencedir. Türkmenler, Türktür, soydaştır.

Araplarla Türkiye ters düştüğünde Türkiye'nin bölgede güvenebileceği tek millet her koşulda Türkmenler olacaktır. Güvenlik endişesini hiçbir zaman Türkmenler sayesinde taşımayacak, ihanete uğramayacaktır (Yusuf Mahli ile kişisel görüşme, 01-5 Haziran 2022).

Türkmen liderlerinin açıklamalarından da görüleceği üzere Suriye Türkmenleri, Türkiye'nin sınır güvenliğinin vaz geçilmez unsurları arasında yer almaktadır. Suriye Türkmenlerinin Türkiye'nin aynı soydan gelen akraba azınlığı olması, onları bölgedeki diğer unsurların önüne geçiştirerek önemli bir etkidir. Askeri harekatlarda da Türk askerinin önünde bölgede savaşa giden Suriye Türkmenleri, Türkiye'nin hem siyasi hem askeri hem de kültürel olarak akrabalık bağlarını içselleştirme fırsatı bulduğu Türkiye'nin bölgedeki akraba azınlığı olarak uzantısıdır.

Suriye'deki Türkmen varlığını Türk kamuoyunun önüne taşıyan en güncel gelişme ise 24 Ağustos 2016 tarihinde başlayıp Mart 2017'de sona eren Fırat Kalkanı Harekatı olmuştur. Harekat, Suriye'nin kuzey bölgesinde PYD/YPG'nin kurmak istediği terör koridorunu ve DEAŞ'ın Türkiye'nin sınır bölgelerine yönelik yapmış olduğu saldırıları engellemek ve Suriye Türkmenleri başta olmak üzere ÖSO'ya gerekli destekleri sağlamak amacıyla başlatılmıştır (Yeşiltaş, 2017: 1).

Bu konuda bir açıklama yapan Cumhurbaşkanı Erdoğan ise şu ifadelerle yer vermiştir: Bizim attığımız adım bir hedefe kilitlenmiştir. Ondan sonra doğuya yönelerek Münbiç ve Rakka'da eğer koalisyon güçleri ile müşterek adımı atarsak, bu müşterek adımla birlikte de oradaki belirli bir hedef-ki o da terörden arındırılmış bir güvenli bölge hedefidir- terörden arındırılmış bu güvenli bölgeye, özellikle ağırlıklı olarak Arap kardeşlerimiz, Türkmenler yerleşme imkânını bulacaktır. Birkaç ay önce teröristlerin cirit attığı 2 bin kilometrekarelik alanı, şu anda güven ve umut alanı olarak halletmiş durumdayız ama yeterli değil. Hedefimiz, burada en az 4-5 bin kilometrekarelik bir alanı, terörden arındırılmış, güvenli bölge haline getirmektir. Burada, ciddi sıkıntı var. Bu çalışma, şu anda devam ediyor (Sputnik, 2016).

Açıklamadan da anlaşılacağı üzere Suriye Türkmenlerinin Türkiye'nin Suriye politikasında oldukça önem arz ettiği Cumhurbaşkanı Erdoğan tarafından en üst düzeyden dile getirilmiştir. Böylece Fırat Kalkanı Harekatı ile terörden arındırılan yerlere Arapların ve Suriye Türkmenlerinin yerleştirileceği ifadesi, güvenlik-akrabalık ilişkisi çerçevesinde Arapların ve Türkmenlerin Türkiye açısından güvenilir olduğunu göstermektedir. Bilhassa PYD/YPG'nin Suriye'nin kuzey bölgesindeki toprakları ele geçirerek bu bölgelerde Kürtleştirme faaliyetlerinde bulunması, bölgede Kürt koridoru ve devletin kurulmasına yönelik kaygı duyulması, Türk dış politikasına yön veren önemli unsurlar olmuştur.

Ayrıca Fırat Kalkanı Harekatı'yla terörden temizlenen alanlara güvenilir grupların yerleştirilmesi fikri çerçevesinde Suriye Türkmenlerinin yerleştirilebileceği ifadesi, Suriye Türkmenlerin güvenilir akraba azınlık olarak kodlandığını ve yapılan askeri harekatların önemli bir parçası olduklarını göstermektedir. Daha önce de belirtildiği üzere harekate destek amacıyla binlerce Suriye Türkmeni katılmıştır. Harekat sırasında ÖSO içerisinde yer alan Suriye Türkmenleri mavi bant, diğer gruplar ise kırmızı bant takmış ve Suriye Türkmenlerinin

ayrıcalıkları ön plana çıkartılmıştır (Hürriyet, 2016). Harekatın başarı ile sonuçlanmasının ardından ise Suriye Türkmenlerinin bir kısmı terörden arındırılan güvenli bölgelere yerleştirilmişlerdir.

Ayrıca Dışişleri Bakanlığınca her yıl ocak ayında yayımlanan Türk dış politikası hakkındaki bilgi notunun son iki sayısında Suriye Türkmenleri ile ilgili yapılan açıklamalarda şu ifadelere yer verilmiştir:

Bu anlayışla uyguladığımız açık kapı politikası çerçevesinde bugün 3 milyona yakın Suriyeli kardeşimize kucak açılmıştır. Bu rakamın 400 binini gönlümüzdeki yerleri her zaman ayrı ve özel olan Suriye Türkmeni kardeşlerimiz oluşturmaktadır. Türkmen kardeşlerimizin, ihtilaf sonrasında ortaya çıkmasına gayret ettiğimiz yeni ve demokratik Suriye'nin asli unsurlarından biri olarak hak ettikleri konuma sahip olmaları amacı doğrultusunda, Suriye Türkmen siyasi muhalefetine çeşitli unsurlarının 2012 yılında önce Suriye Türkmen Platformu, 2013'ten bu yana ise Suriye Türkmen Meclisi çatısı altında birleşmesini teşvik ettik. Suriye Türkmen Meclisi'nin çalışmalarını desteklemeye, Suriye ihtilafının Suriye Türkmeni kardeşlerimize etkilerini asgari düzeyde tutma gayretimize önümüzdeki dönemde de devam edeceğiz (Çavuşoğlu, 2016). Ülkemiz ayrıca, Türkmen kardeşlerimizin, ihtilaf sonrasında ortaya çıkmasına gayret edilen yeni ve demokratik Suriye'nin asli unsurlarından biri olarak hak ettikleri konuma sahip olmaları amacı doğrultusunda Suriye Türkmen Meclisi'nin çalışmalarını desteklemeye ve Suriye ihtilafının Suriye Türkmeni kardeşlerimize etkilerini asgari düzeyde tutmaya yönelik çabalarına devam etmektedir (MFA, 2017).

Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanan metinlerde Suriye Türkmenlerini ön plana çıkaran bu açıklamalar, Türkiye açısından yeni Suriye'nin geleceğinde Suriye Türkmenlerinin de etkin bir konumda yer almalarının istendiği, iç savaş nedeniyle yaşanan sıkıntılarda Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine destek olmaya devam edeceğini, Suriye Türkmen Meclisinin faaliyetlerinin destekleneceğini ve Türkmenlerin örgütlenmesine önem verileceğini göstermektedir. Ayrıca açıklamalarda Suriye Türkmenleri için "kardeş" ibaresinin kullanılması, Türkiye açısından Suriye Türkmenlerinin "özel" bir yere sahip olduklarının belirtilmesi, Türkiye'nin Suriye'deki akraba azınlığı olmalarının önemli bir yansıması olarak görülmektedir (Bölükbaşı, 2018: 118).

Bu kapsamda Türkiye Suriye Türkmenleri ile birlikte güney sınırındaki PYD/YPG'nin hâkimiyet kurduğu alanlarda güvenli bir bölge oluşturma girişimlerini öne çıkarmaktadır. Bu kapsamda terör örgütleri tarafından istenmeyen Suriye Türkmenleri başta olmak üzere diğer etnik unsurların resmi kayıtlarının yok edilmesine yönelik bölgedeki baskıların artması karşısında Türkiye, güney sınırları boyunca güvenli bir bölge oluşturmak amacıyla Cenevre görüşmelerinde meşruiyetini kazanmış ılımlı muhalefet yapılarını desteklemiştir. Buradaki amaç geçici koruma statüsündeki Suriyelilerin kendi yerleşim yerlerine dönmelerini sağlamak, bölgedeki nüfus temizliğine karşı önlem almak ve bölgeye dönen geçici koruma altındaki Suriyelilerin bu topraklarda kalıcı olmasını sağlamaktır (Aslan, 2019: 34-35).

Güvenli bölge, Türkiye için olduğu kadar Suriye Türkmenleri için de oldukça önem arz etmektedir. Türkmenlerin bölgedeki varlıklarını sürdürebilmeleri oluşturulacak güvenli bölgelere

bağlıdır. Ayrıca bu durum Suriye'nin kuzeyinde yaşayan yaklaşık 5 milyon sivilî yakından ilgilendirmektedir (Sandıklı ve Semin, 2012: 44).

Suriye'nin kuzeyinde kurulması planlan 30 kilometre derinlikteki güvenli bölge içerisinde “Kamışlı, Afrin, Telabyad, Carablus, Azez, Çobanbey, Cisri Şuğur ve Resulayn” olmak üzere 2 binden fazla yerleşim yeri bulunmaktadır. Suriye'deki en verimli topraklar, içme suyu kaynakları ve petrol rafinerileri bu bölge içerisinde yer almaktadır. Ayrıca bölgedeki yerleşim yerlerinde, yaklaşık 2 milyon Sünnî Arap, 1,5 milyon Türkmen ve 1 milyon 250 bin Kürt olmak üzere yaklaşık 5 milyon kişi yaşamını sürdürmektedir (Aydın, 2017: 177).

Türkiye'nin bölgede kurmak istediği güvenli bölgeye yönelik Suriye Türkmenleri tarafından da çeşitli söylemler dile getirilmiştir. Bu kapsamda Suriye Türkmen Meclisi Başkan Yardımcısı ve aynı zamanda Suriye Türkmen Dernekler Federasyonu Başkanı Tarık Sölo Cevizci yaptığı açıklamada şu ifadelerle yer vermiştir:

Türkmenlerin Uluslararası Barış Gücü yanında kendilerini ve bölgelerini korumak ve asayişini sağlamak üzere donanımlı Türkmen güvenlik güçlerinin kurulmasını istiyoruz. Türkiye sınırından itibaren 30 kilometrelik hat içerisinde 1,5 milyon Türkmen yaşamaktadır. Suriye Türkmenlerinin Suriye'deki varlıklarını korumak ve devam ettirmek, Türkmenlerin can, mal ve her türlü haklarını korumak, Türkiye'ye göçü engellemek ve Türkmenler yoğun olarak yaşadıkları Türkiye sınırına paralel Türkmen bölgelerinde orta Suriye'den gelecek başta Türkmen ve Suriyeli göçmenler için güvenli bölge oluşturulması ve bu bölgenin uluslararası barış gücü tarafından korunması ve uçuşa yasak bölge ilan edilmesini istiyoruz (Gerçekgündem, 2015)

Güvenli bölge konusuna ve Suriye Türkmenlerinin Türkiye'den taleplerine değinerek bir dizi açıklamalarda bulunan Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Abdurrahman Mustafa yaptığı açıklamada şu ifadelerle yer vermiştir:

Türkmenler için güvenli bölge oluşturulması şarttır. Suriye Türkmenlerini en acil şekilde kurtaracak olan güvenli bölgedir. Suriye'de yaşayan yaklaşık 3,5 milyon Türkmen, Suriye iç savaşının şüphesiz en büyük mağdurlarıdır. Suriye'deki iç savaşın mezhepsel ve etnik savaşa dönmesi veya bölünme sürecine girmesi an meselesidir. Türkmen bölgeleri her daim olduğu gibi namlunun ucundadır. Köylerimize yönelik Esad Rejiminin saldırıları, varil bombaları durmak bilmezken, Halep'te Kürtler ile Sünnî Araplar arasında, Hama ve Humus'ta Nusayriler ile Sünnî Araplar arasında, Şam'da Sünnî Araplar ile Durziler arasında kalmamız işten bile değildir. Bugün Türkiye'deki 1,6 milyonu aşkın Suriyeli sığınmacının yaklaşık 120 bininin Suriye Türkmen'i olduğunu, bu rakam da Türkiye'deki toplam Suriyeli sayısının yalnızca %7'sini oluşturmaktadır. Gaziantep, Hatay, Osmaniye ve Malatya'daki kamplarda yaşayan Suriye Türkmenlerinin kamplardaki koşulları iyileştirilmelidir (Türkiye Gazetesi, 2017)

Abdurrahman Mustafa, Türkiye'nin Suriyeli muhaliflere yönelik eğit-donat projesinden meşru müdafaa açısından en çok Suriye Türkmenlerinin faydalanmasını istediklerini belirten açıklamasında şu ifadeleri kullanmıştır:

Kendi köylerimizi korumak mecburiyetindeyiz. Türkmenler orada bin yıldır yaşıyor, yaşamaya devam etmeleri gerekiyor (Aydın, 2017: 178). Biz Türkmenler olarak toprağımızı, vatanımızı terk etmek istemiyoruz. Vatanımızın malum senaryolara mekân olmasını görmek istemiyoruz. Bizler kendi evlerimizde ve toprağımızda kalmalıyız ki Suriye'nin toprak birliği sağlansın. Bizler kendi toprağımızda güvende olmalıyız ki Türkiye'nin geleceğine ipotek koyan emeller, projeler, senaryolar ölü doğsun (Aljazeera, 2014).

DEAŞ'ın Halep kırsalı ile Bayır-Bucak bölgesindeki hâkimiyeti ve rejimin Halep'e yönelik yapmış olduğu kuşatmada kalan 2 milyon Suriye Türkmeninin hayatlarının korunması için bir an evvel önlem alınması gerektiğini vurgulayan Abdurrahman Mustafa, şunları söylemiştir:

Türkiye, iki yıl önce güvenli bölge talep ettiğinde bu gerçekleşmiş olsaydı belki de şu anda Suriye Rejiminden bahsetmiyorduk. Muhalefetin sığınacağı veya kendini savunacağı bir yeri olacaktı. Bizi, güvenli bölgenin Türkmen bölgelerini kapsayacak şekilde olması ilgilendiriyor. Türkmenleri en acil kurtaracak olan şey güvenli bölgedir. Çünkü Bayır-Bucak Türkmenleri tamamen Hatay'ın güneyindedir. Halep Türkmenleri de Azazla Kobani arasındaki kırsaldadır. Amaç Türkmenleri korumaksa nerede Türkmen varsa sınırda, güvenli bölge oraya kadar olması gerekiyor. Türkmenleri koruyacak herhangi bir oluşumu biz Suriye Türkmenleri olarak destekliyoruz (Haberler, 2014). Suriye'nin iç meselesinin Türkiye'nin milli güvenlik sorununa dönüşmüştür. Bayır-Bucak'ın güvenliği Hatay'ın güvenliği demektir. Halep bölgesindeki Türkmen varlığı korunamazsa PKK'nın Güneydoğu Anadolu Bölgesi'ndeki etnik bölücü hareketi güçlenecektir. Rakka ve Hammam Türkmen bölgesindeki Türkmen varlığı korunamazsa PYD/YPG'nin Ayn-el Arap ve Kürdağı Kantonları ile birleşmesi engellenemeyecektir. Böylece ülkemizin bin kilometrelik güney sınırında Türkiye'nin milli güvenliğine tehdit olacak bir askeri ve siyasi unsur yerleşmiş olacaktır. Başka bir ifadeyle Halep'in güvenliği Türkiye'nin Güneydoğu Bölgesi'nin güvenliği demektir. Humus bölgesindeki Türkmen varlığı korunamazsa Suriye'nin idari ve siyasi bütünlüğü korunamayacaktır. Parçalanmış ve bölünmüş bir Suriye ise Türkiye'ye yönelik düşmanca emelleri olan devlet ve devlet dışı aktörlerin taşeronluğunu yapan terör örgütlerinin merkez üssü haline gelecektir. Böylece 2023 vizyonu ile 'yeni ve güçlü Türkiye' hedefine doğru ilerleyen Türkiye'nin önü kesilmek istenecektir. Türkiye yine yeniden bir güvenlik sorunu girdabına düşürülecek ve Türkiye'nin genel olarak demokratikleşme süreci özellikle de 'çözüm süreci' hedef alınacaktır. Böylece Türkiye'nin siyasal, ekonomik ve toplumsal gelişmesi engellenmeye çalışılacaktır (İHA, 2014).

Ayrıca Türkmenlerin Suriye'nin çimentosu olduğunu vurgulayan Abdurrahman Mustafa şu ifadelerle yer vermiştir:

Türkmenlerin yaşadıkları bölgeler mutlaka 'güvenli bölge' olarak ilan edilmelidir. Biz, Suriye Türkmenleri olarak Suriye'nin toprak ve siyasi birliğini savunuyoruz, ayrılıkçı ya da birtakım projelerde taşeron olma gibi bir niyetimiz de politikamız da yok. Suriye Türkmenlerinin tek gayesi tarihi haklarına yeniden kavuşmak. Başka bir ifade ile 'yeni Suriye'de kurucu unsur olarak Anayasal güvenceye ve uluslararası güvenceye kavuşmak. Bu çerçevede dayanağımız 1921 Ankara Antlaşması'dır. Türkmenlerin varlığı ve haklarının güvence altına alınması için 1921 Ankara Antlaşması tozlu raflardan alınmalı ve derhal uygulamaya konulmalıdır. DEAŞ'ın Halep kırsalında ve Bayır-Bucak bölgesindeki hâkimiyeti ve rejimin Halep şehrindeki kuşatması altında bulunan 2 milyona yakın Türkmen'in muhtemel bir katliama karşı korunması için gereken tedbirler ivedilikle alınmalıdır (Milliyet, 2014). Türkmenler olarak, yurdumuzu ne PYD/YPG'ye ne DEAŞ'a ne de rejime bırakmayacağız. Türkmenler, sahibi kim olursa olsun, bu projelere direnecektir. Suriye'de Türkmen bölgelerinin kaybedilmesi, Suriye politikasının kaybedilmesi demektir. Suriye politikasının kaybedilmesi demek Türkiye'nin Arap Yarımadası'na ve bütün Arap dünyasına olan kapısının kaybedilmesi sonucunu doğuracaktır. Türkiye, Türkmenleri dikkate alarak Suriye stratejisini yeniden gözden geçirmeli, bölge stratejisini, Ortadoğu Türkmenleri ile sigortalamalıdır. Bu Türkmenlerden daha çok Türkiye için

bir gerekliliktir. Suriye Türkmenleri olarak böyle bir stratejinin gereğini yapmaya hazırız (İHA, 2015).

Suriye Türkmen Meclisi delegesi Hüseyin Abdullah ise Türkiye’den beklentilerine yönelik 2016 yılında yaptığı açıklamada şu ifadeleri kullanmıştır:

Bazı Arap milliyetçileri bizim bölgede Çobanbey’le Cerablus’un arasındaki bölgeden arazi satın alıyor, oraya yeni kent kuracaklarmış, bu da bizim oradaki demografik yapımızı dağıtıyor ve bizi azınlığa düşürüyor. Ona oldukça dikkat etmemiz gerekmektedir... Bizim ihtiyacımız olan uluslararası platformlarda siyasi destek, onu bize verilerse memnun oluruz (Arber, 2016: 83).

Benzer şekilde Suriye Türkmenlerinin Suriye askeri temsilcisi Jamal Karşlı da Suriye Türkmenlerinin Türkiye’nin güvenliğindeki önemine yönelik 2016 yılında yapmış olduğu açıklamada şu ifadelerle yer vermiştir:

Fırat Kalkanı haritasına baktığım zaman ben burada bir Türkmen Kalkanı görüyorum. Çünkü gerçek budur. Türkmen Kalkanı, Türkiye’yi savunmaktadır. Türkiye’nin savunması buradan başlamaktadır. Çünkü saldırı ilk olarak etraflara yapılır. Sonra kalbe yapılır. Buradan savunma devam etmelidir. Bu kalkanın yarısı Rojava hedefiydi. Vatanın bölünmesini istediler. Ancak olmadı. İnşallah da hiç başarılı olamazlar....Ayrıca Türkiye medya açısından güzel bir adım attı. TRT World artık var. İngilizce. Medyamız diğer dillerde olsun, olsun ki biz diğer halklara da ulaşalım. Suriye Türkmenlerinin dertlerini onlara da aktaralım (Arber, 2016: 87).

Suriye Türkmenlerinin önemine yönelik bir açıklamada bulunan Cumhurbaşkanlığı eski Danışmanı Erşat Hürmüzlü de 2016 yılında yapmış olduğu açıklamada Suriye Türkmenlerinin Türkiye’nin güvenliği için ne kadar önemli olduğuna şu ifadelerde bulunmuştur;

Anadolu Türklerinin belki %25-30’u Ortadoğu coğrafyasında yaşamaktadır. Başta Irak ve Suriye Türkmenleri olmak üzere bölgedeki tüm Türkmenleri bir arada görmek ve tutmak Türkiye ve bölge için ciddi bir güvenlik kaynağı olabilir. Türkmenler, Türkiye için güvenli bir arka bahçe olabilir (Arber, 2016: 98).

Dönemin Başbakanı Davutoğlu da Al Jazeera’ye güvenli bölge ile ilgili şu açıklamalarda bulunmuştur:

Türkiye böyle bir koruma alanı oluştuğunda her türlü katkıyı vermeye hazır. Bizim burada vurguladığımız husus hangi strateji uygulanacaksa uygulansın bu strateji bütün Suriye’yi kapsamamalı, geçici olmamalı, tek boyutlu olmamalı, tek bir bölgeye veya şehre inhisar etmemeli. Nasıl Kürtlerin ki kardeşlerimizdir, korunma hakları var, aynı şekilde Aynul Arap’taki Kürtlerin, aynı şekilde Tel Abyad’daki Arapların, Çobanbey ya da Bayır-Bucak’taki Türkmenlerin, İdlib’deki Arapların, Afrin’deki Kürtlerin de, yine Kürtlerin de korunmaya ihtiyacı var. Ama biz sadece bir noktaya teksif olursak, ve sadece DEAS’dan gelen tehdide teksif olursak, bu meseleye sadece palyatif bir çözüm, bu tabiri caizse geçici, palyatif bir çözüm olur. Biz artık Suriye’de kalıcı bir çözümün zamanının geldiğini ve geçmekte olduğunu düşünüyoruz (Aljazeera, 2015).

Hem Türkiye’nin hem de Suriye Türkmenlerinin açıklamalardan da görüleceği üzere Suriye’de güvenli bir bölge kurulması, bölgedeki siviller ve Türkiye’nin ulusal güvenliği

noktasında elzem haline gelmiştir. Türkiye bu kapsamda bölgeye yönelik birçok askeri harekât düzenleyerek bölgede güvenli bölge oluşturmuştur. Bölgeden öncelikle DEAŞ'ı temizleyen Türkiye, bölgede PYD/YPG'nin güçlenip hâkimiyet alanını genişletmesine izin vermemiştir. Türkiye'nin güney sınır bölgesinde bölgedeki Suriye Türkmeni varlığı korunmuştur. Böylece Türkiye'ye yeni bir sığınmacı dalgası önlenmiş ve sınır güvenliği büyük oranda sağlanmıştır. Türkiye, Suriye krizi ve geçici koruma statüsündeki Suriyeliler sorunu konusunda Avrupa ve BM'den gerekli yardımların gelebilmesi umudunu taşımış olsa da Suriye'de oluşturulan güvenli bölgeye gereken uluslararası yardım yeterli düzeyde sağlanamamıştır. Benzer şekilde güvenli bölgede yer alan ÖSO ve Türkmen askerlerine gereken destek verilerek rejim, DEAŞ ve PYD/YPG'nin tehditleri karşısında bölgedeki sivil halkın ve Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanması amacıyla gerekli adımlar atılmıştır.

4.8. Dönemsel Değerlendirme ve Analiz

Türkiye'nin Suriye Türkmenleri ile ilişkisinin 2011 yılı sonrası daha çok ön planda tutulması Türkmenlerle olan ortak etnik kimlik bağının Türk dış politikasına taşınmasının bir sonucu mudur? Yoksa Türkiye'nin Suriye'nin parçalanmasından duyduğu güvenlik endişelerinin neden olduğu güç kazanma isteğinin bir göstergesi midir? Dışişleri bakanlığının ve karar vericilerin açıklamalarına bakıldığında bu soruların cevabı Suriye Türkmenlerine hissedilen “duygusal yük”ten kaynaklanmaktadır. Oysaki Suriye Türkmenlerinin duygusal yükün yanında Türkiye'nin dış politika çıkarları doğrultusunda ön plana çıkarıldığı görülmektedir.

İsmet Bozoğlu, Suriye Türkmenlerine yönelik Türkiye'nin politikasına ilişkin yaptığı açıklamada: *“Biz bir olacağız. Güçlü olacağız. Türkiye'nin Suriye politikası 2015'e kadar çok iyi değildi ancak sonradan askeri ve siyasi olarak iyi duruma geldi. Daha da iyi olabilir” ifadelerini kullanmıştır (İsmet Bozoğlu ile kişisel görüşme).*

2016-2020 döneminde ise Suriye Türkmenlerinin dış politikada daha çok ön plana çıkartılması hem Ortadoğu'da yaşanan Arap Baharı gibi bölgesel dış faktörlerdeki hem de terör sorununda olduğu gibi iç dinamik faktörlerdeki gelişmelerden kaynaklanmaktadır.

Arap Baharı'nın 2011 yılında Suriye'ye sıçramasıyla yaşanan iç savaş süreci Suriye'de rejim, DAESH, PYD/YPG eksenli bir yapı ortaya çıkarmıştır. Suriye'de yaşanan hadiseler, Türkiye'nin sınır güvenliğine yönelik tehdit algılamalarına doğrudan etki etmiştir. İlk olarak rejim ile ayrılıkçı terör hareketlerine yönelik yapılan işbirliği sona erdirilmiştir. PKK'nın Türkiye'den sınır ötesine geçerek Suriye'nin kuzeyinde PYD/YPG'nin elindeki topraklara ile yerleşmesi ise söz konusu sınır güvenliğine yönelik tehdit algılamalarını güçlendirmiştir. 2011 yılı sonrasında Türkiye'de Suriye'nin toprak bütünlüğü sağlanamadığı takdirde bölgede olası bağımsız bir Kürt devlet yapılanması oluşumunun kendi sınırları içindeki Kürtleri de benzer taleplerle etkileyebileceği

endişesini artırması, Suriye Türkmenlerinin bölgedeki diğer etnik unsurlara karşı politik denklemlere dâhil edilmesine sebep olmuştur.

Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları alanların genel olarak Türkiye sınırına yakın bazı önemli yerlerde bulunması ve Kürtlerin de Türkmen bölgelerini de içerisine alacak şekilde olası bir devlet kurma ihtimali karşısında Türkiye, 2011 yılından sonra başlayan ve 2015 yılı sonrasında oldukça ivme kazanan Suriye Türkmenlerini siyasi güce dönüştürme konusunda aktif çaba göstermiştir. Türkiye 2015 yılı sonrasında Suriye Türkmenlerine yönelik yaptığı yardımları arttırmakta, Suriye Türkmenleri stratejisi olarak çalışma içerisinde yukarıda da belirttiğimiz gibi tüm Suriye Türkmenlerini tek birlik çatısı altında toplamaya yönelik politikasını devam ettirmektedir. Dolayısıyla Suriye Türkmenlerini ön plana çıkarmasına neden olan Suriye’deki değişen siyasi şartlar sonucunda bölgedeki Kürt yapılarının güç kazanmasının kendi terör sorunu üzerindeki etkisinden ve sınır güvenliğindeki endişesindendir.

Bu bağlamda Türkiye’nin bu zaman dilimi içerisinde Suriye Türkmenlerine yönelik ilgi ve alakasının araçsal sebeplerden kaynaklandığını belirten görüşler bulunmaktadır. Türkiye’nin akraba azınlık kapsamında “Türkmen kartı”nı kullanarak Suriye Türkmenlerini korumak üzere Suriye’ye askeri yardım göndermesi, Suriye Türkmenlerine yönelik araçsal duruşunun bir göstergesi olmuştur. Bu görüşü savunanlar tarafından, özellikle 2015 yılı sonrasında Suriye’de bu görüşlerini destekler nitelikte birçok gelişmenin yaşandığını belirtmektedir. Bu kapsamda Türkiye’nin hem sınır güvenliğini sağlama hem güvenli bölge oluşturma hem de Suriye Türkmenlerinin haklarını savunmak gerekçesiyle Suriye’de sahaya inerek askeri harekâtlar yapması, Suriye’nin geleceğinde Türkiye destekli Suriye Türkmenlerinin söz sahibi olabilmeleri için meşru bir zemin oluşturmaktadır.

Türkiye’nin karar vericilerinin söylemleri incelendiğinde Cumhurbaşkanı düzeyinde beyanatlarla Suriye Türkmenlerine yönelik verilen destekler ön plana çıkmıştır. Dönemin Dışişleri bakanlığının açıklamalarında Suriye Türkmenlerinden bahsedilmesi, onların yaşam ve yerleşim haklarının Suriye’de olduğunun altının çizilmesi, Türkiye’nin bölgedeki Suriye Türkmenlerinin DEAŞ ve PYD/YPG gibi terör örgütleri tarafından kimliklerinin silinerek bölgeden göç ettirilmesine müsaade edilmeyeceği beyanları, 2015 yılı sonrası Türkiye’nin bölgedeki en önemli diplomatik ve askeri uzantısı olarak akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerini gördüğünü ortaya koymaktadır.

Türkiye için Suriye Türkmenleri dönemsel olarak bazen “duygusal yük” olarak görülmüştür. Bu durumun nedeni Suriye Türkmenleri ile paylaşılan etnik kimlik bağı ile Türkiye bakımından taşınmış oldukları tarihsel ve kültürel birlikteliktir. Suriye Türkmenlerinin Türkiye’den yardım beklentileri bu duygusal yükün ağırlığını zaman zaman arttırmaktadır. Bu çerçevede Suriye Türkmenlerinin Suriye toplumunun kurucu unsuru olduklarındaki ısrarlı tutumları bu duygusal yükten kaynaklanan stratejik bir tercih olarak ön plana çıkmaktadır. Ayrıca Suriye Türkmenlerinin

Türkiye'nin bölgedeki askeri ve politik gücünü artıran bir unsur olarak görüldüğü ve Türkiye'nin ulusal güvenliğine tehdit oluşturan gelişmeler yaşandığında kendi ulusal çıkarlarını ön plana alarak Suriye Türkmenlerini dış politikasının gündemine taşıdığını görebilmekteyiz. Dolayısıyla Türkiye'nin zaman zaman “duygusal yük” olarak gördüğü Suriye Türkmenleri, onların gerektiğinde araçsallaştırılmasını destekleyecek duyarlılık olarak dış politikaya yansımaktadır.

Tüm bu politik değerlendirmeler doğrultusunda Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini dış politikada ön plana çıkarmasını ya da geri plana itmesini etkileyen faktörler, Arap Baharı ile birlikte Suriye'nin içinde bulunduğu şartların ve bu sebeple Türkiye-Suriye ilişkilerinin değişmesi, Türkiye'nin terör sorunu kapsamında izlediği politikalar ve Türkmenlerin siyasi ve sosyal yapılarından kaynaklanan faktörler olarak sıralanabilir. Dolayısıyla Türkiye, sadece akraba azınlık etkisiyle dış politikasını belirlememektedir. Örneğin, eğer Türkiye'nin dış politikasında “akraba azınlık” eksenli bir yaklaşımın olduğunu düşünürsek, 2011 yılı öncesinde Suriye'de yaşanan değişimler sonucunda Türkmen odaklı bir politika izlemesini beklemek mümkün olabilirdi. Ancak, incelediğimiz gibi Türkiye'nin bu dönemde Türkmenlere yaklaşımının temel parametrelerinde bir değişim olmamıştır. Bu dönemde de Türkiye'nin Suriye'nin toprak bütünlüğünü savunduğu ve önceliği kendi güvenliğine yönelik algıladığı tehditlerin bertaraf edilmesine verdiği görülmektedir. Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine yönelik ilişkisi de bu politikaları destekleyecek şekilde oluşturulmuştur. Türkiye'nin Suriye Türkmenleri ile ilişkisini Suriye'de istikrarsızlık yaratmak üzere kurgulamadığı, Esadsız yeni bir Suriye yönetimi doğrultusunda Suriye Türkmenlerini desteklediği görülmektedir.

Son olarak Türkiye'nin Suriye Türkmenleri politikasının Sabanadze (2006)'nin birinci bölümde analiz ettiğimiz akraba devlet politikalarından jeopolitik politika izleri taşıdığını, normatif politika izleri göstermediğini belirtmek mümkündür. Çalışmamızda incelediğimiz zaman dilimleri içinde Suriye Türkmenlerinin resmi söylemlerde en çok gündem olduğu, Türkmenlere yönelik politik ilginin resmi kurumlar tarafında da vücut bulduğu dönem 2016-2020 dönemi olmuştur. İlk başlarda söylem düzeyinde ortaya çıkan ancak zamanla Cumhurbaşkanlığı ve Dışişleri Bakanlığı gibi kurumlara en üst düzeyde yansıyan Türkmenlere yönelik akraba azınlık ilgisi, Türk dış politikasına da yeni bir değişim olarak yansımıştır.

Türkiye'nin Suriye Türkmenleri ile ilgili temel amacı, bu dönemde Türkmenlerin bulundukları bölgelerden göç etmelerini önlemek ve yaşadıkları yerlerde etnik kimliklerini korumalarını sağlamaktır. Ancak 2016-2020 yılları arasında bölgesel dinamiklerde meydana gelen değişimler, mevcut statükonun sürdürülmesi için daha aktif bir politika izlenmesini gerekli kılmıştır. Bu bağlamda ekonomik ve kültürel araçların çeşitlenmesi, Türkiye içerisinde eğitim olanaklarının sunulması, akraba azınlıkların yaşadıkları yerlere yatırım yapılması, üst düzey ziyaretler, askeri harekâtlardaki birliktelik ve mevcut hedefleri koruma adına atılan aktif politikaların adımları olarak değerlendirilebilir. Böylece Türkiye, değişen şartlar neticesinde

karşısına çıkan fırsatları değerlendirerek Suriye Türkmenleriyle paylaşılan ortak kültürel ve siyasi bağları güçlendirmek amacıyla çeşitli faaliyetlerde bulunmuştur. Fakat Suriye Türkmenlerine yönelik çeşitlenen politika araçları onları ne zaman ön plana çıkarıp ne zaman geri plana itmektedir sorusuna verilen yanıtlarda karşımıza şu şekilde bir tablo çıkarmaktadır.

Bu dönemde Suriye Türkmenlerinin ne zaman ön plana çıkarıldığına ve Türkiye'nin ne zaman akraba devleti rolü üstlendiğine baktığımızda şu şekilde bir tablo sunabiliriz: (1) Akraba azınlıkların kriz yaşamaları dış politikada akraba devletin karar alıcılarının dikkatini çekmektedir. 2016-2020 yılları arasındaki süreçte Suriye Türkmenleri yaşam koşulları açısından dönüşüm yaşamışlardır. Suriye Türkmenleri, muhalif oluşumlarda temsil edilebilmişler, hatta bazı uluslararası barış süreçlerinde temsil edilmişlerdir (2) Azınlıkların yapısından kaynaklanan değişimler, akraba devletin politikasında değişikliğe yol açmaktadır. Suriye Türkmen Meclisi'nin 3 yıllık aradan sonra 15 Aralık 2022 yılında 6.Olağan Genel Kurulunu yaparak yeni bir yönetim seçmesi ve örgütlenmesi, Türkiye'nin hemen dikkatini çekmiştir. Üst düzey bürokratlar Genel Kurula bizzat katılmıştır. Cumhurbaşkanı Başdanışmanı Yalçın Topçu ise Suriye Türkmen Meclisi'nin tekrar faaliyet geçmesinden dolayı memnun olduklarını ve Suriye Türkmenlerine olan desteklerini dile getirmiştir. Ayrıca bu dönemde Suriye Türkmenlerinin kimliklerini korumaya ve haklarını kazanmaya yönelik daha bilinçli hareket ettiklerini söylemek mümkündür. Ancak bu olumlu gelişmeler yanında çeşitli sorunlarını korumuşlar ve karşılaştıkları kriz dönemlerinde Türkiye'den müdahale beklentisini sürdürmüşlerdir. Türkiye, Suriye Türkmenlerinin sorunlarına duyarsız kalmamış ve gereken desteği sağlamıştır (3) Türkiye kendi güvenliğine tehdit algıladığında akraba azınlığını ön plana çıkarmaktadır. Türkiye diplomatik girişimlerde bulunarak Suriye Türkmenlerinin akraba devlet rolünü üstlenmiştir. Bu rolü üstlenmesine neden olan ise Türkiye'nin kendi güvenliğine yönelik algıladığı tehditler ve bu çerçevede Suriye Türkmenlerinin bulunduğu konumdur. Bu kapsamda bölgede güç ve güvenlik elde etme endişesi altında Suriye Türkmenlerinin Türk dış politikasına taşındığı söylenebilir. Ayrıca Türkiye'nin Suriye Türkmenleri içerisinde Türkiye'nin izlemiş olduğu politikalara karşı farklı yaklaşımlar ortaya çıktığında onları bir arada tutabilmek amacıyla mevcut politika araçlarını çeşitlendirerek daha aktif rol oynamaya çalıştığı görülmüştür (4) Türkiye'deki terör sorunu Suriye Türkmenlerini bu zaman dilimi içerisinde daha fazla Türk dış politikasına taşınmasına neden olmuştur. Suriye'de yaşanan gelişmelerin bölgede bağımsız bir Kürt idari yapısının kurulması yönünde duyduğu kaygı ve bu kapsamda Türkiye'nin toprak bütünlüğüne karşı tehlike arz ettiği durumlarda Suriye Türkmenlerinin Kürtlere karşılık olarak bölgede güçlendirilmesi için etkin politikalar takip edilmesini sağlamıştır.

Tüm bu şartlar Suriye Türkmenlerine yönelik ilginin Türk dış politikasına yansımaya etki etse de Türkiye'nin kimi durumlarda onları geri plana ittiği ve akraba devlet rolünü kısmen de olsa üstlenmediği görülmektedir: (1) Azınlıkların niteliğinden kaynaklanan değişimler akraba devlet politikasında değişime yol açmaktadır. Suriye Türkmenlerinin Türkiye tarafından ilk başlarda

oldukça destek gören Suriye Türkmen Meclisi'ne 12 Mayıs 2020 tarihinden itibaren yeni başkan seçememesi ve kendi aralarında birlikteliği sağlayamamaları, Suriye Türkmenlerinin çatı oluşumu olan bu Meclisin etkinliğini ve faaliyetlerini durma noktasına getirmiştir. Bu durum akraba devlet politikalarını etkileyen etkenlerden olan akraba azınlığın niteliğinin, örgütlü yapısının ve güçlü bir idari yapısının eksikliğini ortaya koymaktadır. Bu doğrultuda Türkiye ise akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerine yönelik politikalarında örgütsel birliktelikten uzaklaşmaları nedeniyle Suriye Türkmenlerini siyasi gündeminde geri plana itmeye başlamıştır. Bu durum karar vericilerin söylemlerinde daha az yer bulmalarına neden olmuştur. Görüldüğü üzere bir akraba azınlığın niteliği akraba devletin politikasını oldukça etkilemektedir.

2016-2020 yılları arasında dönemde Suriye Türkmenlerinin niteliklerinden kaynaklanan faktörler, yaşadıkları ülkeler ile ikili ilişkilerin gündeminde öne çıkan sorunlar, terör sorunu gibi kendi iç dinamiklerinden ve uluslararası/bölgesel dinamiklerde meydana gelen gelişmelerden kaynaklanan faktörler Türkiye'nin Suriye Türkmenlerine olan ilgisinin neden ve nasıl dış politikaya etki ettiğini belirlemektedir. Bu bağlamda Suriye Türkmenleri yaklaşımında Türkiye'nin kendi çıkarlarına öncelik vermesi normatif politikalar yerine milliyetçi unsurlar barındıran jeopolitik yaklaşımı öne çıkaran akraba devlet politikaları izlemesine neden olmaktadır.

SONUÇ

Bir devlet kendi sınırları dışında yaşayan başka bir devletin vatandaşlığına sahip akraba azınlıkları ile neden, hangi şartlarda ve nasıl ilgilenmektedir? Bu çalışma “akraba azınlık” ve “akraba devlet” kavramları çerçevesinde ilk olarak bu sorulara yanıt aramıştır. Rogers Brubaker’dan ilham alarak, bir devletin akraba devlet rolü üstlenmesine etki eden, azınlıkların niteliklerinden kaynaklanan faktörler, dış azınlıkların yaşadıkları ülke ile ikili ilişkilerinden kaynaklanan faktörler, kendi iç dinamiklerinden kaynaklanan faktörler, uluslararası/bölgesel dinamiklerden kaynaklanan faktörler olmak üzere dört seviyede gruplandırılan faktörler belirlemiştir. Bu faktörler etkisinde devletlerin bazen güç ve güvenlik kaygılarını ön planda tutarak “araçsal”; bazen ise “duygusal” nedenlerle akraba azınlıklarına yaklaştıklarını ve bu çerçevede de milliyetçi, jeopolitik ve normatif olmak üzere üç kategoride politikalar izlediğini başka bir deyişle devletlerin sadece bir kategoride değerlendirilen nedenlere dayalı olarak hareket etmediğinin altını çizmiştir. Bu nedenle uluslararası ilişkiler kuramlarından realizm ve konstrüktivist yaklaşımı birlikte değerlendirmenin daha açıklayıcı bir analiz çerçevesi oluşturduğunu göstermiştir.

İkinci olarak çalışma, bu kavramsal ve kuramsal çerçeve doğrultusunda Osmanlı Devleti’nin yıkılması sonrasında Suriye’de önemli oranda Türkiye’nin akraba azınlığı olan Suriye Türkmenlerini dış politikada hangi şartlar altında, neden ve nasıl “ön plana çıkardığı” ve hangi şartlar altında ise neden “geri plana ittiği” incelenmiştir. Bu kapsamda Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikası, hem etnik kimlik bağı hem de ulusal çıkarları nedeniyle Türkiye’nin dış politikada akraba devlet politikası izlemesine neden olduğunu ortaya koymuştur. Ancak Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikasının sınırlarını Türk dış politika yaklaşımının belirlediğini, böylece Türkiye’nin kendi ulusal güvenliğini ön plana alan bir yaklaşım sergileyerek akraba devlet rolünü bazı şartlar altında ihtiyatla üstlendiğini göstermiştir.

Suriye Türkmenlerine yönelik ilginin Türk dış politikasında gündeme gelmesinde bazı dönemlerde ortak etnik bağın, tarihsel ve kültürel geçmişin ve coğrafi bütünlüğün etkisi olmuş ve Türkmenler bu dönemde “duygusal yük” olarak ön plana çıkarılırken, bazı dönemlerde ise bu duyarlılığın kaynağında bölgede güç elde etmek ve ulusal güvenliğini korumak arzusunun etkili olduğu belirtilmektedir. Suriyeli Türkmen liderlerle yapılan derinlemesine mülakatlarda, Suriye Türkmenlerinin kendilerini Türkiye’nin uzantısı, soydaşı, akrabası olarak gördüklerini ifade etmişlerdir. Ayrıca Türkiye’nin Suriye Türkmenleri için bir anavatan niteliği taşıdığı belirtilerek akraba devlet olduğu açıkça beyan edilmiştir. Sınırın iki yüzünde yer alan akrabalık bağları ise bu durumun en temel göstergesi olmuştur.

Dışişleri Bakanlığı ve siyasilerin söylemleri analiz edildiğinde ise Osmanlı Devleti sonrası Suriye’de “ortak kimlik, tarihi miras ve coğrafi yakınlık” Suriye Türkmenlerinin haklarını korumak ve Türk kimliklerini korumalarına destek vermek amacıyla kısmen sorumluluk taşımalarına neden olmaktadır. Bu yaklaşımın izleri ele aldığımız dönemler boyunca devletin resmi söylemlerinde bu grupların “soydaş/kardeş/akraba azınlık” olarak nitelendirilmelerinde ve bazı dış politika pratiklerinde görülmektedir. Örneğin Türkiye, 2011 yılı öncesi dönemde Türkiye Suriye ilişkilerinin dostane olduğu dönemde Suriye Türkmenlerine yönelik “Türklük” bilincini kazandırmak üzere aktif bir çaba göstermiş ve Halep Üniversitesi ile Gaziantep Üniversitesi işbirliğinde Türkçe eğitim bölümleri ve öğrenci kabulleri yapılmıştır. Akraba azınlık olarak Suriye Türkmenlerine Türkiye’de eğitim imkânları verilmesi, “Türklük” bilincini muhafaza etmeleri bakımından oldukça önem arz etmiştir. Örneğin Türkiye’de öğrenim gören Suriye Türkmenleri, Suriye’ye döndükten sonra Suriye’deki siyasi örgütlenmelerin içerisinde yer almışlardır. Ancak Türkiye bu politikaları ile siyasi olarak Suriye Türkmenleri dile getirmeden, resmi bir nitelik kazandırmadan Suriye ile olan iyi ilişkiler kapsamında yürütmüştür. Bu durum her ne kadar Türkiye için duygusal bir yük olarak görünse de Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik politikasını, akraba azınlığının yaşadığı ev sahibi ülke olan Suriye ile olan ikili iyi ilişkileri nedeniyle gündeme getirmesini engellemiştir.

Ayrıca Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik ilgisi kültürel politikalar dışında diplomatik girişimleriyle de ortaya çıkmaktadır. Bu konuda 2011 yılı öncesi dönemde Suriye ile olan vize serbesti anlaşmasının yapılması Suriye Türkmenlerinin Türkiye olan ilişkilerini artırmasına katkı sağlamıştır. Ancak yine yapılan bu anlaşmalarda Suriye Türkmenlerine yönelik herhangi bir vurgu veya söyleme rastlanılmamıştır. Ancak çalışmanın birinci bölümde de incelendiği üzere bir devletin akraba devlet rolünü üstlenmesi için sadece akraba azınlığı ile paylaştığı etnik kimlik bağı yeterli olmamaktadır. Bu rolü üstlenmesi ya da bazı durumlarda da üstlenmemesi siyasi bir sürecin sonucunda gerçekleşmektedir. Dolayısıyla Türkiye de bu duruma istisna değildir. Türkiye’nin dış politikasında Suriye Türkmenlerine yönelik ilgi düzeyindeki artışın temelinde siyasi sebepler de yer almaktadır.

Bu sebeplerin en başında Suriye Türkmenlerinin Türkiye için güvenlik kaynağı olarak görülmeleri ön plana çıkmaktadır. Sınır bölgelerinde yaşamaları sebebiyle Suriye Türkmenleri hem güvenlik açısından hem de yaşadıkları ülke ile Türkiye’nin ilişkileri kapsamında güç unsuru oluşturmaları bakımından önem taşımışlardır. Çalışmanın daha çok ikinci bölümünde incelendiği üzere Suriye Türkmenleri, Suriye’nin muhalif gruplarında yer almış ve Türkiye tarafından örgütlenmelerine yönelik rejime ve bölgedeki DEAŞ ve PYD/YPG terör unsurlarına karşı açık destek verilmiştir. Ayrıca çalışmanın üçüncü bölümünde daha ağırlık olarak görüldüğü üzere Türkiye’nin Suriye Türkmenlerini korumaya yönelik hissedilen sorumluluğunun kaynağında Suriye’deki Kürt gruplar karşısında dengeleyici güç unsuru olarak görülmesi düşüncesi de gelmektedir.

Bu nedenle Türkiye'nin hangi faktörlerden etkilenecek akraba devlet rolünü üstlendiğini ya da üstlenmediğini analiz etmek için çalışmanın birinci bölümde belirlenen dört seviyedeki faktörleri dikkate almak gerektiği belirtilmiştir. Azınlıkların niteliğinden kaynaklanan faktörler içinde Suriye Türkmenlerinin şiddetli asimilasyon politikalarına maruz kaldıkları krizler yaşayıp yaşamadıkları, ortak bir azınlık bilinci içinde akraba devleti olan Türkiye'ye karşı hangi taleplerde bulunup bulunmadıkları değerlendirilmiştir. Türkiye'nin iç dinamiklerinden kaynaklanan faktörler içinde Türkiye'de Ak Parti'nin iktidara gelmesiyle yaşanan dış politika değişimine ve Türkiye'nin kendi ülkesindeki azınlık grupları ile ilişkilerindeki terör sorununun etkisine bakılmıştır. Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları devletle ilişkisinden kaynaklanan faktörler içinde Türkiye'nin Suriye ile ikili ilişkilerinde işbirliği ve çatışma yaratan konularda Suriye Türkmenleri odaklı sorunların ikili ilişkilerin gündemine geip gelmemesini nasıl etkilediği değerlendirilmiştir. Uluslararası/bölgesel dinamiklerden kaynaklanan faktörler içinde ise Arap Baharı'nın etkisiyle yaşanan Suriye krizinin başlangıcı, ABD'nin bölgeye yerleşimi ve Irak'ta bölgesel Kürt idari yapısının oluşumu, Suriye'de DEAŞ ve PYD/YPG terör gruplarının ortaya çıkması ile Rusya ve İran gibi uluslararası ve bölgesel faktörlerin Suriye'de sahaya inmesi gibi gelişmelerin politik etkisi değerlendirilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin kendi sınırları içinde PKK odaklı ayrılıkçı bir terör hareketi ile karşı karşıya olmasının Suriye Türkmenleriyle olan ilişkilerini sınırlandıran unsurlar olarak karşısına çıktığı vurgulanmıştır. Bu faktörler kümesi ise Türk dış politikasında Suriye Türkmenlerinin bazı durumlarda ön plana çıkartılmasına, bazı durumlarda da geri plana itilmesine neden olmuştur. Bu çerçevede araştırmanın sonucunda Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini ne zaman ön plana çıkardığına ne zaman geri plana ittiğine ilişkin şu saptamaları yapmamız mümkündür:

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini hangi koşullarda ön plana çıkardığını ve ya akraba devlet rolü üstlendiğini şu şekilde ifade edebiliriz: (1) 2000-2010 döneminde yapılan Suriye ile ikili ticari, ekonomik ve kültürel anlaşmalardan kısmen de olsa Suriye Türkmenlerinin resmi söylemler ve anlaşmalara dâhil olmadan ticaret ve eğitim yönünden faydalandığı görülmektedir (2) Türkiye, Suriye Türkmenlerini dönemsel olarak 2011-2015 ve 2016-2020 yılları arasındaki kriz yaşadıkları dönemlerde ön plana çıkarmaktadır. Gerek Suriye ile olan ikili ilişkilerinde gerekse kendi azınlık grupları ile ilişkilerinde kendi güvenliğine yönelik tehdit algıladığında Suriye Türkmenlerini daha fazla gündeme getirmektedir (3) 2011-2020 yılları arasında Türkiye'deki terör sorunu çerçevesinde Suriye'deki Kürtlerin oluşturduğu PYD/YPG ve bölgesel terör örgütü DEAŞ karşısında Türkmenleri bir güç unsuru olarak ön plana çıkarmıştır, Türkiye sadece kendi azınlıklarını ilgilendiren sorunlar gündeme geldiğinde değil, azınlık grupları arasında da kendi görüşlerine muhalif oluşumlar karşısında da akraba devlet rolünü üstlenerek müdahalede bulunmuştur (4) 2022 yılının Aralık ayında Suriye Türkmen Meclisi'nin 6. Olağan Genel Kurulunu yapmak üzere toplanması üzerine Türkiye'den üst düzeyde genel kurula katılımların olması ve üst düzeyde açıklamaların yapılarak Suriye Türkmenlerine yönelik desteğin açıkça ifade edilmesi, Suriye Türkmenlerinin teşkilatlanmalarında yaşanan gelişmelerin Türkiye'nin dikkatini çektiğini ve Suriye Türkmenlerine yönelik politikasında değişikliğe yol açtığını göstermektedir.

Türkiye'nin Suriye Türkmenlerini hangi koşullarda geri plana ittiğini ya da akraba devlet rolü üstlenmediğini ise şu şekilde ifade edebiliriz: (1) 2000-2010 döneminde olduğu gibi Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları evsahibi devlet ile ikili ilişkilerinde ekonomik veya siyasi bakımdan işbirliği yapıyorsa, onların sorunlarının gündeme getirilmediği ya da geri plana itildiği görülmektedir (2) Bu dönemde olduğu gibi Suriye Türkmenleri için izlemiş olduğu politikalar kendi ülkesindeki azınlık politikasını olumsuz yönde etkileyecekse Suriye Türkmenlerini dış politika gündemine getirmemeyi tercih etmektedir (3) Aynı şekilde Türkiye'nin kendi içerisindeki Kürtlere yönelik politikası, Türkmenlerin Suriye'de azınlık olarak haklarını koruyacak anlaşma yapamamasına ve bulundukları ülkede azınlık yerine "kurucu unsur" olduğuna yönelik bir yaklaşım sergilemesine neden olmuştur. Din temelinde azınlık anlayışını benimseyen Türkiye'de yaşayan Kürtlerin de azınlık konumuna getirilmemeleri için, Suriye Türkmenlerinin de çoğunluğunu Müslümanların oluşturduğu bir ülkede azınlık olmadığı görüşünü benimsemesine neden olduğu görülmektedir (4) Hafız Esad döneminde Suriye Türkmenlerinin yaşadığı baskı ve asimilasyon politikalarına karşın, Türkiye'nin o süreçte Suriye ile olan akut sorunların çözümünde atmış olduğu adımların da Türkiye'nin Suriye Türkmenleri politikasına büyük ölçüde etkisi olmuştur. Söz konusu bu adımlar Suriye Türkmenlerinin geri plana itildiğini göstermektedir (5) Türkiye tarafından da açıkça desteklenen Suriye Türkmen Meclisi'nin 2020 yılında dondurularak 2022 yılı Aralık ayına kadar kapalı kaldığı dönemde Suriye Türkmenlerinin örgütlenme yapısından uzak kalması, Suriye Türkmenlerini Türk kamuoyu ve karar vericilerinin söylemlerinde geri planda bırakmıştır. Bu durum ise akraba devlet politikalarının etkileyen faktörlerden biri olarak azınlığın niteliğinin önemini ortaya koyarken, Türkiye'nin de akraba devlet rolünü üstlenmede ihtiyatlı davranmasına neden olmuştur (6) Ayrıca Suriye ile Türkiye arasında Suriye Türkmenlerinin haklarını korumaya yönelik siyasi herhangi bir antlaşmanın olmaması, Suriye Türkmenlerinin Türkiye'nin dış politika gündeminde siyasi olarak geri plana itildiğini göstermektedir.

Kısacası her üç dönemde de Türkiye, Suriye Türkmenlerinin yaşadıkları devlet olan Suriye ile olan ikili ilişkilerinde elde edeceği kazançları ya da kayıpları düşünerek onları dış politika gündemine taşıyıp taşıyamaya karar vermektedir. Başka bir deyişle, kendi güvenliği ve çıkarları tepkisini ve hangi politika araçlarını kullanacağını belirlemektedir. Gerek kriz anlarında yaptığı müdahalelerde, gerekse de azınlıkları bir güç unsuru olarak ikili ilişkilerinde ön plana çıkarmak istediğinde güvenlik ve istikrarı bozmayacak şekilde ihtiyatlı bir tutum takip etmiştir. Böylece Türkiye sahip olduğu sınırlardan duyduğu memnuniyet ve Lozan Antlaşması'nda elde ettiği kazanımların sürmesi için statükoya verdiği önem nedeniyle dış politikada devlet güvenliğini ön planda tutmaktadır. Hem uluslararası sistemdeki güç pozisyonu, sahip olduğu kaynaklar ve güvenlik önceliği dikkate alınarak oluşturduğu gerçekçi yaklaşım, hem de bu yaklaşıma dayanılarak benimsenen statükoculuk, yurttan barış dünyada barış, iyi komşuluk gibi normların sürekli uygulanagelmesinden kaynaklanan bu düşünsel yapı, akraba devlet rolünü ihtiyatla yüklenmesine neden olmaktadır. Ulusal kimliğindeki etnik vurgu Suriye Türkmenlerini korumak için harekete geçmesine neden olmaktadır. Bu bağlamda Türkiye, Suriye Türkmenlerine yönelik

Sabanadze (2006)'nin akraba devlet politikaları tipolojisi içinde milliyetçi unsurları içerisinde barındıran ancak daha çok jeopolitik olarak nitelendirilebilecek düzeyde politikalar izlemektedir. Bu tabloya bakıldığında Türkiye'nin genel bir Suriye Türkmenleri politikasından söz etmek mümkün müdür?

Türkiye'nin genel bir Suriye Türkmenleri politikasını incelediğimiz zaman dilimleri içerisinde üç hedef olarak belirlendiği görülmektedir. Bu kapsamda Türkiye'nin resmi söylemlerinin ve politikalarının genel yaklaşımında: (1) Suriye Türkmenlerinin Suriye'de Türk kimliklerini koruyarak ev sahibi devletin diğer vatandaşlarıyla eşit haklara sahip bir şekilde asli kurucu unsur olarak siyasi ve sosyal yaşama katılımlarının sağlanması (2) Türkiye'nin sınır güvenliğinin sağlanması konusunda ve bölgedeki terör yapılanmalarına yönelik denge unsuru olmaları nedeniyle Suriye Türkmenlerinin mümkün olduğunca Türkiye'ye göç etmelerinin önlenmesi ve bölgedeki varlıklarının devam ettirilmesi (3) Suriye Türkmenlerinin Suriye'deki bütünlüğünün korunması, başka bir deyişle hem ortak bir bilinç içinde hareket etmelerinin hem de Türkiye'nin Suriye'ye yönelik politikalarına muhalif yapılanmalar içinde olmamalarının sağlanması şeklinde sıralayabileceğimiz hedeflerin bulunduğunu göstermektedir.

Arap Baharı'nın etkisiyle 2011 yılında Suriye'de iç savaşın başlaması sonrasında Suriye Türkmenlerinin göç etmelerini mümkün olduğunca engellemeye çalışan Türkiye, özellikle DEAŞ'ın ve PYD/YPG'nin saldırılarının arttığı ikinci ve üçüncü dönemlerde bu amacını korumakta oldukça zorlanmıştır. Bu doğrultuda Suriye Türkmenlerine sınırlı göç imkânları verilmiştir. Ayrıca 2011-2015 ve 2016-2020 dönemlerinde uluslararası/bölgesel dinamiklerde gerçekleşen hadiseler, Suriye Türkmenlerinin konumlarında yaşanan değişimi de beraberinde getirmiştir. Bu dönem hem değişen koşulların etkisiyle hem de Türkiye'nin dış politika manevra alanını genişleterek politika araçlarını çeşitlendirmesiyle Suriye Türkmenleri ile arasındaki ilişkiler daha belirgin hale gelmiştir. İletişim kanallarının çeşitlenerek artması, siyasi teşkilatlanmalarına daha fazla destek sağlanması, ekonomi ve eğitim alanlarında daha fazla yardım sağlanması bu kapsamda öne çıkan politika araçlarıdır. Bu durum hem Suriye Türkmenlerinin Türk kimliklerini korumalarına yardımcı olmasını kolaylaştırırken hem de yaşadıkları yerlerde kalmalarının gerekliliğini ön plana çıkartmıştır. Kısacası 2011-2020 yılları arasında Türkiye'nin hem dış dinamikler hem de iç dinamikler etkisiyle evrimini sürdüren bir politikadan bahsetmek mümkündür.

Suriye Türkmenleri açısından bakıldığında, Türkmenlerin yaşam koşullarında meydana gelen değişiklikler karşısında Türk kimliklerini korumak ve yaşadıkları ülkelerde sorunlarını çözmek için kendi kurumları çerçevesinde siyaset üretmeye başladıkları, yeni Suriye'nin kuruluşunda asli kurucu unsur olarak yer alabilmeleri için Türkiye'den beklentilerini artırdıklarını söyleyebiliriz. Ancak Suriye Türkmenlerinin bir kesimi özellikle 2011 öncesi dönemde Türkiye'nin izlemiş

olduğu politikalar nedeniyle hayal kırıklığına uğradıklarını dile getirmekte ve Suriye’de ayakta kalabilmek için kendi çözüm yollarını oluşturmaya çalıştıklarından bahsetmektedirler.

Diğer açıdan Suriye Türkmenlerinin siyasi hayata katılacak kurumsal yapılarının parti ve dernekler bazında sosyal ve dini örgütlenmeler açısından güçlenmeye başlaması, azınlık temsilcileriyle yapılan görüşmelerden elde ettiğimiz izlenimler, gerekse de literatürden ortaya çıkan sonuç, Türkiye’yi hala akraba devlet olarak gördükleri yönündedir. Bunun kaynağında ise Suriye’de rejim tarafından hala Suriye Türkmenlerinin Türkiye’nin akraba azınlığı olarak rejime karşı bir tehdit olarak görülmeye devam etmeleri ve bu nedenle de kendilerinden olarak algılandıkları Türkiye ile bağlarını sürdürmeye istekli olmalarıdır. İşte tam da bu noktada Türkiye’nin onları ne kadar kendisinden görmeye devam edeceği ve bu çerçevede de akraba devlet rolünü üstleneceği önem kazanmaktadır.

Genel olarak üç farklı dönem analiz edildiğinde Türkiye’nin 2000-2010 döneminde Suriye Türkmenlerini Suriye ile olan ikili iyi ilişkileri nedeniyle geri plana ittiği, 2011-2015 ve 2016-2020 dönemlerinde ise Suriye kaynaklı ulusal güvenliğine yönelik tehditlerin artması nedeniyle ön plana çıkarttığı görülmektedir. Tüm bunlar doğrultusunda Suriye iç savaşının orta ve uzun vadede sonlanmasının belirli bir süre alacağının tahmin edilmesi, Türkiye’ye yönelik Suriyeli sığınmacı akınının yapılan askeri harekâtlar ile oluşturulan güvenli bölgede kısmen de olsa durdurulması, yakın gelecekte bölgede yeni güvenli bölgeler oluşturmak için yeni askeri müdahale planlamalarının yapılması, Suriye’nin kuzeyinde PYD/YPG odaklı Kürt idari yapılarının oluşturulmaya başlanması, “ABD, Rusya ve İran” gibi birçok uluslararası ve bölgesel aktörlerin sahadaki varlığı nedenleriyle Türkiye’nin ulusal ve sınır güvenliğinin ön plana çıkması, Türkiye’nin Suriye Türkmenlerine yönelik akraba devlet rolünü tüm bu unsurlara karşı bir denge unsuru olarak önümüzdeki yıllarda da üstleneceği sinyali vermektedir.

KAYNAKÇA

- Acun, Can ve Görücü, Kutluhan (2018), “Suriye krizinde göz ardı edilen aktör: Türkmenler”, **SETA Perspektif**, 224, 1-4.
- Acun, Can (2014), “Neo el-Kaide: Irak ve Şam İslam Devleti (İŞİD)”, **SETA**, 53, 1-6.
- _____ (2015). “Türkiye’nin Suriye Politikası 2015”, **SETA**, 1-13.
- Acun, Can vd. (2017), “El-Kaide’den HTŞ’ye Nusra Cephesi”, **SETA**, 95.
- _____ (2018), “Suriye Krizinde Yeni Safha İdlib”, **SETA Analiz**, 8-28.
- _____ (2016), “PKK’nın Kuzey Suriye Örgütlenmesi PYD/YPG” **SETA Raporu**, 1-46.
- Acun, Can ve Özçelik, Necdet (2018), “Terörle Mücadelede Yeni Safha Zeytin Dalı Harekatı”, **SETA**.
- Adıbelli, Barış (2012), **Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde: Arap Baharı ve Suriye**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ağa, A. (2012), “Türkmen Demokratik Hareketi”, T. S. Cevizci, Interviewer, İstanbul
- Aikman, David (2014) “The mirage of peace: Understand the never-ending conflict in the Middle East”, Michigan: Baker Publishing Group.
- Ak Parti (2013), “Komşularla Sıfır Problem”, <http://www.akparti.org.tr/site/icraat/215/> (23.10.2019).
- Akbaş, Zafer (2012), “Ortadoğu’da Değişim Süreci ve Türk Dış Politikası”, **Akademik Yaklaşımlar Dergisi**, 3 (1).
- Akgün, Birol (2012), “Suriye Krizi’nde Bölgesel ve Küresel Aktörler”, **Stratejik Düşünce Enstitüsü**, 10-15.
- Aksoy, Ersin (2016), “DAİŞ ve Suriye İç Savaşında DAİŞ’in Rolü” **Uluslararası Politik Araştırmalar Dergisi**, 2(2), 29-41.
- Aksu, Bekir (2011), **Beşar Esad Döneminde Türkiye Suriye İlişkilerindeki Değişim**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kadir Has Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Aljazeera (2011), “Türkiye’den Suriye’ye Dokuz Maddelik Yaptırım”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkiyeden-suriyeye-dokuzmaddelik-yaptirim> (15.08.2019).
- _____ (2014), “Türkmenler Türkiye’ye kaçıyor”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/turkmenler-turkiyeye-kaciyor> (14.05.2019).

- _____ (2014), “İŞİD hilafet ilan etti”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/isid-hilafet-ilan-etti> (10.10.2019).
- _____ (2014), “Türkiye-Suriye ilişkileri: İnişler ve çıkışlar”, <http://www.aljazeera.com.tr/dosya/turkiye-suriye-iliskileri-inisler-ve-cikislar> (11.10.2020).
- _____ (2015), “Eğit- Donat Anlaşması İmzalandı”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/egit-donat-anlasmasi-imzalandi> (11.04.2019).
- _____ (2015), “Erdoğan'dan ABD'ye PYD yanıtı” <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogandan-abdye-pyd-yaniti> (23.11.2020).
- _____ (2015), “Suriye'de Rusya - PYD işbirliği”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/suriyede-rusya-pyd-isbirligi> (28.11.2020).
- _____ (2016), “McGurk: Kürtleri İŞİD'e karşı güçlendirmek istiyoruz”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/mcgurk-kurtleri-iside-karsi-guclendirmek-istiyoruz> (22.02.2020).
- _____ (2017), “Erdoğan: Obama bizi aldattı”, <http://www.aljazeera.com.tr/haber/erdogan-obama-bizi-aldatti> (24.08.2020).
- Altınkaş, Evren (2012), **Suriye-Amerika Birleşik Devletleri İlişkileri**, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Altunışık, M. Benli (2013), “Ortadoğu'da Bölgesel Düzen ve “Arap Baharı”, **Ortadoğu Analiz Dergisi**, 15 (53).
- Altunışık, Meliha Benli ve Lenore G. Martin (2011), “Making Sense of Turkish Foreign Policy in the Middle East under AKP”, **Turkish Studies**, 12 (4), 569-587.
- Anadolu Ajansı (2019), “Barış Pınarı Harekâtı Başladı”, <https://www.aa.com.tr/tr/baris-pinari-harekati> / baris-pinari-harekati-basladi/1607139 (30.03.2020).
- Aras, Bülent ve Toktaş, Şule (2008), “Güvenlik, Demokrasi ve İstikrar Sarmalında Suriye ve Afganistan”, **SETA**, 33-35.
- Arber, Esat (2016), **Bayır-Bucak'tan Kerkük'e Suriye ve Irak Türkmenlerinin Stratejik Rolü ve Türkiye'nin Güvenliği Paneli**, Türkmeneli İşbirliği ve Kültür Vakfı Yayınları. Ankara.
- Aslan, Murat (2019), “Yeniden Yapılandırma Türkiye'nin Suriyedeki Modeli”, **SETA Yayınları**, İstanbul.
- Ataman, Muhittin (2012), “Suriye'de İktidar Mücadelesi: Baas Rejimi, Toplumsal Talepler ve Uluslararası Toplum”, **SETA Yayınları**.
- Atay, Falih Rıfkı (1947), “ Irak-Türkiye Dostluğunun Temelleri”, **Ulus**, 163, 35.
- Atlioğlu, Yasin (2016), “Ayaklanmadan İç Savaşa Suriye Krizi”. Ü. Özdağ ve Y. Demirağ (Edit.), **Stratejik Derinlikte Savrulan Türk Dış Politikası**, Kripto Yayınları, Ankara.

- Aydın, Abdullah (2016), “Hafız Esad Döneminde Suriye Türkmenlerine Yönelik Araplaştırma Politikası”, **Journel Education and Social Science** (11), 28-40.
- _____ (2017), **Kopuştan Günümüze Suriye Türkmenleri (1918-2014)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ayhan, Suat (2017), **Ak parti Hükümetlerinin Ortadoğu politikaları**, Kriter Yayınevi, İstanbul.
- Ayhan, Veysel (2012), “Arap Baharı: İsyenlar, Devrimler ve Değişim”, MKM Yayıncılık, Bursa.
- Ayhan, Veysel ve Orhan, Oytun (2011), “Suriye Muhalefeti’nin Antalya Toplantısı: Sonuçlar, Temel Sorunlara Bakış ve Türkiye’den Beklentiler”, **Ortadoğu Analiz**, 3, (31-32), 9-15.
- Ayman, S. Güliden vd. (2007), **Avrupa Birliği’ne Katılım Sürecinde Türkiye’nin Komşu ve Çevre Ülkeler Politikası**, TÜSİAD-Dış Politika Forumu Yayınları, İstanbul.
- Bademci, Ali (2016), **Suriye’de Türkmenler ve Bayır-Bucak**, Ötüken Neşriyat Yayınları, İstanbul.
- Balıkçı, Faruk vd. (2014), “İŞİD Türk Konsolosluğu’na Saldırıp Çalışanları Kaçırıldı”, <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/isid-turkkonsolosluguna-saldirip-calisanlari-kacirdi-26591687> (19.09.2019).
- Bayraktar, Bora (2018), “Bölgesel Konjonktür ve Zeytin Dalı Harekâtı”, **ORSAM**, 4-5.
- BBC (2018), “5 Soruda Türkiye'nin Afrin'e Yönelik Zeytin Dalı Harekâtı”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye-42766283> (20.03.2020).
- _____, (2019), “Barış Pınarı Harekâtı: Dünyadan Tepkiler”, <https://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-49991916> (08.04.2020).
- _____, News (2011), “Türkiye Suriye’ye Yaptırım Uygulamaya Başlıyor”, https://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111130_turkey_syria (12.08.2020).
- _____, Türkçe (2011), “Obama, Esad’ı ilk kez istifaya çağırıldı”. http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110818_obama_syria (03.03.2020).
- _____, Türkçe (2011), “Davutoğlu Esad görüşmesi sona erdi”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/08/110809_davudoglu_esad (06.10.2020).
- _____, Türkçe (2011), “Erdoğan: Esad'a halkı da inanmıyor, biz de”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/09/110914_erdogan_syria (01.09.2019).
- _____, Türkçe (2013), “Salih Müslim: Türkiye’de PKK ile görüşmeler PYD’nin önünü açıyor”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2013/05/130506_salih_muslim (14.06.2020).
- _____, Türkçe (2015), “Erdoğan İran’ı, Suriye’de ‘mezhepçilik yapmakla’ suçladı”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/12/151227_erdogan_iran (11.12.2019).

- ____, Türkçe (2017), “Trump’tan Rakka operasyonu öncesi YPG’ye silah yardımına onay”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39865038> (13.07.2019).
- ____, Türkçe (2017), “Trump’tan Rakka operasyonu öncesi YPG’ye silah yardımına onay”, <http://www.bbc.com/turkce/haberler-dunya-39865038> (09.11.2019).
- ____, Arap Birliğinden Suriye’ye Yaptırım”, http://www.bbc.com/turkce/haberler/2011/11/111127_arab_syria (25.04.2019)
- Bender, J. (2015), “Report: Russia is building a second military airbase in Syria”, <http://www.businessinsider.com/russia-opening-second-military-airbase-in-syria-2015-12> (15.08.2020).
- Benek, Sedat (2016), “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Sosyal Coğrafya Açısından Tarihsel Arka Planı”, **Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 15(1), 189
- Bingöl, Oktay (2016), “Suriye’de Kürt Hareketi: PYD/YPG’nin PKK ve bölgesel Kürt Dinamiği ile İlişkisi ve Türkiye’ye Etkileri”, **Merkez Strateji Enstitüsü**, 14, 1-22.
- Bozbuğa, Rasim (2015), “Suriye Kürtleri: Suriye’nin Kuzeyinde Etnik Yapı ve Kürt Nüfusu”, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**.
- Bozoğlu, Emin (2016), “Türkmen Siyasetinde Son Durum”, T. S. Cevizci, Interviewer, İstanbul.
- Bozoğlu, İsmet (1993), “Suriye’de Bayır-Bucak Türkleri”, **Güneyde Kültür Dergisi**, 53, 30-31.
- Bölükbaşı, Y. Ziya (2018), “Etnisite, Kimlik ve Dış Politika: Türkiye’nin Suriye Türkmenleri Politikası”, **PESA Uluslararası Sosyal Araştırmaları Dergisi**, 4 (1), 105-123.
- Börklü, Meşkure (2000), “Lozan Sonrası Irak Türklerinin Durumu Genel Problemleri”, **Türk Dünyası Sosyal Bilimler Dergisi**, (15), 15-31.
- Brubaker, Rogers (1995), “National Minorities, Nationalizing States and External National Homelands in the New Europe”, **Daedalus**, 124 (2), 110–125.
- Burchill, Scott (2001), “Theories of International Relations”, **Palgrave**.
- ____ (1997), “**Nationalism Reframed**”, Cambridge: Cambridge University Press.
- Cederman, Lars-Erik vd. (2009), “Etnonationalist Triads Assessing Influence of Kin Groups on Civil Wars”, **World Politics**, 61(3), 403-437.
- Ceren, Ö. (2016). “Cemil Esat’ın Türkmenlere Baskısı ve Bayır Bucak Türkmenleri”, (T. S. Cevizci, Interviewer, Yayladağ, Hatay.
- Cerrah, Ufuk (2016), “ABD’nin Suriye Politikası”. H. Çomak, vd. (Edit.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, Beta, İstanbul.
- Cevizci, T. Sülo (2014), “Suriye Türkmenlerinin Siyasallaşma Süreci ve Son Durumu” **Ortadoğu Türkmenleri Sempozyumu**, Ankara, 35, 83-94.

- _____ (2017), **Suriye Türkmenlerinin Rejim ve Muhalefet İle İlişkileri (1918-2017)**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- _____ (2019), “Suriye Türkmenlerinin Genel Durumu”, H.YILMAZ, Interviewer.
- Cik, A. (2016), “Bayır Bucak Türkmenleri”, T. S. Cevizci, Interviewer.
- Cingöz, İsmail (2018), **Türkiye Suriye İlişkilerinin Dönüşümü Arap Baharı ve Hatay Suriye**, Atatürk Araştırma Merkezi, Ankara
- Claude, Inis (1969), **National Minorities: An International Problem**, NewYork: Greenwood Publishers.
- CNN Türk (2014), “20 Başlıkta Rojava Demokratik Özerk Bölgesi”, <https://www.cnnturk.com/fotogaleri/dunya/20-baslikta-rojava-demokratik-ozerk-bolgesi?page=1> (17.10.2020).
- _____ (2018), “Başbakanlık açıkladı, işte Zeytin Dalı Harekatı'nın 12, nedeni”, <https://www.cnnturk.com/turkiye/basbakanlikacikladi-iste-zeytin-dali-harekatinin-12-nedeni?page=1> (13.05.2019).
- Cockburn, Patrick (2014), **İslam Devleti'nin Yükselişi: IŞİD ve Yeni Sünni Ayaklanması**, Agora Kitaplığı, İstanbul.
- Conradis, Brandon (2015), “Turkmen: An Ethnic Group at the Center of the Conflict”, Deutsche Welle, <http://m.dw.com/en/Turkomansan-ethnic-group-at-the-center-of-the-syrian-conflict/a-18876277> (12.07.2022).
- Cumhuriyet (2015), “Obama Eğitim-Donatı Sonlandırdı”, http://www.cumhuriyet.com.tr/haber/dunya/384603/Obama_egitdonati_sonlandirdi.html (16.05.2018).
- Çerkeşli, M. Talha (2016), **2000 Sonrası Türkiye Suriye İlişkileri ve Arap Baharı**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Yeni Yüzyıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Coşkun, Gamze ve Dinçer, O. Bahadır (2011), “Mayınlı Arazide Yürümenin Adı: Suriye’de Değişimi Zorlamak”, **USAK**, 72.
- Çalhan, Merve (2016), “IŞİD’in Örgütlenme Sürecinin Analizi”, **Ortadoğu Analiz**, 8 (72).
- Çavuşoğlu, Mevlüt (2016), “2017 Başında Dış Politikamız”, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2017-yili-basinda-dis-politikamiz.pdf (10.01.2019).
- _____ (2017), “2018 Yılına Girerken Girişimci ve İnsani Dış Politikamız”, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2018-yilina-girerken-girisimci-ve-insani-dis-politikamiz.pdf, (10.01.2019).
- Çavuşoğlu, Naz (2001), **Uluslararası İnsan Hakları Hukuku’nda Azınlık Hakları**, Su yayınları. İstanbul.

- Çiftçi, E. B. Ateş (2017), “İŞİD: Oluşum, Kuruluş ve Devletleşme Süreçleri”. **Lectio Socialis**, 1.
- Çoğalan, Sultan ve Demir, Ali (2014). “Suriye’de İç savaşın Üç Yılı”, <https://aa.com.tr/tr/dunya/suriye-de-ic-savas-in-ucyili/174781> (03.07.2019).
- Çomak, Hasret vd. (2016), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, Beta yayınları. İstanbul.
- Çölükoğlu, Eren (2019), “Türk Silahlı Kuvvetleri’nin Yaptığı Sınır Ötesi Askeri Harekâtlar”, <http://politikaakademisi.org/2019/11/22/turk-silahl-kuvvetlerinin-yaptigi-sinir-otesi-askeri-harekatlar/> (16.10.2020).
- Dadak, Cuma (2019), **Ortadoğu’da Türkmen Sorunu**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Dağ, A. Emin (2010), **Halep Türkmenleri (1918-2008)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü.
- _____ (2015), **Emeviler’den Arap Baharı’na Halep Türkmenleri**, Taşmekep Yayınları, İstanbul.
- Davutoğlu, Ahmet (2011), “Sayın Bakanımızın Suriye yönetimine yönelik olarak kararlaştırılan önlemler hakkındaki basın açıklaması”, <http://www.mfa.gov.tr/sayin-bakanimizin-suriye-yonetimine-yonelik-olarak-kararlaştirilan-onlemler-hakkındaki-basin-aciklamasi.tr.mfa> (15.08.2020).
- _____ (2012), “2013 yılına girerken dış politikamız”, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/butce_2013.pdf (12.09.2020)
- _____ (2013), “2014 yılına girerken dış politikamız”, http://www.mfa.gov.tr/site_media/html/2014-yilina-girerken-dis-politikamiz.pdf (12.02.2019)
- _____ (2011), **Stratejik Derinlik: Türkiye’nin Uluslararası Konumu**, Küre Yayınları, İstanbul.
- Demir, Enes (2018), **Afrin Tarihi ve Zeytin Dalı Harekatı**, Flipper Yayıncılık, Antalya.
- Demirel, Gözde (2017), “Terör Örgütlerinin Kimlik İnşasında Etkisi: PYD-YPG ve Suriye’de Kürt Kimliği”, **Uluslararası Çalışmalar Dergisi**, 1-25.
- Deutsche Welle (2014), “ABD’den PYD’ye silah yardımı”, <https://www.dw.com/tr/abdden-pydye-silahyard%C4%B1m%C4%B1/a-18007333> (08.11.2019).
- _____ (2011), “Suriyeli muhalifler Antalya’da”, <http://www.dw.com/tr/suriyeli-muhalifler-antalyada/av-15123906> (16.04.2020).
- Dışişleri Bakanlığı (2009). “Türkiye-Suriye YDSİK 1. Toplantısı Ortak Bildirisi”, http://www.mfa.gov.tr/turkiye---suriye-ydsik-1_-toplantisi-ortakbildirisi_-22-23-aralik_-sam.tr.mfa (01.06.2019)

- _____ (2012), “BM Güvenlik Konseyi’nin Suriye Konusunda Bir Kez Daha Karara Ulaşamaması Hk.” http://www.mfa.gov.tr/no_-38_-4-subat-2012_-bm-guvenlik-konseyi_nin-suriyekonusunda-bir-kez-daha-karara-ulasamamasi-hk_.tr.mfa (13.11.2020).
- _____ (2012), “Arap Ligi Dışışleri Bakanları Konseyi’nin 22 Ocak 2012 Tarihinde Suriye Konusunda Aldığı Karar Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no_26_-24-ocak-2012_-arap-ligi-disisleri-bakanlari173konseyi_nin-22-ocak-2012-tarihinde-suriye-konusunda-aldigi-karar-hk.tr.mfa (13.10.2019).
- _____ (2014), “Dışışleri Bakanı Davutoğlu Suriye halkını daha parlak bir gelecek bekliyor. Türkiye bu yolda onların yanında yer alacaktır”, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-davutoglu_-suriyehalkini-daha-parlak-bir-gelecek-bekliyor_-turkiye-bu-yolda-onlari-yaninda-yeralacaktır.tr.mfa (14.11.2019).
- _____ (2016), “Dışışleri Bakanı Sayın Mevlüt Çavuşoğlu’nun İran Dışışleri Bakanı Sayın Cevad Zarif İle Ortak Basın Toplantısı”, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayinmevlut-cavusoglu_nun-iran-disisleri-bakani-sayin-cevad-zarif-ile-ortak-basin-toplantisi_-12-agustos-2016_.tr.mfa (31.08.2019).
- Dünya (2018), “Zeytin Dalı, hedefine Tel Rıfat'la ulaşacak”, <https://www.dunya.com/gundem/zeytin-dali-hedefine-tel-rifatla-ulasacak-haberi-408866> (10.10.2020).
- Ebrem, İlker Salih (2019), **Suriye İç Savaşı’nın Türk Dış Politikasına ve Türkiye’nin Güvenliğine Etkileri**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Bursa Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Erendor, Metin (2016), **Suriye ve Türkmenler**, Bilgeoguz Yay, İstanbul.
- Ergin, Sedat (2012), “Erdoğan Suriyeli Türkmenler Dosyasını Açtı”, *Hürriyet*, 28.07.2012, <http://www.hurriyet.com.tr/erdogan-suriyeli-turkmenler-dosyasini-acti-21085947>, (29.12.2017).
- _____ (2018), “2018’de Türk Dış Politikasında Bütün Yollar Suriye’ye Çıkıyor”, <https://www.hurriyet.com.tr/yazarlar/sedat-ergin/2018de-turk-dis-politikasi-2-butun-yollar-suriyeye-cikiyor-41066955>, (08.10.2019).
- _____ (2012), “Suriye’de Kürt Hareketleri”, **ORSAM**, 127, 27-29.
- Erlich, Reese (2014), **Inside Syria: The Backstory of Their Civil War and What the World Can Expect**, Prometheus Books, New York.
- Erol, Mehmet (2014), “Türk Dış Politikasında Suriye Türkmenleri”, **ORSAM**, 35, 126-137.
- _____ (2012), **Halep Türkmenleri**, Grafiker Yayınları, İzmir.
- Erten, M. Ezgi (2016), “Türkiye-Suriye Sınırı Hava Sahasında Türkiye’nin Uyguladığı Angajman Kuralları”, **ERÜHFD**, 3(1).

- Fatih Bayezit (2016), “ Dengeleme Davranışı Olarak Fırat Kalkanı Operasyonu: Neoklasik Realist Bakış”, **Barış Araştırmaları ve Çatışma Çözümleri Dergisi**, 4 (2), 95-96.
- Fisk, Robert vd. (2015), “**Suriye Cehenneme Dönüş 2011-2014**”, A. Adalier, v.d. (Çeviren), İyi Düşün Yayınları, İstanbul.
- Fuller, Graham E. (2016), **Türkiye ve Arap Baharı**, Eksi Kitaplar Yayınevi, Ankara.
- Ganguly, Rajat (1996), **Role of Ethnic Kin States in Secessionist Movements: A Comparative Study of Secessionist Movements in South Asia**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, The Graduate School of Tulane University.
- Gaste24 (2018), “Hamza Tümeni kimdir? Kaç kişiden oluşuyor?”, <https://www.gaste24.com/dunya/hamza-tumeni-kimdir-kac-kisiden-olusuyor-h62278.html> (27.08.2020).
- Gerçekgündem (2014), “Sınır tampon bölge geliyor”, <http://www.gercekgundem.com/dunya/70909/sinira-tampon-bolge-geliyor> (30.02.2020).
- Glass, Charles (2015), **Suriye Yanıyor IŞİD ve Arap Baharının Sonu**, İkbâl Saylık (Çev.), İyi Düşün Yayınları, İstanbul.
- Görücü, Kutluhan (2018), “Sultan Murat Tümeni”, <https://www.suriyegundemi.com/sultan-murat-tumeni> (29.08.2020).
- Görücü, Kutluhan, ve Özkızılcık, Ömer (2018), “Suriye Türkmen Meclisi Başkanı Dr. Muhammed Vecih Cuma İle röportaj”, <https://www.suriyegundemi.com/suriye-turkmen-meclisi-baskani-dr-muhammed-vecih-cuma-ile-roportaj> (22.08.2020).
- Grigoriadis, N. Ioannis (2010), “The Davutoğlu Doctrine And Turkish Foreign Policy”,
- Guardian (2015), “Turkey caught between aiding Turkmen and economic dependence on Russia”, <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/24/turkey-caught-between-aiding-turkmen-and-economic-dependence-on-russia> (03.01.2019).
- Guzzini, Stefano (2000), “A Reconstruction of Constructivism in International Relations”, **European Journal of International Relations**, 6 (2).
- Gutschker (2015), “Türkiye’nin Yakın Doğu Dış ve Güvenlik Politikası”, <http://www.konrad.org.tr/Medya%20Mercek/10thomas.pdf> (17.05.2019).
- Gümüşlüoğlu, Feyza (2013), **Suriye’de Muhalif Olmak**, Mana Yayınları, İstanbul.
- Gündoğdu, Ü. Gözde (2020), **Suriye İç Savaşı ve Suriye Türkmenleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Bahçeşehir Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü.
- Gürler, R. Tayyip ve Özdemir, Ö. Behram (2014), “El Kaide’den Post-Kaide’ye Dönüşüm: IŞİD”, **Türkiye Ortadoğu Çalışmaları Dergisi**, 1(1).

- _____ (2016), “**Tevhid ve Cihad Örgütü’nden İslam Faktörü**”, Yade Akademik, Ankara.
- Güzel, Hasan Celal (2014), “Ortadoğu Türkmen Varlığı”, **ORSAM**, 31.
- Güzel, V. Miray (2016), “Suriye Türkmen Meclisi 2014-2016 dönemi istişare toplantıları tutanakları”, Ankara, Suriye Türkmen Meclisi, 1-142.
- Haber Global (2019), “Hamza Tümeni Özel Kuvvetler Tümeni Fırat’ın Doğusuna Operasyon İçin Hazırlık Yapıyor”, <https://haberglobal.com.tr/gundem/hamza-tumeni-ozel-kuvvetleri-baris-pinari-harekati-icin-hazirlik-yapiyor-8862> (27.08.2020).
- Haber7 (2011), “Davutoğlu: Esad’ın sayılı günleri kaldı”, <http://www.haber7.com/dis-politika/haber/772875-davutoglu-esadin-sayili-gunlerikaldi> (01.12.2019).
- Haberler (2012), “Suriye Demokratik Türkmen Hareketi kuruldu” <https://www.haberler.com/suriye-demokratik-turkmen-hareketi-kuruldu-3467719-haber/> (21.08.2020)
- _____ (2014), “Suriye Türkmenleri Güvenli Bölge İstiyor” <http://turk.haberler.us/suriyeturkmenleri-guvenli-bolge-istiyor-374973-haber/> (08.01.2019).
- _____ (2019), “Barış Pınarı Harekâtı Başladı! Barış Pınarı Harekâtı Nedir, Nereleri Kapsıyor?”, <https://www.haberler.com/baris-pinari-harekati-basladi-baris-pinari-12513374-haber/> (18.12.2020).
- HaberTürk (2011), “Şam’dan Ankara’ya tepki!”, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/641941-suriyeden-turkiyeye-sert-tepki> (09.05.2021).
- _____ (2015), “Rusya Vuruyor, Esad Türkmenleri Sürüyor”, <http://www.haberturk.com/dunya/haber/1157114-rusya-vuruyor-esad-turkmenleri-suruyor> (02.01.2019).
- _____ (2016), “Cumhurbaşkanı Erdoğan, Rusya dönüşünde uçakta gazetecilere konuştu”. <http://www.haberturk.com/gundem/haber/1280193-cumhurbaskani-erdogan-rusyadonusunde-ucakta-gazetecilere-konustu> (05.01.2021).
- _____ (2016), “İdlib’e doğru”, <http://www.haberturk.com/idlibe-dogru-idlib-son-dakika-idlib-son-durum-suriye-de-son-durum-1663002> (05.05.2020).
- _____ (2019), Hamza Tugayı askerleri cephe yolunda, <https://www.haberturk.com/gaziantep-haberleri/72537004-hamza-tugayi-askerleri-cephe-yolunda> [erişim tarihi 27.08.2020]
- Halhalli, Bekir (2017), "Suriye'deki Kürt Siyasi Partiler Üzerine Genel Bir Değerlendirme". **International Journal of Kurdish Studies**, 3 (1).
- Hasan, Ziya (2012), “Suriye Muhalefetine Kuruluşu”, T. S. Cevizci, Interviewer İstanbul.

- Heras, A. Nicholas (2013), "Syrian Turkmen Join Opposition Forces in Pursuit of a New Syrian Identity", Terrorism Monitor 11, http://www.jamestown.org/single/?tx_ttnews%5Btt_news%5D=40961&no_cache=1#.V4AMqriLTIU (19.04.2022).
- Hürriyet (2011), "Mit Müsteşarı Şam'da", <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/mitmustesari-sam-da-17664271> (24.04.2019)
- _____ (2015), "Eğit-Donat Dört Ülkede Bitti", <http://www.hurriyet.com.tr/dunya/egit-donat-dort-ulkede-bitirildi-30276880> (15.08.2020).
- _____ (2015), "İŞİD Petrolle Besleniyor", <http://www.hurriyet.com.tr/ekonomi/isid-petrolle-besleniyor-29648412> (17.11.2019).
- _____ (2015), "Tel Abyad YPG güçlerinin eline geçti", http://www.bbc.com/turkce/haberler/2015/06/150615_tel_abyad_sinir (11.12.2019).
- _____ (2016), "TSK, Cerablus'a askeri hareket başlattı", <http://www.hurriyet.com.tr/son-dakika-haberi-tsk-cerablusa-askeri-harekat-baslatti-40206544> (01.12.2019).
- _____ (2016), "Doğu Halep'in yüzde 90'dan fazlasında kontrol Suriye rejiminde", <http://www.hurriyet.com.tr/dogu-halepin-yuzde-90dan-fazlasinda-kontrol-suriye-rejiminde-40304664> (09.10.2019).
- _____ (2016), "İşte Kırmızı ve Mavi Bantların Sırrı", <http://www.hurriyet.com.tr/iste-kirmizi-ve-mavi-bantlarin-sirri-40206797> (09.10.2020).
- _____ Daily News (2015), "YPG not a terrorist organization for US, spokesman says", Web: <http://www.hurriyetdailynews.com/ypg-not-a-terrorist-organization-for-us-spokesman-says-88832> (16.07.2019).
- _____ (2015), "Angajman Nedir? Angajman Kuralları Nelerdir?", <http://www.hurriyet.com.tr/angajman-nedir-angajman-kurallari-nelerdir-40018101>, (09.05.2019)
- İbas, Selahattin (2004), "Türkiye-Suriye İlişkilerinin Tarihi", Türel Yılmaz, Mehmet Şahin (eds.), **Ortadoğu Siyasetinde Suriye**, Platin Yayınları, Ankara.
- İHA (2014), "Suriye Türkmenlerinden Dünyaya Mücadele Çağrısı", <http://www.ihha.com.tr/ankara-haberleri/suriye-turkmenlerinden-dunyaya-mucadele-cagrisi-ankara-916013/> (21.10.2020).
- İnat, Kemal ve Telci, İ. Numan (2011b), Türkiye'nin İran, İsrail/Filistin ve Suriye politikası, www.eliamap.gr/.../KEIMENO-EPTAΣIAΣ-8_2010_IoGrigoriadis1.pdf (28.12.2019).
- İşyar, Ömer Göksel (2017), "Suriye İç Savaşında PYD'nin Aktörleşmesinin Başlıca Nedenleri", **Bilge Strateji**, 9 (16).
- Jackman, S. Scott (2009), **Political Success in War: A Criterion for Success**, School of Advanced Military Studies, Kansas.

- Jorgensen, Knud Erik (2001), “Constructing International Relations: The Next Generation”, **M.E. Sharpe**, Newyork.
- Kako, Adham vd. (2018), “Suriye’nin Yeniden İnşa Edilen Yüzü: Fırat Kalkanı Bölgesi”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/suriyenin-yeniden-insa-edilen-yuzu-firat-kalkani-bolgesi/1034488> (17.05.2020).
- Kambur, Elif Tuğçe (2012), “2002’den Arap Baharına Türkiye-Suriye İlişkileri”, B. Adıbelli (Editör), **Emperyalizmin Oyununda İkinci Perde: Arap Baharı ve Suriye**, IQ Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul.
- Kantarıcı, Şenol (2009), “Sarkisyan’dan Futbol Diplomasisine Darbe”, <http://www.turksam.org.tr/a1738.html> (14.11.2019).
- Karabat, Ayşe (2013), **Suriye Savaşları**, Timaş yayınevi, İstanbul.
- Karadeniz, R. Funda (2011), **Türk Dış Politikası’nda Dış Türkler: Karşılaştırmalı Teorik Bir Çalışma**, Yayımlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karagöz, Kemal (2016), “Türkmen halkı olarak Çobanbey’i DAESH’ten kurtardık”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkmen-halki-olarak-cobanbeyi-daesten-kurtardik/551641> (28.08.2020).
- Kardaş, Şaban (2015), “Suriye Askeri Muhalefeti”, **ORSAM**, 2002.
- Kasapoğlu, Can (2017), “Fırat Kalkanı Harekâtı ve El-Bab Operasyonu: Stratejik Bir Değerlendirme”, **EDAM Dış Politika ve Araştırmalar Merkezi**, 3,1-13.
- Kasım, İ. (2015), “Suriye Türkmenlerinin Baas ve Nasır Döneminde Maruz Kaldıkları Muamele”, T. S. Cevizci, Interviewer, Gaziantep.
- Kaya, Erdem ve Ünal, Bekir (2014), “Suriye’nin Kuzeydeki PYD Yapılanması ve Türkiye”, **Bilgesam Yayınları**, İstanbul.
- Kayabaşı, Yunus (2019), **Suriye İç Savaşında Yerel Aktörlerin Rolü ve Türkiye’nin Suriye İhtilafına Yaklaşımı (2011-2018)**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ufuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kelkitli, Fatma Aslı (2016), “Soğuk Savaş’tan Günümüze Rusya’nın Suriye Politikası: Ortadoğu Kapısını Açık Tutma Gayretleri”, H. Çomak vd. (Edit.), **Uluslararası Politikada Suriye Krizi**, Beta, İstanbul
- Kemp, Walter (2011), **The Responsibility to Protect Minorities: Is the Kin-State a Problem or Solution?**, UN University Press, Newyork.
- Kerman, İbrahim ve Efeğil, Ertan (2017), “Terör Örgütü PKK/PYD’nin Suriye’de İzlediği İç Savaş Stratejisinin Değerlendirilmesi”. **ANKASAM**.

- Kınacıoğlu, Müge (2017), “Turkish Perceptions of Turkey–US Relations During Obama’s Presidency:Dialectics of Expectations/Partnership and Disappointments/Estrangement”. In M. Maass (Ed.). **The World Views of the Obama Era**, Palgrave Macmillan, New York.
- Kıran, Abdullah (2014), “Arap Baharı, Suriye ve Demokratik Dönüşüm Beklentileri”, **Muş Alparslan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 97.
- Kiraz, Sami (2018), **Suriye İç Savaşı Sırasındaki Türk Dış Politikasının Neoklasik Realizmin Bakış Açısından Analizi (2011-2017)**, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Kirişcioğlu, Fatih (2013), “Suriye’de İç Savaş Süreken Suriye Türkmenleri”, **21. Yüzyıl Türkiye Enstitüsü**, 1, 13.
- Koçer, Gökhan (2008), “AKP’nin ve Tayyip Erdoğan’ın Dış Politika Felsefesi”, **Türk Dış Politikası (1918-2008)**, ed. Haydar Çakmak, Platin Yayınları, Ankara,
- Kodaman, Timuçin ve Birsal, Haktan (2012), “Arap Baharı Rüzgarında Bir Kimlik Arayışı, Arap Milliyetçiliğinden Suriyeliliğe: Bir Suriye Paradoksu”, **Süleyman Demirel Üniversitesi Vizyoner Dergisi**, 4, 17-29.
- Korkmaz, S. Canalp (2016), “Fırat Kalkanı Harekâtının Askeri Perspektiften Değerlendirilmesi”, **Ortadoğu Analiz**, 8(77), 17-19.
- Koşar, Orçun (2017), **Suriye İç Savaşında Türkiye’nin Kazanımları ve Kaybedimleri**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köse, Engin (2022), **Suriye İç Savaşı Ve Türkiye’nin Sınır Ötesi Harekâtlarının Önemi**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Atılım Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Köse, İsmail (2016). “Avrupa Birliği’nin Mülteci Açmazı ve TürkiyeAvrupa Birliği Geri Kabul Anlaşması”, **Elektronik Siyaset Bilimi Araştırmaları Dergisi**, 7(1),. 1-27.
- Köylü, Murat (2017), “Kuzey Irak Kürt Siyasi Hareketinin Türkiye, Irak, İran ve Suriye Politikası”, **Toros Üniversitesi İİSBF Sosyal Bilimler Dergisi**, 4(7), 73-99.
- Köylü, Murat (2017), “Ne Umduk Ne Bulduk Türkiye’nin Suriye Sınavı”, Hiper yayın, İstanbul.
- Kurt, Veysel (2017), “Orta Doğu’da Ordu ve Siyaset, Fransız Mandacılığından İç Savaşa Suriye’de Ordu ve Siyaset”, **SETA**, 24.
- Kurt, Veysel (2019), “Trump ve Suriye Krizi”, **SETA Analiz**, 275, 1-18.
- Kurt-Ar Uluslararası İnsani Yardım Derneği (2018), “Suriye Türkmenlerinin Sancak Kongresi hakkında açıklama”, <https://www.kurtar.org.tr/index.php/arsiv-5/haberler1/317-suriye-turkmenlerinin-sancak-kongresi-hakkinda-aciklama> (15.08.2020).

- Kymlicka, Will (2008), "The Internationalization of Minority Rights", **ICON: International Journal of Constitutional Law**, 6(1), 1-32.
- Levent, Hediye (2016), "Suriye'nin Kalbi Humus Direniyor", <https://www.amerikaninsesi.com/a/suriye-nin-kabihumus/3178456.html> (14.02.2019).
- Lister, R. Charles (2015). **The Syrian Jihad: Al-Qaeda, the Islamic State and the Evolution of an Insurgency**, Oxford University Press, Oxford.
- Lowe, Robert (2006), "The Syrian Kurds: A people Discovered", **Chatham House Middle East Programme**.
- Mahli, Yusuf (2016), "Suriye Muhalefetine Oluşumu ve Riyad Toplantısı", T. S. Cevizci, Interviewer, İstanbul.
- Melvin, Neil (1998), "The Russians: Diaspora and the End of Empire", Charles King ve Neil Melvin (Ed.). **Nations Abroad, Diaspora Politics and International Relations in the Former Soviet Union**, Westview Press, Newyork.
- Melvin, Neil ve King Charles (1998), "Conclusion: Diasporas, International Relations, and Post-Communist Eurasia", Charles King ve Neil Melvin (Ed.). **Nations Abroad, Diaspora Politics and International Relations in the Former Soviet Union**, Westview Press, Newyork.
- Mercan, M. Hüseyin (2012), **Suriye Rejim ve Dış Politika**, Açılım Kitap, İstanbul.
- Miles, Tom (2017), "U.N. ends round of Syria talks with focus on fight against terrorism", <https://www.reuters.com/article/us-mideastercrisis-syria-talks/u-n-ends-round-of-syria-talks-with-focus-on-fight-againstterrorism-idUSKBN19Z2IU> (21 Kasım 2019).
- Milliyet, (2018), "PKK'nın karaborsa şeker deposu bulundu", <https://www.milliyet.com.tr/gundem/pkk-nin-karaborsa-seker-deposu-bulundu-2623229> (28.08.2020)
- Miş, N. ve Özdemir, Ö. B. (2013). "Suriye 2013". **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**, Ortadoğu Yıllığı.
- _____ (2014), "Suriye 2014", **Ortadoğu Araştırmaları Merkezi**
- Mustafa, Abdurrahman (2014), "Suriye Türkmenlerinin genel durumu", **Ortadoğu Türkmenleri sempozyumu tutanakları**, 35, 79-82.
- _____ (2015), "Abdurrahman Mustafa: Turkmens' Survival Can Be Ensured By Syria's Territorial Integrity", **ORSAM**, 16, 1-16.
- _____ (2015), "Abdurrahman Mustafa: Turkmens' Survival Can Be Ensured By Syria's Territorial Integrity", **ORSAM**, 16, 1-16.

- New York Times (2015), “Who Are the Turkmen of Syria?” https://www.nytimes.com/2015/11/25/world/middleeast/who-are-the-turkmens-of-syria.html?_r=1. (02.11.2021).
- NTV (2015), “Rus Savaş Uçağı Sınırı İhlal Etti, Türk F-16’lar Düşürdü”, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/rus-savas-ucagi-siniri-ihlal-etti-turk-f-16lar-dusurdu> (02.01.2019).
- _____ (2015), “Rus savaş uçağı sınırı ihlal etti, Türk F-16’lar düşürdü”, https://www.ntv.com.tr/turkiye/rus-savas-ucagi-siniri-ihlal-etti-turk-f-16lardusurdu,_P74HrTmEe3cc8qXBIqrA (01.08.2018).
- _____ (2012), “Davutoğlu Esad'a ömür biçti”, https://www.ntv.com.tr/turkiye/davutoglu-esada-omurbicti,Nsez_e7zmEO7uz5O9Pv6hw (20.11.2020).
- _____ (2015), “Rus savaş uçağı sınırı ihlal etti, Türk F-16’lar düşürdü”, https://www.ntv.com.tr/turkiye/rus-savas-ucagi-siniri-ihlal-etti-turk-f-16lardusurdu,_mP74HrTmEe3cc8qXBIqrA (16.10.2020).
- Oğuzlu, Tarık (2009), “Türk Dış Politikasında Davutoğlu Dönemi”, **Ortadoğu Analiz**, 1(9).
- Oran, Baskın ve Oskay, Ünsal (1979), “Uluslararası Siyaset”, **Siyasal Kitabevi**, Ankara.
- _____ (1979), “Uluslararası Politika, Güç ve Barış Mücadelesi”, **Siyasal Kitabevi**, Ankara.
- Orhan, Duygu D. (2013), “Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği”, **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**, 3 (1-2), 18-25.
- _____ (2013), “Ortadoğu’nun Krizi: Arap Baharı ve Demokrasinin Geleceği”, **Atılım Sosyal Bilimler Dergisi**, 3 (1-2), 18-25.
- Orhan, Oytun (2011), “Suriye için İstanbul buluşması”, **ORSAM**.
- _____ (2011), “Suriye Türkmen Hareketi Sözcüsü Ali Öztürkmen ile Röportaj”, **Ortadoğu Analiz**, 3, (31-32), 25-26.
- _____ (2013), “Suriye Türkmenleri: Siyasal hareketler ve askerî yapılanma”, **ORSAM**, 22.
- _____ (2014), “Suriye Türkmen Meclisi 2. Genel kurul sonuçları”, **ORSAM**,
- _____ (2013), “Suriye Türkmenleri: Siyasal Hareketler ve Askeri Yapılanma”, **Ortadoğu Analiz**, 5 (51), 95-105.
- _____ (2014), “İŞİD Sınır geçişleri ve Türkiye”, **Ortadoğu Analiz**, 6 (64), 44-45.
- _____ (2018b), “Zeytin Dalı Harekâtı’nın Muhtemel Siyasi Sonuçları” <https://www.aa.com.tr/tr/analiz-haber/zeytin-dali-harekatinin-muhtemel-siyasi-sonuclari/1097198> (01.05.2019).
- ORSAM (2011), “Ortadoğu Türkmenleri Programı”, **Orsam Analiz**, 14.

- _____ (2011), “Suriye’de Değişimin Ortaya Çıkardığı Toplum: Suriye Türkmenleri”, **Orsam Analiz**.
- Öge, Akın (2009), “ ‘Dış Türkler’ odaklı faaliyet gösteren resmi kuruluşlar”, **Toplum ve Bilim**, 116, 187-215.
- Önhon, Ömer (2021), **Büyükkelçinin Gözünden Suriye**, Remzi Kitapevi, İstanbul.
- Özalp, Mustafa (2018), “Türkiye’nin Suriye’ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu”, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9 (18), 169-186.
- _____ (2018), “Türkiye’nin Suriye’ye Düzenlemiş Olduğu Fırat Kalkanı Operasyonu”, **Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi**, 9(18), 169-186.
- Özbay, Fatih (2011), “Soğuk Savaş Sonrası Türkiye-Rusya İlişkileri: 1992-2010”, **Bilge Strateji**, 3(4), 37-75.
- Özcan, E. Emre (2020), “Suriye’de 2020’ye Bahar Kalkanı Harekatı Damgasını Vurdu” Anadolu Ajansı
- Özdağ, Ümit vd. (2003), “21. Yüzyılda Türk Dünyası Jeopolitiği”, Asam Yayınları.
- Öztürk, Nazif (1988), “Suriye”, **Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi**, 56, 29-38.
- Öztürkmen, A. vd. (2011), “Suriye’de Değişimin Ortaya Çıkardığı Toplum: Suriye Türkmenleri”, **ORSAM**, 83 (14), 6-25.
- Petra, A. (2012), “Türkmenlerin Suriye ile ilişkileri”, T. S. Cevizci, Interviewer, İstanbul.
- Phillips, Christopher (2012), “Into the Quagmire: Turkey's Frustrated Syria Policy,” **Chatham House Briefing Paper**, 1-16.
- _____ (2012), “The impact of Syrian refugees on Turkey and Jordan,” **The World Today**, 68 (8/9).
- Piccinin, Prata (2011), “Après avoir été sur le terrain” <https://www.lalibre.be/debats/opinions/apres-avoir-ete-sur-le-terrain-51b8d7abe4b0de6db9c283df> (01.08.2019)
- Polat, D. Şafak (2020), “Türkiye’nin Suriye’nin Kuzeyindeki Askerî Harekâtının Amaçları ve Sonuçları”, **Güv. Str. Derg.**, 16(33), 53-96.
- Preston, Jennifer (2011), “Syria Restores Access to Facebook and YouTube”, <http://www.nytimes.com/2011/> (05.08.2019).
- Qasioun Haber Ajans (2018), “Suriye Türkmenleri Kimdir”, https://www.qasiounnews.com/tr/news/show/54506/Suriye_T%C3%BCrkmenleri_Kimdir (30.11.2019).
- Radikal (2011), “Suriye Yönetimi Türkiye’ye yaptırım Misillemesi”, <http://www.radikal.com.tr/ekonomi/suriye-yonetimi-turkiyeye-yaptirim-misillemesi-1071494/> (23.02.2019)

- Reuters (2017), “Trump: Raqqa fall 'critical breakthrough', end of Islamic State in sight”, <https://www.reuters.com/article/us-mideast-crisis-syria-trump/trump-raqqa-fall-critical-breakthroughend-of-islamic-state-in-sight-idUSKBN1CQ0S4> (09.10.2020).
- Robins, Philip (1993), “The Overlord State: Turkish Policy and Kurdish Issue”, *International Affairs*, 69(4), 657-676
- Sabah (2012), “Suriye Türkmenleri Dolmabahçe’de”, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2012/12/16/suriye-turkmenleri-dolmabahcede>, (29.12.2019).
- Sabanadze, Natalie (2006), “Minorities and Kin-States”, *Helsinki Monitor*, 3, 244-256.
- Salık, N. (2011), “Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikasında Pragmatizm ve Türkiye-Suriye İlişkilerinin Geleceği”, *Ortadoğu Analiz*, 3 (35), 24-29.
- _____ (2011), “Suriye Politik Kültüründe Tarihsel Pragmatizm, Beşar Esad Dönemi Suriye Dış Politikası ve Türkiye-Suriye İlişkileri”, *Ortadoğu Stratejik Araştırmalar Merkezi*, 85, 4-21.
- Sanalbasın (2017), “ÖSO/Fatih Sultan Mehmet Tugayı, El Bab'da Türk bayrağı dikti” <http://www.sanalbasin.com/oso-fatih-sultan-mehmet-tugayi-el-babda-turk-bayragi-dikti-18078971/> (28.08.2020).
- Sandıklı, Atilla (2015), “Suriye Türkmenlerinin Varoluş Savaşı”, <http://www.bilgesam.org/incele/2266/-suriyeturkmenlerinin-varolus-savasi> (20.11.2021).
- Sandıklı, Atilla ve Semin, A. (2012), “Bütün Boyutlarıyla Suriye Krizi ve Türkiye”, *Bilgesam*, 52, 3- 44.
- Sarı, S. Ömer (2015), *Türkiye-Suriye İlişkilerinin Yakın Geçmişi*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Arel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Sarialioğlu, O. Kemal (2017), *Suriye Savaşı’nın Gizlenen Gerçekleri*, Önsöz yayıncılık. İstanbul.
- Sarıkaya, Y. (2015), “Türkmendagi Yanarken Suriye İç Savaşı ve Türkmenlerin Durumu” <https://www.tasav.org/turkmendagi-yanarken-suriye-ic-savasi-ve-turkmenlerindurumu.html> (31.08.2021).
- Sata, Robert (2007), *The Quadric Model of Ethnic Relations: The Hungarian Minorities in Romania and Slovakia*, Changing Europe Summer School II.
- Saylık, M. İkbâl (2015), *Suriye Yanıyor: IŞİD ve Arap Baharı’nın Sonu*, Matbuat yayınları, İstanbul.
- SETA (2012), “Suriye’de Aktörler; Rejim, Muhalefet, Dini Yapı Medya”, <http://www.setav.org/suriyede-aktorler-rejim-muhalefet-dini-yapive-medya/> (07.08.2020).
- _____ (2019), “Suriye’de Yeni Anayasa Süreci ve Türkmenler”, *SETA Analiz*.

- Sever, Ayşegül (2012), **Türkiye'nin Ortadoğu İlişkileri**, Derin Yayınları, İstanbul.
- Seyf, R. (2012), "SMDK'nın Oluşumu", T. S. Cevizci, Interviewer, Doha, Katar.
- Singer, David J. (1961), "The Level of Analysis Problem in International Relations", **World Politics**, 14(1), 72-91.
- Singh, Amitabh (2006), "Hungarian Status Law : A Model for Kin-Minority Protection?", **Slavic Eurasian Studies**, 9, 303-317.
- Solomon, J. (2011), "Interview with Syrian President Bashar al-Assad," **Wall Street Journal**.
- Somersan, Semra (2004), **Sosyal Bilimlerde Etnisite ve Irk**, İstanbul Bilgi Yayınları. İstanbul.
- Sputnik (2015), "İran: Viyana'daki Suriye toplantısına katılacağız", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201510281018648255-iran-avusturya-viyana-suriye-rusya/> (26.08.2020).
- _____ (2015), "Suriyeli Türkmenlerden askerî ittifak", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201507201016631856/> (10.08.2020).
- _____ (2015), "YPG, Ayn İsa'yı IŞİD'ten geri aldı", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201507081016449898/> (18.04.2020).
- _____ (2017), "Rusya, Türkiye ve İran'dan Suriye'de ateşkesi izlemek için görev gücü", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201702161027251694-rusya-turkiye-ve-irandan-suriyede-ateskesi-izlemek-icin-gorev-gucu/> (16.05.2020).
- _____ (2017), "Suriyeli muhalif bakan: Onbinlerce sivil IŞİD'in elinden kurtarıldı", <https://tr.sputniknews.com/columnists/201701031026605232-suriyeli-muhalif-bakan-suriyeli-isis/> (21.08.2020).
- _____ (2018), "BM Suriye Özel Temsilcisi De Mistura görevi bırakıyor", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201810171035710478-bm-suriye-ozel-temsilcisi-mistura/> (25.05.2020).
- _____ (2020), "İçişleri bakanlığı sözcüsü Çatakli: 402 bin 11 Suriyeli ülkesine döndü", <https://tr.sputniknews.com/turkiye/202005051041970919-icisleri-bakanligi-sozcusu-catakli-402-bin-11-suriyeli-ulkesine-dondu/> (01.08.2020).
- _____ (2016), "Erdoğan'dan Obama'ya: Yönetiminiz YPG ile ilişkiyi tamamen kesmeli", <https://tr.sputniknews.com/ortadogu/201609061024719017-erdogan-obama-suriye-pyd-ypgoso/> (01.09.2019).
- STM (2014), "Suriye Türkmen Meclisi 2. Genel Kurulu", Ankara, Türkiye.
- _____ (2019), "Meclis Üyeleri", <https://meclisturkmen.org/tr/meclis-uyeleri/> (11.12.2020)
- _____ (2019), "Suriye Türkmen Partileri", <https://meclisturkmen.org/tr/> (11.09.2020)
- Sultan Murat Tümeni (2013), <http://sultanmurattumeni.com/about> (26.08.2020).

- Suriye Gündemi (2018), “Suriye Türkmen Meclisi” <http://www.suriyegundemi.com/2018/04/26/turkmen/> (01.05.2020)
- _____ (2020), “İdlib’deki askerî yapılar”, <https://www.suriyegundemi.com/idlib-deki-askerî-yapilar> (29.08.2020).
- _____ (2020), “Suriye Milli Ordusunun yapısı”, <https://www.suriyegundemi.com/suriye-milli-ordusunun-yapisi> (29.08.2020).
- Suriye Türkmen Meclisi Resmi Web Sitesi (2017), <http://suriyeturkmenmeclisi.org/tr/9-suriye-tuerkmen-meclisi-kurulusu>, (09.10.2019).
- _____ (2018), <http://suriyeturkmenmeclisi.org/tr/21-haber-arsivi>, (02.01.2019).
- Süleyman, A. F. (2012), “Türkmenlerin İslam ile ilişkisi”, T. S. Cevizci, Interviewer, Halep.
- Şahin, Mehmet (2010), “Türkiye’nin Ortadoğu Politikası: Süreklilik ve Değişim”, **Akademik Ortadoğu Dergisi**, 1 (8).
- Şahin, Türel (2011), “Suriye’de Baas Yönetimi”, **Mülkiye Dergisi**, 35 (272).
- Şen, Abdulkadir (2016), **Yüzyılın En Uzun Tiyatrosu Tüm Yönleriyle Suriye Devrimi**, Yapı Bozum Yayınları.
- _____ (2015), “Suriye Askeri Muhalefeti”, **ORSAM**, 202, 35-92.
- Şen, Fulya vd. (2019), **Siyasal Söylemde ve Medyada Suriyeliler**, Kilit yayınları, Ankara.
- Şenol, Dolunay vd. (2016), “İŞİD Küresel Bir Terör Örgütü”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 26(2).
- Sinkaya, Bayram (2011), “Geçmişten Günümüze Türkiye’nin Ortadoğu Politikası ve Batı Etkisi”, **Adam Akademi**, 1 (96).
- T.C İçişleri Bakanlığı İç Güvenlik Stratejisi Dairesi Başkanlığı. 2020. Fırat Kalkanı ve Zeytin Dalı Harekât Bölgelerinde İnsani Güvenlik Raporu. Ankara
- T.C. Basbakanlık Kamu Diplomasisi Koordinatörlüğü (2013), <http://kdk.gov.tr/sayilarla/yuksekdüzeyli-isbirligi-mekanizmalari/8> (10.06.2019).
- T.C. Cumhurbaşkanlığı (2010), “Suriye”, <http://www.tccb.gov.tr/konuk-devlet-baskanlari/255/49231/suriye.html> (15.08.2019).
- T.C. Dışişleri Bakanlığı (2013), “Türkiye - Suriye siyasi ilişkileri”, <http://www.mfa.gov.tr>
- T.C. Milli Savunma Bakanlığı (2020), “Bahar Kalkanı Harekatı Planlandığı Şekilde Başarıyla Devam Ediyor”, <https://www.msb.gov.tr/SlaytHaber/232020-33761> (04.07.2021).

- T.C. Basbakanlık (2011), “Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Suriye Arap Cumhuriyeti Hükümeti arasında terör ve terör örgütlerine karşı ortak isbirliği”, <http://www2.tbmm.gov.tr/d23/1/1-1009.pdf> (30.09.2019)
- Tabler, Andrew (2011), **In The Lion’s Den: An Eyewitness Account Of Washington’s Battle With Syria**, Lawrence Hill Books, Chicago.
- Taşdemir, Fatma (2016), **Suriye, Çatışma ve Uluslararası Hukuk**, Nobel yayıncılık. Ankara.
- _____ (2018), “What is the new Syrian National Army?” <https://www.trtworld.com/middle-east/what-is-the-new-syrian-national-army—14648> (14.07.2019).
- Taştekin, Fehim (2015), **Suriye Yıkıl Göt, Diren Kal**, İletişim Yayınları, İstanbul.
- Tayfur, Faruk (2012), “Suriye Muhalefeti ve Türkmenler”, T. S. Cevizci, Interviewer, İstanbul.
- Telci, İsmail Numan (2019). Askeri ve Diplomatik Zafer Olarak Barış Pınarı Harekâtı. Ortadoğu Analiz Uluslararası Siyaset Dergisi, 10(90), 13-15.
- Telhami, Shirley ve Barnett, Michael (2002), “Identity and Foreign Policy in the Middle East”, **Cornell Uni. Press**.
- Temizer, Selen ve Yusuf, Muhammed (2018), “Türkmen komutan Tarık Solak: Suriye’de rejim en az 500 bin kişiyi alıkoyuyor”, <https://www.aa.com.tr/tr/dunya/turkmen-komutan-tarik-solak-suriyede-rejim-en-az-500-bin-kisiyi-alikoyuyor/1222964> (28.08.2020).
- Tıraş, Mehmet (2012), **Hafız Esad Sonrası Türkiye-Suriye İlişkilerinin Güvenlik Politikalarına Etkisi**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Beykent Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Topal, Ömer Faruk (2016). “Beşşar Esed Döneminde Toplumsal Muhalefet ve İç Savaş”. M. A. Okur ve N. Salık (Edit.). **Bağımsızlıktan Arap Baharı’na Suriye İç ve Dış Politika**, Nobel Yayınları, Ankara.
- TRT Haber (2011), “Suriye’ye 9 Yaptırım Kararı”, <http://www.trthaber.com/haber/gundem/suriyeye-9-yaptirim-karari-18198.html>, (25.04.2018)
- _____ (2020), “Bahar Kalkanı Harekati Neden Başlatıldı”, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/bahar-kalkani-harekati-neden-baslatildi-464649.html> (12.09.2021)
- _____ (2014), “Suriyeli Türkmenler parti kurdu” <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suriyeli-turkmenler-parti-kurdu-119924.html> (21.08.2020).
- _____ (2015), Türkiye’nin Angajman kurallarını Değiştiren Süreç, <http://www.trthaber.com/haber/turkiye/turkiyenin-angajman-kurallarini-degistiren-surec-218869.html>, (10.08.2020).
- _____ (2011), “Erdoğan: Suriye Bizim İç Meselemizdir”, <https://www.trthaber.com/haber/gundem/erdogan-suriye-bizim-ic-meselemizdir-4907.html>. (16.09.2019)

- Turak, İ. (2017), “İçişleri Bakanlığından 76 Sayfalık DEAŞ Raporu” <https://www.haberler.com/icisleri-bakanligindan-76-sayfalik-deas-raporu-9814667-haberi/> (14.10.2020).
- Turkomania (2014), “İŞİD, Suriye Türkmenlerini Tehdit Ediyor” <http://www.turkomania.org/tr/isid-suriye-turkmenlerini-tehdit-ediyor.html> (25.10.2021).
- Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı (2011), “Türkiye’ye Sığınana Suriyeli Vatandaşlar Hk.”, http://www.mfa.gov.tr/no-209_-turkiye_je-siginan-suriyeli-vatandaslar-hk_-basinaciklamasi.tr.mfa, (24.04.2019).
- _____ (2012), “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Suriyeli Türkmenler Platformunda Yaptığı Konuşma”, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-suriyeli-turkmenler-platformunda-yaptigi-konusma_-15-aralik-2012_-istanbul.tr.mfa (29.12.2019).
- _____ (2013), “Dışişleri Bakanı Sayın Ahmet Davutoğlu’nun Suriye Türkmenleri Meclis Kuruluş Toplantısında Yaptıkları Konuşma”, http://www.mfa.gov.tr/disisleri-bakani-sayin-ahmet-davutoglu_nun-suriye-turkmenleri-meclis-kurulus-toplantisinda-yaptiklari-konusma_-30-mart-2013_-ank.tr.mfa (30.12.2020).
- _____ (2015), “Dışişleri Bakanlığı Sözcüsü Tanju Bilgiç’in Suriye’deki Türkmen Köylerinin Bombalanmasına İlişkin Bir Soruya Cevabı”, http://www.mfa.gov.tr/sc-28_-20-kasdisisleri-bakanligi-sozcusu-tanju-bilgic_in-suriye_deki-turkmen-koylerinin-bombalanmasina-iliskin-bir-soruya-cevabi.tr.mfa (02.12.2020).
- _____ (2017), “PKK/KCK Terör Örgütünün SuriyeKolu: PYD-YPG”, 1-62.
- Türkiye Cumhuriyeti Milli Güvenlik Kurulu Genel Sekreterliği (2016), “MGK Basın Bildirisi”, <http://www.mgk.gov.tr/index.php/30-kas-m-2016-tarihli-toplant> (20.03.2020).
- Türkiye Gazetesi (2015), “Davutoğlu: Esad ve Rusya el ele Türkmenleri Vuruyor”, <http://www.turkiyegazetesi.com.tr/gundem/327116.aspx> (03.01.2019).
- _____ (2017), “Suriye Türkmenleri Güvenli Bölge İstiyor”, <https://www.turkiyegazetesi.com.tr/dunya/suriye-turkmenleri-guvenli-bolge-istiyor-206200> (03.09.2021).
- Ulutaş, Ufuk Vd. (2015), “Sınırları Aşan Kriz Suriye”, **SETA Analiz**, 20.
- Ulutaş, Ufuk ve Hoca, H. (2014), “Suriye Devrim mi? Bölünme mi?”, **SETA Analiz**, 95.
- Umar, Ö. Osman (2002), **Suriye Türkleri**, H.C. Güzel vd. (Edt.), Yeni Türkiye Yay, Ankara.
- URL, “Sınıra tampon bölge geliyor (2014)”, <http://www.gercekgundem.com/dunya/70909/sinira-tampon-bolge-gelior> (30.09.2015)

- _____, "Sınıra tampon bölge geliyor (2014)", <http://www.gercekgundem.com/dunya/70909/sinira-tampon-bolge-geliyor> (30.09.2015).
- _____, "Suriye Türkmenleri Güvenli Bölge İstiyor (2014)", <http://turk.haberler.us/suriye-turkmenleri-guvenli-bolge-istiyor-374973-haberi/> (30.09.2018).
- _____, "7 Soruda İdlib: Türkiye Ne Yapıyor, Neyi Amaçlıyor?" (2017), <https://www.bbc.com/turkce/haberler-turkiye/41542725> (15.01.2018).
- _____, "AK Parti Seçim Beyannamesi (2002)", TBMM Kütüphanesi, 11-13.
- _____, "Barış Pınarı Harekatı ve Suriye’de Yeni Dönem” (2019), <https://www.tasav.org/index.php/baris-pinari-harekatı-ve-suriye-de-yeni-donem-2.html> (12.11.2019).
- _____, "Bulut'un şiiri milli marş kabul edildi" (2019), <https://www.dokuzeylul.com/video-haber/bulut-un-siiri-milli-mars-kabul-edildi-h158838.html> (18.08.2020).
- _____, "Cumhurbaşkanı Gül'den Suriye Türkmenleri Platformu'na Mesaj: Suriye Türkmenleri Büyük Milletimizin Ayrılmaz Bir Parçasıdır (2015)", <http://www.tccb.gov.tr/haberler-abdullahg2201/1726/10688/cumhurbaskani-gulden-suriye-turkmenleri-platformuna-mesajsuriye-turkmenleri-buyuk-milletimizin-ayrılmaz-bir-parcasidir.html> (16.09.2020).
- _____, "Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Yabancılar ve Uluslararası Koruma Kanunu", http://www.goc.gov.tr/files/files/goc_kanun.pdf, (29.11.2019).
- _____, "İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü, Geçici Koruma", <https://www.goc.gov.tr/gecici-koruma5638>, (01.05.2023).
- _____, "İşte Kırmızı ve Mavi Bantların Sırrı" (2016), <https://www.hurriyet.com.tr/gundem/iste-kirmizi-ve-mavi-bantlarin-sirri-40206797> (18.04.2017).
- _____, "Suriye Cumhurbaşkanı Esad Türkiye’de (2010)", <http://www.hurriyet.com.tr/gundem/14661465.asp> (04.04.2019).
- _____, "Suriye’de Türkmen Siyaseti: İstifalar, İhtilaflar ve Sorunlar” (2020), <https://www.suriyegundemi.com/suriye-de-turkmen-siyaseti-istifalar-ihtilaflar-ve-sorunlar> (10.06.2020).
- _____, "Suriye’nin Dostları İstanbul’da Toplandı (2012)" <https://www.dunya.com/dunya/quotasuriye039nin-dostlariquotistanbul039da-toplandi-haberi-169851> (05.05.2019).
- _____, "Şam’da PKK Mutabakatı", <http://www.haberler.com/sam-da-pkk-mutabakatı-haberi/> (15.08.2020)
- _____, "Türkiye’nin DEAŞ ile Mücadelesi" (2017), <https://www.icisleri.gov.tr/kurumlar/icisleri.gov.tr/IcSite/strateji/deneme/YAYINLAR/%C4%B0%C3%87ER%C4%B0K/deas%20en.pdf> (10.05.2017).

- _____, “Türkiye’nin İdlib Operasyonu” (2017), <https://tr.sputniknews.com/turkiye-idlib-suriye-oso-tsk-isis/> (22.11.2017).
- _____, “Türkmen Konseyi kuruldu (2013)” <https://web.archive.org/web/20151230234459/http://aa.com.tr/tr/turkiye/turkmen-konseyi-kuruldu/259892> (11.12.2020).
- _____, “Zeytin Dalı Harekatı: Güncel Afrin Son Durum Haritası” (2020), <https://www.stratejikortak.com/2020/01/zeytin-dali-harekati-harita.html> (07.06.2020).
- _____, <http://www.milliyet.com.tr/Siyaset/HaberDetay.aspx?aType=HaberDetay&KategoriID=4&ArticleID=1177586&Date=24.12.2009&b=Suriye%20Ortadogu%20pazarina%20giris%20kapisi> (10.08.2013).
- _____, http://www.sabah.com.tr/Dunya/2009/05/18/esad_turkiyesiz_masaya_oturmuyuz (05.08.2019).
- _____, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/-152020h.htm> (13.10.2021).
- _____, <https://old.qha.com.ua/tr/askeri-guvenlik/turkmen-komandolar-zeytin-dali-harekati-icin-afrin-e-gitti/166837/> (24.08.2022).
- _____, <https://www.sabah.com.tr/gundem/2019/08/25/menbic-sinirinda-eller-tetikte> (04.03.2021).
- _____, <https://www.milliyet.com.tr/dunya/oso-koye-turk-bayragini-dikti-2411552> (09.07.2022).
- _____, <https://www.trthaber.com/haber/dunya/suriye-turkmen-meclisinin-yeni-baskani-belli-oldu-731227.html> (17.12.2022).
- _____, <https://www.gapolygazetesi.com/yalcin-topcu-teror-orgutlerinin-koku-kazinacaktır> (16.12.2022).
- _____, <https://www.aksam.com.tr/guncel/suriye-turkmen-meclisinin-baskani-belli-oldu/haber-1327322> (15.12.2022).
- _____, <http://www.usakgundem.com/haber/49735/> (11.07.2020).
- _____, <https://www.haberturk.com/dunya/haber/1157114-rusya-vuruyor-esad-turkmenleri-suruyor> (16.07.2021).
- _____, <https://www.theguardian.com/world/2015/nov/24/turkey-caught-between-aiding-turkmen-and-economic-dependence-on-russia> (21.09.2021).
- _____, The protection needs of minorities from Syria and Iraq (2016), Norwegian Church Aid & World Council of Churches, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/the-protection-needs-of-minorities-from-syria-and-iraq> (14.12.2020).
- _____, The protection needs of minorities from Syria and Iraq (2016), Norwegian Church Aid & World Council of Churches, <https://www.oikoumene.org/resources/documents/the-protection-needs-of-minorities-from-syria-and-iraq> (14.12.2020).

- _____, <https://www.orsam.org.tr/tr/guvenli-bolge-tartismalari-baglaminda-suriye-turkmenleri-askeri-yapilanmasi/> (17.11.2021).
- _____, <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/700605> (12.02.2022).
- _____, <https://www.haberler.com/yerel/suriye-de-degisim-konferansi-2769354-haberi/> (17.12.2021).
- _____, <https://www.ntv.com.tr/turkiye/abd-ve-turkiye-imzayi-atti,JW6Rs00YYEmGJtFFSSJVwg> (13.05.2021).
- _____, <https://www.iha.com.tr/tokat-haberleri/suriye-turkmenlerinden-dunyaya-mucadele-cagrisi-916013/> (23.03.2020).
- _____, <https://www.milliyet.com.tr/yerel-haberler/ankara/suriye-turkmenlerinden-dunyaya-mucadele-cagrisi-10476879> (29.09.2021).
- _____, <https://www.aljazeera.com.tr/haber/topraklarimizi-terk-etmeyecegiz> (08.11.2020).
- Uzgel, İlhan (1991), “The Role of Muslim Minorities in Interstate Relations in the Balkans”. **The Turkish Yearbook**, 21, 95-132.
- _____ (2006), “Dış Politikada AKP: Stratejik Konumdan Stratejik Modele,” **Mülkiye**, 30 (252), 69-84.
- _____ “Türk Dış Politikasında Pragmatizm”, **Türk Tarih Kurumu**, Ankara.
- Uzun, Aytül (2015), “Günümüzün Sosyal ve Ekonomik Sorunu Olan Suriyelilerin Mülteci ve Ekonomi Hukuku Bakımından Değerlendirilmesi”, **Ankara Barosu Dergisi**, 2015(1).
- Uzun, Hakan (2016), “Suriye İç Savaşı Aktörlerin Ağ Bağ Teorisi Yöntemiyleİncelenmesi”, **ANKASAM Raporu**
- Ünsal, Ünal (2013), **Dönemin Bilançosu**, Baskın Oran (Edt.), Türk Dış Politikası 3: 2001-2012, İletişim Yayınevi, İstanbul.
- Vatan (2011), “Türkiye’den Suriye’ye Yeni Yaptırım”, <http://www.gazetevatan.com/turkiye-densuriye-ye-yeni-yaptirim-416208-ekonomi/>, (25.05.2020)
- Wendt, Alexander (1999), “Social Theory of International Politics”, **Cambridge Uni.Press**,
- (2006), “Social Theory of International Politics”, **Cambridge Uni.Press**,
- Wolf, Stefan (2011), “Bilateral Ethnopolitics after the Cold War: The Hungarian Minority in Slovakia, 1989-1999”, **Perspectives on European Politics and Society**, 2 (2), 159-195-29.
- Yalçın, Hasan Basri ve Duran Burhanettin (2017), **Küresel Aktörlerin Suriye Stratejisi**, SETA yayınları.
- Yavuz, Celalettin (2014), “Suriye İç Savaşında Sıkışan Suriye Türkmenleri”, **Devlet**, 11 (451), 36-41.

- _____ (2015), “Suriye İç Savaşında Sıkışan Suriye Türkmenleri.” http://devlet.com.tr/makaleler/y3-suriye_ic_savasinda_sikisan_suriye_turkmenleri.html (15.03.2019).
- Yavuz, Celalettin ve Erdurmaz, Serdar (2012), “Arap Baharı ve Türkiye-Orta Doğu'da Kırılan Fay Hatları”, Berikan Yayınevi, Ankara.
- Yeni Akit (2015), “Erdoğan: MİT Tırlarında Silah Varsa Ne Olacak?”, <http://www.yeniakit.com.tr/haber/erdogan-mit-tirlarinda-silah-varsa-ne-olacak-108845.html>, (24.11.2019).
- Yeni Şafak (2017), “İstanbul ne kadar güvenliyse Paris de o kadar güvenli”, <https://www.yenisafak.com/dunya/istanbul-ne-kadar-guvenliyse-paris-de-o-kadar-guvenli-2608765> (19.11.2019).
- _____ (2019), “ABD, Suriye'de yeni üs kuruyor: Petrol sahasına askerî takviye de gönderiyor”, <https://www.yenisafak.com/dunya/abd-suriyede-yeni-us-kuruyor-petrol-sahasina-askeri-takviye-de-gonderiyor-3511896> (25.06.2020).
- Yeniçağ (2016), “Türkmen Tugay komutanı Fıras Paşa'dan mektup var”, <https://www.yenicaggazetesi.com.tr/turkmen-tugay-komutani-firas-pasadan-mektup-var-152020h.htm> (28.08.2020).
- _____ (2013), <http://yenisafak.com.tr/politika-haber/turkiye-ile-suriye-arasinda-yuksekdzeyliisbirli-5.10.2010-281386> (01.07.2020).
- _____ (2017), “21'inci Yüzyılda Bir Zafer: Fırat Kalkanı” <https://www.yenisafak.com/dunya/21nci-yuzyilda-bir-zafer-firat-kalkani-2784901> (11.10.2020).
- _____ (2019), “Cumhurbaşkanı Erdoğan açıkladı: Barış Pınarı Harekâtı başladı” <https://www.yenisafak.com/dunya/buyuk-baris-harekati-3509754> (06.04.2020).
- _____ (2020), “Suriye Milli Ordusu askerlerine insan hakları ve hukuk eğitimi verildi”, <https://www.yenisafak.com/dunya/suriye-milli-ordusu-askerlerine-insan-haklari-ve-hukuk-egitimi-verildi-3553069> (27.08.2020).
- Yeşiltaş, Murat vd. (2017), “Fırat Kalkanı Harekâtı Harekâtın İcrası”, **SETA Yayınları**.
- Yeşiltaş, Murat (2017), “Siyasi, Askeri ve Stratejik Kazanımlarıyla Fırat Kalkanı Harekâtı”, **SETA**.
- Yılmaz, Halil (2015), **Bir Kamu Diplomasisi Faaliyeti Olarak Dış Yardımlar: Suriye Örneği**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yılmaz, T. (1999), “Türkiye-Suriye İlişkilerinin Genel Bir Değerlendirmesi ve Bu İlişkilerde Suriyeli Türklerin Durumu”, **Türk Kültürü Dergisi**, 37 (430), 105-109.
- Yuval-Davis, Nira (2008), “Aidiyetler: Yerlilik ile Diaspora Arasında”, **21.Yüzyılda Milliyetçilik**, Umut Özkırımlı (drl.), Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul.

Yüksel, Peyman (2012), “Gündem Suriye-Suriye Türkmenleri”, <http://www.yenimakale.com/gundem-suriye-suriye-turkmenleri.html#ixzz38QAxxhYz> (30.10.2019).

Zengin, A. (2014), “Halep Türkmenleri”, T. S. Cevizci, Interviewer.

Zisser, Eyal (2005), “Bashar Al-Assad: In or Out of the New World Order?”, **The Washington Quarterly**. 28(3), 117.

ÖZGEÇMİŞ

İlköğrenimini Tokat Yeşilırmak İlkokulu'nda ve Gülbaharhatun İlköğretim Okulu'nda, Orta öğrenimini Tokat Atatürk Lisesi'nde tamamladı. 2011 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Uluslararası İlişkiler Bölümünü, 2015 yılında Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Uluslararası İlişkiler Anabilim Dalı yüksek lisans programını bitirdi.

YILMAZ, evli ve bir çocuk babası olup iyi derecede İngilizce bilmektedir.